

NIKU Rapport 15

Kulturarv som kapital

En analyse av kulturarvskapitalens diversitet på Røros som et grunnlag for tenkning om verdiskaping. Delprosjekt 5 i forskerprosjektet "Verdiskaping Røros"

Torgrim Sneve Guttormsen og Knut Fageraas

Guttormsen, T. S. & Fageraas, K. 2007. Kulturarv som kapital. En analyse av kulturarvskapitalens diversitet på Røros som et grunnlag for tenkning om verdiskaping. Delprosjekt 5 i forskerprosjektet ”Verdiskaping Røros”. – NIKU Rapport 15. 126 s.

Oslo, februar 2007

NIKU Rapport 15
ISSN 1503-4895
ISBN 978-82-8101-044-4

Rettighetshaver © Copyright Stiftelsen Norsk Institutt for kulturminneforskning, NIKU.

Rapporten er ikke trykt, men er tilgjengelig som pdf-fil på www.niku.no

Kontaktadresse: NIKU Storgata 2, 0155 Oslo

Postadresse: NIKU, P.O. Box 736 Sentrum, NO-0105 Oslo
Tlf: 23 35 50 00
Fax: 23 35 50 01
Internett: www.niku.no

Forsidebilde: Collage Rørosbilder, NIKU 2007.

Tilgjengelighet:	Åpen
Prosjektnr.:	1562017
Oppdragsgiver:	Norges Forskningsråd
Faglig ansvarlig hos NIKU: Ole Risbøl	

Sammendrag:

Guttormsen, T. S. & Fageraas, K. 2007. Kulturarv som kapital. En analyse av kulturarvskapitalens diversitet på Røros som et grunnlag for tenkning om verdiskaping. Delprosjekt 5 i forskerprosjektet ”Verdiskaping Røros”. – NIKU Rapport 15. 126 s.

På hvilke måter er kulturarv en samfunnsressurs som gir verdiskaping? Hvordan vil en kunne danne et analytisk grunnlag for å forstå verdiskaping med kulturarven som i tillegg til det økonomiske aspektet også inkluderer en kulturell og symbolsk dimensjon? Med bakgrunn i Pierre Bourdieus sosialteoretiske begrep om kulturell kapital, utføres en analyse av kunnskapen – med andre ord *kulturarvskapitalen* - som er skapt om fenomenet ”kulturarven Røros”. Samfunnet kan, i følge Bourdieu, forstås som en sammensetning av en rekke forskjellige og overlappende sosialt konstituerende og normative kunnskapsfelt som er bærere av egne kunnskaps- og verdisyn, og som utgjør en forståelsesramme for handling. I rapporten undersøkes hvordan kulturarvsfeltet som har kulturarven på Røros som tematikk kommer til syne innenfor ulike relasjonsbundne kunnskapsområder; nærmere bestemt et antikvarisk, et praktisk og et konsumbasert sosialt felt. De tre kunnskapsområdene danner premisser for ulike bruksformer med og oppfatninger om verdiskaping med kulturarven.

Den sosiale feltanalysen har videre dannet grunnlag for analyser av sosiale aktørers kunnskapsforståelser sett i relasjon til en symbolsk økonomi basert på Røros som historisk minnebilde. Feltanalysen har i tillegg dannet et grunnlag for å analysere maktutfoldelse basert på meningsdivergens i handlingsrommet, samt for å belyse fremtidstenkning gjennom en analyse av hvordan visjonene om rørosingenes kulturarv utgjør et grunnlag for scenario-modellering. Sett samlet er det utviklet en metodisk fremgangsmåte for å belyse kulturarvs-relatert verdiskaping. I rapporten er denne fremgangsmåten beskrevet som delundersøkelser i en helhetlig kulturarvskapitalanalyse.

Abstract:

Guttormsen, T. S. & Fageraas, K. 2007. Cultural Heritage as Capital. An analysis of the diversity of cultural heritage capital as a knowledge base for value creation at Røros, work package 5 in the research project “Value Creation Røros”. – The Norwegian Institute for Cultural Heritage Research (NIKU). NIKU Rapport 15. 126 p. In Norwegian.

How does cultural heritage as a resource generate values in today’s society? How can the cultural and symbolic dimensions complete the pure economic aspects in the discourse of cultural heritage based value creation? Based on Pierre Bourdieus social theoretical concept of capital, the report analyses different aspects of the cultural heritage at Røros as contemporary knowledge; named in a collective term as *cultural heritage capital*. It is stressed by the authors that cultural heritage defines a specific social field within the constitution of contemporary social life, which in turn can be defined by three subordinated social fields: an antiquarian, a practical and a consumer based social mode in the approach to the historical values at Røros. The three subordinated social modes are both specific and interrelated fields of knowledge, defining normative cognitive frameworks for the valuation and use of the cultural heritage at Røros.

Further, the social field analysis constitutes the basis for analysing how contemporary perceptions and narratives of material culture from the past are part of a symbolic economy that celebrates Røros as a place for historical reflection and memory. It constitutes also a basis for examining diverging views and power relations linked to the cultural heritage as it manifests itself in actions and social practises at Røros. Finally, the social field analysis constitutes a basis for analysing different social actors’ visions of the future in the effort to include them in the socio-cultural approach to scenario modeling. The actor-oriented and

socio-cultural perspective is thus a comprehensive analytical approach to gaining an understanding of cultural heritage values as contemporary knowledge in local landscapes. The authors name this holistic approach by the collective term “Cultural heritage capital analysis”.

INNHOOLD

Forord	7
1. Kulturarv som kapital: Konklusjoner og rapportens oppbygning.....	8
1.1. Konklusjoner.....	8
1.2. Rapportens oppbygning.....	9
2. Kulturminner/-miljøer og verdiskaping: Kulturarv som kapital.....	11
2.1. Kulturarv og modernitet	12
2.2. Verdi og kulturarvskunnskap.....	13
2.3. Et aktørperspektiv: sosial praksis og diskurs.....	14
2.4. Kulturarv som kapital.....	16
2.5. Symbolsk kapital.....	18
2.6. Oppsummering: problemstillinger og metoder.....	19
3. Kulturarv og samfunn: en forskningstematisk oversikt med fokus på Røros.....	21
3.1. Kulturarvskurser på Røros	21
3.2. Fortids- og nåtidsverdier.....	23
3.3. Natur og kulturverdier	25
3.4. Lokale og globale verdier	27
3.5. Oppsummering: Kulturarv som samfunnskunnskap.....	28
4. Sosiale felt og meningsdannelse: Kulturarvkapitalens diversitet på Røros	30
4.1. Kulturarvens konseptuelle rammer på Røros	30
4.2. Kulturarvens sosiale felt	32
4.2.1. <i>Det antikvariske felt – et bevaringsperspektiv</i>	33
4.2.2. <i>Det praktiske felt – et bo- og ressursperspektiv</i>	34
4.2.3. <i>Det konsumbaserte felt – et forbruksperspektiv</i>	38
4.3. Historisk verdsetting og sosiale felt	40
4.4. Kulturarven Røros som symbolsk kapital	44
4.4.1. <i>Idealbilder</i>	46
4.4.2. <i>Endringsbilder og fremtidsbilder</i>	50
4.4.3. <i>Konklusjon: visuelle narrativer og symbolsk kapital</i>	52
4.5. Oppsummering: kulturarvkapitalens diversitet.....	54
5. Sosial handling og kulturarv: interesser og interessekonflikter på Røros	56
5.1. Kulturarv i handling og diskurs	56
5.1.1. <i>Aktørperspektiv og diskursive formasjoner</i>	57
5.1.2. <i>Sosial handling og makt</i>	58
5.1.3. <i>Diskursiv makt</i>	59

5.2. Kulturarvskursen på Røros.....	60
5.2.1. Shell bensinstasjon: skilting	62
5.2.2. Sangerhuset: fargevalg på fasade	64
5.2.3. Godshuset: bruksendring	65
5.2.4. Gatemiljø og næringsutvikling: bilisme.....	66
5.2.5. Historiske bygninger og næringsutvikling: byggeendringer.....	67
5.2.6. Nissegårdprosjektet og ikke-kulturarvsrelatert næringsutvikling: symbolbruk.....	69
5.2.7. Hotellvirksomhet og hyttebygging: arealutnyttelse for rekreasjon	70
5.2.8. Bydel i Sundlia: arealutnyttelse for satellittbosetning.....	71
5.2.9. Bergstadens cirkumferens: arealutnyttelse og vern	72
5.3. Handlingsfeltets dimensjoner	73
5.4. Forvaltningssystem i utakt.....	75
5.5. Konflikt og historisk endring.....	77
5.6. Oppsummering.....	78
6. Kulturarv og fremtid: Nåtidbruk og fremtidsvisjoner på Røros	80
6.1. Fremtidsforskning og kulturarv	80
6.2. ”Rørosvisjoner”	83
6.2.1. Overordnet politisk litteratur – ønskelig utvikling	83
6.2.2. Samfunnskritisk litteratur – uønskelig utvikling	84
6.2.3. Oppsummering	87
6.3. Konklusjon: kulturarvsanalyse som grunnlag for scenarioanalyse.....	88
7. Kulturarvskapital og verdiskaping: konklusjon	90
7.1. Kulturarvskapitalens diversitet på Røros.....	90
7.2. Muligheter og begrensninger for verdiskaping med kulturarven	92
7.3. Kulturarvskapitalanalyse: en metode innenfor verdiskapingsfeltet.....	94
7.4. Videre forskningsoppgaver og problemstillinger	95
8. Referanser.....	97
8.1. Litteratur	97
8.2. Mediekilder og intervjuer	104
Vedlegg 1: Røroslitteraturen.....	106
Vedlegg 2: Avisoppslag & intervjuer.....	118

Forord

Denne rapporten konkluderer arbeidet med delprosjekt 5 i forskerprosjektet ”Kulturarv og verdiskaping. Verdsetting av økonomiske effekter på kulturarvsbyen Røros”; et 3-årig samarbeidsprosjekt mellom NIKU og ECON Analyse AS som er innvilget av Norges Forskningsråd med oppstart i 2005. Delprosjekt 5 bygger videre på delprosjekt 1 som tok for seg Kulturminneforvaltningens og planarbeidets historie på Røros (se egen rapport av Andersen & Brønne 2006, jfr. litteraturlista).

I rapporten som nå foreligger har NIKU ut fra prosjektutformingens målsetning om å kartlegge kunnskapen om kulturarven på Røros og de konflikt- og konsensusdannende aspektene ved aktørenes omgang med kulturarven, lagt en betydelig innsats i å utvikle et teoretisk og metodisk forståelsesapparat for verdiskapingstenkning med historiske verdier (kulturminner/-miljøer, historiske landskap). Det er samtidig viktig å presisere at intensjonen med rapporten har vært å belyse variasjonene i kunnskapen om Røros uten å ”ta parti” med ulike verdisyn, men det legges samtidig ikke skjul på at et kritisk perspektiv til dagens praksis med kulturarven på Røros er fremtredende i flere sammenhenger. Intensjonen har uansett har vært å stimulere til en konstruktiv debatt om kulturarvsverdiene som et felles anliggende i dagens samfunn, og fremme et forskningsbidrag til kulturarvsdiskursen om det på mange måter komplekse temaet om *forholdet mellom bevaring og utvikling* som så markant har satt sine spor på Røros.

Rapporten er skrevet av arkeolog Torgrim Sneve Guttormsen (torgrim.guttormsen@niku.no) og etnolog Knut Fageraas (knut.fageraas@niku.no), som begge arbeider i NIKU. Etnolog og forskningskoordinator Grete Swensen i NIKU har kommet med nyttige kommentarer til det ferdige utkastet. Carsten Paludan-Müller, direktør i NIKU, har gitt gode innspill og råd underveis etter hvert som rapporten har kommet på plass i den form som nå foreligger. En stor takk rettes for øvrig til referansegruppa i Rørosprosjektet, og spesielt til direktør Jon Bryde ved Rørosmuseumet, for å ha delt sine tanker og kunnskaper om kulturarven på Røros med oss i arbeidet med rapporten.

Kontaktpersoner til forskerprosjektet er:

Torgrim Sneve Guttormsen
Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU)
E-post: torgrim.guttormsen@niku.no
Telefon: 23 35 50 59
NIKU, www.niku.no

Karin Ibenholt
ECON Analyse AS
E-post: karin.ibenholt@econ.no
Telefon: 922 93 701
ECON Oslo, www.econ.no

1. Kulturarv som kapital: Konklusjoner og rapportens oppbygning

1.1. Konklusjoner

Det stilles store utfordringer til hvordan verdiskaping på best mulig måte kan foregå ved å ta i bruk de historiske verdiene vi har i dag. Fra et kulturarvsperspektiv rommer verdiskapings-tematikken en rekke tværfaglige forskningsproblemstillinger. I rapporten legges det til grunn at problemstillinger omkring kulturarven som økonomisk ressurs utgjør ett aspekt av en større forskningstematikk som handler om samspillet mellom økonomisk og kulturell verdiskaping, et perspektiv som innebærer et fokus på å undersøke hvordan økonomiske og kulturelle prosesser virker tilbake på hverandre. For å kunne belyse dette samspillet må *kunnskapen* om kulturarven på Røros undersøkes nærmere. En kartlegging av forskjellige tilnærminger til kulturarven som kunnskapsressurs vil utgjøre et grunnlag for å forstå argumentasjonen bak ulike aktørers kommunikasjon om verdiskaping og på hvilke måter det finnes felles forståelsesrammer og handlingsrom med hensyn til bruken av kulturarven.

Hvilke ulike typer kunnskap har kulturarven på Røros generert?

I rapporten legges et aktørperspektiv til grunn i verdiskapingsdiskursen ut fra en målsetting om å belyse det *sosiale rommet* som gjennom normative rammer konstituerer kunnskapen om kulturarven på Røros, og *handlingsrommet* som kulturarven kommer til anvendelse gjennom samhandlende aktører. Kulturarv er som et moderne historisk fenomen skapt som følge av sosiale relasjoner, samtidig som den på forskjellige måter er en del av dagens sosiale liv, og det bør derfor vektlegges et perspektiv i verdiskapingsdiskursen som også belyser hvordan kulturarven inngår i forskjellige sosiale relasjoner i et fremtidsrettet perspektiv. I et slikt perspektiv er antikvarene en blant flere aktører. Denne kunnskapen kan samlet sett kalles for *kulturarvskapital*, i tråd med kunnskapsteoretiker Pierre Bourdieus begrep om kulturell kapital. Resultatene av de ulike analysedelene viser at kulturarvskapitalen på Røros er allsidig og variert. Med en fortidsstudie av drivkrefter og de samhandlende aktører som har skapt eller konstruert Røros som et kulturarvssted og en moderne by, settes en konseptuell ramme for en samtidsstudie ut fra hvordan Røros har vært, og fremdeles er, en motor for produksjonen av kulturarvskapital. Et sentralt poeng i dette perspektivet er at kulturarvskapitalen kommer til uttrykk på forskjellige måter avhengig av ulike sosiale rammer eller felt for kunnskap. I analysen legges det vekt på hvordan kulturarvkunnskap kommer til uttrykk innenfor et antikvarisk sosialt felt, et praktisk sosialt felt og et konsumbasert sosialt felt.

Hvilket symbolsk innhold har kulturarven på Røros?

På bakgrunn av analysen av de sosiale feltene som "kulturarven Røros" er en del av, er det mulig å analysere ulike kunnskaps- og verdisystemer, og deres relasjon til former for historisk verdsetting; med andre ord ulike syn på fortiden relatert til historisk materiell kultur som gir uttrykk for minneforståelser og fortidsbilder. Det argumenteres for hvordan tre forskjellige minneforståelser - "bevaring", "ødelegging" og "fornyning" - danner en konseptuell ramme for meningsdannelsen om fortidsbilder. Den sosial- og kulturarvsteoretiske kombinasjonen som fremkom gjennom en analyse av de sosiale feltenes relasjon til fortidsbilder gir videre et grunnlag for en analyse av hvordan "kulturarven Røros" kan forstås som en symbolsk kunnskapskapital. I den sammenheng er det fremhevet hvordan et symbolsk bilde av Røros basert på et antikvarisk autentisk idealbilde av fortiden i dag inngår i en symbolsk økonomi innenfor konsumbasert merkevaretenkning.

Hvordan er kulturarven på Røros en del av maktrelasjoner?

De sosiale feltene er ytterligere benyttet som et grunnlag for å analysere handlingsrommet. Den siste delen av samtidsstudien utgjør en analyse av hvordan ulike aktører tar i bruk og gir beslutninger om kulturarvens anvendelse, og hvilken rolle forvaltningsregimet spiller i disse relasjonene. Det skiller i den sammenheng mellom forskjellige og overlappende kamper om å dominere meningsinnholdet om kulturarven. Analysen har ledet til en diskusjon om forvaltningens organisering ut fra en erkjennelse av at det mangler en fellesforståelse av hvilken praksis som skal gjelde i handlingsrommet, noe som forsterkes av et mangehodet forvaltningsregime som virker uforutsigbart og tilfeldig for den enkelte aktør som skal manøvrere i handlingsrommet. Regimer i utakt beskriver et problem som kan utgjøre en begrensende faktor i den enkelte aktørs forsøk på verdiskaping, men samtidig har denne asymmetrien dannet et viktig insitament for dynamikken i meningsutvekslingen som springer ut av konfliktene i handlingsrommet og som har bidratt i produksjonen av kulturarvskapitalen.

Hvilke fremtidsperspektiver har ulike aktører om Røros?

Verdiskaping handler om kort- og langsiktig fremtidstenkning, og i den sammenheng vil ulike aktørers visjoner om fremtidens Røros være relevant å belyse. Visjonene om Røros er basert på en selektiv gruppe meningsutsagn som angir retningsbestemte føringer for hva verdiskaping med kulturarven i fokus vil kunne medføre. Det fremkommer to typer meningsutsagn; de politiske visjonene om en ønskelig utvikling og de samfunnskritiske visjonene som i vesentlig grad fokuserer på uønskelige utviklingsscenarier. Konflikt-dimensjonen ved kulturarven fremkommer i særdeleshet i den sistnevnte kategorien. Avslutningsvis belyses potensialet for fremtidsstudier som gjennom visjonsanalyser og andre aktørorienterte perspektiver om kulturarvens betydning i steds- og samfunnsutviklingen, inkluderer en sosial dimensjon i fremtidstenkningen. Det er i den sammenheng redegjort for tre analytiske tilnærminger for scenariomodellering; en diskursanalytisk, en landskapsanalytisk og en kulturhistorisk-analytisk tilnærming til fremtidsstudier.

Kan en kulturarvskapitalanalyse utgjøre en metode i verdiskapingsprosjekter?

Det aktørorienterte analyseperspektivet og den sosialt relasjonsbundne oppbygningen som er valgt i rapporten har gitt en teoretisk og metodisk fremgangsmåte bestående av en analysekjede eller -rekke, som vil være fruktbart for verdiskapingsanalyser på kulturarvsfeltet. Det savnes per i dag helhetlige studier som kan belyse den kulturelle dimensjonen om verdiskaping. I rapporten er det gjort et forsøkt på en slik fremgangsmåte, ut fra en sammensatt kulturarvteoretisk tenkning, og resultatet utgjør det vi i rapporten forstår som en kulturarvskapitalanalyse. Analysedelene i en slik metode fremgår til slutt i rapporten og er definert som tre delanalyser: 1) en fortidsanalyse med fokus på å kartlegge kunnskapsgrunnlaget som ligger til grunn for hvorfor og hvordan materiell kultur får status som kulturarv, 2) en samtidsanalyse med kartlegging av kunnskapsgrunnlaget som definerer kulturarvskapitalens forståelsesrammer, fortidsforståelser, symboler og handlingsrom, samt til slutt 3) en fremtidsanalyse basert på samtidens kulturarvskapital som gir uttrykk for frykt og forhåpninger om hva en fremtidsutvikling med kulturarven i fokus vil kunne medføre.

1.2. Rapportens oppbygning

Rapporten er bygd opp ut fra tre overordnede problemstillinger om fenomenet ”kulturarven Røros” hvor det tas sikte på å belyse det sosiale rommet som meningsvariasjonene om kulturarven kommer til uttrykk i, kulturarvens handlingsrom som aktørene kjemper om å besitte, og fremtidsvisjonene som aktørene ser sine muligheter og begrensninger å handle utifra.

I kapittel 2 foretas en overordnet teoretisk redegjørelse av sentrale konsepter og begreper i den kulturarvsrelaterte verdiskapingsdiskursen. Det legges vekt på å belyse innholdet i begreper som kunnskap, verdi, gode, kapital, praksis, konflikt, konsensus og kulturarv. I teorikapitlet legges grunnlaget for et aktørperspektiv for å belyse kulturarvens betydningsdimensjon, og samtidig trekkes linjene opp for en metode til å analysere kulturarvskunnskap og denne kunnskapens rolle som aktiva for økonomisk og kulturell verdiskaping.

I kapittel 3 utføres en diskursanalyse av faglitteraturen om Røros for å kartlegge ulike perspektiver på hvordan kulturarven på Røros oppfattes i et samfunnsperspektiv. Analysen har med andre ord en faghistorisk innfallsvinkel, men hvor hovedfokuset er de forskjellige samfunnsspørsmål som blir tematisert gjennom denne kulturarvsdiskursen. Rekken av ulike konfliktsaker som er belyst i faglitteraturen inngår som eksempler på viktige diskursteoretiske føringer med kulturarven på Røros.

I kapittel 4 undersøkes forskjellige meningsdannelser om kulturarven ved å analysere hvilke former for sosiale felt som kulturarven er en del av, slik det er nedfelt i de omfattende litteratur- og webkildene som omhandler Røros. Ut fra en sosialteoretisk tilnærming kan dette perspektivet kalles for en sosial feltanalyse. Et poeng med denne analysen er å vise hvilke kunnskapsrammer og verdisyn som de ulike praksisene med kulturarven konstituerer, og hvilken sammenheng det er mellom dem. En slik innfallsvinkel vil få frem at ulike meningsdannelser om kulturarven foregår innenfor ulike sosialt konstituerende rammer for tenkning om fortiden som minne og symbolsk bilde. Dette vises gjennom en analyse av relasjonen mellom sosiale felt og former for historisk verdsetting og minnebilder som til sammen inngår i defineringen av en symbolsk kapital om Røros.

I kapittel 5 undersøkes de samhandlende aktørenes meningsutsagn om konfliktene som oppstår i handlingsrommet der kulturarvens betydningsdimensjon utspiller seg i praksis. Utspill i mediene og en spørreundersøkelse av utvalgte lokale informanter danner grunnlaget for analysen. I analysen fokuseres det spesielt på kulturarvskapitalens kunnskapsdimensjon om maktrelasjoner.

I Kapittel 6 undersøkes visjonene om fremtidens Røros på bakgrunn av meningsdimensjonene som er belyst i kapittel 3, 4 og 5. Det vil si meningsutsagn som kan belyses på bakgrunn av litteratur- og webkilder samt avisartikler. Det er valgt en diskursanalytisk innfallsvinkel ut fra det sosialteoretiske perspektivet om kulturarvskapitalens sosiale felt. Det gis i den sammenheng en oversikt over fremtidsforskningen som et tverrfaglig kunnskapsområde, sett i lys av kulturarvstenkning og verdiskapingstematikken.

I Kapittel 7 gis en sammenfatning av analysene og analyseperspektivet om kulturarv som kapital. I den sammenheng belyses også noen kritiske perspektiver til verdiskapingens muligheter og begrensninger på kulturarvsfeltet, og til slutt beskrives en skisse for videre problemstillinger og forskningsoppgaver ut fra metodegrunnlaget som er utviklet og beskrevet i rapporten.

2. Kulturminner/-miljøer og verdiskaping: Kulturarv som kapital

Torgrim Sneve Guttormsen

Verdiskaping er et tema som har fått stor oppmerksomhet i kulturminnepolitikken i de senere årene, slik det blant annet fremgår i stortingsmeldingen ”Leve med Kulturminner” (Stortingsmelding nr 16 2004-2005) og i Riksantikvarens veileder ”Alle tiders kulturminner” (Riksantikvaren 2001). Begrunnelsen for dette kan leses som et tosidig forhold. Det stilles større krav i dagens samfunn om at kulturminnevernets begrunnelser skal relateres til en eller annen form for avkastning, samtidig som kulturminneforvaltningens legitimitet ut fra etablert verneideologi blir utfordret som aktør i dagens samfunnsutvikling. Temaet verdiskaping på kulturminnefeltet har slik sett to dimensjoner; det handler både om å definere meningsinnholdet som samtiden tillegger fortiden, og ulike aktørers rolle i denne meningsdannelsen¹. Problemstillingene i denne rapporten tar sikte på å belyse de to dimensjonene med utgangspunkt i kulturarven på Røros som undersøkelsesområde. Vi tar utgangspunkt i at et sentralt aspekt ved kulturarvens meningsinnhold kan tilskrives ulike kunnskaps- og verdisyn og derav ulike tilnærminger til kulturarven som verdi i dagens samfunn. Prosjektets hypotese er at en kartlegging av ulike verdisyn, bruksmåter og visjoner for stedsutviklingen på Røros vil bidra til en mer helhetlig tilnærming til verdiskapingskonseptet. I våre undersøkelser har vi hatt to påstander eller ”myter” i tankene, som innledningsvis kan stå som to ulike typer aktørers tilnærming til kulturarven på Røros:

Utsagn 1: ”Kulturminnevernet setter premissene for dagens bruk av Røros og utgjør gjennom sin praksis et hinder for økonomisk verdiskaping!”

Utsagn 2: ”Konsekvensene ved en næringslivsbasert samfunnsutvikling er at verdiene knyttet til kulturarven på Røros blir forringet!”

De to utsagnene representerer et konvensjonelt syn på kulturarven i Røros som vi ønsker å undersøke nærmere. Slik som utsagnene er formulert kan utsagnene oppfattes som motpoler som representerer motstridende interesser og konflikter ved ulike aktørers tilnærming til kulturarven. Men er dette et stigmatisert syn om Røros? I så fall hvilken dynamikk er det mellom aktørene representert ved de to utsagnene? Forskningsprosjektets overordnede mål i prosjektperioden 2005-2007 er å undersøke hvordan kulturarven på Røros har gitt økonomiske effekter, og hvordan kulturminneforvaltningen er en ressurs i den sammenheng (se NIKU 2006). Men de økonomiske virkningene av steder og landskap med kulturarvsstatus utgjør ett aspekt av en større forskningstematikk som handler om samspillet eller dialektikken mellom økonomisk og kulturell verdiskaping, det vil si hvor fokuset er å undersøke hvordan økonomiske og kulturelle prosesser virker tilbake på hverandre. For å kunne besvare dette må etter vår mening premissene for kunnskap om forholdet mellom kulturell og økonomisk verdiskaping undersøkes. En kartlegging av forskjellige tilnærminger til kulturarven som ressurs vil utgjøre et grunnlag for å forstå argumentasjonen bak ulike aktørers kommunikasjon om verdiskaping og på hvilke måter det finnes felles forståelsesrammer og handlingsrom med hensyn til bruken av kulturarven.

¹ På kulturminnefeltet blir det brukt forskjellige begreper om verdiskaping avhengig av perspektiv og ståsted; for eksempel økologisk, økonomisk, sosial, kulturell, miljømessig og lokal/global verdiskaping. Vi legger vekt på at bruken av verdiskapingsbegrepet har å gjøre med hvilke *typer verdier* som styrkes (det fysiske økologiske og kulturelle miljøet, økonomiske interesser, sosiale relasjoner mellom individer og grupper, eller bredere kulturelle og institusjonelle samfunnsforhold). I denne rapporten benytter vi verdiskapingsbegrepet for å forstå forholdet mellom økonomisk verdiskaping og kulturell (som inkluderer den sosiale dimensjonen til) verdiskaping.

2.1. Kulturarv og modernitet

En analyse av verdiskapingsbegrepet og dets anvendelse som politiske utsagn har vist at verdiskaping på kulturminnefeltet kan forstås innenfor tre dominerende diskursive felt som handler om 1) langsiktige miljøpolitiske strategier om bærekraftig utvikling, 2) miljøøkonomi med vekt på økonomisk verdsetting og målbarhet som metode, og 3) kulturminneforskning som refleksiv praksis hvor tenkning og prinsipper for verdsetting av fortiden står i fokus (Guttormsen 2005:12-15). Undersøkelsen avdekket også at oppfatningene om verdiskaping på kulturminnefeltet var dominert av en økologisk og økonomisk tilnærming. Slik sett fremtrer en dualitet i kunnskapen om verdiskaping, mellom en naturvitenskapelig tradisjon på den ene siden som verdsetter universell lovmessighet og tallfestede fakta, og en humanistisk vitenskapelig tradisjon på den andre siden som er basert på fortolkning og kulturell forståelse. Vi kan her se antydningene av en kunnskapsdualisme mellom to tilnærminger til verdiskaping; mellom økonomisk verdiskaping som tar for seg kulturarvsdimensjonens verdier målt i penger, og kulturell verdiskaping som retter fokuset mot kulturarven som et primært ikke-økonomisk fellesgode og en ressurs for konstitueringen av mer grunnleggende samfunnsverdier. Hva representerer denne dualismen i kunnskapen om verdiskaping og kulturarv, slik som det fremgår av den politiske meningsdannelsen?

Et erkjennelsesteoretisk eller epistemologisk grunnlag for vår kulturarvsforståelse handler i korthet om hvilken viten samtiden har om fortid og historie. I arkeologien er dette belyst i ulike studier som tar for seg arkeologiens fremvekst og etablering som vitenskapelig disiplin (f.eks. Brattli 1993, Svestad 1995). Viten om fortidens betydning som kulturarv i dagens samfunn er også belyst gjennom en rekke studier i den bredere kulturarvsforskningen (f.eks. Aronsson 2004, Lowenthal [1985] 2005, Lowenthal [1997] 2004). En spesiell plass i disse studiene har vært å undersøke hvilken betydning *modernitetens idégrunnlag* har for vår forståelse om fortid, historie og kulturarv (Brattli 2006:12ff, Lowenthal [1985] 2005:74ff, Thomas 2004). Moderne samfunnsutvikling, tenkning og mentalitet, slik den tar form fra 1800-tallet og som fremdeles gjør seg gjeldene i dag, har på fundamentalt vis satt preg på vestlig samfunns- og kulturforståelse: - ikke minst gjelder det i synet på fortid og historie. Ideen om kulturarv er derfor på mange måter et produkt av et moderne kultur- og historiesyn. Kulturarv som konsept har referanser til tenkning som er gjennomgripende i det moderne samfunnet, hvor fremveksten av en moderne vitenskapelig praksis har spilt en avgjørende rolle.

I likhet med samfunns- og vitenskapsteoretikere som Marshall Berman, Jean François Lyotard, Michel Foucault og Pierre Bourdieu, mener Bruno Latour (Latour 1987, Latour 1999) at et overordnet trekk ved modernitetens kunnskapsgrunnlag er basert på en dualitet mellom ulike verdipoler. Felles for disse teoretikerne er at de beskriver hvordan fremveksten av moderne kunnskap har skapt en motsetningsfull eller dualistisk kunnskapsforståelse (basert på dikotomier som fornuft – ufornuft, natur – kultur, fakta – verdi, fortid – nåtid), og derved også konkurrerende kunnskapsdomener som produserer verdikonflikter, kunnskapshegemonier og – monopolisme. I boka *”Vi har aldri vært moderne. Essay i symmetrisk antropologi”* (Latour 2006) beskriver Latour denne dualiteten i moderne vitenskapelig praksis som et rensesarbeid som han vil erstatte med en mer hybrid virkelighetsforståelse som går på tvers av ulike kunnskapsdomener. Innenfor moderne vitenskap autonomiseres kunnskapen i egenkap av å være atskilt fra hverandre og hvor vi av mangel av noe bedre kaller oss for sosiologer, økonomer, arkitekter, etnologer og arkeologer (jfr. op.cit.:11-15). Latour’s spissformulering om at vi aldri har vært moderne viser til at denne autonomiseringen er en konstruksjon og et produkt av oss selv innenfor det moderne prosjekt som ser bort fra og neglisjerer hybriditeten i vår erkjennelse og viten om verden.

Det epistemologiske grunnlaget om modernitet som Latour beskriver blir viktig både for å kunne kartlegge våre ”inngrodde mentale kart” eller forforståelser som bevisst eller ubevisst preger våre oppfatninger om fortid og kulturarv, men også for å kunne etablere et tverrfaglig kunnskapsgrunnlag om verdiskaping på kulturminnefeltet som strekker seg utover ulike kunnskapsdomener. Utfordringen ligger således i å utvikle et teoretisk perspektiv på verdiskaping som strekker seg utover modernitetens kunnskapsgrunnlag. I det følgende gjøres det et forsøk på å etablere et tverrfaglig teoretisk perspektiv på verdiskaping ved å undersøke hvordan kulturarv kan forstås som *verdi og kapital*. Vår intensjon er at denne innfallsvinkelen kan stimulere til utviklingen av et tverrfaglig kunnskapsgrunnlag om verdiskaping som under hovedparolen ”samfunnsstudier” opererer i skjæringspunktet mellom miljøøkonomisk-, kultursosiologisk- og kulturarvsteoretisk forskning.

2.2. Verdi og kulturarvskunnskap

Hva er verdi? Spørsmålet er like grunnleggende som vår eksistens og væren. Hva som kan ha verdi i menneskets tilværelse er i prinsippet ubegrenset, og ulike forsøk på å definere verdi viser at individer og samfunn tillegger begrepet høyst forskjellig mening. I utgangspunktet er verdi en *kvalitet* ved fenomener i tilværelsen som menneskene av ulike grunner verdsetter. Kulturarv består slik sett av materielle og immaterielle kulturhistoriske verdier som dagens individer og samfunn verdsetter på forskjellige måter. Tenkemåtene og prinsippene som ligger til grunn for hvordan kulturarv verdsettes reflekteres i rekken av ulike valører av verdibegrepet som for eksempel ressursverdi, bruksverdi, nytteverdi, opplevelsesverdi, kulturell verdi, økonomisk verdi osv. Spørsmålet om hvordan kulturarv verdsettes har med andre ord en kunnskapsteoretisk dimensjon som viser til forskjellige fagtradisjoners tilnærming til verdibegrepet.

Den overordnede filosofisk-etiske verdidiskursen (også kalt verdietikk) er opptatt av å undersøke ”grunnstammen” i våre verdsettingsprinsipper. Grovt sett skilles det mellom to former for verdi innenfor etikken, som i engelsk språkbruk betegnes ”*intrinsic and extrinsic values*” (jfr. Stanford Encyclopedia of Philosophy 2006). I den sammenheng skilles det gjerne mellom verdiformer som *intrinsikale* (iboende verdi, egenverdi), *subjektive* (relativ verdi) og *objektive* (universell verdi, målbar nytteverdi). Av de tre verdiformene har intrinsikale og objektive verdiformer nære relasjoner. På den andre siden har ”ekstrinsikale” og subjektive verdiformer felles referanserammer som, i motsetning til intrinsikal verdi, er forbundet med *instrumental* verdi, det vil si verdiformer som utgjør verdi utelukkende fordi de er et middel for menneskelige mål (Dietz et al. 2005:341).² Et sentralt spørsmål i denne sammenheng er hvorvidt det er mulig å operere med et begrep om en intrinsikal verdiform hvor noe har verdi *i seg selv*, det vil si som en absolutt, objektiv og evig kategori og som derved er uavhengig det observerende subjekt. I et kulturarvsperspektiv legges det for eksempel vekt på at kulturminner/-miljøer har en egenverdi ut fra sine iboende kvaliteter som sårbare og ikke-fornybare ressurser (f.eks. Erikstad et al. 2006). Et perspektiv på kulturminnedimensjonen som en på forhånd gitt verdibeholdning møter kritikk fordi det ved å hente sitt kunnskapsgrunnlag fra økofilosofi og naturvitenskapelig tenkning fremmer et økologisk-deterministisk menneskesyn. Tilsvarende tenkning ligger til grunn ut fra et økonomisk-deterministisk perspektiv til kulturarven, når det er kulturarvens målbare nytteverdi som er avgjørende. En økonomisk tilnærming reflekterer her et verdiperspektiv som bygger på rasjonell handlingsteori (jfr. Dietz et al. 2005:341-343). Kulturarvens nytte oppfattes i den sammenheng ut fra en distinksjon mellom forskjellige elementer ved kulturarven som

² Dietz, Fitzgerald og Shwom 2005 har en utfyllende redegjørelse av verdibegrepet som er spesielt rettet mot temaene etikk og økonomi innenfor en miljøteoretisk diskurs.

genererer prissatte og ikke-prissatte verdier, slik det blant annet fremkommer ved verdsetting av miljøgoder i nytte-kostnadsanalyser (NOU 1997:87ff). Siden miljøøkonomien er opptatt av de elementene ved kulturarven som kan generere økonomiske verdier, blir andre verdiformer ved kulturarven som symbolsk, sosial og kulturell verdi vanskeligere å implementere (Baadsvik & Daugstad 2003:7). En økonomisk-deterministisk tilnærming i miljøøkonomien fremkommer også ut fra problemstillinger om hvordan kulturarven kan verdsettes ut fra sosialøkonomiske prinsipper og mer spesifikt på bakgrunn av hva folk er villige til å betale (*contingent valuation analysis*), med andre ord om hvordan kulturarv kan generere økonomiske verdier definert ut fra betalingsvillighet (Navrud & Ready 2002).

Ut fra et konstruksjonistisk³ kunnskapsperspektiv representerer en intrinsikal og objektiv verdiform et ikke-antroposentrisk verdisyn som står i kontrast til et antroposentrisk eller humanistisk verdisyn hvor subjektet står i sentrum og som legger til grunn at verdsetting er betinget av historiske, sosiale og kulturelle relasjoner. I den andre enden av verdidiskursen står dermed spørsmålet om verdsetting utelukkende er basert på en subjektiv verdiform som i ytterste konsekvens er definert ved relative og inkommensurable verdier. Et nærliggende perspektiv i den sammenheng er kulturel relativismen som ved å vektlegge kulturenes autonomitet (hvor kulturen må forstås på dets egne betingelser) legger universelle eller globale og felleskulturelle verdipreferanser tilside. Diskusjonen om kjønnslemlestelse i tradisjonelle afrikanske samfunn er et eksempel på hvordan kulturel relativisme kan være et problematisk verdiperspektiv. Subjekt/objekttematikken er for øvrig også sentralt i diskusjonen om hvorvidt verdensarven som en universell og global verdi representerer en elitistisk tenkning, det vil si tenkning om kulturarv som på den ene siden tematiserer forholdet mellom globalisering og kulturimperialisme og på den andre siden lokal identitet og kulturel relativisme (jfr. Lowenthal [1997] 2004:227-230, se også Omland 2006:248, 253ff).

Innenfor den filosofisk-etiske verdidiskursen er forsøkene på å overkomme motsetningene mellom objektivisme og subjektivisme et vesentlig mål når det fokuseres på objektivering gjennom *sosial praksis* som et konstituerende premiss for hvordan mennesker verdsetter sine liv og omgivelser (se Brekke et al. 2003:52 om Bourdieu vs. Latour, Hitlin & Paliavin 2004, Raz et al. 2003). Denne innfallsvinkelen inntar et konstruksjonistisk kunnskapsperspektiv og tar utgangspunkt i at verdsetting (ut fra å være et verb) er en aktiv handling og en tilskrivelse definert av ulike samfunnsaktører, og som derved er sosialt og kulturelt betinget. Kulturminner blir kulturminner og får verdi når de "oppdages" som kulturminner og dermed blir en del av vår bevissthet. Dette perspektivet står også sentralt i den samfunnsorienterte og sosialteoretiske diskursen om hvordan ulike verdiformer kommer til uttrykk som kapital. Men før vi går over til å utdype kapitalbegrepet, skal et aktørperspektiv til kulturarven defineres nærmere gjennom en redegjørelse for hvordan vi forstår materiell kultur som kommunikativt medium i samfunnet.

2.3. Et aktørperspektiv: sosial praksis og diskurs

Et sentralt tema i den teoretiske diskusjonen om kulturarvens rolle i dagens samfunn er refleksjoner om hvordan materiell kultur utgjør et kommunikativt medium for ulike samfunn og samfunnsaktører. Å kommunisere gjennom det materielle har å gjøre med hvordan materiell kultur forstås som språk (metaforisk, symbolsk) og som representasjon på sosiale og ideologiske/politiske forhold (f.eks. Tilley 1999). Det kanskje klareste eksemplet på dette er hvordan historisk materiell kultur inngår i politisk språkbruk og som en del av sosiale konflikter i moderne tid (f.eks. Kohl & Fawcett 1995). I Pax Leksikon defineres konflikt på følgende måte:

³ I motsetning til et essensialistisk perspektiv som forutsetter en universell logikk ut fra ideen om at alle ting har en essens; en opphavelig mening, bakenforliggende plan eller idé.

”For å definere ”konflikt” trenger en minst to byggesteiner: et verdibegrep og et uforenlighetsbegrep. ”Uforenlighet” innebærer at noe utelukker noe annet (...). En uforenlighet kalles også gjerne en motsetning eller en motsigelse (...); en kontradiksjon (av latin contra dicere, å si imot). Konflikt er et spesialtilfelle av kontradiksjon: Tilstandene eller utsagnene som utelukker hverandre i en konflikt, har å gjøre med verdier. (...). Konflikt slik det her oppfattes, er altså det som foreligger når mennesker har verdier som er uforenlige. (...). Konfliktteori eller konfliktlære er læren om hvordan man kan ordne konflikter, om hvordan konflikter oppstår, utvikler seg og eventuelt oppløses” (Pax Leksikon 2006).

Innenfor den kommunikasjonsteoretiske diskursen som handler om konflikt, skilles det vanligvis mellom *verdikonflikter* og *interessekonflikter*. Verdikonflikt (også kalt manifeste konflikter) viser til menings- og vurderingsforskjeller mellom hva forskjellige aktører definerer som et gode eller onde, mens interessekonflikt (også kalt latente konflikter) viser til konkurransen mellom forskjellige aktører eller parter når det er knapphet på og ujevn tilgang til et gode som mange ønsker å være i besittelse av. De to konflikttypene er nært forbundet med hverandre, hvor det ene kan lede til det andre som en del av sosiale strategier og maktforhold.

I historie- og samfunnsvitenskapen danner konfliktdimensjonen en erkjennelse for å forstå dynamikken mellom samfunn og individ og mellom forskjellige samfunn over tid, slik for eksempel Karl Marx la til grunn om klassekonflikt og som Max Weber har beskrevet i sin verdianalytiske tilnærming til sosial samhandling (se Kommisrud 1995). Ut fra et slikt samfunnssyn er konflikt en drivkraft for historisk endring og et grunnlag for å forstå moderne samfunnsendringer. En representant for et motsatt samfunnssyn er Jürgen Habermas, som i sin kommunikasjonsteoretiske tenkning om konsensusdannelse legger til grunn tvangsfri enighet som et bærende element for samhandling (se Brekke et al. 2003:70ff). Overført til tenkning om kulturarv innebærer det å belyse hvordan materiell kultur som kommunikativt medium inngår i den hverdagslige eller normative praksis som gjennom å være basert på felles menings- og forståelsesrammer – eller *livsverdener*, for å bruke et begrep som Habermas hentet fra filosofen Edmund Husserl – skaper grobunn for konsensus, fremfor konflikt, om verdier og interesser.

Både konflikt- og konsensusdannende aspekter blir med andre ord viktig for å forstå hvordan kulturarv inngår i og utvikles av forskjellige sosiale aktører, og således blir en del av handlingsrommet hvor de sosiale interaksjonsstrategiene utspiller seg. Interaksjonsstrategier forstås i vår sammenheng som et begrep om hvordan forskjellige samfunnsaktører bruker sin kunnskap om kulturarven for å kommunisere og samhandle. Dette perspektivet om sosial interaksjon er sentralt innenfor såkalt handlings- eller praksisteori, slik det er utdypet av kunnskapsteoretikere som Anthony Giddens (begrepet strukturasjon) og Pierre Bourdieu (begrepet habitus). Ut fra en handlingsteoretisk tilnærming ønsker vi å belyse dynamikken mellom konflikt- og konsensusdannende handlinger ved å analysere forholdet mellom forskjellige sosiale *praksiser* (normative handlingsmønstre) med kulturarven, som aktørene definerer og handler ut fra (kapittel 4). I kapittel 5 utføres en nærmere definering av hvordan dette aktørperspektivet inngår i en analyse av handlingslandskapet på Røros.

Et annet begrep som ut fra et aktørperspektiv brukes i forskjellige sammenhenger i denne rapporten er ordet diskurs. Både praksis- og diskursbegrepet har blitt så forankret i det akademiske vokabularet at de ofte benyttes implisitt og uten nærmere forklaring. Diskurs er et begrep som kunnskapsteoretikeren Michel Foucault har benyttet for å beskrive fenomener ved europeisk idéhistorie, hvor han belyser hvordan viten dannes innenfor forskjellige menings-

og kunnskapssfærer over tid (Foucault [1969] 2002). Diskursanalyse brukes i dag innenfor en rekke disipliner som en metode for å analysere meningsutsagn, meningsdannelse og meningsrelasjoner (Neumann 2001, Winther Jørgensen & Phillips 1999). Diskurs som metode kan oppfattes som:

”(...) et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner” (Neumann 2001:18).

Ut fra en slik definisjon av *diskursbegrepet* er det en nær sammenheng mellom kulturarvens meningsdannende rolle og utformingen av *sosiale praksiser*. Kulturarvsdiskurser reflekterer både et språk mellom aktører som viser til hvilke utsagn som er gyldige/ugyldige (det som sies/ikke sies), og definerer samtidig en praksis som språket får utløp for gjennom normative handlinger. Vi ønsker å undersøke hvordan meningsutsagn om kulturarven på Røros danner meningskontekster gjennom å analysere forskjellige diskursive formasjoner, det vil si mønster i meningsutsagn som danner en form for regularitet (jfr. Foucault [1969] 2002:35-43). Å definere diskursive formasjoner innebærer således å undersøke hvordan kulturarven på Røros fremstår gjennom språkbruk og forskjellige lag av kunnskap om det samme fenomen. I rapporten belyses dette spesielt i det forskningshistoriske kapittelet (kapittel 3) og i kapittelet som belyser ulike visjoner om kulturarven på Røros (kapittel 6).

2.4. Kulturarv som kapital

Den tradisjonelle definisjonen av kapitalbegrepet har forankring innenfor en marxistisk-materialistisk kunnskapsforståelse hvor kapital i forskjellige betydninger angir en beholdning av økonomiske goder. Beholdningen som definerer et økonomisk gode kan bestå av varer, eiendommer og tjenester/produksjonsmidler. Men hva er et gode? Et gode kan defineres som et gode når det på en eller annen måte gir avkastning eller fordeler for individer og samfunn, og hvor det derigjennom fremstår som en verdi. Miljøgoder, slik som natur- og kulturarv, er typiske fellesgoder som alle i samfunnet vil kunne ha en fordel av og som på ulike måter gir avkastning ut fra det enkelte individs evne til å oversette kunnskap og opplevelser knyttet til fellesgodene til sine liv. Kapital kan slik sett forstås som en (tilskrevet) *beholdning* av forskjellige former for verdier som omfatter økonomiske så vel som ikke-økonomiske goder. I nyere sosialøkonomisk litteratur er begrepet *human kapital* benyttet for å beskrive betydningen av hvordan immaterielle goder, i form av individers kunnskap og ferdigheter, bidrar til økonomisk produktivitet. Men til tross for den humanistiske innfallsvinkelen berører ikke disse analysene den sosiale betydningen av økonomisk kapital (jfr. Bourdieu 1986:244).

En mer helhetlig og kompleks tilnærming til kapitalbegrepet utgjør Pierre Bourdieus begrepsforståelse om kapital som et sosialt gode definert ved tilgjengelighet til verdier og ressurser. Bourdieu legger vekt på at kapital ikke bare er et økonomisk begrep relatert til sosialt liv, men at det er et komplekst begrep om menneskelige ressurser (Bourdieu 1986, Bourdieu et al. 1995). Sentralt i Bourdieus kapitalbegrep er at mennesker har ulik tilgang til sosiale goder, og at dette beror på volumet av kapital som individer eller sosiale grupper er i besittelse av. Ulike former for kapital kan være *økonomisk kapital* som omfatter kontroll over økonomiske ressurser, *sosial kapital* som omfatter ressurser basert på sosiale relasjoner og nettverk, samt *kulturell kapital* som omfatter ulike former for kunnskap (utdanning, erfaringer, holdninger, forståelse).⁴ Et høyt kapitalvolum kjennetegner individer og sosiale

⁴ Bourdieu skiller ytterligere mellom tre former for kulturell kapital: ”embodied state”, ”objectified state”, ”institutionalized state” (Bourdieu 1986:243ff).

grupper, også kalt *sosiale agenter* i Bourdieus terminologi, som mestrer en eller flere av de ulike kapitalformene. Herredømme- eller dominansdikotomien under-/overordenen mellom individer og sosiale grupper utgjør et sentralt element i Bourdieus begrepsverden, sammen med hans begrep om *symbolsk vold* som handler om hvordan noen individer/sosiale grupper får gjennomslag for sin kunnskaps- og verdiforståelse.

Bourdieu's kapitalbegrep kan både forstås ut fra en målsetting om å forstå sosiale forskjeller, så vel som ut fra en målsetning om å forstå forholdet mellom ulike kunnskapsgrunnlag og verdisyn. Høy kulturell kapital kan være et tegn på et variert og allment kunnskapsrikt (lokal)samfunn, men kunnskapsforskjeller og motsetninger i (lokal)samfunnet kan også være et uttrykk for ulike tilnærminger til og bruk av den kulturelle kapitalen. Ut fra Bourdieus terminologi vil beholdningen av kapital i et samfunn være sammensatt av relasjonelle *sosiale felt* (kunnskaps- og verdisystemer). Den samlede aktiviteten innenfor et sosialt felt betegner en sosial praksis. Et sosialt felt er definert gjennom *habitus* (en væremåte), som igjen er konstituert ved *doxa*, det vil si en ubestridelig normativ konsensus om hva som er verdifullt. Et sosialt felt er også kjennetegnet ved en indre dynamikk ut fra felles forståelsesrammer ved at aktørene kappes om å definere det som er meningsfullt, for eksempel innenfor det litterære sosiale feltet om hva som er god eller dårlig skrivekunst og dermed verdifull litteratur (Brekke et al. 2003:34f med ref.). Det som samlet sett utgjør felles verdsettingspreferanser utgjør *det sosiale rommet* som samhandlende aktører opererer innenfor. Ved å oversette denne terminologien til temaet i denne rapporten kan vi forstå *kulturarvsvfeltet* som et overordnet sosialt felt, hvor den fysiske kulturarven på Røros utgjør materialiteten i det sosiale rommet som de forskjellige aktørene/-gruppene i kulturarvsvfeltet forstår å verdsette og disponere sine posisjoner utifra. Men det som konstituerer kulturarvsvfeltet kan igjen utgjøre flere underordnede sosiale felt:

”Nye sosiale sammenhenger kan oppstå gjennom ei form for differensiering i nye grupper eller felt, men sjølv slike nye grupper kan ikkje dra seg unna spelereglar innanfor eit overordna felt – eller i siste instans det sosiale rommet” (Brekke et al. 2003:39).

Begrepet kulturell kapital er benyttet i en rekke sammenhenger som belyser dagens kulturliv som verdi- og samfunnsressurs, slik det blant annet fremgår i kulturpolitikken hvor det på forskjellige måter rettes fokus på den kulturelle kapitalens betydning for verdiskaping (Stortingsmelding nr.48 2002-2003:50,183). Beholdningen av kunnskap knyttet til kulturarvs- og kulturminne-/miljøverdier utgjør en betydelig andel av samfunnets kulturelle kapital (Smith 2006:49). Kunnskapsbeholdningen knyttet til disse verdiene kan kalles *kulturarvs-kapital*, og mer spesifikt innenfor kulturminnefeltet *kulturminnekapital*. Ut fra dette perspektivet til kapitalbegrepet kan en med kulturminnedimensjonen i fokus skille mellom en materiell kunnskapsbeholdning og en immateriell kunnskapsbeholdning:⁵

- **Materiell beholdning:** Den fysiske eller materielle beholdningen utgjør seleksjonen av materiell kultur som til sammen representerer det totale volumet av de kulturhistoriske verdiene som forvaltes i dag. Det store antallet kulturminner og – miljøer utgjør en betydelig andel av denne beholdningen. Kulturminneforvaltningens målsetning om å redusere det årlige tapet av kulturminner-/miljøer forutsetter en målbar skala for beregning av verditap (jfr. Stortingsmelding nr 16 2004-2005:15ff). Kulturminnekapital kan slik sett forstås ut fra forskjellige kunnskapsområder som omhandler flyt

⁵ Begrepene materiell – immateriell brukes her som et kunnskapsbegrep og skiller seg derfor fra en tilsvarende distinksjon som verdibegrep, for eksempel når det legges vekt på verdensarvens eller kulturminnedimensjonens materielle og immaterielle verdier.

mellom tap og tilførsel av verdier i den materielle beholdningen. Utviklingen av overvåkingsmetodikk på kulturminnefeltet er et eksempel på et slikt kunnskapsområde.

- **Immateriell beholdning:** Premissene for defineringen av den materielle beholdningen av kulturminnekapitalen er den immaterielle beholdningen som utgjør maskineriet av tenkning, mentaliteter og verdisyn – med andre ord kunnskap – som *skaper* kulturarv. Problemområdet om verneideologi innen kulturminnevernforskningen, det vil si som tar for seg begrunnelser for vern og verdikriterier, er et eksempel på en immateriell beholdning om kulturminner/-miljøer. Kulturminneforskningen og den bredere kulturarvsvforskningens refleksive kunnskap om hvordan kultur- og kulturminner/-miljøer forstås og anvendes i samfunnet, er et annet tilstøtende problemområde.

I vår undersøkelse er det kulturarv-/kulturminnekapital som immateriell kunnskapsbeholdning som utgjør hovedtemaet, hvor fokuset er rettet mot hvordan kulturarv forstås i en samfunns-kontekst der kulturminneverninteressene i møtet med andre aktører definerer en blant flere kunnskapsgrunnlag og verdisyn. Etter vår mening vil et perspektiv på kulturarven som et flersidig sosialt begrep om kapital kunne bidra med å belyse sammenhengen mellom ulike aktørers kunnskapsgrunnlag og verdisystemer, samt ulike sider ved konflikter som er basert på forskjellige bruksformer med og oppfattelser om kulturminneverdiene. Et sentralt aspekt ved Bourdieus begrepsforståelse om kapital er forholdet og transformasjonene eller prosessene mellom ulike kapitalformer (Bourdieu 1986:252ff, Bourdieu et al. 1995:34-35). I vår tilnærming til Bourdieus begrepsapparat blir det viktig å forstå hvordan kulturarvskapitalen virker inn på prosesser mellom økonomisk og kulturell verdiskaping. Interessant i den sammenheng vil det for eksempel være å undersøke hvordan kunnskapen om Røros som verdensarvsted også reflekteres i andre kulturelle ytringer, væremåter og verdier.

2.5. Symbolsk kapital

En betydelig dimensjon ved Bourdieus kapitalbegrep er den symbolske kapitalen som griper inn i andre kapitalformer, og som gjennom for eksempel å bygge på den kulturelle kapitalen er definert ved den prestisje eller anerkjennelse noen aktører får ut fra en aksept fra andre aktører i samfunnet (f.eks. Bourdieu 1986). Symbolsk kapital er i Bourdieus terminologi nært forbundet med et maktperspektiv (se f.eks. Prieur 2002)⁶, slik han gjennom en analyse av fransk kulturliv belyser ved å vise hvordan samfunnets definisjon av god smak (inkludert variabler av smak som ”skjønnhet” og ”lykke”) er betinget av verdipreferanser ved en kulturelite (Bourdieu et al. 1995). Bourdieu har utført lignende analyser i sosialantropologiske studier, ut fra det han kaller de symbolske goders økonomi, ved blant annet å undersøke gavebyttets og æresidealenes symbolske verdi i det før-kapitalistiske kabylske samfunnet (Bourdieu 1996:38-47,78ff).

Bourdieu's begrep om symbolsk kapital kan overføres til et kulturarvsperspektiv. I kulturminneforvaltningen legges det vekt på at kulturminner/-miljøer har en symbolsk verdi gjennom for eksempel å representere en lokal og nasjonal identitet (Riksantikvaren 2001:11). Hvilken symbolsk verdi som tillegges kulturarven varierer mellom ulike lokalsamfunn og er betinget av hvordan ulike sosiale grupper i samfunnet, deriblant kulturminneforvaltningen, får

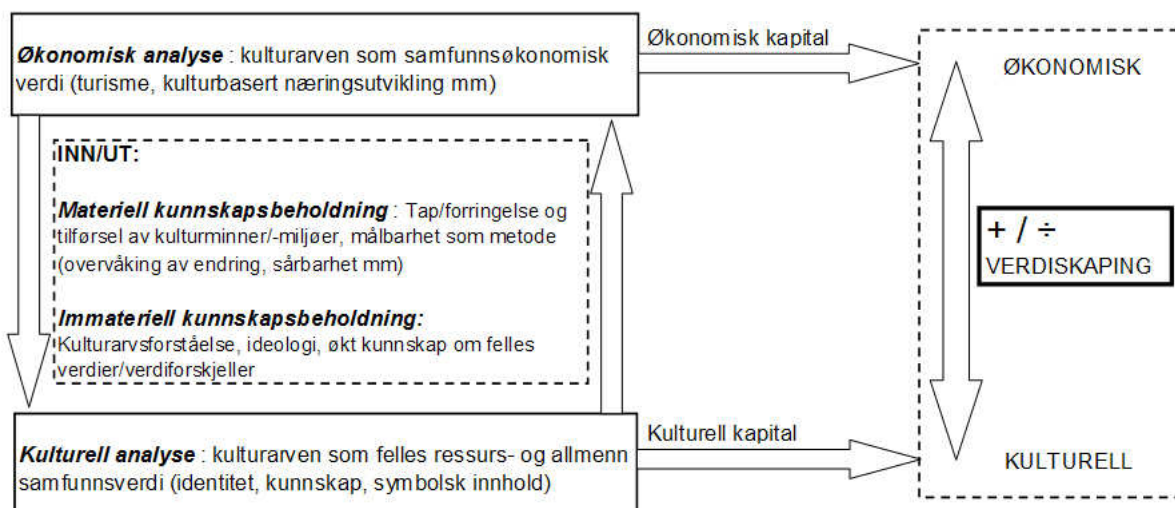
⁶ Begrepet symbolsk vold er sentralt i Bourdieus maktperspektiv. Annick Prieur beskriver dette på følgende måte: ”Sosial dominans handler i sitt innerste om et herredømme over persepsjonskategoriene, over hvordan man oppfatter, inndeler og vurderer verden. Denne oppfattelsen er gjennomgående i de dominerendes favør. Det betyr at de dominerte tenderer mot å nedvurdere seg selv og det de står for. Dette er en tilstand av det Bourdieu betegner som symbolsk vold” (Prieur 2002:9).

gjennomslag for hva som skal og ikke skal være rådende oppfatninger om kulturarven. Når det symbolske innholdet fester seg i samfunnet og blir en konvensjon (jfr. Vikingskipshuset på Bygdøy som nasjonalt symbol, Slottsfjellstårnet som symbol på Tønsberg by), blir kulturarven en symbolsk kapital som inngår i forskjellige sosiale praksiser, for eksempel i en kulturminnevernpraksis og en planleggingspraksis.

I sine studier legger Bourdieu stor vekt på å belyse hvordan den symbolske kapitalen har innvirkning på økonomisk kapital, og omvendt, for eksempel ved å vise hvordan kunst som symbolsk kapital og kunstnerens symbolske makt påvirker samfunnet kommersielt så vel som kulturelt (f.eks. Bourdieu 1996:96ff). Dette perspektivet er videreutviklet i de geografisk-orienterte og kultursosiologiske studiene som er opptatt av å undersøke betydningen av den kulturelle kapitalen som en *symbolsk økonomi* i dagens kunsteringssamfunn (Baudrillard [1970] 1998, Featherstone 1991, Zukin & Smith Maguire 2004). Kulturarvens symbolske kapital er et betydelig aspekt ved det kulturelle entreprenørskap som produserer varer og opplevelse gjennom turisme, og for lokal stedsutvikling. Et viktig spørsmål i denne rapporten er derfor hvordan verdensarven på Røros og den øvrige materielle kulturarvsbeholdningen blir oppfattet som symbolsk kapital, og videre å undersøke hvordan og i hvilket omfang kulturarven bidrar som symbolsk kapital i meningsdannelsen om Røros.

2.6. Oppsummering: problemstillinger og metoder

Hovedproblemstillingen i prosjektet er å undersøke forholdet mellom kulturell og økonomisk verdiskaping gjennom en analyse av hvordan kulturarven på Røros utgjør et medium for meningsdannelse og sosial interaksjon. Kulturarven på Røros brukes her som et utvidet begrep som både omfatter kulturminneverdier med verdensarvstatus (byen Røros) og øvrige kulturminneverdier som ikke er gitt denne statusen (f.eks. industrilandskapet Røros). En annen dimensjon ved Røros som kulturarv, er forholdet mellom natur- og kulturverdier i Røroslandskapet. Å operere med et utvidet begrep om kulturarv blir viktig for å kunne kartlegge kompleksiteten ved hvordan kulturarven utgjør et kommunikativt medium for meningsdannelse og handlingsrelasjoner.

Figur 1: Kulturarvskapitalanalyse. Figuren viser analytiske sammenhenger mellom økonomisk og kulturell verdiskaping. Modellen illustrerer Bourdieus poeng om at økonomisk og kulturell kapital innvirker på hverandre (gjensidig strukturerende dialektiske relasjoner). Denne rapporten tar utgangspunkt i et kulturelt analyseperspektiv til verdiskapingsdiskursen om Røros. Illustrasjon: T. S. Guttormsen, NIKU.

For å kunne belyse perspektivene som er definert ved prosjektets hovedproblemstilling vil følgende delproblemstillinger bli undersøkt:

1. **Sosiale felt og kulturarv – en feltanalyse:** Hvilken ballast av kunnskap og erfaringer (kulturell kapital) knyttet til kulturarvsfeltet finnes innenfor forskjellige meningsfærer på Røros? Det innebærer å undersøke hvordan kulturarven på Røros inngår i ulike kunnskaps- og verdisyn. En analyse av kulturarvens meningsdimensjon vil omfatte en kartlegging av kulturarven på Røros som kulturarvskapital. Hva definerer og konstituerer denne kapitalen på Røros? Med andre ord: Hvordan blir kulturarv definert som kapital innenfor forskjellige sosiale felt på Røros? Hvordan blir denne kulturarvskapitalen forstått som symbolsk kapital? Studien er basert på eksisterende litteratur som faglitteratur, offentlige dokumenter, formidlingslitteratur, og internett-kilder.
2. **Sosial handling og kulturarv – en aktøranalyse:** På bakgrunn av resultatene under delproblemstilling 1 tas det videre sikte på å undersøke hvordan kulturarvskapitalen, slik den fremtrer innenfor forskjellige sosiale felt, er en del av sosiale interaksjonsstrategier. Det betyr å undersøke hvordan kulturarven på Røros utgjør en handlingsarena mellom ulike interesser og aktører (dialog, konflikt). I den sammenheng utføres noen utvalgte casestudier. Studien er basert på offentlige dokumenter, avisinnlegg og intervjuer.
3. **Fremtid og kulturarv – en diskursiv visjonsanalyse:** På bakgrunn av resultatene i delproblemstilling 1 og 2 belyses forholdet mellom ulike sosiale felt og aktører ved å undersøke meningsutsagn om ulike visjoner for fremtidens steds-/ landskapsutvikling på Røros. Hvordan inngår kulturarven på Røros i måter å tenke om verdiskaping i et langsiktig fremtidsperspektiv? Argumenteres det for konsepter om verdiskaping som ikke bygger på kulturarv? Studien bygger på eksisterende litteratur.

Sett samlet danner analysene i de tre delproblemstillingene en ramme for å undersøke kulturarvskapitalens diversitet. Det betyr å undersøke hvordan kulturminnedimensjonen utgjør et variert *meningskompleks* som kommer til uttrykk i oppfatningene om og bruken av kulturarven. De tre analyseområdene danner et grunnlag for å diskutere ulike aspekter ved kulturarvens betingelser i dagens samfunnsutvikling på Røros. Ved å undersøke hvordan kulturarven inngår som kommunikativt medium blant ulike sosiale felt og aktører, legges grunnlaget for en diskusjon om det finnes en felles forståelsesramme om hva som utgjør handlingsrommet for bruken og forvaltningen av kulturarven på Røros. Mer konkret handler disse problemstillingene om hvilke muligheter og begrensninger som dagens vernepraksis gir (jfr. strategien ”bevaring gjennom bruk”), og om det finnes andre måter å forvalte kulturminnene på som vil påvirke mulighetene for verdiskaping. Det har ikke vært vårt mål å utføre sosiologiske eller miljøøkonomiske analyser som andre fagmiljøer i grunnen har større forutsetninger for å utføre. Intensjonen har vært å bruke eller ”oversette” deler av denne ”eksterne” kunnskapen ut fra vårt faglige ståsted og ut fra de problemstillingene vi arbeider med innenfor kulturminneforskningen.

3. Kulturarv og samfunn: en forskningstematisk oversikt med fokus på Røros

Torggrim Sneve Guttormsen

I dette kapittelet belyses ulike samfunnsmessige sider ved kulturarvsforskningen generelt, og hvordan denne kunnskapen kommer til uttrykk om Røros spesielt. Røros har på forskjellige måter vært undersøkelsesområde i ulike kulturarvs- og kulturminnestudier. I noen tilfeller er det gjort forsøk på å sammenstille den faghistoriske aktiviteten som omfatter Røros, slik som i forskningsprosjektet ”Rørosområdet – tverrfaglig historieforståelse og integrert forvaltning” (Daugstad 2001, Daugstad et al. 1999) hvor det er utført en oversikt over natur-/kulturhistorien og vernehistorien på Røros så vel som en litteraturoversikt (Elden 1997) over ulike kunnskapsfelt om Røroshistorien. Vernehistorie og verneideologi er også et spesifikt tema om Røros som er utdypet i løpet av de siste 20 årene (f.eks. Bye 2000, Eide 1990, Eide 1999, Heinonen 1987, Øverås 1977). I sammenheng med verdiskapingsprosjektet på Røros, som arbeidet med denne rapporten er en del av, er det også utført en oversikt over plan- og vernehistorien på Røros sett i sammenheng (Andersen & Brønne 2006, Brønne 2006). I dette kapittelet fokuseres det på noen overordnede problemstillinger rettet mot ulike perspektiver på verdi. Målet er for øvrig ikke å etablere en helhetlig oversikt over forskningsaktivitetene som tar for seg Røros, men ut fra et utvalg litteratur å belyse sentrale problemstillinger i et samfunnsperspektiv på kulturarven.

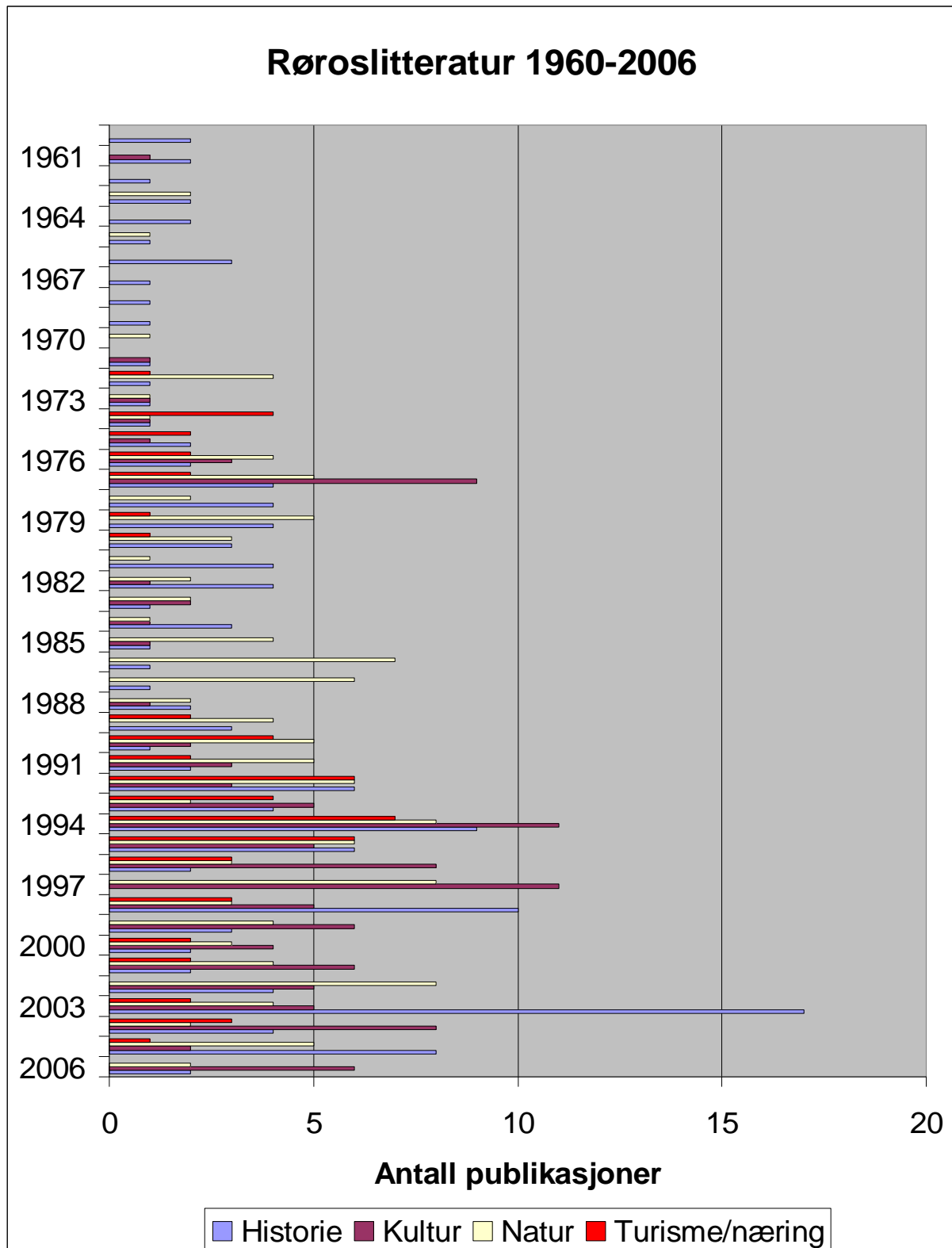
3.1. Kulturarvsdiskurser på Røros

I sitt oversiktsverk om kulturarvens ulike fasetter i dagens samfunn legger John Carman (2002) til grunn at ulike tilnærminger i dagens kulturarvsdiskurs kan inndeles i tre typer litteratur. Carman skiller mellom samfunnskritisk litteratur (*commentary*) som inntar et bredt kunnskapsteoretisk (filosofisk, etisk) perspektiv til kulturarv, veiledningslitteratur (*guides to practice*) som belyser metoder og prosedyrer innenfor et praktisk rettet forvaltnings- og bevaringsperspektiv til kulturarv, og til slutt, forskningslitteratur (*research*) som ut fra et anvendt perspektiv er spesielt opptatt av å undersøke betingelsene for og effektene av dagens politikk og forvaltningspraksis på kulturarvsfeltet (op.cit.:2-4).

Når det gjelder Røros er det, og ikke overraskende, *veiledningslitteraturen* som er den mest omfattende. Veiledningslitteraturen om Røros tar i stor grad for seg forskjellige retningslinjer for bevaring og konservering av historiske landskap, miljøer og bygninger (f.eks. ICOMOS Norway 2003, Larsen 1994, Larsen & Jokilehto 1995, Prøsch 1999, Prøsch 2004, Riksantikvaren 2006, Steen-Hansen 2004, Vreim 1944). Det har etter hvert også fremkommet *forskningslitteratur* om kulturarv i kjølvannet av nominasjonen av Røros som verdensarvsted, og som i stor grad omfatter forskjellige undersøkelser med fokus på konsekvensene av og utfordringene ved dagens politikk og forvaltningspraksis på Røros (f.eks. Daugstad 2001, Daugstad et al. 1999, Floor 2006, Jones 1999a, Vistad 1999). En annen kategori innen typen forskningslitteratur er andre samfunnsstudier om Røros som har kulturarven i fokus, hvor spesielt turisme og reiseliv er et sentralt tema (f.eks. Andersen 2004, Fjeldaas 2004, Flognfeldt 1990). Verdiskaping er den tematikken som ligger nærmest en *samfunnskritisk litteratur*. Når det gjelder Røros fremkommer dette i refleksjoner om kulturarv og kulturarvsforståelse, med vekt på å belyse utfordringer som dagens kulturarvspraksis setter for fremtidig utvikling og fornyelse (jfr. Anker 2006, Bye 2000, Jones 1999a:46-49).⁷ Det finnes i tillegg til dette også en mengde litteratur om Røros som har en nær relasjon til kulturarvstematikken. Det gjelder spesielt den omfattende litteraturen som

⁷ Den samfunnskritiske litteraturen blir belyst ytterligere i kapittel 6, som omhandler visjonene om Røros.

finnes om Røroshistorien og derved også populærlitteraturen som formidler historien om og kulturarven på Røros i illustrative bøker (f.eks. Anker 1997), turistinformasjon og reklame. En sentral kilde på internett som både tar for seg Røroshistorien og vernehistorien er nettstedet [Verdensarven Røros – en smakebit](#) (Sør-Trøndelag fylkesbibliotek et al. 2006).

Figur 2: Litteraturen som kunnskapskilde om Røros. Diagrammet viser forskjellig typer litteratur om Røros i perioden 1960-2006. Se vedlegg 1 for utfyllende informasjon. Kilde: Bibliotekbasen, november 2006. T.S. Guttormsen, NIKU 2006.

Diagrammet på forrige side (jfr. figur 2) viser litteratur som omhandler Røros i perioden 1960-2006. En inndeling av denne litteraturen ut fra temaene historie, kultur, natur og turisme/ næringsliv viser forskjellig vektlegging og forskyvninger i forsknings- og formidlingsfokus over tid. *Den historiske litteraturen* om Røros har gjennom hele tidsperioden vært et viktig tema, og før 1970 dominerte denne typen litteratur om det som ble publisert om Røros. I tidsperioden rundt nominasjonen av Røros som verdensarv på 1970 og 80-tallet publiseres også en del historisk litteratur, men spesielt på slutten av 1990-tallet og utover 2000-tallet har det vært en betydelig vekst i forskning om og formidlingen av Røroshistorien. *Kulturtemaet* har på sin side i stor grad hatt kulturarven på Røros i fokus, slik den store andelen av publikasjoner vitner om i tidsrommet mellom arkitekturvernåret som ble markert på Røros i 1975 og frem til verdensarvnominasjonen i 1980. Museumsrelatert forskning som ble igangsatt i forbindelse med opprettelsen av det nye Rørosmuseet på Malmplassen utgjør en betydelig andel av litteraturen i denne perioden. På 1990-tallet er det en tilsvarende økning av kulturell litteratur. Dette henger sammen med at det på denne tiden skrives mange studentoppgaver og avhandlinger som tar for seg Røros, i tillegg til at det skrives mer om verneideologi og andre forhold omkring verdensarven i kjølevannet av UNESCOs statusevalueringer, samt at det utføres flere kulturarvsrelaterte forskningsprosjekter enn tidligere. *Naturtemaet* dominerte på 1970- og 1980-tallet, men på 1990-tallet er både natur- og kulturtemaet godt representert i litteraturen om Røros. *Turisme/næringsutvikling* er belyst spesielt i to perioder: på 1970-tallet og på 1990-tallet, og vitner om periodevis satsning på dette forskningsfeltet som tar for seg Røros.

Det er i tillegg et vesentlig skille i kulturarvskursen om Røros mellom den litteraturen som har fokus på bygnings-/bygningsmiljøvern og -historie på den ene siden, og landskapets historie og forvaltning på den andre siden. Dette skillet har å gjøre med ulike forsknings-tradisjoners innflytelse på kulturarvskursen om Røros, og som i grove trekk kan karakteriseres ved hvordan ulike disipliner innen feltet ”bygd miljø”, deriblant arkitektene, har preget bygningsdiskursen, og hvor samfunns- og historiedisipliner som sosiologi, arkeologi og geografi i stor grad har preget landskapsdiskursen. Diskursene griper i hverandre (f.eks. temaet *stedsidentitet*), men de har også spesifikke forskningsproblemstillinger (f.eks. temaet *autentisitet* i bygningsdiskursen og temaet *natur-kultur* i landskapsdiskursen). Temaet som denne rapporten er opptatt av å belyse ligger i skjæringspunktet mellom de to diskursene og vil med sin brede basis i ulike forskningsdisipliner i stor grad kunne sies ut fra intensjonen i prosjektet å gå under kategorien forskningslitteratur. I den videre fremstillingen i dette kapitlet legges det derfor vekt på å vise hvordan kulturarven på Røros er belyst som *forskningstematikk*. Det finnes mange måter å belyse denne forskningsaktiviteten på, for eksempel kronologisk. Det er imidlertid valgt en mer tematisk innfallsvinkel, ved å fokusere på ulike akser eller binære relasjoner som belyser forholdet mellom forskjellige verdipreferanser til kulturarven og som utgjør sentrale temaer i dagens kulturarvskurs.

3.2. Fortids- og nåtidsverdier

Et grunntema i kulturarvskursen er forholdet mellom fortid og nåtid. Forskningstematikken har både en ideologisk og en politisk dimensjon relatert til vern og forvaltning, samt en mer samfunnsorientert forskningsdimensjon relatert til ulike samfunnsgruppers forhold til fortiden. Et eksempel på det siste er samtidsarkeologiens fokus på arkeologien i populærkulturen (jfr. Holtorf 2005) og såkalt kvasiarkeologi⁸ (jfr. Stalsberg 2005). Diskursen omfatter problemstillinger som både er relatert til dagens kunnskapsgrunnlag for å forstå fortiden, og

⁸ Kvasiarkeologi (også kalt pseudohistorie) betegner et forskningsfelt som, ut fra vitenskapelige kriterier, er opptatt av å belyse moderne myter og fantasier om kulturminner.

våre oppfatninger om forholdet mellom fortidens og nåtidens verdier i dagens stedsutvikling og landskapsforming (f.eks. Harrison 2005, Skandfer 2003 med ref.). Et sentralt tema i fortids-/nåtidsdiskurs er *mangfoldtematikken* som belyser den rådende konsensusoppfatning om fortiden i lys av andre historier og verdipreferanser til fortiden. Denne problemstillingen fremkommer i ulike perspektiver til hvordan kulturminnevernets fortidsideologi har formet Røros. Kulturarven på Røros kan oppfattes som en kulturell konstruksjon (Floor 2006, se også Jones 1992), som handler vel så mye om vernehistorien fra moderne tid som en historie om fortidens Røros. Det har medført at andre historier om og verdipreferanser til Røroshistoriens mangfold har blitt ekskludert eller valgt bort som bærende historiefortellende kunnskap. Et sentralt tema i den sammenheng er problematikken omkring *autentisitet* som et perspektiv på historisitet og som et verneteoretisk grunnlag for forvaltningen av historiske verdier på Røros.

Autentisitet er et begrep som er nært forbundet med begreper som opprinnelig, originalt, unikt og urørt (se Jokilehto 1995 for en historisk og fagspesifikk redegjørelse av begrepet). Forholdet mellom autentisitet og historisk endring er i stor grad belyst som en del av forvaltningshistoriske beskrivelser av Røros hvor tematikken fremstår mer som bakgrunnsinformasjon til andre problemstillinger i de ulike studiene, fremfor å utgjøre et hovedtema. En fellesnevner for de forskningshistoriske redegjørelsene er det kritiske fokuset på vernepraksisen fra 1940- og 1950-tallet hvor mye av sen 1800-talls bebyggelse på Røros ble fjernet eller endret for å tilpasse bybildet ut fra datidens estetiseringsideal og autentisitetstenkning. Det var ”det autentiske” Røros i Bergstadens glanstid forbundet med klassisismen på tidlig 1800-tallet som skulle vernes (Bye 2000).

Konflikten om ”Sangerhuset” på Røros markerer en overgang i synet på autentisitet hvor det ble stilt spørsmål om også endringshistorien, og mer presist bygninger fra 1800-tallet og tidlig 1900-tallet, skulle innlemmes i forestillingen om ”det autentiske” Røros. ”Sangerhuset” er en bygning fra 1907 som Riksantikvaren på 1960-tallet gikk inn for å fjerne, men som etter en omfattende prosess til slutt ble fredet i 1983 (Ødegaard & Øverås 1988:139). Eksempelet viser med andre ord at det var behov for en kritisk diskusjon om autentisitetsbegrepet og dets anvendelse i praksis. Et mål for den såkalte Narna-konferansen i Japan i 1994 (Larsen & Jokilehto 1995), var nettopp å gi begrepet autentisitet en betydning som var mer i tråd med samtidens kunnskapsgrunnlag:

”Når verdens kulturelle mangfold erkjennes, er det ikke lenger relevant å forsøke å gi en universelt gyldig definisjon av hvilke egenskaper et kulturminne må ha for å kunne karakteriseres som «autentisk». (...) hvert land som nominerer et kulturminne til Listen over verdensarven har ansvaret for å godtgjøre på en «vitenskapelig» forsvarlig måte kulturminnets «autentisitet» i forhold til landets egne kulturelle normer” (Larsen 1995:10).

I utsagnet ovenfor ligger en rekke problemstillinger overført til en konkret situasjon, blant annet med hensyn til defineringen av hva som utgjør ”kulturelt mangfold” og ”kulturelle normer”. I Fortidsminneforeningens årbok fra 2004 er hele bindet viet temaet autentisitet, og Fredrik Prøsch gir her en definisjon av autentisitetsbegrepet sett i relasjon til kulturarven på Røros:

”...bylandskapet med sitt opprinnelige gatenett, men også bygninger og teknisk infrastruktur med alle spor av endringer, (er) det viktigste og mest tilgjengelige historiske dokument fra bergverkssamfunnet. Vel og merke slik byen framsto mens verket og byjordbruket var i drift. Endringsprosesser etter at byjordbruket tok slutt og verket ble nedlagt, truer kulturminnet Røros Bergstad som autentisk historisk dokument” (Prøsch 2004:79).

Det er med andre ord stedet Røros som aktiv Bergstad som skal vernes mot press som den moderne samfunnsutviklingen påfører det autentiske Røros. Et interessant spørsmål i et slikt "driftsperspektiv" er i så fall hvilket tidspunkt som settes for når Røros gikk fra å være en aktiv Bergstad til å bli et historisk dokument. I tidspunktet mellom da byjordbruket tok slutt på tidlig 1900-tallet og bergverksdriften opphørte på 1960-tallet, har vernemyndighetene selv, ut fra datidens mål om å hindre endring, vært en viktig aktør i formingen av Bergstaden. Betyr det at resultatene av vernets historie er et historisk dokument som skal utgjøre en del av det "autentiske" Røros? Hvordan forholder "driftsperspektivet" seg til endringer forbundet med byutvikling i perioden frem til 1960? Disse komplekse forholdene mellom vern og utvikling utgjør spennvidden i mange av de problemstillingene som omhandler kulturarven på Røros, slik det fremkommer i konflikter om forholdet mellom de restriksjoner som verdensarvstatusen setter og lokale behov for eller visjoner om å forme samfunnet på Røros (Daugstad 2001:79, Hovland 2004a, Hovland 2004b). Et sentralt aspekt i argumentasjonen når det gjelder konfliktene mellom vern og utvikling er at verdensarvstatusen blir et pressmiddel for å hindre uønsket endring, for eksempel når det i sammenheng med utbyggingen av Bergstaden hotell argumenteres for at Røros etter denne utbyggingen "... burde vært suspendert fra lista over verdensarvsteder med en fastsatt frist til å vedta og gjennomføre bedre prosedyrer for saksbehandling" (Hovland 2004a:16). Diskursen om fortids- og nåtidsverdier på Røros handler slik sett både om hvordan fortiden setter en grense for samtidens utvikling, men også om hvilke historier i det kulturelle mangfoldet på Røros som blir vektlagt og ikke vektlagt som "autentisk", og som dermed får vernets beskyttelse.

3.3. Natur og kulturverdier

Den andre tematiske aksene i kulturarvdiskursen om Røros handler om ulike aspekter ved forholdet mellom natur og kultur. Dette fremkommer i studier om hvordan naturen som kulturell verdi inngår i forskjellige lokale identitetsskapende prosesser. Et eksempel på det er hvordan Rørosområdet inngår i arealkonflikter mellom gårdbrukere og reindriftssamer (Grut 1996). I kulturgeograf Michael Jones artikkel "Perspektiver på landskap og hvordan det kan anvendes i sørsamisk sammenheng" (Jones 1999b) belyses forskjellige sider ved landskapet som arena for kommunikasjon og verdikonflikter. Jones vektlegger at verdier i landskapet kan diskuteres ut fra to teoretiske innfallsvinkler som på den ene siden tar utgangspunkt i herredømmefrihet og konsensusdannelse (harmonimodellen) og på den andre siden herredømme og dominans- eller maktdannelse (konfliktmodellen). De to modellene forbinder han representativt med Jürgen Habermas teori om kommunikativ handling og Michel Foucaults maktperspektiv (se også Jones 1997).

"Harmonimodellen legger vekt på en samordning og samstemmighet mellom ulike interessegrupper. Det er antatt at det er mulig å finne fram til en mer eller mindre akseptabel vektsetting mellom de ulike verdiene. Mellom de etablerte interessegruppene, slik som næringslivet, fagorganisasjonene og de politiske partiene, finnes det en viss likevekt i den politiske prosessen. De er trukket inn i forvaltningen og beslutningsprosessen. Det er en stor grad av enighet om reglene for å løse konflikter. Problemene løses gjennom institusjonaliserte midler. Planlegging er sett på som et viktig virkemiddel for å løse konflikter og ivareta flest mulige verdier, også myke verdier.

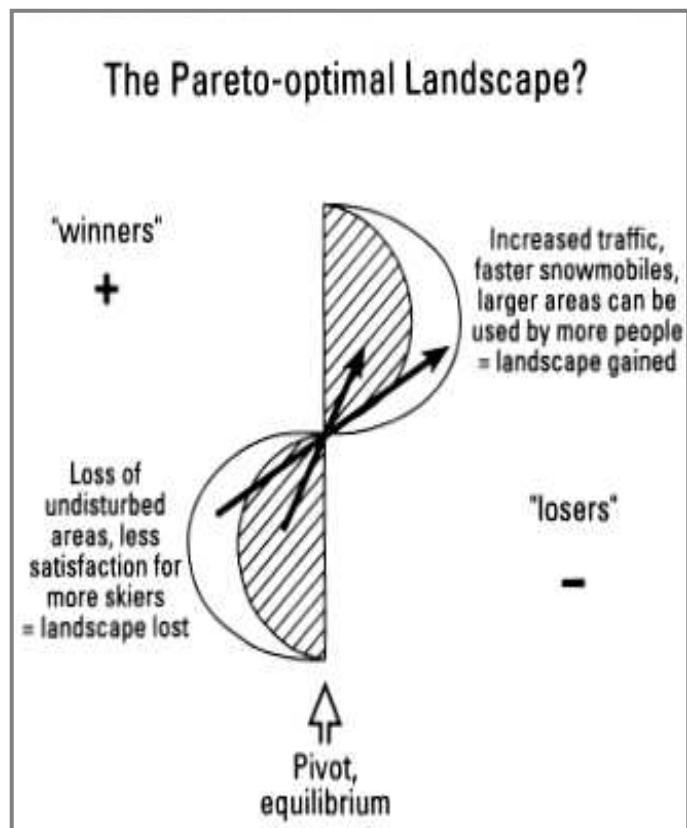
Konfliktmodellen legger vekt på uforenligheten mellom ulike verdier. De eksisterende institusjonene er ikke tilstrekkelige for å løse konflikter mellom ulike interessegrupper, men reflekterer verdiene til de som har makt i

samfunnet. Hver gruppe vil velge strategier for å oppnå den sterkest mulige forhandlingsposisjon. I dette bildet forekommer det også uformelle interessegrupper, slik som folkebevegelser og lokale aksjonsgrupper, som ikke er knyttet til den etablerte organisasjonsstrukturen. Alle grupper søker å maksimere sine interesser gjennom forskjellige former for aksjoner og styrkeprøver. Det er utfallet av disse som bestemmer konfliktenes utfall” (Jones 1981:8 i Jones 1999b).

Diskusjonen om naturen som kulturell verdi fremkommer også i forsøk på å etablere modeller som inkluderer ulike verdisyn, for eksempel ved å undersøke tålegrensen mellom samisk bruk av naturen med snøskuterkjøring og rekreative behov for opplevelse av stillhet i naturen (Abrahamsson 1999, se figur 3 nedenfor).

I sin analyse av lokalbefolkningens syn på Røroslandskapet viser Odd Inge Vistad (1999) at lokalbefolkningen har sterke tilknytninger til naturen, spesielt til Femundsmarka som også er nasjonalpark. Mens de nasjonale ekspertene verdsatte Femundsmarka for sine kvaliteter som villmark, er lokalbefolkningens tilknytning til området basert på historier og tradisjoner relatert til ulike måter å bruke naturområdet på som ressurs og for opplevelse og rekreasjon (op.cit.:539). Konfliktdimensjonen ved bruken av Femundsmarka er fremtredende ved hvordan lokalbefolkningen opplever press fra økt turisme i området, og som dermed ut fra et lokalt perspektiv gjør området mindre attraktivt som utfartssted (op.cit.:536-537,539). Vistad konkluderer med at verdikonflikter er positive i den grad det produserer meningsforskjeller og bidrar til å belyse kompleksiteten ved natur- og kulturarven på Røros (op.cit.:541). I fortsettelsen av denne argumentasjonen ligger det på en annen side et spørsmål om konsensus i realiteten bidrar til å kamouflere meningsforskjeller og dermed fremmer et enhetsperspektiv til natur- og kulturarven.

Prinsippet om enhet er forøvrig ikke det samme som helhet. I et av de større forskningsprosjektene som er utført med Røros som undersøkelsesområde (og som Vistads undersøkelse nevnt ovenfor er en del av) analyseres forholdet mellom natur og kultur både ut fra en historisk dimensjon, og ut fra et perspektiv om helhetlig miljøforvaltning (Daugstad 2001, Daugstad et al. 1999). En hovedkonklusjon i prosjektet var at det både for beboerne og for forvalterne ble oppfattet som kunstig å sette et skille mellom natur og kultur (op.cit.2001:80-81). Helhet i handling og tenkning om miljøet er kjennetegnende for forvaltningens syn på natur- og kulturverdier i Røros-landskapet (op.cit.:81). Den såkalte Småsetrankonflikten på 1990-tallet belyser at helhetlig miljøtenkning ikke alltid har vært like

Figur 3: Verdsetting mellom aktører. Modell som illustrerer optimalisering eller den mest effektive bruken av landskapet ut fra ulike verdisystemer (Abrahamsson 1999:60, figure 2).

opplagt (jfr. Jones 1999a:34-35). Konflikten er rettet mot verdier relatert til fortid-nåtidsskissen hvor Småsetran ut fra sin nære relasjon til den vernede Bergstaden utgjør et betydelig historisk dokument (verneperspektivet), samtidig som området ved sin sentrale beliggenhet blir betraktet som et attraktivt boligområde (utviklingsperspektivet). Småsetranområdet er på en annen side også et eksempel på en tematikk i natur-kulturdiskursen. Småsetran er et typisk randsoneområde som markerer "... den gamle, gradvise overgangen frå sentrum, gjennom dyrka mark, beitemark, «heimseter» og ut i naturlandskapet" (Ødegaard & Øverås 1988:139). Her berøres et vesentlig problemfelt innen såkalt randsoneproblematikk som ved å belyse de flytende grensene mellom natur og kultur, har å gjøre med hvordan en krysser eller beveger seg gjennom ulike typer landskap. Helhetlig miljøforvaltning handler ut fra et slikt perspektiv nettopp om å ivareta sammenhengen mellom natur- og kulturverdier.

På tilsvarende vis illustrerer cirkumferensproblematikken på Røros at det ligger konfliktfulle avveininger til grunn som også problematiserer tenkning om helhetlig miljøforvaltning (jfr. Anker 2001). I spørsmålet om å innlemme cirkumferensen som en del av verdensarven Røros, det vil si industrilandskapet og bevegelseslinjene som knytter bergstaden med sine ressursbaserte noder i periferien, blir både problematikken om randlandskap og natur-/kulturvern sentrale temaer (jfr. Jones 1999a:40-41). Dilemmaer i natur-kulturdiskursen, sett ut fra et verneperspektiv til Røros som industriminne, er om dagens gjengroing forringer kulturminneverdiene og hvorvidt forurensningen som gruedriften har medført skal oppfattes som et miljøproblem som forringer naturressursene eller om det er en del av den industrielle kulturarven (Berg 1991, Daugstad 2001:67 med ref., Marstein 1999, Ødegaard 2000). Vi ser med andre ord at selv om det er konsensus blant ulike aktører om at helhetlig miljøtenkning og kulturelt mangfold knyttet til natur- og kulturverdier er viktig, står en likefullt overfor forskjellige konflikter og konfliktfulle avveininger som er betinget av ulike kunnskapsgrunnlag og verdisyn. Cirkumferensdiskusjonen er også et eksempel på tematikken om fortid-nåtid, ved at det tematiserer hvilke begrensninger som settes for moderne utvikling dersom enda større deler av landskapet enn i dag blir beskyttet gjennom vern (Grytli 1994, Jones 1999a:45ff). På tilsvarende vis handler cirkumferensdiskusjon om forholdet mellom lokale og globale verdier, og derved om hvilke muligheter og begrensninger som settes for lokalbefolkningen ved en eventuell utvidelse av verdensarvområdet.

3.4. Lokale og globale verdier

Hva som utgjør et samfunns kulturarv beror på hva en i samtiden vektlegger, og dermed ikke vektlegger, som verdifullt fra fortiden, og som reflekterer eller gir til kjenne verdier vi i dag kan identifisere oss med. Et sentralt spørsmål i kulturarvskursen om Røros er således hvordan kulturarv, og mer spesifikt kulturminner/-miljøer, gir mening som minner, og for hvem. Spørsmålet har å gjøre med hvordan kulturarv gir mennesker felles forståelsesrammer og identitetsfølelse. Innenfor temaene fortid-nåtid og natur-kultur er det vist hvordan dette spørsmålet er relatert til ulike verdipreferanser hvor konfliktdimensjonen til kulturarven er et fremtredende element. Tematikken lokal-global er i så måte ikke et unntak. For å belyse dette tar vi utgangspunkt i følgende sitat:

"For most people today 'heritage' carries two related sets of meanings. On the one hand, it is associated with tourism and with sites of historical interests that have been preserved for the nation. Heritage designates those institutions involved in the celebration, management and maintenance of material objects, landscapes, monuments and buildings that reflect the nation's past. On the other hand, it is used to describe a set of shared values and collective memories; it

betokens inherited customs and a sense of accumulated communal experiences that are construed as a 'birthright' and are expressed in distinct languages and through other cultural performances” (Peckham 2003:1).

Kulturarv gir både uttrykk for en nasjons historie, og et sett med kollektive minner hvor identitet er forankret i tanken om felles kulturelt opphav. Det er med andre ord en nær sammenheng mellom en geografisk betinget nasjonal identitet og kollektive minner. Hvordan kulturarven gir uttrykk for og bidrar med å styrke nasjonal identitet har vært en viktig begrunnelse for kulturminnevernets praksis på Røros, men kulturarvens verdi for lokalsamfunnet har alltid vært sterkt i fokus på Røros. I et historisk perspektiv ligger det her en lokal-nasjonal konfliktdimensjon, slik for eksempel diskusjonen om Amundsagården og Aspaasgården gir uttrykk for gjennom den lange prosessen som foregikk ved demontering og flytting av bygningene, henholdsvis til Norsk Folkemuseum på Bygdøy i 1925 og til Trøndelag Folkemuseum i 1910/1913 (jfr. Andersen & Brønne 2006:8, Bye 2000:24, Ødegaard & Øverås 1988:139). Disse bygningsvernkonfliktene handler i korthet om hvordan demonstrasjonen av makt ut fra det kulturpolitiske sentrum (nasjonalt og regionalt) blir møtt av lokalsamfunnet. Diskusjonen om tilbakeføring av Aspaasgården til Røros er fortsatt et tema i dag. Lokalt kulturminnevernsarbeid og museumsvirksomhet har med andre ord på flere måter vært en sentral drivkraft i samfunnsutviklingen på Røros. Å styrke lokal identitet til Røros som sted var for eksempel en viktig begrunnelse for opprettelsen av Rørosmuseet i 1930 (Lidén 2005:12). Men Peckhams definisjon ovenfor omtaler ikke eksplisitt et globalt perspektiv til kulturarven, som på mange måter danner et grunnleggende tema i forskningen om og forvaltningen av, så vel som i folks oppfatninger, om Røros etter nominasjonen i 1980. I forholdet mellom lokal kultur og den globale kulturen som verdensarven representerer på Røros, ligger en rekke problemstillinger relatert til folks verdipreferanser og samfunnsforståelse.

Et sentralt tema i mange kulturstudier er forholdet mellom global og lokal kultur, og hvordan disse kulturytringene påvirker dagens samfunnsforming, for eksempel gjennom økonomisk globalisering (senkapitalisme, konsumeringsamfunn, urbane trender osv.). Dette forholdet utgjør også spennvidden i mange av de problemstillingene som handler om kulturarven på Røros, slik det blant annet fremkommer i forholdet mellom verdier definert ved verdensarvturisme og lokale brukeres identitet til sine hverdagslige omgivelser (Daugstad & Grytli 1998, Rønningen 1994). Forskningstematikken om Røros handler således også, men ut fra eksisterende litteratur i overveiende grad implisitt, om hvordan lokal identitet er relatert til globale eller transregionale verdier, samfunnsprosesser og kulturstrømninger. Et sentralt tema i dagens forskning om forholdet mellom lokal og global kultur er hvordan dagens steder og landskap er resultater av hybridiserende samfunnsprosesser basert på en verdensomspennende mobilitet av viten, trender og varer som transformeres lokalt og som derved gir nytt innhold og virker tilbake på den globale veven (Appadurai 2001, Grundberg 2004). Dette forskningstemaet er foreløpig i liten grad belyst når det gjelder Røros.

3.5. Oppsummering: Kulturarv som samfunnskunnskap

I dette kapittelet er det tatt utgangspunkt i noen tematiske perspektiver på hvordan forskningsaktiviteten om Røros belyser verdi som uttrykk for sosiale preferanser og samfunnsprosesser. Det argumenteres for at kulturarvsforskningen om Røros på et overordnet nivå handler om ulike binære relasjoner som tematiserer aspekter ved fortids- og nåtidsverdier, natur- og kulturverdier og lokale og globale verdier. Eksemplene som er beskrevet viser at konflikter i relasjon til kulturarven på Røros berører en eller flere av disse binære relasjonene. Det ble også vist at det er et sprik mellom felles intensjoner eller idealer om kulturarven (jfr. helhetlig

miljøforvaltning), og hvordan dette i praksis kommer til uttrykk gjennom ulike dilemmaer og konflikter med kulturarven. Disse aspektene blir derfor viktige å ha som en bakgrunn i analysene av hvordan kulturarven inngår i sosiale praksiser og sosiale interaksjonsstrategier, som de to neste kapitlene skal handle om.

<i>Kulturarvdiskurs</i>	<i>Eksempler på konflikter</i>	<i>Tematikk</i>
Fortid-/nåtid	Sangerhuset, Bergstaden hotell, Småsetran, utvidelse verdensarven (cirkumferensproblematikken)	Verneideologi, autentisitet og stedsforming
Natur-/kultur	Gårdbrukere/reindriftssamer, bruk av Femundsmarka, Småsetran, utvidelse verdensarven (cirkumferensproblematikken)	Helhetlig miljøforvaltning, aktører og natur-/ kultursyn
Lokal-/global	Amundsagården, Aspaasgården, Røros museum, utvidelse verdensarven (cirkumferensproblematikken)	Geografisk skala, forvaltningsnivåer og samfunnsprosesser

Figur 4: Kulturarvdiskurser om Røros. Diskursene om kulturarven på Røros, tematikk og eksempler på konfliktsaker som er sentrale i de forskjellige diskursene.

4. Sosiale felt og meningsdannelse: Kulturarvkapitalens diversitet på Røros

Torgrim Sneve Guttormsen

I dette kapittelet utføres en analyse av hvilke sosiale praksiser som kulturarven på Røros er en del av i dagens samfunn. Ved bruk av Bourdieus begrep om sosiale felt (jfr. kapittel 2) tas det sikte på å belyse meningskonteksternes betydning i de ulike sosiale rom som konstituerer samfunnets kulturarvsforståelse på Røros. Vi tar utgangspunkt i at alle aktører som er involvert ved meningsutveksling og handling med kulturarven på Røros opererer innenfor et overordnet *kulturarvsfelt*. Et sosialt felt har en egen logikk som aktører handler innenfor, og som kommer til uttrykk i målformuleringer, virkemidler, verdi- og kunnskapssyn. Det som definerer et felt og hvordan feltet fungerer innenfor sine rammer og i relasjon til andre felt, er empirisk og historisk så vel som geografisk situert og bestemt. Analysen tar derfor først sikte på å belyse de overordnede konseptuelle rammene for meningsdannelsen om kulturarv gjennom å undersøke de historiske prosessene som har formet Røros som sosiokulturell konstruksjon, for på den bakgrunn å undersøke underordnede sosiale felt som kulturarven er en del av i dag og som konstituerer det overordnede kulturarvsfeltet på Røros. I sammenheng med dette undersøkes hvordan kulturarven som kapital kommer til uttrykk innenfor de ulike sosiale feltene ved spesifikt å belyse feltene i relasjon til ulike former for historisk verdsetting. Til slutt rettes et fokus på å undersøke kulturarvens betydning som symbolsk kapital gjennom en kartlegging av ulike forestillinger eller bilder om Røros.

4.1. Kulturarvens konseptuelle rammer på Røros

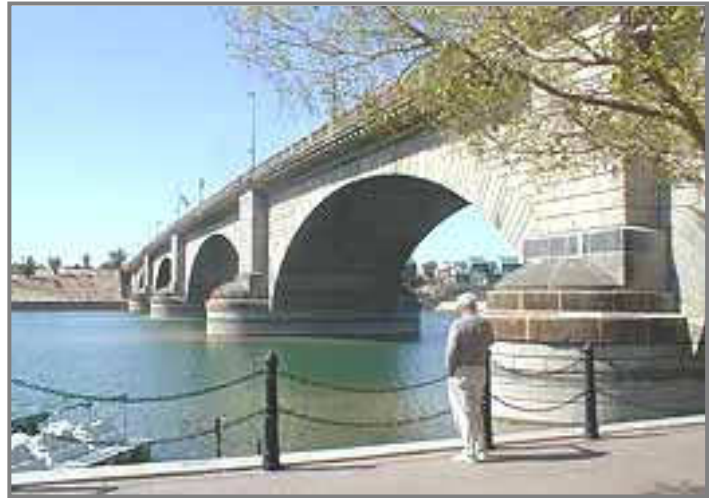
Strukturene ved den sosiale verden som kulturarven på Røros er en del av, er skapt som en følge av lokale og nasjonale så vel som globale historiske prosesser. En beskrivelse av de historiske drivkreftene bak formingen eller konstruksjonen av Røros vil dermed utgjøre en kilde for å forstå de overordnede verdi- og kunnskapsrammene som ligger til grunn for defineringen av Røros som sted eller landskap. På et overordnet nivå er det to drivkrefter og konseptuelle rammer som har hatt stor innvirkning på samfunnsutviklingen i moderne tid: *historisisme* og *kapitalisme*.

Historisisme, i bred forstand, betegner en måte å forstå verden på som legger vekt på nåtidens fornyelse og bruddet med fortiden som et grunnlag for å forstå samfunn og kultur (se Krogh et al. 2000:17-22,75-99 vedrørende distinksjonen om historisisme som tenkning og som historisk epoke). Historisismen, og mer bestemt det å tenke og handle som et historisk individ, utgjør en grunnleggende erkjennelse innenfor modernitetens kunnskapsgrunnlag (Brattli 2006:12ff). På forskjellige måter utgjør historisismen også en konseptuell ramme for hvordan individers aktiviteter setter preg på steder og landskap. Minnet om fortiden er strukturerende for og samtidig strukturert av en mentalitet om fortiden som kommer til uttrykk i hvordan den materielle verden formes og endres over tid. Slottet i Oslo, og for den saks skyld kirken på Røros, er for eksempel produkter av sin samtids mentalitet om arkitektur, men samtidig en henspilling til antikke (eldre) idealer og minner om en tapt tid.

Den andre dominerende konseptuelle rammen som har påvirket vårt syn på historie, historisitet og kulturarv er fremveksten av moderne kapitalisme. Både som idékonsept, historiesyn og drivkraft i moderne samfunns- og landskapsforming utgjør *kapitalismen* en dominerende faktor (Johnson 1993, Leone 1999, Preucel & Hodder 1996, Stearns 2001). I bred forstand handler kapitalisme om individenes relasjoner til materiell kultur, hvordan materiell kultur er produsert og konsumert, og de sosiale og økonomiske verdiene som individene tilskriver materiell kultur (Johnson 1993:328-329). Fra et kulturarvsperspektiv og

som et kunnskapsgrunnlag om fortiden, kan kapitalisme forstås både med hensyn til hvordan historisk materiell kultur har verdi som en vare, og hvordan konsumering danner en drivkraft for historisk endring. Kapitalisme som idékonsept blir dermed viktig for å forstå tenkning om kulturarv.

Overført til Røros er historisisme og kapitalisme *historiske drivkrefter* som er synlig på flere måter i dagens landskap (jfr. Guttormsen inprep). Forskningshistorien om Røros viste (jfr. kapittel 3) at tenkning om autentisitet har vært viktig for hvordan kulturminneforvaltningens verneideologi har påvirket stedsutviklingen på Røros. Historisismen har satt preg på Røros gjennom den praksis som kulturminneforvaltningen har ført, for eksempel gjennom fargevalg og enhet i stil. *Vernetanken* har med andre ord stor betydning for hvordan Røros har blitt formet i moderne tid. Men dette alene har ikke skapt dagens Røros, for også kapitalismen som historisk drivkraft har påvirket landskapet gjennom det som kan kalles *utviklingstanken*.

Figur 5: Drivkrefter. Eksempel på historisisme og kapitalisme som relaterte drivkrefter for stedsidentitet og landskapsforming. London Bridge på bildet ble kjøpt for 2,4 millioner dollar, demontert og flyttet fra London til Arizona i USA, hvor den i dag utgjør en betydelig turistmagnet (Foto: Woodbury 2002).

Figur 6: Drivkrefter på Røros. To bilder av Røros, med og uten bilkulturen, og som representerer forholdet mellom bevaring og utvikling. Den materielle kulturen på Røros, så vel som bruken av den, vitner om hybride prosesser mellom bevaring og utvikling (Foto: T. S. Guttormsen, NIKU 2006).

Ikke bare er det den økonomiske produksjonen, slik industrilandskapet er vitnesbyrd om, som har ligget til grunn for skapelsen av Bergstaden som historisk dokument. Det moderne forbruks- eller konsumeringsamfunnet, slik det kommer til uttrykk i bo-/byliv, næringsutvikling og turistenes feiring av Røros, utgjør en betydelig faktor for hvordan Røros formes, brukes og oppfattes: – og som i det hele tatt gjør Røros til en levende by. I spørsmålet om hva som har skapt Røros er det derfor vanskelig å sette et skarpt skille mellom prosesser definert ved vernetanken og utviklingstanken, selv om den generelle oppfatningen er at det er vernetanken som har vært et styrende prinsipp i stedsutviklingen. Det er samspillet mellom utvikling og bevaring over tid som har skapt det hybride Røros slik byen fremtrer for oss i dag, og som gjør at vi både kan kalle den for et verdensarvsted og en moderne by.

Forskningshistorien om Røros (jfr. kapittel 3) viser at diskurser og konflikter med kulturarven er mange, og at de har hatt betydning for stedsutviklingen og landskapsformingen på Røros. Et sentralt spørsmål i den sammenheng er hvordan kulturarven som kommunikativt medium bidrar med å skape den hybriditet som kjennetegner forholdet mellom bevaring og utvikling på Røros. For å kunne nærme oss dette spørsmålet blir det viktig å definere hvilke sosiale felt som er involvert i meningsproduksjonen om kulturarven, og hva som konstituerer de sosiale feltene. Å undersøke uforenlighetsprinsippene mellom forskjellige sosiale felts verdibegrep er en forutsetning for analyser av konflikt. For å si det på en annen måte: Dersom sosiale felt er opprettholdt gjennom konsensus om felles kunnskapsgrunnlag og verdisyn, handler konflikt om møtet mellom ulike sosiale felt. Hvilke sosiale felt dette dreier seg om når det gjelder Røros kommer til uttrykk i følgende sitat av kulturgeograf Michael Jones:

”The challenge for Røros is to find a balance between commercialization and authenticity. Røros has become in no small degree dependent on income from tourism, and few would want to return to the grimy and polluted conditions prevailing at the height of mining. Heated debates on issues such as the location of new housing and commercial enterprises or the banning of traffic from main street indicate that the successful preservation of historic environments while maintaining a living community requires continuous dialogue between conservation interests, commercial interests and the local inhabitants” (Jones 1999a:47).

Jones definerer i utsagnet ovenfor tre interessefelt som kulturarven er en del av på Røros, og som viser til forskjellige moduser for handling og væremåter. Å verne, forbruke og bo utgjør med andre ord tre sosialt strukturerende rammer som danner et utgangspunkt for å undersøke hvordan kulturarven på Røros defineres som kapital. Oppgaven videre blir å undersøke hvordan de tre modusene er representert ved ulike verdisyn, idealer og meningskontekster.

4.2. Kulturarvens sosiale felt

I den følgende redegjørelsen er det definert tre sosiale felt som kulturarven på Røros er en del av, og som utgjør ”byggsteinene” i hvordan det overordnede kulturarvsfeltet danner en dominerende ramme for hvordan kulturminnedimensjonen blir oppfattet som kulturell kapital. Det argumenteres for at kulturarvskapitalen på Røros er en del av kunnskap innenfor et antikvarisk sosialt felt, et praktisk sosialt felt og et konsumbasert sosialt felt som representativt definerer et bevaringsperspektiv, et bo- og ressursperspektiv samt et forbruksperspektiv til kulturarven.

4.2.1. Det antikvariske felt – et bevaringsperspektiv

Innenfor en antikvarisk tankegang utgjør vernetanken som er beskrevet tidligere et avgjørende premiss for tenkning om kulturarven. Et overordnet mål for det antikvariske feltet er ut fra en selektiv avveining å bevare fortidens materielle og immaterielle kultur. Kulturminneloven og kulturminneforvaltningens (Riksantikvarens, UNESCOs) veiledningslitteratur om verdikriterier, miljøavgrensninger osv. utgjør retningslinjer og metoder for å sette vernetanken ut i praksis. På Røros fremkommer dette i forskjellige tilnærminger til vern, alt ettersom det gjelder automatisk fredete kulturminner fra forhistorisk og tidlig historisk tid, samisk kulturarv over et langt tidsrom eller verdensarven og dens jordbruks- og industrirelaterte kulturminner/-miljøer fra det 18. til det 20. århundre. Verdisettingen av denne allsidige kulturarven er definert ut fra hvordan den representerer lokale, nasjonale eller internasjonale/universelle verdier. Når det gjelder verdensarven Røros, er autentisitet et teoretisk kunnskapsgrunnlag og en metodisk fremgangsmåte i kulturminneforvaltningens vernepraksis.

Description	Criterion i	Criterion ii	Criterion iii	Criterion iv	Criterion v	Criterion vi	Criterion vii	Criterion viii	Criterion ix	Criterion x
Bryggen Bergen (1979)			1							
Urnes Stave Church (1979)	1	1	1							
Røros mining town (1980)			1	1	1					
Rock Carvings in Alta (1985)			1							
Vega Archipelago (2004)					1					
Struve Geodetic Arc (2005)		1	1	1						
West Norwegian Fjords (2005)							1	1		
Rate criterions	1	2	5	2	2		1	1		

The criterions is based on the Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention from 2005

Universal values representing:

- human creativity in action and the exchange of ideas and values at different times in history (**criterion i and ii**)
- cultures in history which is forever lost (**criterion iii**)
- a specific time or a significant stage in history (**criterion iv**)
- the interaction of nature and culture, which has become vulnerable under the impact of irreversible change (**criterion v**)
- the historical and aesthetic values of Nature (**criterion vii and viii**)

Source: <http://whc.unesco.org/>

Figur 7: Verdensarvens kriterier. Tabellen ovenfor viser kriteriene som er brukt ved de syv verdensarvstedene som vi per i dag har i Norge. Kriterium iii, som gjelder bevaring av en tapt fortid og som i dag fremstår som autentiske kulturuttrykk fra fortiden, utgjør et viktig argument i nominasjonene (jfr. Guttormsen in pep).

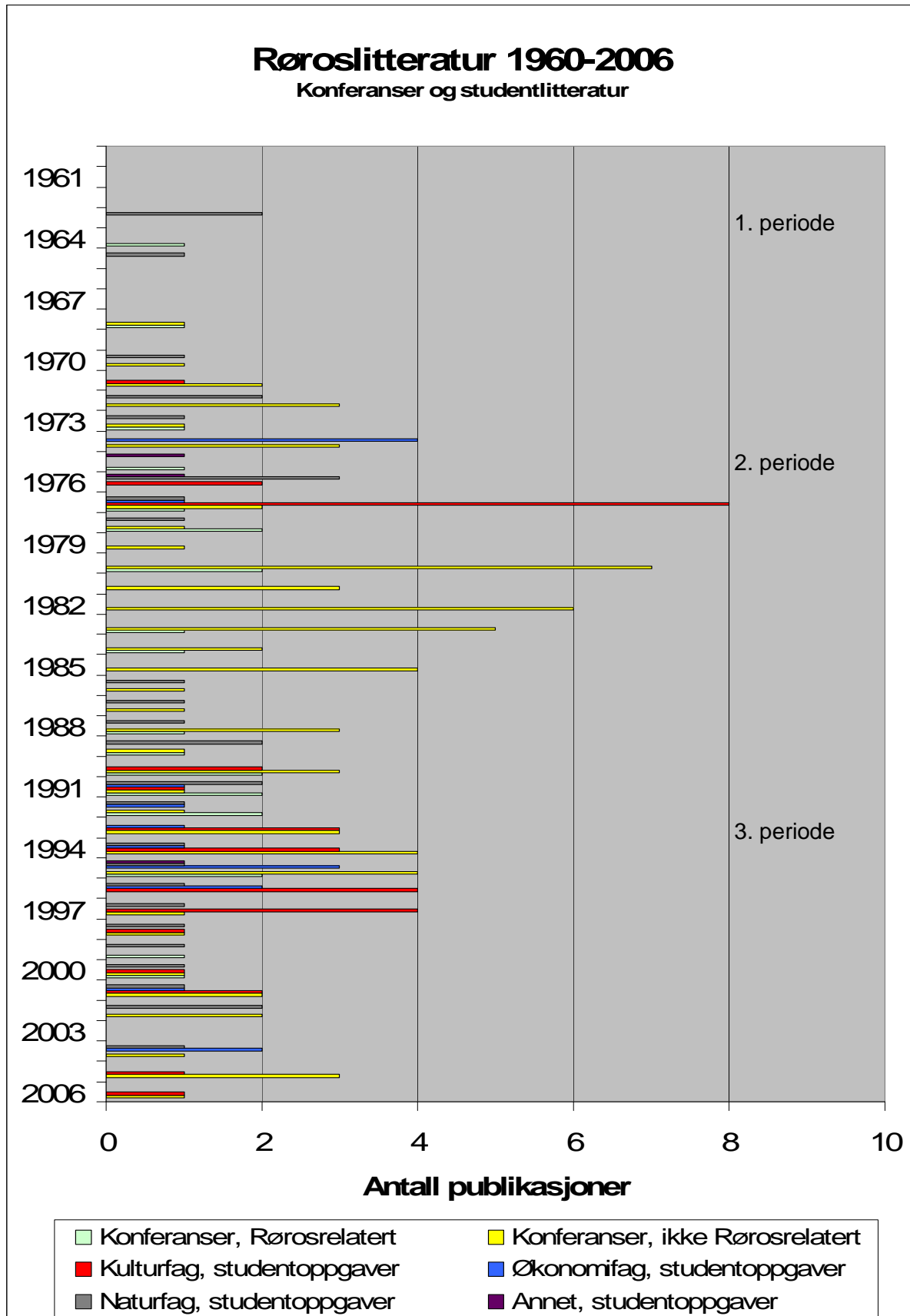
Det antikvariske feltets verdisyn fremkommer i de politiske målformuleringene om hvilken kunnskap kulturminneforvaltningen mener å fremme gjennom sin vernepraksis (jfr. NOU 2002:25-31, Riksantikvaren 2001:4-6). Kulturminnedimensjonens betydning for en langsiktig bærekraftig miljøutvikling står her sentralt. Det vil si hvor det legges vekt på at kulturarv rommer kunnskap om felleskulturelle verdier, og at kulturarven derved utgjør en ressurs for en miljøvennlig samfunnsutvikling. Når det gjelder Røros kommer dette til uttrykk spesielt i hvordan kulturarven utgjør en ressurs for læring, utdanning og forskning. Allerede tidlig på 1900-tallet var dette et ønsket mål, slik antikvar Harry Fett gir uttrykk for når han vektlegger at: "Kanskje man også her oppe kunde skape en viddens høiskole, en eftertenksomhetens høiskole" (Fett 1939:31). En viktig del av kulturarvskapitalen innenfor det antikvariske feltet består slik sett av det som kan kalles *en akademisk dimensjon* til kulturarven.

Røros utgjør, som vist i kapittel 3, et laboratorium for en rekke kulturarvsrelaterte forskningsaktiviteter i regi av universiteter og forskningsinstitutter. Den store andelen av studentoppgaver som finnes i litteraturen om Røros vitner også om hvordan kulturarven på Røros utgjør en kilde for akademisk kunnskap (jfr. figur 8 og 9). NTNU i Trondheim har for eksempel holdt seminarer og feltkurs på Røros for både arkitekt- og geografistudenter. På tilsvarende vis illustrerer lokale skoleprosjekter på Røros med kulturarven i fokus, slik som prosjektet "Husadopsjon Røros" (Lidén 2005), til tenkning som er basert på den kulturelle skolesekken hvor målsetningen er å styrke kommende generasjoners kulturelle kapital, det vil si en oppfatning som er basert på at økt kunnskap om egne livsvilkår og historie vil gi bedre vilkår for lokal samfunnsstyring (jfr. Guttormsen 2005:43-44). Røros museets aktiviteter har spilt en viktig rolle i denne sammenheng, både som møteplass for kunnskapsutveksling og som læringsarena (jfr. Gynnild 1993). Uthusprosjektet og dets fokus på tradisjonsbundne håndverksteknikker har på samme måte hatt en sentral betydning som læringsarena, og som har fått ringvirkninger på flere måter (jfr. Prøsch 1999, 2004). Uthusprosjektet ledet til at det ble igangsatt organisert utdanning av håndverkere, og dette har medført tilflytting av håndverkere til Røros. Røros besitter med andre ord i dag en stasjonær kulturarvskapital, det vil si håndverkere med en unik kompetanse som er viktig for det kontinuerlige vedlikeholdet av verdensarven. Det er igangsatt kurs og seminarer for opplæring i tradisjonsbaserte håndverksteknikker, blant annet gjennom bygningsfag som har Røros som læringsarena, jfr Høgskolen i Sør-Trøndelag (HIST) *Program for bygg og miljø* (Høgskolen i Sør-Trøndelag 2006). Den samlede kulturarvskapitalen om tradisjonsbaserte håndverk har medført en betydelig kunnskapsoppbygging som er overført til andre steder i Norge, for eksempel til verdensarvstedet Vega, men også internasjonalt (Brønne 2006:16).

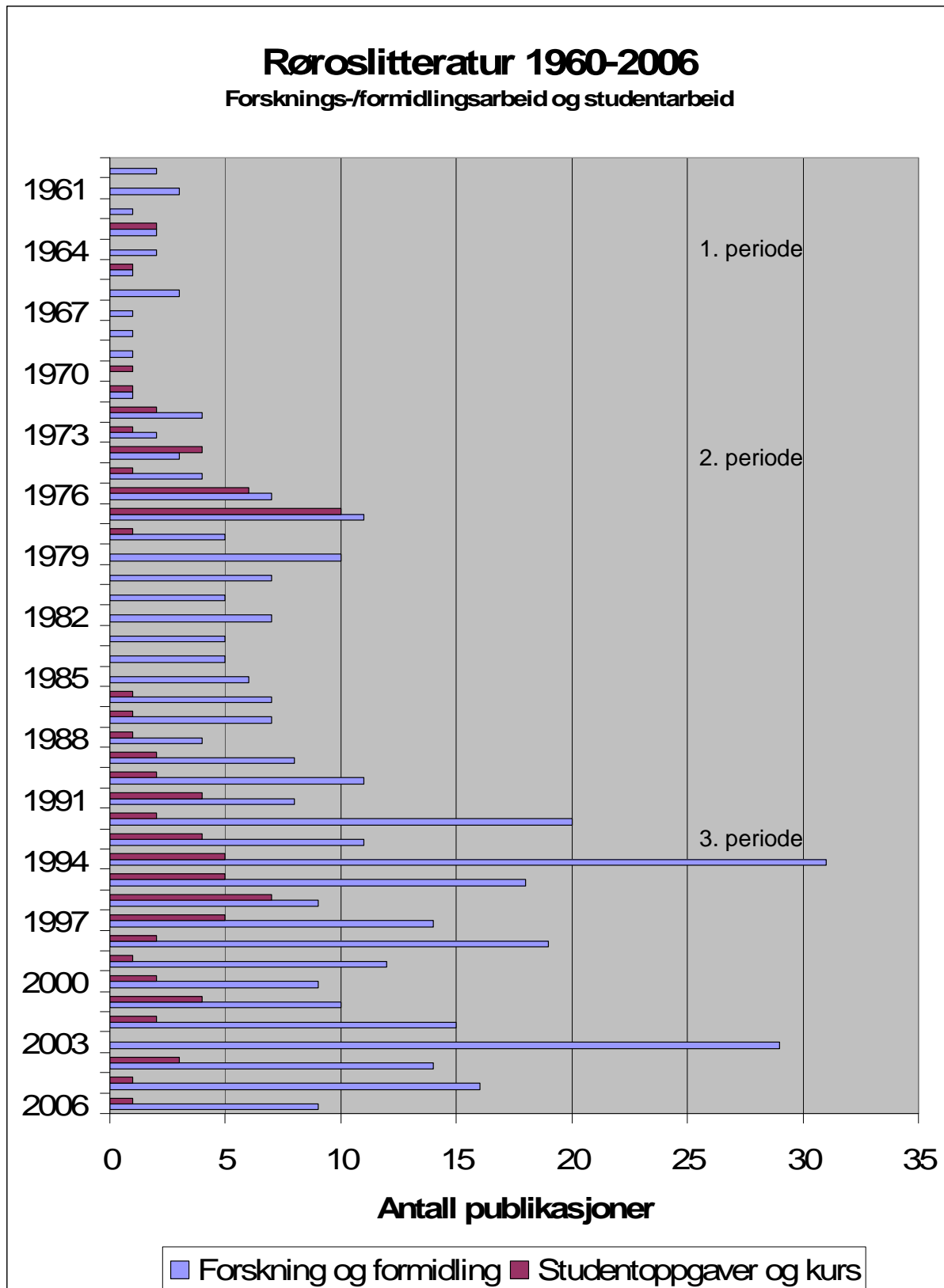
Den akademiske dimensjonen ved kulturarvskapitalen står med andre ord sentralt i det antikvariske sosiale feltets kunnskapsoppbygging. Denne kunnskapen definerer den kulturelle verdiskapingen som kommer samfunnet til gode i form av en styrking av felleskulturelle og i første rekke ikke-økonomiske verdier i et langsiktig bærekraftperspektiv. Men den kulturelle verdiskapingen virker også tilbake på den økonomiske verdiskapingen som blant annet kommer lokalsamfunnet på Røros til gode. Uthusprosjektet og kunnskapsoppbyggingen av tradisjonelle håndverk har generert økonomiske inntekter til Røros i form av økt sysselsetting og arbeidsplasser samt økt omsetning i ulike næringer som en følge av en stadig voksende "akademisk" tilreisende gruppe (forvaltere, forskere, studenter osv.). Dette igjen har medført at Røros har tiltrukket seg andre kunnskapsbedrifter og -institusjoner som ikke er kulturarvsbasert, men som bygger opp om tanken om Røros som en kunnskaps- og læringsarena. Et eksempel på det er, slik det fremgår av figur 9, den store andelen av konferanser og lignende (oljeindustri, politi, medisin, data osv) som er lagt til Røros på grunn av "atmosfæren" i byen.

4.2.2. Det praktiske felt – et bo- og ressursperspektiv

Et annet sosialt felt som kulturarven er en del av på Røros er det praktiske feltet hvor det er hensyn forbundet med de hverdagslige gjøremål, ervervsliv og boforhold som står i fokus. Verdier i et slikt perspektiv er forbundet med bruken av steder og landskap som fyller behovene i menneskenes praktiske liv, og som har å gjøre med ressurs- og arealutnyttelse. Idealer og verdier relatert til dagens planleggingspraksis vil her stå sentralt og danne en forståelseshorisont eller kunnskapsramme for det praktiske feltets tilnærming til kulturarven (se Kristiansen 2006 for diskusjon om kunnskapsbegrepet innenfor dagens planleggingsteori). Den tidligste form for planlegging springer ut av en praktisk tilnærming til landskapet som bruksverdi. Dette perspektivet utgjør den historiske dimensjonen i dagens landskap som fremdeles gjør seg gjeldene på forskjellig vis. Det handler om ressursverdier knyttet til jordbruk og samisk landskapsutnyttelse, og om byens sentrumsfunksjoner over tid.

Figur 8: Akademisk kunnskap om kulturarv. Forholdet mellom ulike typer studentoppgaver om Røros og konferanser/kurs holdt på Røros. Se vedlegg 1 for utdypende informasjon. Kilde: Bibliotekbasen, november 2006. T.S. Guttormsen, NIKU 2006.

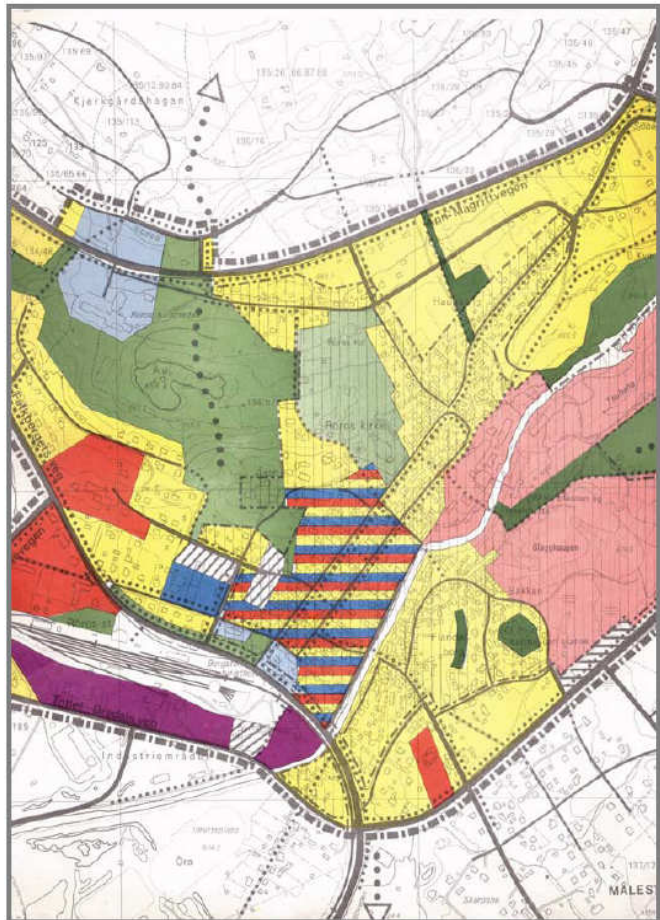
Figur 9: Akademisk kunnskap om kulturarv. Forholdet mellom forskning/formidling og studentoppgaver/kursoppgaver om Røros. Diagrammet viser at studentenes/kunnskapsinstitusjoners rolle på Røros har dominert i tre perioder fra 1960 til i dag. Se vedlegg 1 for utdypende informasjon. Kilde: Bibliotekbasen, november 2006. T.S. Guttormsen, NIKU 2006.

Det overordnede målet for aktørene i det praktiske feltet er å tilrettelegge for den moderne utviklingen som skaper gode bo- og levestandarder i lokalsamfunnet, og som er forbundet med ulike funksjoner ved moderne livsstil. De moderne behovene for arealutnyttelse, logistikk og boligstandard gjør seg gjeldende i form av blant annet transportsystemer, boligbygging samt andre fasiliteter og næringer (butikker, bensinstasjoner, produksjonslokaler osv) i og omkring Røros sentrum. Plan- og bygningsloven utgjør et verktøy for å sette utviklingstanken ut i praksis, og utgjør samtidig et premiss for hvordan det praktiske feltet definerer kulturarv som kapital. En viktig del av kulturarvskapitalen innenfor det praktiske feltet består slik sett av det som kan kalles *en funksjonell dimensjon* til kulturarven.

I mange sammenhenger har kulturarv en marginal rolle i beslutningsprosessene og må vike for andre mer prioriterte samfunnsinteresser. Røros har derimot en særstilling i denne sammenheng. I forhold til byer uten verdensarvstatus har kulturarven en sentral plass i planleggingen og utviklingen av Røros, slik det blant annet fremkommer i kommuneplanene som gjelder Røros (Røros kommune 1994a, 1994b, 1995). Overordnede mål med planene er samordning mellom byutvikling og bevaring, helhetlig miljøforvaltning, forutsigbarhet med hensyn til endring, samt å stimulere til samfunnsengasjement og lokal delaktighet i beslutningsprosessene. Ut fra disse målene fremstår et verdisyn innenfor det praktiske feltet hvor bunnlinjen er allmennhetens behov, det vil si hvor tilgjengeligheten til og bruksverdien av kulturarven skal komme alle eller flest mulig interesser til gode. Sentrale utfordringer med

kulturarven i Rørosområdet som det legges vekt på innenfor det praktiske feltets kunnskapsdimensjon er helhetlig landskapsutvikling (samspillet mellom sentrumsfunksjoner/byekspansjon, natur- og kulturlandskap) oppføring av nye bygninger i samspill med eldre bygningsmasse (bolig, næringslokaler, hytter) og transportløsninger som styrker steds-karakter og gode miljøer (parkeringsplasser, gågater, innfartsårer).

Det funksjonelle kunnskapsaspektet ved kulturarven fremkommer i litteraturen som tar for seg Røros. Eksempler på denne typen litteratur er diplomoppgaver over boligprosjekter (Grendal 2001), ulike typer estetiske studier med vekt på opplevelse ut fra ferdsel (Alnæs 1993) og opplevelse i byrommet (Fahlander 2002) samt arealplanlegging (f.eks. Moe 2003, Øverås 1977:95ff) med planer for tilretteleggelse og tilgjengelighet for allmennhetens bruk av natur- og kulturverdier. Et sentralt kunnskapsaspekt ved det praktiske feltets kulturarvskapital er også visualisering i form av representasjoner som kart og tegninger lagd for hånd eller med tegneprogram og GIS-baserte verktøy.

Figur 10: Funksjonell kunnskap om kulturarv. Visualisering av arealdefinerte verdier og objekter i form av kart, er en viktig del av kunnskapen innenfor det praktiske feltet. Kartet ovenfor er fra reguleringsplan over Røros fra 1976 (jfr. Andersen i Andersen & Brønne 2006:67).

Det praktiske feltets kulturarvskapital som tar for seg Røros handler på forskjellig vis om å endre eller forme det nye innenfor rammene av det gamle, og et trekk ved denne typen kulturarvskapital er at den er løsningsorientert og fremtidsrettet. Problematikken rundt skilting, reklame, gatelykter, brulegging og lignende i byen er typiske eksempler på spørsmål som står sentralt i møtet mellom behovet for å skape en moderne funksjonell by og behovet for å bevare det gamle særpregede Røros (Fahlander 2002, Øverås 1977:89ff). Verdiskaping vil ut fra et bo- og ressursperspektiv til kulturarven slik sett være forbundet med nyskaping og innovasjon, for eksempel gjennom nye arkitektur- og planløsninger som både ivaretar historisitet og moderne funksjonelle behov.

4.2.3. Det konsumbaserte felt – et forbruksperspektiv

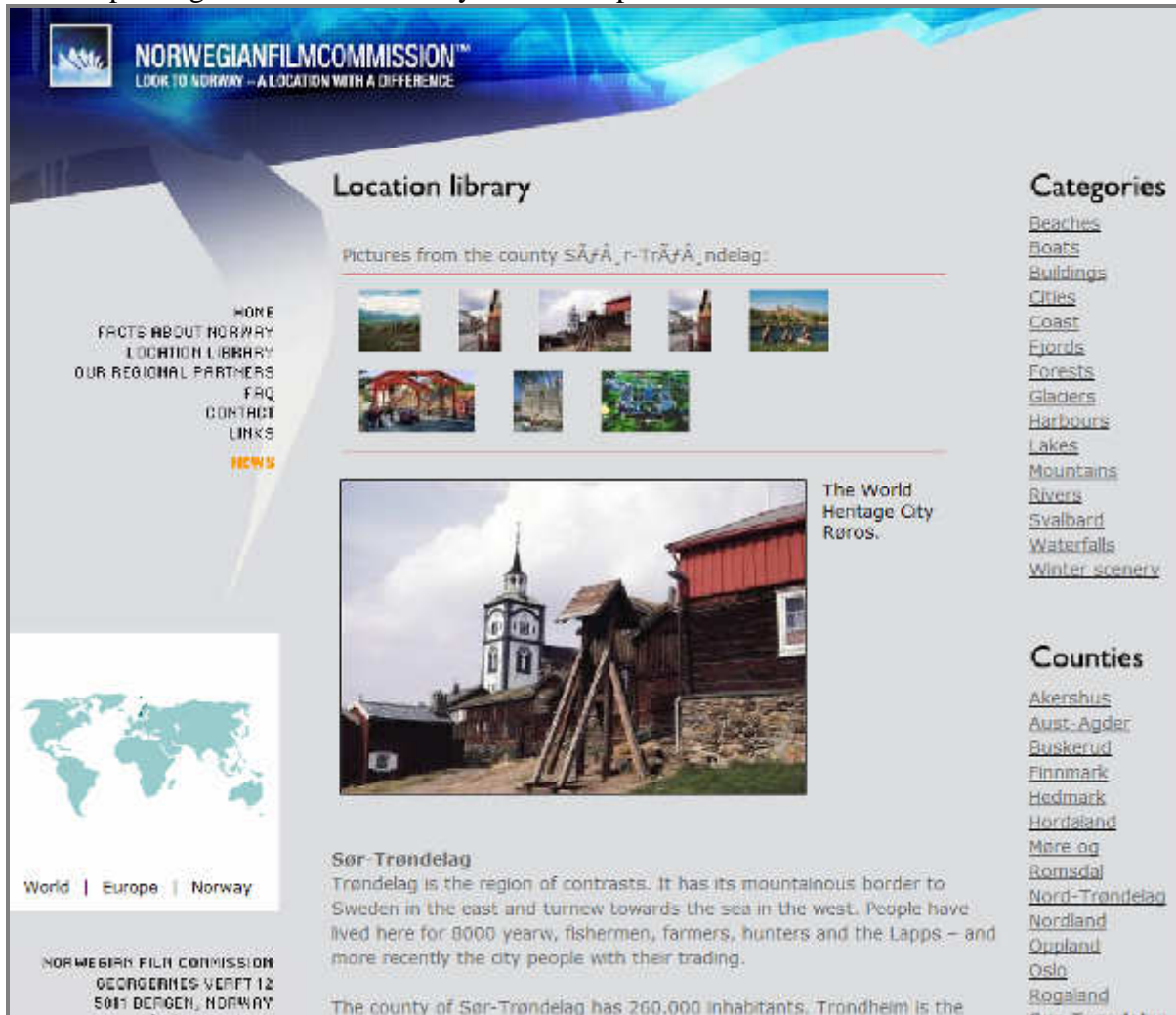
Et ytterligere annet sosialt felt som kulturarven på Røros er en del av omfatter forskjellige aspekter omkring konsumering og kulturarvskapital som forbruksverdi (consumer value, jfr. f.eks. Baudrillard [1970] 1998, Featherstone 1991). Dette feltet handler om kulturarven på Røros som et produkt eller en vare som på forskjellig vis er salgbar, og som vi skal se senere er nært forbundet med det kulturelle entreprenørskap innenfor en symbolsk kapital/økonomi. Sentrale aspekter som er belyst i kulturarvslitteraturen med hensyn til konsumering, er kulturarvens rolle som turistbasert forestillingsarena og produksjon av minner i form av suvenirer (Smith 2006:66ff, Urry 1990). På Røros fremkommer dette ut fra turistenes oppfatninger om det ekte og originale hvor autentisitet er et viktig attraksjonskriterium, også kalt "staged authenticity"; et begrep som viser til iscenesettelsen av historiske steder ut fra de opplevelsesbesøkendes behov og mål med reisen (se Harrison 2005:6, Lury 1996). Dersom en kan peke på et grunnleggende verdisyn og kunnskapsgrunnlag som aktørene innenfor dette feltet handler ut fra, så må det være tenkning basert på markedsøkonomiske prinsipper om profitt eller fortjeneste. En viktig del av kulturarvskapitalen innenfor det konsumerte feltet består slik sett av det som kan kalles *en kommersiell dimensjon* til kulturarven. Det kommersielle aspektet ved kulturarvskapitalen som omhandler Røros fremkommer i en rekke forskjellige sammenhenger.

<i>Kommersiell tematikk</i>	<i>Eksempler</i>
Kulturbasert næringsutvikling	Informasjon om tradisjonelle håndverksbedrifter, om mattradisjon, reiselivskonsepter (adventures/sightseeing)
Kulturarrangementer	Informasjon om Rørosmartnan, vinterfestspill, teater (Det brinner en Eld), andre festivaler
Turistinformasjon & reklame	Turistkart, guidemanualer, postkort, hotellbrosjyrer, boligsalgsprospekter
Skjønnlitteratur, film & kunst	Johan Falkbergets bøker, filmatiseringer (Et dukkehjem, Pippi), billedmalerier

Figur 11: Kommersiell kunnskap om kulturarv. Ulike typer kulturarvskapital (kunnskap) innenfor det konsumbaserte feltet som er representert ved trykte kilder og på internett.

Kulturarvsbasert næringsutvikling omfatter en rekke forskjellige nisjeprodukter fra Røros slik som for eksempel kunsthåndverk fra [Potteriet Røros AS](#) (2006), økologisk Tjukkmjølk fra [Rørosmeieriet](#) (2007), Rørosvinduer fra [Røros Bruk AS](#) (2007) og guidede gruveturer. Maskineriet av mennesker, kunnskap og erfaringer som er knyttet til disse

formene for kulturarvsbasert produktutvikling har akkumulert en bestemt type kommersiell kulturarvskapital som bidrar med å definere kulturlivet så vel som næringslivet på Røros. Dette gjelder ikke minst for de ulike kulturarrangementene slik som Rørosmartnan, vinterfestspillene og teaterstykket "Det brinner en Eld" som har stor oppslutning blant lokale og tilreisende samt vid eksponering i media og på internett (se Andersen 2004, Fjeldaas 2004). Kategorien *turistinformasjon og reklame* er en stor kunnskapskategori som har til felles at de presenterer Røros som besøksattraksjon. I den sammenheng fremheves de kulturelle representasjonene, det vil si "fyrtårn" og "trekkplastre", som gjør Røros attraktivt som reisemål. Den kommersielle kunnskapen om kulturarv består således av forskjellige forestillingsbilder om Røros, og som vi skal se senere danner disse bildene en viktig kunnskapskategori for å forstå den symbolske kapitalen om Røros.

Figur 12: Røros som attraktiv filmlocation. Et eksempel på kommersiell kunnskapsproduksjon innenfor det konsumbaserte sosiale feltet illustreres gjennom promotering av Røros som filmlocation ut fra slagordet "[Norwegian Film Commission](http://www.norwegianfilmcommission.com) – look to Norway – a location with a difference" (Norwegian Film Commission 2003).

En betydelig andel av den kommersielle kulturarvskapitalen som bidrar med å definere et symbolsk innhold til Røros er også *skjønnlitteratur, spillefilmer og billedmalerier* hvor Røros som sted og landskap formidles til det brede publikum. Eksempler på dette er Harald Sohlbergs malerier⁹ av Røros fra begynnelsen av 1900-tallet (se Wikipedia a 2006 for bilder

⁹ Malerier av Sohlberg med Røros som motiv er *Fra Røros* (1902), *Storgaten Røros* (1903), *Natt* (1904), *Efter snestorm*, *Lillegaten Røros* (1904).

og historikk), Johan Falkbergets bøker fra mellom- og etterkrigstiden om gruvesamfunnet på Røros¹⁰ (se Døhl 1936) og forskjellige filmer slik som den fransk-amerikanske spillefilmen *A Doll's House* (Et Dukkehjem, Henrik Ibsen) fra 1973 av regissør Joseph Losey, med Jane Fonda i rollen som Nora og som ble spilt inn med Røroslandskapet som scenografi (Arntzen et al. 1991:312)¹¹. Røros har vist seg å være en ettertraktet filmlocation for både informasjons-, reklame- og spillefilmer. Røros står oppført som location ved [Norsk filminstitutt](#)s (NFI) internasjonale ressursguide på internett (Norsk Filminstitutt 2003) og i ressursguiden til [The Norwegian Film Commission](#) (Norwegian Film Commission 2003 jfr. figur 12). *The Norwegian Film Commission* ble opprettet av Stortinget i 2001 som en offentlig stiftelse ut fra formålet om at det vil bidra med å markedsføre Norge som opptaksland for utenlandsk filmproduksjon. Dette er også et viktig mål for Norges Turistråd som i løpet av de senere årene har bidratt med finansiering av norsk film ut fra tanken om at det vil trekke flere turister til Norge (Film3 2006).

Felles for alle kategoriene (jfr. figur 11) i deres bidrag med å skape den kommersielle kulturarvskapitalen, er at de ikke ville latt seg realisere uten en anerkjennelse av Røros som et historisk sted, og hvor både kultur- og naturverdier er attraksjonsbærere. Innenfor det konsumbaserte feltet er det en nær relasjon mellom kultur og næring, hvor økonomisk verdiskaping (for eksempel økte inntekter av turisme) og kulturell verdiskaping (for eksempel styrket lokal identitet) er relasjonelle størrelser som påvirker hverandre (jfr. figur 1 og figur 13).

Figur 13: Kulturarvfeltets sammensetning. Figuren viser sammenhengen mellom historiske drivkrefter og etableringen av ulike underordnede sosiale felt som kulturarven er en del av på Røros. De sosiale feltene griper i hverandre og kommer til uttrykk gjennom møtet mellom forskjellige sosiale praksiser. Illustrasjon: T. S. Guttormsen, NIKU.

4.3. Historisk verdsetting og sosiale felt

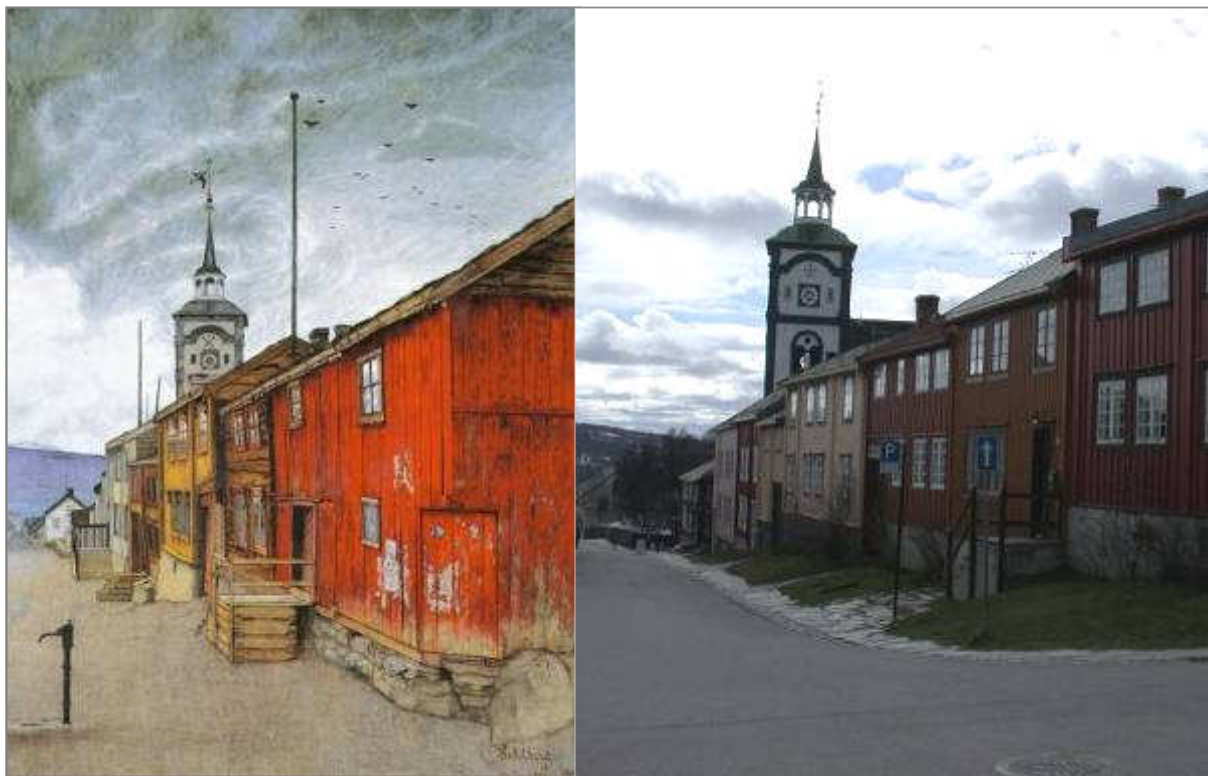
I beskrivelsen av de sosiale feltene er det pekt på hvordan det antikvariske, det praktiske og det konsumbaserte feltet representativt har lagt til grunn kulturarven som verneverdi, bruksverdi og forbruksverdi (jfr. figur 13). En slik verdiidentifisering er en forenklet

¹⁰ Johan Falkberget beskriver Røros blant annet i *Christianus Sextus*-syklusen.

¹¹ Andre tv-serier og filmer som er spilt inn på Røros er blant annet regissør Arne Skouens film *An-Magritt* (1969) som er basert på Johan Falkbergets roman *Nattens brød*, regissør Olle Hellboms tv-serie *Pippi Långstrump* (1969) og spillefilmen av samme regissør *Här kommer Pippi Långstrump* (1973), regissør Grete Høiens tv-serie *Jul i Blåfjell* (1999) samt regissør Morten Henriksens film *Magnetisørens femte vinter* (1999).

kategorisering som griper i hverandre, men det viser til grunntemaer som det legges vekt på i de ulike sosiale feltenes tilnærming til verdsettingen av den fortidige materielle kulturen på Røros. I dette kapittelet skal dette utdypes ved å belyse noen sentrale perspektiver på historisk verdsetting og som ut fra en historiefilosofisk betraktningssmåte kan karakteriseres som grunnleggende temaer ved hvordan kulturarven gir uttrykk for *bevaring*, *ødelegging* og *fornyng*. De tre handlingsrelaterte temaene representerer ulike tilnærminger i synet på fortid som minne, og dermed til hvordan historisk materiell kultur og steds karakter defineres, og som det blir viktig å klargjøre i sammenheng med beskrivelsen av de sosiale feltene.

Ideen om at det materielle representerer minner fra fortiden som må bevares for ettertiden, kan ses på som en "oppfinnelse" innenfor modernitetens og derved historisismens idé om at nåtiden (det moderne) utgjør et brudd med fortiden (Brattli 2006:22-26). Bevaring blir dermed en samfunnsoppgave i seg selv, ut fra tanken om at en innsamling og konservering av sporene fra en irreversibel fortid vil kompensere for tapet av svundne tider. De tidligste eksemplene på dette er opplysningstidens raritetskabinetter og gjenstandsmontre. Bevaringstanken er et sentralt aspekt ved det moderne konseptet om autenticitet (jfr. Jokilehto 1995), som på mange måter kan forstås som historisismens metodiske verktøy. Ut fra et bevarings- og konserveringsperspektiv gir "det autentiske" uttrykk for å representere bevarte tidsbilder fra fortiden som det er mulig å oppleve i ettertid. Det verdifulle er definert ved historiefortellende kunnskap knyttet til helhetlige bilder fra en bestemt tid som er nedfelt i materiell kultur. Intensjonen om å bevare gatemiljø og bygningsdetaljer på Røros kan ses i lys av denne tenkningen. Slik sett handler tilstrebelen om å bevare "autentiske" miljøer fra fortiden om det uberørte sted som er omsluttet av nåtiden, og som det blir viktig å hegne om og ta vare på. Men nettopp fordi det blir beskyttet, skapes samtidig en museal idealtilstand av det svundne som verken er identisk med fortidens eller nåtidens levde liv. Bevaring handler dermed om konstruksjonen av en kulturarv som fremstår som *idealbilder* av fortiden (jfr. figur 14).

Figur 14: Idealbilde. Illustrert ved vern av gatemiljø på Røros. Oljemaleri av Sohlberg fra 1902 (Maleriet "Fra Røros", se Wikipedia a 2006) sammenlignet med samme perspektiv i 2005 (foto: T. S. Guttormsen, NIKU).

Men idealbildene er et av flere fortidsforståelser som gjør seg gjeldene i repertoaret av historisk verdsetting, for også ødelegging (å legge øde = forlate) er et sentralt aspekt ved minnene om fortidens Røros. I tenkning om betydningen av ”det ødelagte” rettes et fokus på hvordan den materielle kulturen gir uttrykk for det forgjengelige ved tilværelsen, det vil si hvor det er historisk endring som vektlegges som verdifullt. Også dette perspektivet på fortiden er en del av modernitetens idégrunnlag, slik det blant annet fremgår av romantikkens landskapsmotiver av mennesket stående i ruinene fra fortiden. Arkeologen Patrik Nordström er opptatt av å belyse historisk endring som verdi ut fra sine refleksjoner om hvordan materielle spor fra forskjellig tid representerer det han kaller ”berättelser om övergivanden” (Nordström 2002). På sin byvandring i Stockholms gater observerer han den historiske materielle kulturens mangslungne og fragmentariske tilstedeværelse som en diskontinuerlig, assosiativ og kontemplativ historiefortelling. Fremfor idealbilder eller enhetlige bilder av en tid, legger Patrik Nordström vekt på hvordan historisk materiell kultur er ”forlatthetens formspråk” som gjennom sine bruddstykker i relasjon til resten av den materielle verden forteller mange historier. Et slikt perspektiv til historisk materiell kultur legger vekt på at fortiden er i endring og dermed annerledes sammenlignet med nåtidens materielle verden; et vitnesbyrd om en ugjenkallelig og gradvis forsvinnende fortid. Dette perspektivet til fortiden har også en dimensjon innenfor kapitalisme som historiefilosofisk kunnskapsgrunnlag. Idémessig har konseptet om ødelegging nære relasjoner til begreper som forfall og avfall, hvor historisk fragmentering er forbundet med konsumering. Det forlatte industrilandskapet på Røros er på mange måter minner om en svunden tid med økonomisk velstand og produktivitet, men utgjør i dag også minner om utbytting og konsumering av naturressursene (jfr. figur 15). Slik sett handler ødelegging om hvordan kulturarv på forskjellige måter gir uttrykk for *endringsbilder* som tematiserer ”tidens tann”.

Figur 15: Endringsbilde. Et eksempel på ”forlatthetens formspråk” illustrert ved industriminne etter gruvedrift på lokaliteten Christianus Sextus (foto: Thomas Risan, NIKU 2005).

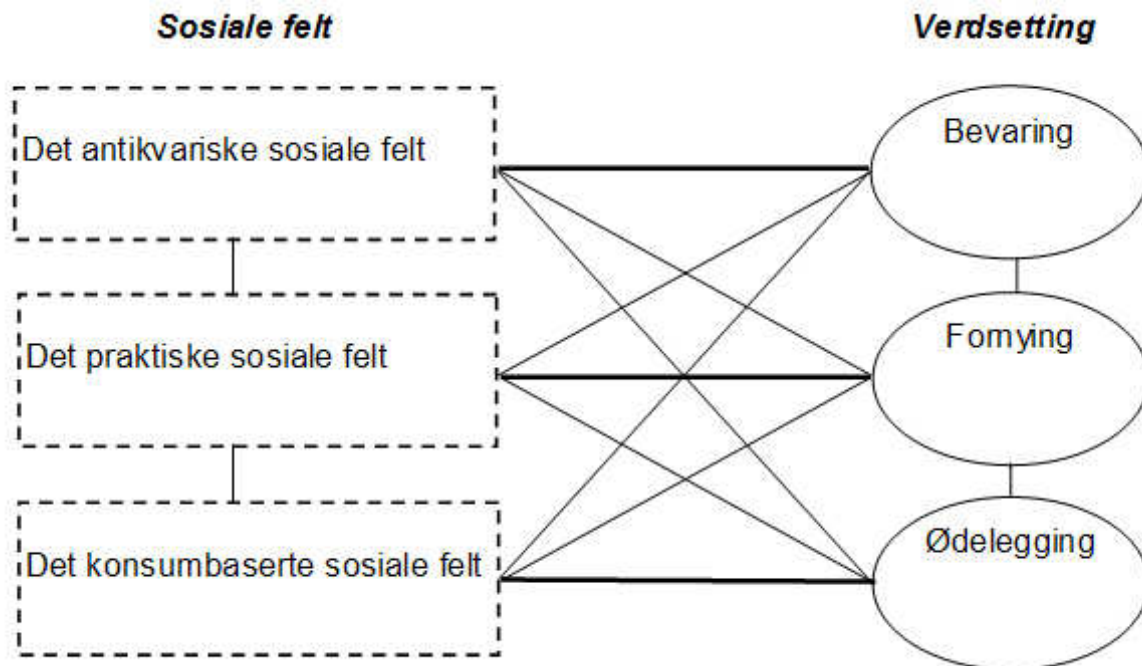
En ytterligere tilnærning til historisk verdsetting som er synlig på Røros og som griper inn i tenkning om bevaring og ødelegging, er hvordan minnene om fortiden og verdsettingen av den historiske materielle kulturen tar utgangspunkt i refleksjoner omkring det nyskapende og fornyende. Det fornyende har konnotasjoner til det progressive, skapende og "avantgardistiske" ved tilværelsen. Futuristisk tenkning, i den mer allsidige filosofiske betydning av konseptet som et grunnlag for å belyse forholdet mellom nåtid og fremtid, danner her refleksjons- og forundringstematikken som minnene om det fortidige inngår i. Et sentralt aspekt i den sammenheng er vektleggingen av hvordan miljøer og steder får nytte ved å forene samtidens behov for nyskaping ved å ta i bruk fortiden som en historisk konseptuell ramme. Et slikt perspektiv til historisk materiell kultur legger til grunn en nærhet og hjemlighet til fortiden uten klare skillelinjer til nåtiden. Fortid/nåtidssammenheng blir ett og inngår i en hybrid kunnskapsramme som gir næring til fremtidsstenkning, deriblant fremtidsvisjoner. Et eksempel på dette er det historiske miljøet ved jernbanestasjonen på Røros som reflekterer forskjellige sider ved Røroshistoriens tematikk om møtet mellom det nye og gamle så vel som om det hjemlige og fremmede (reisen), samtidig som det i dag gjennom bruk av eldre bygninger til nye formål skaper en moderne møteplass. Nyskaping og fornying handler slik sett om hvordan kulturarven gir uttrykk for *fremtidsbilder* som er skapt med fortid- og nåtidssammenhenger som kontemplativ referanseramme (jfr. figur 16).

Figur 16: Fremtidsbilde. Godsbygningen på Røros jernbanestasjon (foto: T. S. Guttormsen, NIKU 2007).

De tre perspektivene til *minnet om fortiden* – som er forbundet med *bevaring*, *ødelegging* og *fornyning* – definerer også hva som vektlegges ved de sosiale feltenes tilnærning til materiell historie. Bevaring og vern er sentralt som kunnskapsgrunnlag innenfor det antikvariske feltet, fornying og modernitet er sentralt kunnskapsgrunnlag innenfor det praktiske feltet og innenfor

det konsumbaserte feltet er det kunnskap om ødeleggingens mekanismer gjennom forbruk eller konsumering i fortid og nåtid som står i fokus. Disse perspektivene til verdsetting står i et komplekst og dynamisk forhold til hverandre, alt ettersom hvilken aktivitet som foregår mellom de sosiale feltene. De tre forskjellige prinsippene for historisk verdsetting rommer samtidig spesifikke problemstillinger om forholdet mellom verdsetting og verdiskaping med kulturarven som vil utgjøre et utgangspunkt i diskusjonen om de begrensningene og mulighetene som dagens vernepraksis gir (jfr. kapittel 7 senere). Ut fra tematikken om sosiale felt og kulturarvs- eller kulturminnekapitalens diversitet ligger også et annet spørsmål som nå skal belyses, og som tar for seg hvilke forestillingsbilder (idealbilder, endringsbilder og fremtidsbilder) som er bærere av et symbolsk innhold ved kulturarven på Røros.

Figur 17: Sosiale felt og minneideologi. Figuren viser sterke og svake lenker mellom sosiale felt og temaer for historisk verdsetting. Illustrasjon: T. S. Guttormsen, NIKU.

4.4. Kulturarven Røros som symbolsk kapital

I løpet av de senere årene kan det spores et skifte av forskningsfokus innen kultur- og samfunnsstudier fra det skrevne og verbale til det visuelle, også kalt "the pictorial turn", hvor billedteoretiske aspekter fremtoner (Johansson 2005:192 med ref.). I den sammenheng er det for eksempel lagt vekt på hvordan Pierre Bourdieus begrep om det sosiale rom kan forstås som en visuell metode i studier av ulike kulturer i samfunnet (Edling 2004:214-215). Generelt sett er det en voksende billedteoretisk tradisjon som forbinder samfunnsstudier med kulturarvsstudier og mer spesifikt verdensarvstudier, og som belyser forholdet mellom visuelle representasjonsformer (bilder, kart og lignende) og samfunnets mentaliteter om kulturarv. Et eksempel på det er Carina Johansson som i artikkelen *Kulturarv og komparasjon i Visby* (2005), presenterer sin undersøkelse av forestillingene om Visby som verdensarv slik det er nedfelt i ulike former for visuelle representasjonsuttrykk. De visuelle bildene skaper og vedlikeholder ulike mentale bilder om Visby. Johansson viser at representasjonene blir utformet og reproduisert innenfor tre dominerende sosiale kontekster: som kunstneres Visby, som turistenes Visby og som kulturarvsbyen Visby. De tre sosiale kontekstene har sin egen historikk og kunnskapsramme som strukturerer det visuelle uttrykket og fortellingene

(narrativene) om Visby som et historisk verdifullt sted. Som kunstnersted er det de estetiske kvalitetene som vektlegges, som turiststed er det Visby som opplevelsesby og ”partystad” som gjerne fremheves, og som verdensarvsted vektlegges de gode bo- og oppvekstvilkårene som det autentiske historiske miljøet setter. De mentale bildene viser også til konflikter mellom ulike måter å oppfatte og bruke Visby på som historisk sted, slik det for eksempel fremkommer når det gis uttrykk for at ”Rosornas och ruinernas stad” er blitt til ”rusets och urinens stad” og at Visby som ”partystad” av den grunn er et bilde på byen en ikke ønsker å identifisere seg med (op.cit.:191). Eksempelet viser med andre ord at det konsumbaserte sosiale feltet produserer et bilde av Visby som ikke er forenelig med de mentale bildene av Visby som blir produsert av aktørene innenfor det praktiske og antikvariske sosiale feltet.

Et annet studium som er aktuelt i vår sammenheng er Martine Geronimis perspektiv på verdensarvsteder, slik det fremgår i artikkelen *Symbolic landscapes of Vieux-Quebec* (2006). Geronimi tar utgangspunkt i sosiologen Sharon Zukins konsept *symbolsk økonomi* for å vise hvordan bildet av Vieux-Quebec etter oppføringen på verdensarvlisten i 1985 har endret seg, slik at det i dag rommer et symbolsk innhold relatert til en global kultur og konsumbasert kulturarvsforståelse. Hun legger til grunn at bildet av Vieux-Quebec som verdensarvsted er produsert som et resultat av ”*transworldment*” (se Terkenli 2006)¹², det vil si hvordan dyptgripende globale samfunnsprosesser på mange felt får innvirkning lokalt, og omvendt, hvordan lokal kultur produserer symboler for det globale markedet (op.cit.:214). For å hevde seg i konkurransen om å tiltrekke seg mennesker og aktiviteter må lokalsamfunn fremstå som individuelle og unike. I den sammenheng er det behov for å skape symboler hvor lokale samfunn kan markedsføre sin kultur som et særegent symbolsk produkt (op.cit.:216). På bakgrunn av en analyse av blant annet hvordan verdensarvstedet Vieux-Quebec er markedsført på den globale weben viser hun at det bærende symbolske innholdet handler om forholdet mellom en fransk- og engelskkanadisk identitet, hvor kulturarvsverdiene representerer en tradisjonell og ”autentisk” fransk fortid som står i kontrast til det moderne og mer flyktige amerikanske liv. Den symbolske økonomien er således relatert til konsumering av historiske miljøer hvor Vieux-Quebec er et symbol på og derved et produkt for opplevelse av det som er ”ekte fransk” på det amerikanske kontinentet. På en annen side viser webanalysen hvordan den engelskkanadiske diskursen om Vieux-Quebec fokuserer på de estetiske kvalitetene ved de historiske miljøene og deres attraksjon for kommersiell virksomhet, men hvor det symbolske innholdet knyttes til et ”europeisk” stemningsbilde fremfor en spesifikk original franskkanadisk kulturhistorie. Den symbolske kapitalen som er knyttet til verdensarvsteder kan med andre ord utgjøre et komplekst og mangesidig innhold.

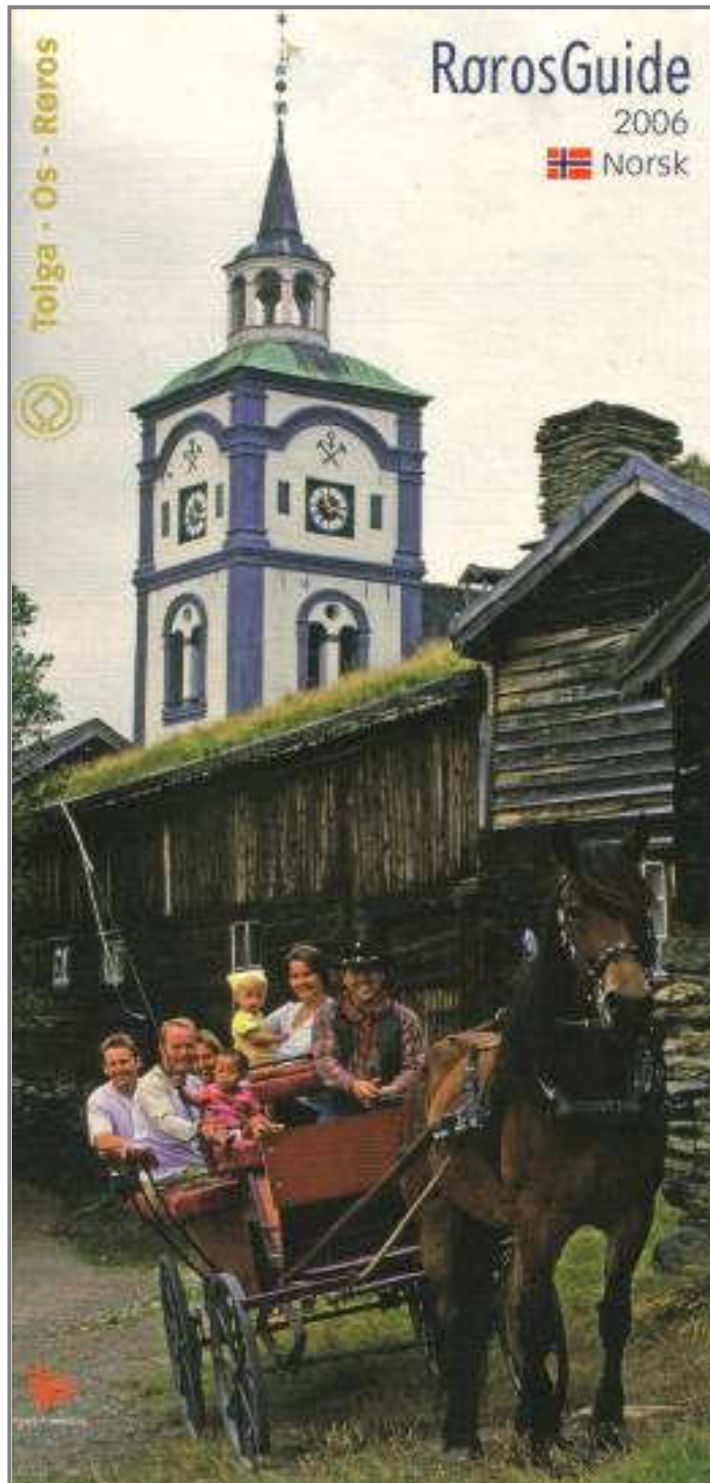
De to eksemplene beskrevet ovenfor viser hvordan mentaliteter om verdensarvsteder (og kulturarvssteder forøvrig) produserer mentale bilder med et symbolsk meningsinnhold. En kartlegging av et symbolsk innhold ved kulturarven vil gi kunnskap om hvilke konsepter som er bærende med hensyn til turisme og kommersialisme (økonomisk verdiskaping), men det gir også utsagn om lokalsamfunnenes egenforståelse eller identitet (kulturell verdiskaping). Symbolene representerer kunnskap som er basert på en seleksjon og vektlegging av det historiske stedsinnholdet, hvor det skapes et skille mellom kulturhistoriske verdier som fremmer identitet og de som ikke gjør det i samme grad. Både for Visby og Vieux-Quebec har verdensarvstatusen vært viktig for utformingen av et symbolsk innhold og en mentalitet om den historiske materielle kulturen. En kilde for å undersøke forestillingene om Røros er således de mentale bildene om Røros, representert gjennom det historiske så vel som dagens

¹² Konseptene ”enworldment”, ”unworldment”, ”deworldment” og ”transworldment” introduseres av Theano S. Terkenli i åpningskapittelet til boken *Landscapes of a new cultural economy of space* hvor begrepene utgjør en ramme for bokens kapitler og som de øvrige artikkelforfatterne tar utgangspunkt i. Terkenli benytter begrepene for å forklare dominerende samfunnsprosesser i dagens senkapitalistiske samfunn som er synlig i landskapet.

billedmateriale som er brukt for å illustrere, informere om og markedsføre Røros. Kildene kan være billedmalerier og andre kunstnerlige uttrykk, turistinformasjon, reklame, postkort og lignende. Felles for dette kildematerialet er at det har et symbolsk meningsinnhold om Røros som stedsverdi (kvalitet, karakter, attraksjon osv). Billedmaterialet forteller med andre ord om hvilke materielle historier eller karaktertrekk ved Røros som vektlegges og ikke vektlegges, og hvilke visuelle uttrykk som identifiserer Røros og som rørosingene identifiserer seg med.

4.4.1. Idealbilder

For å kartlegge den symbolske kapitalen som kulturarven på Røros er en del av, er det undersøkt hvordan Røros er presentert ved bruk av interaktive media, med andre ord gjennom den globale weben. En viktig kilde om den symbolske dimensjonen når det gjelder Røros er nettstedet [Røros – midt i kulturarven](#) (Røros Reiseliv 2007 se også figur 18 og 19). Nettstedets fokus på Røros omfatter to opplevelsesdimensjoner: 1) *Bergstaden* som verdenskulturminne, Martnan som kulturarrangement og Røros kirke, og 2) *Rørosregionen* med friluftslivsaktiviteter i naturen (bl.a. Femundsmarka) og kulturopplevelser knyttet til gruvelandskapet. Åpningssiden til nettstedet har tre fotoer av Bergstaden med Røros kirke i bakgrunnen og ett foto av høyfjellslandskapet som representerer Rørosregionen. Disse to opplevelsesdimensjonene går også igjen i en rekke andre websider om Røros. Naturen i Rørosregionen er for eksempel fremhevet ved å trekke frem kvaliteter som stillhet (naturestetikk), mestring med naturkreftene og fellesskapsfølelse, slik som websiden [Røros Husky](#) (Røros Husky 2003) illustrerer med bilder av samspillet mellom dyr og mennesker i et røft vinterlandskap. Se for øvrig også [Alaskan Husky Tours](#) (Alaskan Husky Tours 2004). Lignende undersøkelser basert på informasjonsmaterieell og spørreundersøkelser har vist at Bergstaden (kultur) og Femundsmarka (natur) er

Figur 18: Det typiske Rørosmotivet. Turistguide fra Røros Reiseliv (2005-2006).

to særlige sterke landskapsmessige symboler om Røros (Daugstad 2001:78). Et absolutt mest brukt motiv i webpresentasjonene er derimot Røros kirke som representasjon på Bergstaden Røros (jfr. figur 19).

<i>Røros kirke som motiv</i>	<i>Eksempler</i>
Formidling av historie/kulturarv	Verdensarven Røros – en smakebit (Sør-Trøndelag fylkesbibliotek et al. 2006), Røros – midt i kulturarven (Røros Reiseliv 2007), Røros Wikipedia (Wikipedia 2007), Røros UNESCO (UNESCO World Heritage Centre 1992-2007)
Kulturbaserte næringer	Røros vinduer (Røros Bruk AS 2007), Røros trevarefabrikk (2007), Potteriet Røros (2006), Vertshuset Røros (2006), Røros Tweed (2007)
Bedrifts-/stedstilknytning	Røros Golfpark (2007), Røros Media (2007), Advokatfirmaet Thiis (2007), Infonett Røros (2007)

Figur 19: Idealbildet som symbol. Røros kirke som symbol på Bergstaden og verdenskulturminnet Røros, slik det er presentert på weben.

Røros kirke brukes på weben som: 1) formidlingsbilde av Røroshistorien og verdensarven. 2) merkevarelogo for kunsthåndverksbedrifter, kulturbasert næring og shoppingtilbud som spiller på tradisjon og ”autentiske” historiske omgivelser. 3) merkevarelogo som på generelt grunnlag viser bedrifters og organisasjoners stedstilknytning til Røros uten at innholdet på websiden har noe spesielt å gjøre med det historiske Røros. Websidene bruker Røros kirke som 1) et motiv enten for å illustrere innholdet i teksten, 2) som symbol integrert i produktbilder eller 3) som en del av firmaheadingen på websiden.

Figur 20: Symbolsk økonomi med kulturarv. Eksempel på kulturbasert næring (Røros Bruk, Røros vinduer) hvor Røros kirke er integrert som produktbilde. Fra Maxbo-katalogen 2005.

Det symbolske bildet av Røros med kirken som midtpunkt er skapt som følge av et syn som har blitt vedlikeholdt over tid. Harald Sohlbergs romantiske malerier av Røros i tiden rundt 1900 var en viktig kilde for skapelsen av et offisielt visuelt bilde av byen, hvor maleriene la grunnlaget for et antikvarisk verneperspektiv i mellomkrigsårene (jfr. de såkalte "kulissefredningene", se Brønne i Andersen & Brønne 2006:18, Brønne 2006:11). Både den gang og siden er Sohlbergs bilder benyttet i en rekke publikasjoner for å illustrere i ord og bilder det karakteristiske og verdifulle ved Røros som historisk sted. Arkitekten og antikvaren Georg Eliassen skrev i Fortidsminneforeningens årbok fra 1938:

”Løsrevet fra sin sammenheng er disse enkle gatebilledene ikke så merkelige. Heller ikke de enkelte husene har utstyr eller detaljrikdom som gjør dem til severdigheter. Det er anlegget som helhet som fengsler. Men det er først efterat vi har fått syn for hvordan kirken er satt inn i dette anlegget, at det går op for oss at vi står overfor et stykke byplankunst av rang. Kontrasten mellom den høireiste, svart-hvite kirken og den pittoreske, lave bebyggelsen med de farvesterke panelveggene eller det mørke tømmeret virker, tross en del forvirrende inngrep fra de senere årene, ennu voldsomt dramatisk. Vi har ikke nogen annen norsk stad hvor motsetningene er stilt op mot hverandre slik som her” (Eliassen 1939:2).

Dette stemningsbildet legger de antikvariske føringene for hvilket bilde av Røros som er verdifullt. Riksantikvarens arkitekt Halvor Vreim viderefremidler Eliassens stemningsbilde i *Pleien av et Bybilde. Gater og hus på Røros* fra 1944 når han i ord og fotografier gir uttrykk for et, samlet sett, karakteristisk bybilde av Røros som:

”(...) den vesle byen på snau fjellet med den store kirken som det faste punkt og virkningsfulle kontrast til alle småhusene, slagghaugene, verkspipen og alle hustakene som en skimter gjennom røst-røyken (...)” (Vreim 1944:5).

Eliassens og Vreims visuelle karakteristikk av Røros blir en del av det antikvariske feltets repertoar om kulturminnet Røros som blir viderefremidlet og som det blir referert til senere, bevisst eller ubevisst (Øverås 1977:82-84). Ut fra tematikken i forrige kapittel (om idealbilder, endringsbilder og fremtidsbilder) representerer Røros kirke idealbildet av Røros som historisk sted, hvor det er det mentale bildet av verdensarven og historien om Bergstaden som er i fokus. På en annen side viser motivene som preger de historiske postkortene fra tiden før Røros ble verdensarvsted (før 1980), et mangfold av perspektiver av trehusbebyggelsen og bylandskapet i Røros, det vil si hvor Røros kirke er ett blant flere forskjellige valgte motiver (kilde: Jon Brønne, Brønnes postkortsamling). De historiske postkortene viser samtidig at antikvarenes perspektiv på Bergstaden, med Røros kirke i bakgrunnen, står frem som et stadig mer ”offisielt” bilde av Røros (jfr. Brønne i Andersen og Brønne 2006:18-22,36; Brønne 2006:11). Et annet aspekt som fremkommer gjennom det historiske billedmaterialet og som utgjør et viktig symbolsk bilde på Røros, er vinterbildet av Røros hvor snøen fyller gatene og ligger oppunder vinduene på de karakteristiske husrekkene.

”Et mer takknemlig middel til å gjenskape gatebilledene har en i farven. For også på dette felt møter en forfallet fra de siste årtiene. De falske farvetonene er dog som regel knyttet til de nypanelte husveggene. Enkelte av disse er så slappe og grumsete i koloritten at det er næsten utrolig når en vet hvad for en farveglad by Røros var enda så sent som omkring 1900. Vi får av Sohlbergs bilde fra den tiden et inntrykk av den dristige, klart lysende farveskala som hørte til den

oprinnelige panelarkitekturen. Det var toner som var valgt ikke minst med tanke på at de skulde stå mot den hvite sneen” (Eliassen 1939:8-9).

Figur 21: ”Sohlbergrekka”. Maleriet til venstre er malt av Harald Sohlberg i 1903. Fotoet til høyre er samme perspektiv fra 1950-tallet (se Brønne i Andersen & Brønne 2006:18,20, Bye 2000:25, Øverås 1977:81).

Figur 22: Bilisme i ”Rørosmotivet”. Vinterbilde i februar 2006. Foto: T. S. Guttormsen.

hvor Røros kirke etterhvert blir en *kanon* som billedfortellende uttrykk (på tilsvarende vis, se Johansson 2005:197 mht Visby). Røros kirke er med andre ord både et landemerke og i dag et varemerke som representerer Røros som sted. Bildet av Bergstaden Røros og Røros kirke spesifikt, er med andre ord et overordnet billedtema som har festet seg og blitt en konvensjon, og hvor det derved fremstår som et merkevaresymbol på hva Røros har å by på. Interessant i den sammenheng er hvordan dette symbolske bildet som merkevareprodukt inngår i konkurransen med tilsvarende visuelle narrativer fra andre steder. Et eksempel på det er hvordan den historiske gruvebyen Falun i Sverige (på verdensarvlisten i 2001), som både geografisk og kontekstuel har nære relasjoner til Røros, har valgt ”Rørosmotivet” med kirke og gatemiljø for å markedsføre verdensarven Falun som turistattraksjon (figur 23).

Vinterbildet av Røros har i dag endret seg som følge av blant annet økt bilisme i hovedgatene. Behovet for fortausparkering og bedre innsyn i butikkvinduene har medført at snøen fjernes, slik at det karakteristiske vinterbildet (idealbildet) av det historiske Røros er i ferd med å forsvinne. På samme måte som med gjengroingstematikken (Ødegaard 2000:20) ser en her en overvåkingsproblematikk relatert til et symbolsk innhold ved de historiske verdiene på Røros som tar utgangspunkt i de visuelle referansene i bylandskapet (figur 21 og 22).

En ytterligere systematisk undersøkelse av de historiske postkortene i sammenheng med annet historisk billedmateriale vil kunne gi en mer utfyllende forståelse av de visuelle narrative som har rådet over tid. Det historiske billedmaterialet, slik som de historiske postkortene, viser forøvrig en trend fra et mangfoldig billeduttrykk av Bergstaden Røros med motiver fra forskjellige perspektiver til et mer stereotyp symbolsk bilde av Røros,

Figur 23: Konkurrerende symboler. Den historiske gruvebyen Falun ble verdensarvsted i 2001. Her ser vi samme billedtematikk som på Røros med gatemiljø og kirken i fokus. Kilde: Fra turistbrosjyre av Länsstyrelsen Dalarna (2006).

4.4.2. Endringsbilder og fremtidsbilder

De historiske verdiene på Røros kan som vist i forrige kapittel også verdsettes som endringsbilde og fremtidsbilde. På weben (jfr. figur 24) er det flere bedrifter og organisasjoner på Røros som ikke fokuserer på idealbildet av Røros, men som bygger sin merkevaretenkning på nyskaping (designidé, produktutvikling). Disse webpresentasjonene appellerer til et bilde av Røros som et fremtidsrettet og innovativt miljø.

<i>"Fremtidens Røros" som motiv</i>	<i>Eksempler</i>
Design, mote	Røros Metall (2005-2006), Form til fjells AS (2007), Forum:form (Røros kommune et al. 2006)
Innovasjon næringsutvikling	Røros Næringshage (2005, bedriftsportal)

Figur 24: Fremtidsbilder som symbol. Det er her først og fremst de nyskapende produktene som står i fokus og som blir avbildet.

Det er derimot vanskelig å finne eksempler på presentasjoner av Røros i dag som fokuserer på endringsbilder, for eksempel ut fra en tematikk om byens historiske temporalitet og mangfold. Endringstematikken i billedpresentasjonene fremkommer først og fremst som trusselbilder for å illustrere verdiforringelse som antikvarenes vernehistorie og den moderne utviklingen har skapt og som får innvirkning på idealbildet Røros (jfr. ovenfor om idealbildet). Men dette stiller seg annerledes ved et historisk blikk på ulike visuelle beskrivelser og presentasjoner av Røros, slik det for eksempel kommer til uttrykk i riksantikvar Harry Fetts tale *Glück Auf. En bergstadspreken på Røros*, og som i tekstform ble utgitt av foreningen for "Kunst og kultur" i 1939. Fett tar fra et kunst- og mentalitetshistorisk perspektiv for seg romaner, diktning, reiseskildringer, malerier og andre billeduttrykk for å beskrive gruvesamfunnets "essens" og gruvarbeiderens iboende egenskaper som historisk folkekarakter. I ord og bilder gir han på sin maleriske måte et komplekst bilde av Røros som bygger på en sammenblanding av romantisme og realisme. Et eksempel på denne sammenblandingen får vi i Fetts beskrivelse av bergverkssanger om naturvesener (nisser, dverger) i fjellet som bergverksmennene måtte hankses med (Fett 1939:7). Med den svenske maleren og forfatteren Pehr Hilleströms (1732-1816) ord skildrer Harry Fett et vinterbilde med referanse til Røros, og som utgjør et annet eksempel på blandingen av natur-/kultur og romantisme/realisme.

"Bergverker og nordisk vinter hører sammen. Det er deres vakre årstid. Midt i sommervarmen er Vulkans sønner som står og puster ved ilden, et bedrøvelig syn. Men om vinteren byr de og deres omgivelser et bilde av det hårdeste arbeides munterhet. Disse favner av dyp sne, disse hvelv og pilarer av is med frosset vann, de tunge, ljomende hammerslag, som i en natur frosset til hvile, viser at mennesket er våken. Muskelkraft og svette i kulde og snefaner, kull- og jernkjørernes lange rekker med rimfrost i skjegget, hestene kneggende med varme skyer fra neseborene, vrimmelet av folk og opstyr. Det er et bilde å se, et bilde å oppleve ..." (Fett 1939:25-26).

Fett refererer her til en gjennomgangstematikk om Røros som ikke bare handler om det pittoreske eller idylliske bybildet, - det romantiske bildet - av Røros. Tematikken handler også om det harde arbeiderlivet, proletariatet og kampen mot naturen, med andre ord: det realistiske bildet av Røros. Bruken av Røros som arena for miljøpolitikk i nyere tid, for eksempel av arbeiderpartipolitikere som Gro Harlem Brundtland og Torbjørn Berntsen (jfr. Brønne 2006:12,15), kan forstås i en slik sammenheng. Det realistiske bildet av Røros har nær sammenheng med endringsbildenes konnotasjoner til forfall og utnytting av naturen som ressurs (konsumering, ødelegging), slik for eksempel Fett skriver om Aspaasgården da den sto på Røros:

"De tunge bygningsmasser gir denne Røros` tømmerkunst sin holdning, og denne forfalne Aspaasgaard gir også noe av det stemningsmettede fra folkevisen med noe av historiens skyggeverden som ofte møter en så sterkt på Røros" (Fett 1939:16-17).

Slike endringsbilder som Fett beskriver i sitatet ovenfor har i dag blitt fjernet som følge av restaurering og fornying av bybildet, men er som tidligere nevnt fortsatt karakteristisk for industrilandskapet utenfor byen. Det er derimot idealbildet av Røros basert på det historiske bildet av Bergstaden Røros, som i størst grad definerer kunnskapen innenfor den symbolske kapitalen om Røros, og som mer spesifikt definerer hvilke bilder som aktørene mener skal eller ikke skal inngå i en symbolsk økonomi. Et eksempel på det er diskusjonen som foregår i dagens lokale medier på Røros hvor det argumenteres for at Bergstaden vil være tjent med å

skape fremtidsbilder og nye symboler ("fyrtårn", "signalbygg") fordi det på lang sikt vil skape attraksjon, lokal identitet og økonomisk vekst (f.eks. Jortveit 2006:7 om designkonferansen Forum:form). Utsagn som dette tar et kritisk utgangspunkt til holdninger som er basert på et restriktivt kulturminnevern. Et tilsvarende eksempel er diskusjonen om å etablere et opplevelsessenter på Røros basert på "nissekonseptet", og som tar utgangspunkt i NRKs filmatisering på Røros av julefortellingen *Nissene i Blåfjell*. Fylkesantikvaren i Sør-Trøndelag uttrykker i den sammenheng at denne:

"...ideen kan være ødeleggende for forståelsen av verdiene og kvalitetene dette lokalsamfunnet er bygget på. Den vil også føre til at presentasjonen av Røros som nissested vil fremmes med like stor eller større tyngde enn verdensarvstedet. Mot slike forhold har kulturminneforvaltningen ingen sanksjonsmuligheter. Der må vi sette vår lit til at lokalbefolkningen selv sier nei" (Anker 2006:10).

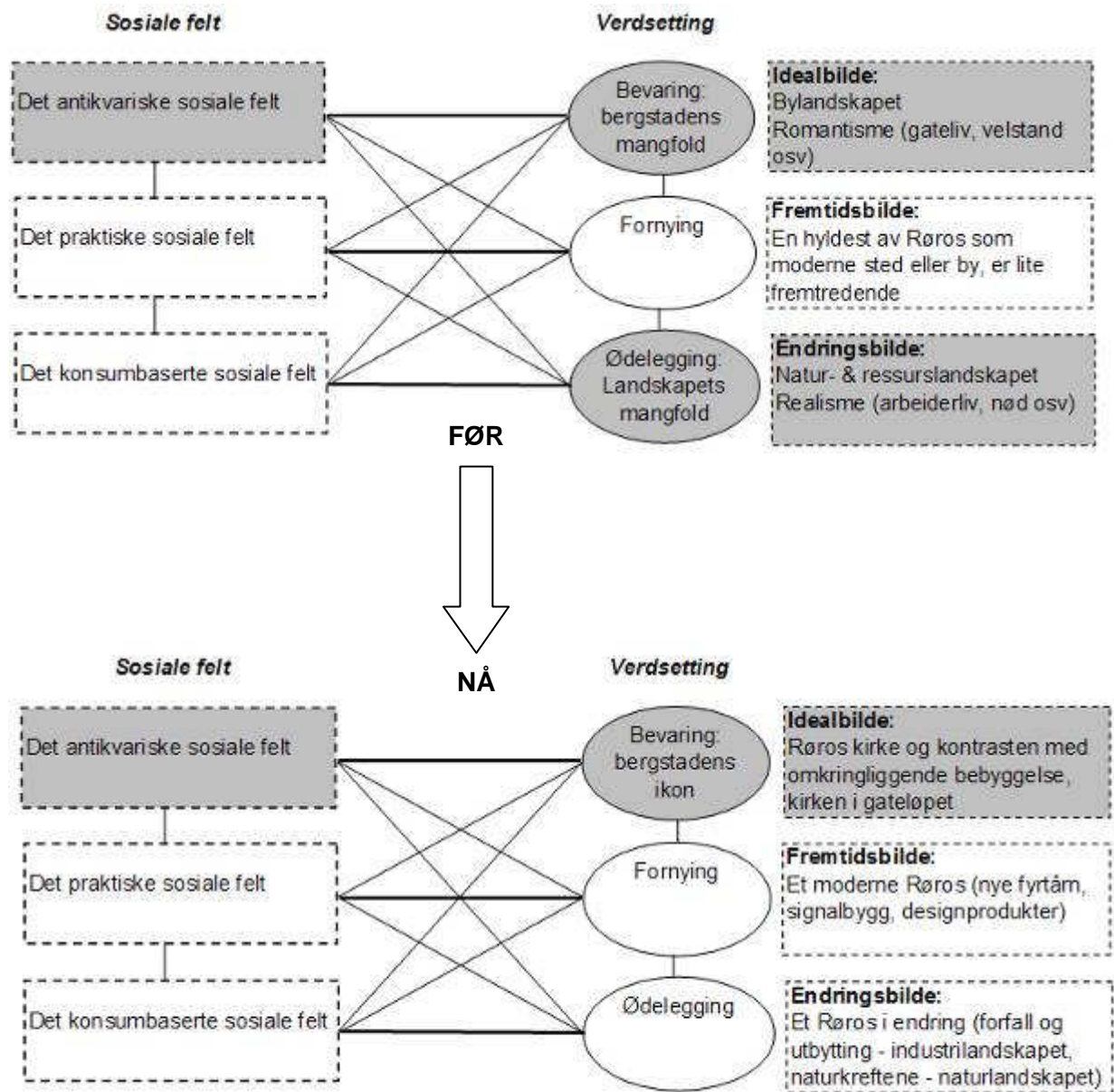
I tråd med distinksjonen beskrevet tidligere viser utsagnet at det er et konkurrerende forhold eller en "symbolsk maktkamp" mellom aktører som ønsker å fremme et symbolsk bilde av Røros som er basert på kulturverdier definert ved verdensarven/Bergstaden Røros, og et symbolsk bilde av Røros basert på naturverdier og gruvedriften i Rørosregionen forøvrig. Begge temaene kan derimot knyttes til historiske tradisjoner om bergverkslivet. Som Harry Fett har skildret er naturtemaet en viktig referanse i Røroshistorien og for opplevelsen av Røroslandskapet. En annen side ved utsagnet til Anker er at argumentasjonen bygger på identitetsmessige aspekter og allmennhetens behov for langsiktig merkevaretenkning (kulturell verdiskaping), fremfor å ta for seg spørsmålet ut fra om selve prosjektet er eller ikke er økonomisk lønnsomt (økonomisk verdiskaping). Utsagnene illustrerer med andre ord hvordan et sosialt og kulturelt meningsinnhold som ligger til grunn for defineringen av den symbolske kapitalen vil kunne være styrende for hva som inkluderes og ekskluderes i en symbolsk økonomi på Røros.

4.4.3. Konklusjon: visuelle narrativer og symbolsk kapital

Det er på denne bakgrunn utført en overordnet analyse av hvilke bilder ("images") av Røros som er viktige for defineringen av kulturarvskapitalen på Røros. Det er i den sammenheng også gjort et forsøk på å belyse konkurrerende og ekskluderende billedtradisjoner. Visuelle narrativer forbundet med idealbildet av det "autentiske" Røros og med Røros kirke i fokus, er det dominerende symbolet på Røros, både når det gjelder ut fra identitetsmessige hensyn så vel som ut fra merkevaretenkning. Andre visuelle narrativer, det vil si som er forbundet med endringsbilder og fremtidsbilder, er i mindre grad vektlagt og belyses av ulike aktører som konkurrerende, og i mange tilfeller uønskete, bilder på Røros (se figur 25 på neste side). I et historisk perspektiv derimot har bildet av Røros et mer komplekst innhold, basert på endringsbilder - naturrealisme som historiefortellende uttrykk - så vel som idealbilder av Røros. Den symbolske kapitalen på Røros er således i stor grad forbundet med *Bergstaden* (byens kirke og gateløp) som historisk konsept i dagens samfunn. Det er med andre ord et romantisk historiefortellende antikvarisk bilde, som i størst grad har formet mentalitetene om Røros som symbol og som derved setter rammene for innholdet ved en symbolsk økonomi på Røros.

Den symbolske kapitalen som definerer Røros som historisk sted inngår i prosessene mellom kulturell og økonomisk verdiskaping. Symbolikken om Røros skaper en symbolsk økonomi hvor Røros fremstår som merkevareprodukt, men det symbolske innholdet har også ringvirkninger ut fra et kulturelt ståsted. Bildet av Røros som uttrykk for tradisjon og historie har for eksempel forsterkende effekt gjennom markedsføringen av Røros som et "kunnskaps-

akademi” for aktører med interesse for kulturarv så vel som for andre interesser eller kunnskapsbedrifter (jfr. kapittelet om antikvarenes sosiale felt). Det historiske Røros blir et symbol på hva som karakteriserer et godt sted eller miljø for tenkning; et sted for idémyldring, læring, kunnskapsutvikling, samarbeid og nettverksbygging. Den symbolske kapitalens ringvirkninger reflekteres også språklig. En sammenlignende analyse av dialekter i nabobygdene Røros og Tynset viser at rørosingenes ungdommer i større grad er tradisjonsbundne enn tynsetingene ved at de holder på den lokale dialekten (Røyneland 2005). Bergstaden Røros blir således et symbol på kulturhistorie og kulturformidling med stor kulturell så vel som økonomisk rekkevidde.

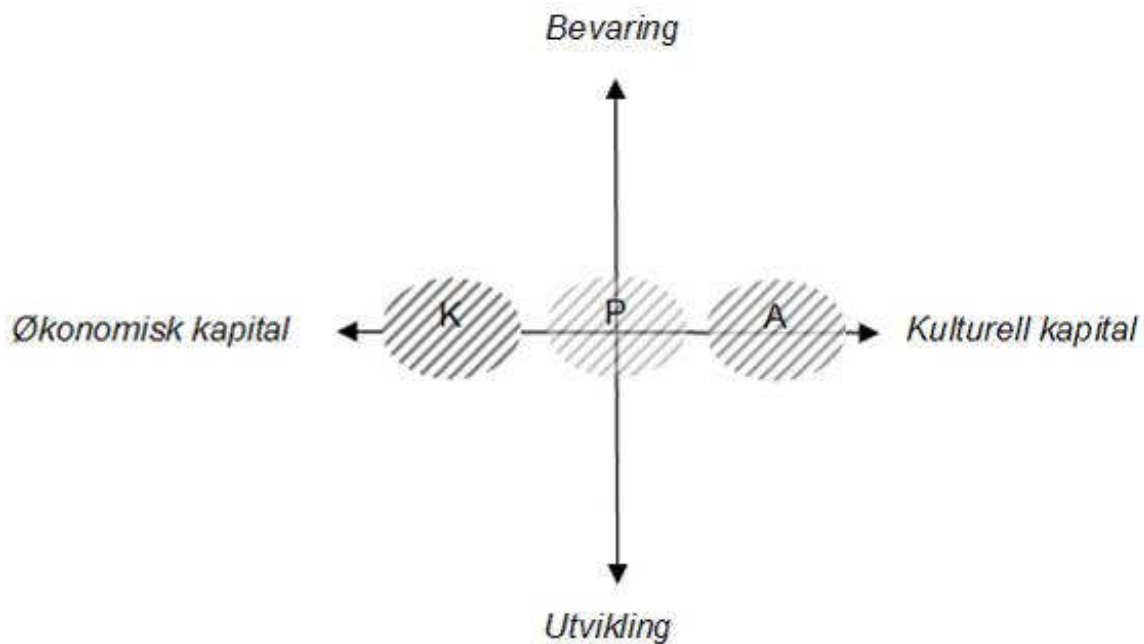

Figur 25: Symbolsk kapital i endring over tid. Figuren viser variasjonen og kompleksiteten i oppfattelsene om hva det historiske Røros før 1980 representerte som billeduttrykk (øverst), og utviklingen etter 1980 til i dag mot et mer ensrettet symbolsk billedinnhold hvor idealbildet av Røros med Røros kirke i sentrum blir et ikon eller et kanonisert billeduttrykk som dominerer representasjonene om Røros som historisk sted. Illustrasjon: T. S. Guttormsen, NIKU.

4.5. Oppsummering: kulturarvkapitalens diversitet

I denne delen av rapporten er det ut fra det teoretiske konseptet som ble presentert i kapittel 2, lagt et analytisk grunnlag for å forstå kulturarvskapitalen (kunnskap, erfaringer, holdninger) som omhandler Røros. Det sosiale rommet som aktørene innenfor kulturarvsfeltet opererer innenfor er vidtrekkende når det gjelder Røros. Det er beskrevet hvordan kulturarvsfeltet og den overgripende tematikken innenfor dette sosiale feltet ut fra polene bevaring vs. utvikling kan forstås ved å belyse ulike aktørers tilnærming til kulturarven på Røros. Det er i den sammenheng beskrevet tre underordnede sosiale felts tilnærming til kulturarven og hvordan disse feltene angir rammer for ulike typer kulturarvkunnskap. Menings- og handlingsdimensjonen ved å verne, bo og forbruke kulturarven angir representativt et antikvarisk, et praktisk og et konsumbasert sosialt felt som kulturarvstematikken er en del av og blir utviklet innenfor. En redegjørelse av de sosiale feltene er supplert med en analyse av ulike former for historisk verdsetting, slik det kommer til uttrykk i den materielle historien på Røros. Røros kan verdsettes ut fra et perspektiv på fortiden som kulturminne hvor bevaring (autentisk, fortid som minne om idealer), ødelegging (endring, fortid som minne om forbruk) og fornying (nyskaping, fortid som fremtidsminne) utgjør et metanarrativt historiefilosofisk innhold. Det vil si ideene som utgjør rammefortellingen om samtidens fortidsforståelse om Røros.

Det er argumentert for at de tre temaene for historisk verdsetting gir uttrykk for ulike bilder på fortiden (minnebilder). Temaene bevaring, ødelegging og fornying har dermed et meningsinnhold som kan forstås ut fra en tilnærming til kulturarven som et idealbilde, et endringsbilde og et fremtidsbilde. Denne tilnærmingen har dannet et grunnlag for å forstå kulturarvkapitalens symbolske dimensjon, med andre ord kulturarven som symbolsk kapital. Det er videre pekt på at det i dag fremstår et mer eller mindre stereotyp bilde av Røros som har Bergstaden med kirken/hovedgaten i sentrum som hovedfokus, og som i stor grad setter premissene for hva som definerer innholdet i en symbolsk økonomi. Hvilke prosjekter og idékonsepter som får oppslutning og som ikke får det, er således avhengig av hvordan de forholder seg til og supplerer dette etablerte bildet av Røros.

Figur 26: Det sosiale rommet for kulturarvsfeltet. Figuren viser forholdet mellom økonomisk og kulturell kapital som en dynamisk akse relatert til verdipolene bevaring og utvikling. De underordnede sosiale feltene - Det antikvariske (A), det praktiske (P) og det konsumbaserte (K) sosiale felt – er relatert til hverandre innenfor det sosiale rommet. Illustrasjon: T.S. Guttormsen, NIKU.

De tre sosiale feltene definerer ulike typer hovedaktørers involvering med kulturarven på Røros som utgjør verneinteressene innenfor det antikvariske feltet, planleggingsinteressene innenfor det praktiske feltet og næringslivsinteressene innenfor det konsumbaserte feltet. De sosiale feltene danner *handlingsrammer for handlingsrommet* og fremstår derved også som analytiske rammer for å undersøke ulike aktører og aktørgruppers samhandling med den materielle kulturen på Røros. Kulturarvens betydning som uttrykk for sosial handling blir temaet i neste kapittel (kapittel 5).

5. Sosial handling og kulturarv: interesser og interessekonflikter på Røros

Knut Fageraas

Premissene for hvordan Rørossamfunnet skal utvikle seg blir i stor grad bestemt av hensynet til kulturarven innenfor verneområdet Bergstaden og verneverdier i landskapet som omkranser sentrum av byen. Vi har sett at dette er styrt av kunnskapsgrunnlag og verdisyn relatert til forskjellige sosiale praksiser. Premissleverandørene er blant annet vernemyndighetene og kommunale planleggere, det vil si forvaltning på lokalt, regionalt og sentralt nivå. Innenfor rammene av dette strenge vernet er det imidlertid handlingsrom for andre aktører til å påvirke utviklingen. Denne dynamikken i stedsformingen på Røros lar seg studere gjennom de interessekonfliktene som oppstår mellom bevaring og næringsutvikling i konkrete forvaltnings- og plansaker. Hvilket handlingsrom det er for verdiskaping og stedsutvikling innenfor det vi kan kalle verneregimet på Røros, er et sentralt spørsmål vi skal forsøke å finne svar på i dette kapitlet. Samtidig har vi et ambisiøst mål om å undersøke i hvilken grad forvaltningen av verdenskulturminnet er i takt med utviklingen av Røros som et moderne samfunn. Med utgangspunkt i kulturarvsfeltets diversitet skal vi forsøke å vise at forvaltning, interessekonflikter og verdikonflikter utgjør en kompleks bakgrunn for handling og forhandling i utviklingen av samfunnet på Røros. Hvilke aktører som deltar og hvilke interesser som står på spill vil være en inngang til å analysere kulturarven som et diskursivt handlingsfelt, det vil si hvordan kulturarven inngår i meningsdannelse og sosiale relasjoner. En viktig arena for meningsutveksling i dag er mediene. Vi skal se nærmere på saker som de siste årene har fått stor oppmerksomhet i lokalpressen. Spesielt konfliktsaker som har versert i lokalavisene *Fjell-Ljom* og *Arbeidets Rett* vil danne basis for analysen. Målet er å identifisere konfliktlinjer og ulike verdiorienteringer gjennom en handlingsanalyse som viser forskjellige aktørers samhandling med kulturarven og dermed hvilken rolle kulturarven spiller i rørosingenes samfunn i dag. Også mer konsensuspregete aspekter vil være viktige for å forstå de ulike interessens mål, verdier og handlingsbetingelser i kulturarvspørsmål. Sakene i mediene er fulgt gjennom lesing av lokalavisene i hele 2006 samt søk i lokale og riksdekkende aviser på Internett. I tillegg er det foretatt tre intervjuer med sentrale aktører som har vært involvert i kulturarvspørsmål på Røros.

5.1. Kulturarv i handling og diskurs

Innenfor kulturarvsforskningen ("Heritage Studies") har det utviklet seg et tverrfaglig interessefelt som, mer enn å se på kulturarv som materiell kultur, undersøker hvordan kulturarven inngår i sosiale og kulturelle prosesser. Dette er en relativt ny vitenskapelig interesse, som har røtter i den mer samfunnskritiske forskningen på kulturarv. Et bidrag til denne forskningen er boken *Uses of Heritage* (2006), skrevet av arkeolog Laurajane Smith, som problematiserer kulturarven som idé og konsept for erindring, minneproduksjon og identitetsmarkør i moderne vestlige samfunn. Det kulturteoretiske utgangspunktet er at kulturarv må forstås som noe immaterielt og noe som skapes diskursivt (op.cit.). Med dette underslås ikke fortidslevningers fysiske eksistens, men at et historisk objekts kulturarvsdimensjon konstrueres symbolsk gjennom sosial praksis. I litteraturen om Røros finnes det få eksempler på denne typen forskning. Et unntak er Rune Floors mastergradsavhandling *Verdenskulturminnet Røros – en kulturell konstruksjon* (2006). Det meste av forskningslitteraturen på Røros er relatert til kulturarvens materielle dimensjon, være seg veiledningslitteratur, bygningshistorie, autentisitetsproblematikk etc. (jfr. kapittel 3). Heller ikke vår rapport frigjør seg fra et materielt perspektiv, men skiller seg fra mye annen forskning ved å kombinere materielle og immaterielle aspekter ved kulturarven gjennom analyser med en

sosiomateriell tilnærming. I denne sammenhengen er handling et sentralt begrep, hvor vi søker å forstå kulturarven på Røros som et handlingsfelt hvor kulturarven danner konkrete møtepunkter i virkeligheten for forskjellige profesjonelle miljøer av antikvarer, planleggere og næringsdrivende.

Aktørperspektivet vil ha et handlingsteoretisk utgangspunkt, idet aktørbegrepet viser til *handlende* individer, slik det tradisjonelt er definert innenfor samfunnsvitenskapelig terminologi. I dette perspektivet står også begreper om sosiale relasjoner og sosial interaksjon sentralt. Ifølge sosiolog Dag Østerberg er sosiale relasjoner kjennetegnet ved at mennesker oppfatter hverandres framtrede, ytringer og bevegelser som nettopp handlinger, eller om ikke annet som trekk ved handlingssammenhenger (Østerberg 1978:8). Sosiale relasjoner kan derfor defineres som relasjoner mellom handlinger, og videre som svar på, foregripelse av eller forventning om andres handlinger (ibid.). Dette relasjonsforholdet gjør at handling i samfunnsmessig sammenheng må forstås som sosial interaksjon (ibid.). Handling skjer rent fysisk i våre materielle omgivelser, og danner både vilkår for og helhet med det man da kan kalle sosiomaterien (ibid.). Det er med dette handlingsrelaterte perspektivet vi i dette kapitlet vil rette søkelys på hovedaktørene i utviklingen av Rørossamfunnet. Spesielt ytringer i form av uttalelser om kulturarvsspørsmål og konkrete meningsutvekslinger innenfor bygningsvern- og byutviklingssaker vil stå i fokus i analysen. Gjennom diskurser om kulturarv og utvikling skal vi se hvordan konfliktlinjer og særinteresser utspiller seg på lokalplanet, for på denne måten å få inntrykk av handlingsrommet til de mange aktørene som er synlige i kulturarvs-, utviklings- og verdiskapingsspørsmål. Hvordan diskurser medieres i pressen er et sentralt kildekritisk spørsmål, for også journalistikken framstår som aktør i handlingsfeltet. Det er imidlertid ikke de objektive fakta i pressen som danner utgangspunkt for analysen, men selve handlingene som er med på å forme kulturarvsdiskursen på Røros.

5.1.1. Aktørperspektiv og diskursive formasjoner

Kulturarv i form av materiell kultur utgjør et kommunikativt medium for handling og samhandling gjennom å etablere arenaer for meningsdannelse, diskurs og sosiale praksiser. Både konflikt- og konsensusdannende aspekter ved kulturarvsproblematikken på Røros er viktige for å forstå hvordan kulturarven tenkes om, kommuniseres og handles i forhold til av forskjellige aktører, og dermed blir en del av et handlingsrom hvor sosiale interaksjonsstrategier utspiller seg. Konfliktsaker er sentrale i en slik analyse, fordi forskjellighetene av kunnskapsorienteringer og verdiprioriteringer, men også arten av sosiale relasjoner, kommunikasjon og samhandling mellom aktørene, kommer her tydelig til uttrykk. Også dynamikken mellom konflikt- og konsensusdannende handlinger gir viktige innsikter i sosiale praksiser.

Et aktørperspektiv retter søkelys på handlinger og hvilke handlingsrammer som kan defineres, og gir en inngang til å belyse hvilke situasjoner handlinger springer ut av, det vil si vilkår for handlinger og midler som er tilgjengelig for handling. Mens vilkårene i større grad er gitte, selv om disse over tid stadig er i forhandling og forandring, bestemmes midlene som er til rådighet i stor grad av hvilken posisjon eller profesjon aktører har. Samtidig er handlinger orientert ut fra verdisystemer som styrer de enkelte handlingene mot felles mål. I følge sosiolog Dag Østerberg er det viktigste for handlingsbegrepet at det finnes en normativ orientering, at det prioriteres mellom valg (Østerberg 1978:47). Sosial praksis er nettopp normative handlingsmønstre (jfr. Guttormsen, kapittel 2.3). Et analytisk handlings-skjema kan således oppstilles med forskjellige aspekter ved handling og handlingsbetingelser, i tillegg til normer som styrer mulige valg (Østerberg 1978:47). Ved å se nærmere på handlings-situasjonen, handlingsmuligheter og verdipreferanser vil vi kunne definere et handlingsrom for de ulike interessene på kulturarvsfeltet på Røros. Det vil kunne gi innsikt i aktørers

gjennomslagskraft i forhold til de mål som aktører oppstiller i møtet med andre aktører i Rørossamfunnet.

Det kommunikative mediet for handling og samhandling som den materielle kulturen utgjør i kulturarvsspørsmål kan forstås som en diskurs av meningsutsagn, meningsdannelse og meningsrelasjoner. Diskursbegrepet sier noe om at utsagn har noe felles gjennom det som omtales, og at utsagnene stammer fra det samme tilblivelsessystem (Schaanning 1996:66, 1997). Michel Foucault snakker om *diskursive formasjoner*, som til forskjell fra en diskurs; en samling av relaterte utsagn, kan forstås som det sett regler utsagn og diskurs omfattes av. (Foucault 1972, Schaanning 1997:189). En diskursiv formasjon utgjør et system av utsagn, midler, praksiser og institusjoner (Schaanning *ibid.*). Det betyr også at språk og handling betraktes innenfor samme dimensjon i diskurser. Det skilles med andre ord ikke mellom det som er sagt og gjort. Foucault mente at det var vesentlig å undersøke hvordan utsagnene framsto som hendelser i en sosial kontekst, som en form for iscenesettelser av det omgivende system av alle utsagn, institusjoner og praksiser. Foucault ville gjennom dette analysere det vi kan kalle det diskursive *handlingsfeltet*¹³ (Neumann 2001). På samme måte vil vi i dette kapitlet studere diskursen på kulturarvsområdet som et handlingsfelt og de praksiser som utspiller seg i relasjon til kulturarven på Røros. En fordel med diskursbegrepet er at det kan bidra til en metode for å analysere det språklige og det materielle under ett, slik vi er ute etter i denne rapporten. Vi fokuserer på sosial samhandling gjennom utsagn som berører konkrete saker vedrørende kulturarven, samtidig som vi ønsker å belyse institusjoner, interesser og prosesser som er med på å forme kulturarvsproblematikken, det vil si kulturarvsdiskursens materialitet.

5.1.2. Sosial handling og makt

Makt er et nødvendig begrep for å forstå sosiale relasjoner. Det er noe som ikke bare utøves av maktinstitusjoner i samfunnet, men handler om relasjoner på alle samfunnets nivåer, også på det mellommenneskelige planet.¹⁴ Det er makt på mikronivå, i de lokale og hverdagslige former for makt som hele tiden virker mellom mennesker i all sosial interaksjon (Foucault 1978, Kristiansen 1999). "Power is everywhere; not because it embraces everything, but because it comes from everywhere," skrev Michel Foucault (Foucault 1978:93). Makt betyr at noen har midler til å påvirke andre på en eller annen måte. Makten er *relasjonell* og tar form mellom parter med forskjellig styrkeforhold og må således forstås som *midler* som produserer maktens effekt (Foucault 1978:217, Kristiansen 1999). Besittelse av eiendom eller råderett over noe kan gi en slik maktposisjon. Det kan også besittelse av kunnskap gi, fordi kunnskap har påvirkningskraft. Makt er imidlertid ikke bare styrkeforhold, for i sosiale relasjoner tar makt også form av konkrete handlinger, ifølge Foucaults maktforståelse, noe som utøves ved at en part gjør noe som står i opposisjon til eller motvirker andres handlinger. Også Bourdieu beskriver former for makt gjennom sine begreper om under- og overordning mellom individer eller sosiale grupper, og når han beskriver dominerende former for kunnskaps- og verdiforståelse. En part kan forholde seg til makt enten ved å tilpasse seg (underkastelse) eller gjennom motstand. I følge Foucault ligger makten innbakt i de sosiale relasjonene og er derfor vanskelig å få øye på, men ved at noen yter motstand blir makten synlig (Foucault 1978, Kristiansen 1999). Konfliktsituasjoner er i så måte en inngang til å forstå både maktrelasjoner og sosial interaksjon.

¹³ *Felt* vil bli brukt om hele kommunikasjonsmiljøet som diskursen omfatter og refererer ikke til de sosiale feltene som er definert tidligere i rapporten. Handlingsfeltbegrepet samsvarer med terminologien i den teoretiske litteraturen.

¹⁴ Tolkningen av Foucaults maktilosofi har referanse til etnolog Bjørn Kristiansens analyse av sosiale maktrelasjoner innenfor den norske overklassen i 1700- og 1800-tallets Christiania (Kristiansen 1999).

Makt er gjennom Foucaults begrepsbruk et ikke-normativt begrep som ikke bare betegner samfunnsrett, men som en hver form for påvirkning, handlingsrett eller makt-kamp mellom posisjoner eller parter. I Rørossamfunnet kan vi snakke om antikvarenes institusjonelle og formelle makt gjennom kulturminneforvaltningen som legger føringer på utviklingen av Bergstaden og som begrenser det praktiske og det konsumbaserte feltets handlingsmuligheter. På aktørnivå hvor mennesker forstått som sosiale agenter agerer innenfor gitte handlingsrammer, vil makten imidlertid arte seg som relasjoner i den sosiale interaksjonen i form av kommunikasjon og handling på kulturarvsområdet. Det går med andre ord et skille mellom legitim og illegitim makt, forstått som herredømme over andre. Et legalt herredømme er maktutøvelse i kraft av et lovverk (Østerberg 2006 [2003]:115f), altså et rent formelt, institusjonelt maktgrunnlag. Max Weber utpekte byråkratiet som det mest rendyrkede og fremherskende legale herredømmet i det moderne samfunnet. Hertil kommer forvaltningens utøvelse av de byråkratiske formelle og nedskrevne reglementer. Det ikke-legitime herredømmet koblet Weber til interessekonstellasjoner, som innebærer at noen har makt over andres atferd (ibid.). *Kontroll* er et annet aspekt av makt og herredømme, som handler om hvilke kontrollmekanismer et herredømme utøves og opprettholdes gjennom. Det er blant annet i aktørers møte med den legitime forvaltningsmakten at herredømme og kontroll utøves på kulturarvsområdet, og dermed er med på å definere handlingsbetingelser og handlingsmuligheter. Men man kan også snakke om en uformell sosial kontroll hvor illegitimt herredømme, forstått som makt over andres atferd, produseres og reproduseres i den sosiale interaksjonen av aktører innenfor alle sosiale felt uansett samfunnsnivå.

Makt er aktuelt i en analyse av et diskursivt handlingsfelt, fordi ethvert kommunikasjonsmiljø og handlingsrom vil inneholde maktstrukturer og sosiale relasjoner (jfr. Neumann 2001:166f). I et sosiomaterielt handlingsfelt er handlingsmulighetene med andre ord ulikt fordelt (ibid.). To forhold er spesielt sentrale, skriver antropolog Iver Neumann om diskurs og makt (ibid.:171). I en diskurs vil det være forskjell mellom subjektposisjonenes (individer, aktører) bemyndigelse i forhold til å tale med tyngde (ibid.). Det dreier seg om hvilken posisjon, autoritet eller formell makt man besitter. Et annet forhold er hvem som bestemmer diskursen som råder på et spesifikt saksområde (ibid.). Neumann kaller dette saksinnramming. Det har med hvilken kunnskaps- og verdiforståelse som er dominerende. Ved å se nærmere på diskursens subjektposisjoner og saksinnramming kommer de ulike aktørenes maktressurser til skue. Makt i denne sammenhengen handler blant annet om å framstille virkeligheten på en bestemt måte, å framstille noe som normalt. Vi kan tenke oss bærere av kulturarvdiskursen som er i posisjon til å definere hva som er riktig måte å forvalte kulturarven på.

5.1.3. Diskursiv makt

Forskjellige diskurser kan være innleiret i hverandre (Neumann 2001). Det er mulig å tenke seg kulturarv og verdiskaping som to ulike diskurser som blander seg med hverandre i spørsmål om utvikling og stedsutforming på Røros. Vi kan snakke om flere parallelle eller overlappende diskurser. Dermed kan også maktrelasjoner krysse hverandre, slik at den som er maktesløs i en situasjon er makthaver i en annen (Kristiansen 1999:33, Vinthagan 1998). I forhold til defineringen av ulike sosiale felt som er aktører i utviklingen av Rørossamfunnet, kan dette være en analytisk inngang til å forstå ikke bare kulturavkapitalens diversitet, men også kulturarvdiskursens kompleksitet. Teoretisk kan dette kalles diskursens forskjellige representasjoner eller virkelighetsforståelser/-bilder (Neumann 2001:50f). Det er ofte konflikt mellom ulike forståelser av et saksområde, slik som vist når det gjelder kulturarven på Røros i de foregående kapitlene knyttet til ulik kunnskaps- og verdiforståelse mellom sosiale felt. Her kommer konfliktspektet tydelig fram, hvor parter har ulik verdisseting, motstridende mål og konkurrerende strategier. En aktuell analytisk tilnærming er samtidig å se på diskursens

lagdeling (ibid.). Ikke alle aspekter ved en virkelighetsforståelse er like konfliktfylte. Noen trekk er det større grad av konsensus om, mens andre er mer uforenlige. Kulturarvsproblematikken på Røros er et godt eksempel i så måte, hvor verdien av den historiske Bergstaden er oppskattet av alle aktører, men hvor visjoner om, behovet for og forståelsen av hva som skal være det moderne Røros varierer. Den maktanalytiske dimensjonen dreier seg om hvilke midler ulike aktører har i forhold til å nå sine mål. Det er forskjell både på handlekraft og gjennomslagskraft når det gjelder hvilken makt aktører har å sette bak sine interesser.

Makt er relevant for en analyse av sosiale praksiser på kulturarvsområdet på Røros, fordi konflikt, motstand og ulike interesser utgjør et viktig del av handlingsfeltet. Dessuten skal vi se nærmere på hvilke formelle og uformelle institusjonelle ressurser som styrer aktørers handlingsmønstre. Selv om denne analysen tar utgangspunkt i den offentlige debatten hvor kulturarven fungerer som et kommunikativt medium, er det i realiteten kampen om det fysiske rommet, den materielle kulturen, på Røros det handler om. Eierskap er ikke nok for å ha råderett over eiendom når det gjelder kulturarven i Bergstaden, men en nærmere analyse vil vise hvilket handlingsrom de forskjellige aktørene kan operere innenfor.

5.2. Kulturarvsdiskursen på Røros

Lokalpressen skaper møtepunkter for de ulike aktørene som ytrer seg i kulturarvsspørsmål på Røros. Avisene *Arbeidets Rett* (AR) og *Fjell-Ljom* (FL) fungerer som en arena for debatt og meningsutveksling. I mange konkrete saker refereres det til kommuneplaner og arealplaner, og de mer spesifikke regulerings-, forvaltnings- og utviklingsplanene for Røros. Den sentrale konfliktlinjen mellom vern og utvikling gjenspeiles i disse planene, som skal fungere som styringsdokumenter for by- og næringslivsutviklingen, men som samtidig også har blitt det viktigste redskapet for kulturminnevernet i kommunen (jfr. Andersen i Andersen & Brønne 2006:79). I en rapport utarbeidet av teknisk etat i Røros kommune i 2000, heter det at målet med planarbeidet er å styrke posisjonen som verdenskulturminne, regionsenter, reiselivsmål, boligområde og godt miljø (Røros kommune 2000). Det kan i utgangspunktet synes som flere motstridende interesser. Hvordan skal Røros kunne utvikle seg som en moderne by som tilfredsstillt menneskers praktiske behov og med et verdiskapende næringsliv, samtidig som Bergstaden bevares som et autentisk bygningsmiljø og være et interessant reisemål for turister? Det er innenfor rammene av disse forskjellige verdipolene at aktørene gjennom sosial praksis handler og forhandler i spørsmål som angår kulturarven. De institusjonelle ressursene er imidlertid ulikt fordelt, og skaper handlingssituasjoner og -vilkår som legger føringer for utviklingen på lang sikt.

Den formelle makten for utviklingen på Røros ligger hos forvaltningen på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Kommunen er forvalter etter plan- og bygningsloven, fylkeskommunen forvaltningsinstans etter kulturminneloven, mens Riksantikvaren er overordnet myndighet. På lokalplan kommer i tillegg kulturminneforvalteren i kraft av sin rådgivende funksjon i kommunen og Rørosmuseumet med viktige forvaltningsfunksjoner i utøvelsen av sitt eierskap knyttet til statens eiendommer. De mange eierne av hus og gårder på Røros er også forvaltere gjennom sitt eierskap til verneverdige og fredete bygninger. Andre aktører er Uthusprosjektet som har utviklet seg til en ressurs av håndverksekspertise når det gjelder praktisk bygningsvern, Fortidsminneforeningens lokalavdeling Den gamle Bergstad som er en pådriver i mange bevaringssaker, kurs- og oppdragscenteret Røros Ressurs, Bergstadens Vel, Gatas Vel og Røros Reiseliv, som alle bidrar til den totale kunnskapskapitalen og verdisettingen på kulturarvsområdet. Sammen med næringslivsaktører og lokalbefolkningen ellers er alle bærere av kulturarvsdiskursen på Røros.

I kapittel 3 ble det identifisert flere grunntema i kulturarvskursen som kan relateres til dikotomiene nåtid/fortid, lokal/global og natur/kultur. De representerer forskjellige verdipreferanser til kulturarven som det i ulike saker argumenteres på bakgrunn av, og utgjør dermed underdiskurser som løper parallelt med og/eller krysser hverandre i et komplekst diskursivt handlingsfelt. Konfliktsakene som har dominert mediebildet i 2006 omfatter alt fra spørsmål om bevaring av bygningselementer på detaljnivå til overgripende debatter om forvaltning av hele landskapsområder. I tabellform kan diskursen gjennom noen utvalgte enkeltsaker fra mediebildet på Røros illustreres på følgende måte:

<i>Aktører</i>	<i>Konfliktsaker</i>	<i>Kulturarvskurs</i>	<i>Metatematikk</i>
eier (Røros Eiendom AS), kommunen	skilting på Shell-stasjonen	fortid/nåtid	stedsforming
eierstiftelse, kulturminneforvalter, Riksantikvaren	Sangerhuset	fortid/nåtid	autentisitet, stedsforming
kulturminneforvalter, Den gamle Bergstad	Godsbygningen	fortid/nåtid, (lokal/global)	verneideologi, forvaltning
Røros Handelsstand, Bergstaden Vel, Gata Vel, kommunen	sentrumshandel	fortid/nåtid, lokal/global	verneideologi, stedsforming, samfunnsprosesser
selskapet, kulturminneforvalter, Røros Reiseliv, kommunen	Nissegard Røros AS	fortid/nåtid, lokal/global, (natur/kultur)	autentisitet, stedsforming, kommersialisme
eiere, fylkeskommunen, kommunen	hotellvirksomhet	fortid/nåtid, lokal/global, natur/kultur	autentisitet, stedsforming, kommersialisme
utbygger, kommunen, lokalbefolkning	bydel Sundlia (byutvikling)	fortid/nåtid, lokal/global, natur/kultur	verneideologi, stedsforming, samfunnsprosesser
UNESCO, Riksantikvaren, kommunen, kulturminneforvalter, næringsaktører	utvidelse av verdensarvområdet (Circumferensen)	fortid/nåtid, lokal/global, natur/kultur	verneideologi, stedsforming, samfunnsprosesser

Figur 27: Mediebildet. Kulturarvskursen på Røros relatert til aktører, konfliktsaker og metatemaer. Gråskalaen viser de forskjellige sakene innenfor ulike kamper som kan identifiseres i spørsmål om stedsformingen, om det visuelle Røros, om utviklingen av Røros som handelssentrum og om arealdisponering i kommunen generelt.

Utvalget av enkeltsaker er gjort for å eksemplifisere kulturarvskursens mange aktører, representasjoner og lagdeling, som vil vise hvordan kulturarven konkret spiller en rolle i samfunnet på Røros i dag. Tabellen viser at konfliktsaker kan forstås i relasjon til ulike meningsnivåer fra de rent praktiske problemstillinger, via diskursens ulike verdipreferanser til overordnede samfunnsprosesser knyttet til verneideologi, stedsforming, forvaltningspraksis m.m. I det følgende skal vi presentere konfliktsakene ut fra de viktigste konfliktlinjene som kan identifiseres på kulturarvsfeltet på Røros, og som bærer i seg elementer av diskursens forskjellige verdipreferanser og metatemaer.

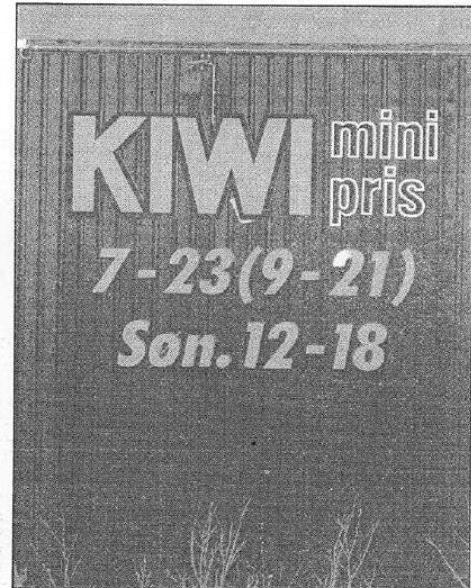
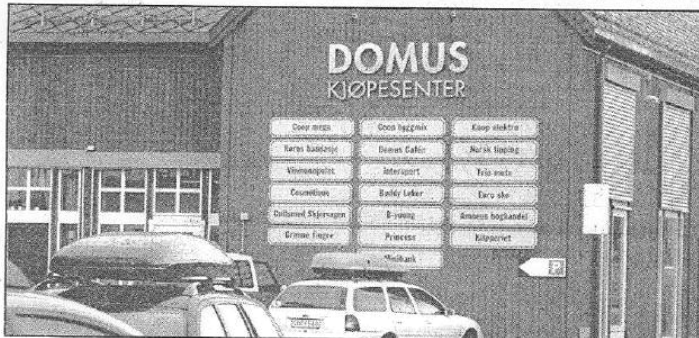
5.2.1. Shell bensinstasjon: skilting

Det visuelle aspektet ved bybildet er en sentral konfliktlinje i utviklingen av Røros. I lang tid var det bygningenes fasader og byens helhetlige utseende som sto i fokus for bevaringsarbeidet, før kulturminnevernets utvidede miljøperspektiv ble aktualisert. Nye elementer som skal inn i bybildet skal tilpasses det gamle, blant annet er det bestemmelser for skiltingen i sentrum. Det skapte derfor konflikt når Røros-Porten Eiendom AS, eieren av Shell bensinstasjon, ved innfartsåren til Røros sørfra reiste en ny skiltmast med Shells logo. Kommunen mente at skiltingen var skjemmende for verdenskulturminnet, spesielt med tanke på stasjonens sentrale beliggenhet (AR5.4.06). Skiltet er utformet etter en felles standard for alle Shells virksomheter, og har dimensjoner for å bli montert mer enn åtte meter over bakken. Det er langt over de begrensninger kommunen setter, for at skilt ikke skal virke for dominerende i det historiske bybildet. I henhold til pålegg fra kommunen ble skiltet til slutt montert nærmere halvparten så høyt som standarden foreskriver. Samtidig fikk Røros-Porten Eiendom AS krav om å fjerne den gamle skiltmasten, som også raget høyere enn retningslinjene for skilting på Røros.

Det var hovedutvalget for plansaker i Røros kommune som i mars 2006 vedtok at skiltmastene på Shell-stasjonen måtte fjernes. Røros-Porten Eiendom AS reagerte på kommunens behandling av skiltsaken, ikke minst på bakgrunn av at Rørosporten tidligere har gjort mye for at bygget skal gli mest mulig inn i Røros-bildet. Blant annet har selskapet unnlatt å bygge tak over bensinpumpene slik som er vanlig, for å skape et renere uttrykk uten for mye lysreklame. Bensinstasjonen har behov for å profilere seg, påpeker driveren, og viser til Esso-stasjonen bortenfor, som totalt sett har mye større omfang av lysreklamer (AR7.4.06). At selskapet tar hensyn til de historiske verdiene på Røros, understreker han, gjennom å vise til at det også har praktisert en minimal bruk av plakatstativer på bensinstasjonen (AR21.4.06). Eieren av Røros-Porten Eiendom AS mener kommunen har brukt hard makt mot selskapet, for å få gjennomslag for sine krav (AR8.5.06). Blant annet ble det truet med dagbøter, et virkemiddel som bare har vært brukt én gang tidligere i en liknende sak på Røros. Fra Røros-Porten Eiendoms side ble det truet med at den begrensede bruken av plakater på bensinstasjonsområdet vil opphøre hvis de måtte rette seg etter kommunens skiltregler. Eieren av Røros-Porten Eiendom AS mener at kommunens skiltpolitikk er tilfeldig og urettferdig (AR7.4.06). Han mener at kommunen ikke er konsekvent i sin behandling av saker som har med skilting på Røros, og at den i dette tilfellet er veldig streng. Kommunens definitive krav var, i følge teknisk sjef, at Shell-skiltet ikke måtte henge for høyt, men uttalte samtidig at ingen forlanger at Rørosporten ikke skal kunne ha et stort gult skjell på bensinstasjonen (ibid.). Motsetningen er tydelig mellom hensynet til et idealbilde av Røros som en antikvarisk trehusby og næringslivets behov for moderne markedsføring av sin virksomhet. Eiendomsselskapet har vært villig til å strekke seg langt for å tilpasse bensinstasjonen mest mulig i det tradisjonelle bybildet, men krevde en viss handlefrihet for å sikre sine næringsinteresser. Grensene for selskapets handlingsrom når det gjaldt skilting var imidlertid absolutte og ble praktisert strengt av teknisk etat, men omfattet ikke, slik som i tilfellet med Esso-stasjonen, lysreklamer på gesimsen over bensinpumpene eller plakatreklame. Det kan i så måte oppfattes som et misforhold mellom et strengt skiltregime og annen, kanskje mer prangende, profilering og reklame. Konflikten relaterte seg til den tematiske aksene mellom fortids- og nåtidsverdier og griper inn i den overordnede problemstillingen om stedsforming på Røros. Eksempelet viser en konfliktsak som angår det praktiske og det konsumbaserte sosiale feltet, mellom planlegging og næringsliv, og hvordan dominansforholdet mellom de ulike feltene utspiller seg i en gitt situasjon.

Lovlig eller ulovlig skilting?

Det har vært mye diskusjon om skilt-praktiseringa på Røros i den siste tida. Vi har valgt ut et knippe større skilteeksempler i Røros sentrum. Noen av disse skiltene er lovlige, andre ikke. Spørsmålet er; hvem er hva? Vi overlater til leserne å gjette, og så kommer vi med svaret i neste uke. Samtidig utfordrer vi leserne våre til å komme med eksempel på noe de synes er fine skilt som passer inn i et verdenskulturminne som Røros.

Tidleg mai - Røros

Glisne tre før lauvsprettidagar
fjellklar luft, i skog og hagar
Haukesviv i jaktterreng
Heilosong frå moseseng

Stilt, så stilt, på mjuke potar
harepus og ekomfotar
Iltre skrik frå lemmanmunn
oppskræmd etter vinterblund

Himmel vakker duskmørkblå
Rådyr, vare, smekre, små
"Elga" modig fram frå tre
- lat no kalvane i fred!

Opp igjennom mjuke tuver
snøen syg, og lyngen duver
sildervatn spreitt mot legg
mekkerlyd frå rypestegg

Solskinsrast i ly for blæsten
røyskatt kikar ut mot gjesten
Blomen fin, rundt gruvegang
i snø og kaldvind dagen lang

Høgt der oppe, fuglar små,
dei store stilt i lufta står
Rundt i ring sviv "uglefalken"
stupar så mot musefangsten

Terne, stökkand, bokfinksong
kjøttmeis, trost med reirbyggtrøng
liv og lyst og lydar sprelske
rundt oss, i oss, arme menneske

Takk og pris for vårleikslarmen
om litt kan alle dorma - blidt
- i sommarvarmen

BN 02

Figur 28: Faksimile om skilting på Røros: Faksimile fra Fjell-Ljom torsdag 4. mai 2006 om skiltproblematikken på Røros. Ikke alle næringslivsaktører følger kommunens retningslinjer for lovlig og ulovlig skilting.

5.2.2. Sangerhuset: fargevalg på fasade

Et annet eksempel på kampen om det visuelle Røros og en av sakene det har vært mest oppmerksomhet rundt er fargevalget på Sangerhuset i Bergmannsgata. Den preget mediedebatten på Røros hele sommeren 2006. Sangerhuset har vært det viktigste forsamlingslokalet på Røros opp igjennom årene. I 1978 skiftet bygningen eier under forutsetning av at den skulle rives. Mange ønsket imidlertid et vern, og i 1983 ble det fattet vedtak om fredning. Bygningen var grønnmalt med mørkere listverk og dører, fargesatt i 1985 etter forutgående fargeundersøkelser. Ekspertene har ment at den fargen man kom fram til da var tilnærmet identisk med originalfargen (AR13.10.06). Tidligere har bygningen vært malt både i grått og beige. Da bygningen i fjor sommer skulle males på nytt, henvendte de nåværende eierne seg til kommunen for å få samme fargekode som ble brukt i 1985. Siden den gang skal det imidlertid ha blitt foretatt justeringer både på fargekartene og malingsblandemaskinene. Dessuten hadde man ikke klart å plassere den grønnfargen som framkom gjennom fargeundersøkelsene på Sangerhuset direkte på de den gang eksisterende fargekartene. Da malearbeidene kom i gang i fjor, var det mange som fikk sjokk. Bygningen framsto med en skarp lys grønn farge som skilte seg markant fra sitt tidligere utseende og de øvrige husene i Bergmannsgata.

En Internettundersøkelse viste imidlertid at det var like mange personer i lokalbefolkningen på Røros som syntes den nye fargen på Sangerhuset var *"herlig og flott"* som *"forferdelig"* (AR12.7.06). En del mente at den frisket opp i bybildet, mens andre raste og krevde at bygningen måtte males om (ibid.). Riksantikvarens innleide konsulent for verdenskulturminnet i slike saker, som har jobbet med Røros siden 1997, er helt klar på at fargen er feil (FL12.10.06). Konsulenten synes det er beklagelig at kommunen ikke benyttet seg av den ekspertisen som Riksantikvaren gratis stiller til rådighet i slike saker. Kulturminneforvalteren på Røros har vært mye ute i lokalavisene i forbindelse med denne saken og holdt fast på at fargesettingen var korrekt og i tråd med den opprinnelige grønnfargen (ibid.). At saken vakte så sterke reaksjoner, tror han hadde sin forklaring i at folk blir litt lurt av kontrasten mellom den gamle falmete fargen og den nymalte (AR29.7.06). Han tror folk vil bli fornøyd når malingen får bleknet litt over tid. Selv uttrykte han til lokalavisen Arbeidets Rett 7. juli i fjor: *"Det er en farge til å bli glad av. Den er flott."*

Konflikten i fargedebatten om Sangerhuset skapte fronter både mellom fagekspertise og Røros kommune, mellom ulike nivåer i forvaltningen og mellom folk i lokalsamfunnet. Kulturminneforvalteren tok Riksantikvarens godkjenning av fargevalget fra 1985 til inntekt for at valget av den nye fargen var riktig. Riksantikvarens nåværende konsulent kritiserer det han kaller *"kvalifisert gjetning og fargesetting ut fra "tradisjonelle" farger"* og synes det er *"[s]ynd at en så dominerende bygning får en farge som svekker troverdigheten og seriøsiteten"* i det vitenskapelige arbeidet som utføres for å utvikle fargehistoriske kart over Bergstaden (FL12.10.06). Alle aktører i saken har relatert sine argumenter til fortiden med henvisning til det originale og opprinnelige, samtidig som fargevalget også rettferdiggjøres fordi den frisker opp i det nåværende bybildet. Det kan forstås i relasjon til en fortid/nåtidsproblematikk som er svært aktuell i de fleste saker om kulturarven på Røros. I tråd med dette kan autentisitet forstås som det sentrale omdreiningspunktet i denne saken, som i så mange andre saker som reiser spørsmål om hvordan det historiske Røros skal se ut og utvikles videre som historisk dokument. Debatten om fargen på Sangerhuset har skapt, viser hvor mye folk i lokalsamfunnet engasjerer seg i slike saker, og er et eksempel på hvordan kulturarven inngår som en viktig del i sosiale praksiser på Røros også utover fagfolkenes rekke. Saken vitner om konflikt og maktrelasjoner innenfor det antikvariske sosiale feltet, nærmere bestemt om ulike historiesyn og forskjellige oppfatninger om autentisitet.

Figur 29: Fargevalg og autentisitet på Røros: Sangerhuset i Bergmannsgata slik det framstår etter det omstridte fargevalget i 2006. Foto: Knut Fageraas, NIKU 2007.

5.2.3. Godshuset: bruksendring

Rehabiliteringen av godshuset på Røros jernbanestasjon er også en sak som vitner om kampen om det visuelle Røros, men preget i mindre grad nyhetsbildet og lokalbefolkningens engasjement sammenliknet med skiltingen på Shell-stasjonen og fargen på Sangerhuset. Ordvekslingen foregikk gjennom avisenes spalter for meningsrett og debattinnlegg. Saken illustrerer konfliktlinjer mellom forskjellige aktører innenfor antikvariske myndigheter, planleggere og det frivillige kulturminnevernet. Godshuset ligger utenfor vernesonen for Bergstaden, men omfattes av kommunens reguleringsplan fra 1998 og er regulert til bevaring. Vernebestemmelsene sier at bygningens hovedstruktur og eksteriør må bevares uendret, det vil si eksisterende konstruksjoner, materialer, form og farge, og at eventuelle endringer må relateres til tidligere utseende på bygningen. Det er NSB som eier godshuset, også kalt pakkhuset, som tidligere har vært brukt til lagring av pakker og gods som ble sendt med jernbanen. I 2004 ble bygningen omgjort til tidsmessige kontorlokaler for jernbanepersonalet, tegnet av et arkitektkontor i Trondheim. De store takkonstruksjonene innvendig er intakte og det gamle eksteriøret på gavlveggene er bevart. Fargevalget utvendig skal være en tilbakeføring til den originale rødfargen.

Det var fortidsminneforeningen Den gamle Bergstad som tok opp saken i lokalavisas debattsider. Foreningen, representert ved både leder og nestleder på vegne av styret, mente at ombyggingen ikke fulgte bestemmelsene i reguleringsplanen og dermed en forsvarlig saksbehandling etter plan- og bygningsloven (FL15.6.06). Det påstås det ikke skal ha foreligget noen søknad om dispensasjon fra reguleringsbestemmelsene, at saken ikke har vært

forelagt kulturavdelingen i Sør-Trøndelag fylkeskommune og at fylkeskommunen heller ikke skal ha fått tilsendt kopi av vedtaket (ibid.). I et innlegg i avisa *Fjell-Ljom* uttrykker kulturminne-forvalteren, på vegne av antikvariske myndigheter på Røros, at både rehabiliteringsbehovene og kulturminnehensynet er ivaretatt, og understreker at dette er en oppfatning som deles av flere i kommunen (FL1.6.06). Han påpeker at bruksendringen av godshuset er behandlet politisk og at det er avholdt flere befaringer med kulturminneforvalter, saksbehandler, tiltakshaver og arkitekt (ibid.). Han synes resultatet av ombyggingen er bra (ibid.). Leder i Den gamle Bergstad gir som tilsvar at kulturminneforvalteren i saken legger mer vekt på synsing og egne meninger, enn bestemmelsene i reguleringsplanen (FL15.6.06). Lederen mener at saken grenser til maktmisbruk og hevder at en slik praksis vil være problematisk i forhold til konsekvens sammenliknet med andre bevaringssaker (ibid.).

Rehabiliteringen av godshuset viser at bevaring er problematisk i saker som dreier seg om bruksendring av en bygning. Likevel er en total ombygging mulig innenfor de strenge reguleringene som hviler på området både utenfor og innenfor vernesonen for Bergstaden. Konflikten om godshuset gjenspeiler motsetningen mellom nåtidsbruk og fortidsbildet av den materielle kulturen på Røros. Saken viser at kommunen har stort handlingsrom for å definere omformingen av bygningsarven, selv om det er fylkeskommunen som er formell antikvarisk myndighet. I den grad fortidsminneforeningen Den gamle Bergstad har rett i at det i denne saken ble gjort saksbehandlingsfeil, er det et signal om uklar ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåene innenfor kulturminnevernet. Saken viser at spørsmålet om bygningsvern og stedsforming er en prosess med forhandling og aktiv handling av forskjellige aktører, mellom eiere, forvaltning og politikere. De forskjellige aktørenes evne til å påvirke utviklingen avhenger i stor grad av formelle posisjoner og maktrelasjoner som eksisterer innenfor kulturminnevernet. Det handler også om hvem som evner å definere saksfeltets representasjon, forstått som det riktige handlingsvalget i den konkrete saken, i dette tilfellet bruksendring som bevaringsform. Det dreier seg i så måte om forskjellige verneideologier. Saken viser konflikten mellom vern og næringsutvikling gjennom et eksempel på bruksendring av en eldre bygning. Den viser også en konflikt innenfor det antikvariske feltet og mellom antikvariske interesser og planleggingsinteresser på bakgrunn av kommunens saksbehandling.

5.2.4. Gatemiljø og næringsutvikling: bilisme

Alle saker som dreier seg om det visuelle bildet av Røros som verdensarvsted tematiserer ikke bare fortids-/nåtidsverdier, men kan også forstås i relasjon til dikotomien lokal/global. Det er bildet av Bergstaden som et autentisk bygningsmiljø som gjør at byen er verdig en plass på verdensarvlisten, og representerer dermed historiske verdier utover det lokale, i nasjonal og global skala. Bergstaden tematiserer forholdet mellom omverdenens bilde av Røros og den lokale oppfatningen av stedet og dets identitet. Godshuset som en del av jernbaneområdet kan ses i et slikt perspektiv, som en møteplass hvor turister og andre besøkende ankommer Røros. Det kan være en motsetning mellom hva reisende forventer å se og oppleve og hva Røros kan tilby. Handelsstanden er aktører i lokalsamfunnet på Røros som må forholde seg til denne tosidigheten, mellom idealbildet og behovet for et moderne servicetilbud og næringsutvikling. Handelsnæringen i sentrum er et godt eksempel på hvordan denne relasjonen tematiseres i lokalsamfunnet og vitner samtidig om en kamp som utkjempes i forhold til utviklingen av Bergstaden som forretningsentrum.

De seneste årene har Røros kommune arbeidet med forskjønnelse av sentrum på bakgrunn av den nevnte rapporten fra teknisk etat fra 2000 som dreide seg om fysisk og visuell opprusting av gate- og utemiljøet i Bergstaden. Arbeidet kan beskrives som et konsensuspreget prosjekt hvor estetisk god utforming og historisk tradisjon er sterkt vektlagt

(FL17.6.04). Røros Handelsstand var svært positiv til kommunens planer, som bygger på gateromsplanen fra 1998. Resultatet er ”*utrolig vellykket*”, uttalte ordfører i Røros til *Arbeidets Rett* 27. september i fjor, og fortalte at prosjektet også dreier seg om å gjenskape noe av det gamle gateløpet nederst i Bergmannsgata. En representant fra handelsstandens forening understreket at de satte stor pris på dialogen som kommunen hadde invitert til og at de fikk uttalelsesmulighet i forhold til planene for sentrum (ibid.). Et sentralt punkt innebar å legge heller i gatedekket for å markere at gata er felles for både fotgjengere og bilister. God tilgjengelighet i gata er viktig for å kunne trekke kunder til butikkene. Bilismen er som det kommer fram i forrige kapittel uforenlig med bildet av den gamle Bergstaden, men vitner om Røros som et levende samfunn på høyde med samtiden.

En tydelig konfliktlinje i Rørossamfunnet i dag gjelder muligheten for å bevare handelen i sentrumsgatene. I kommunens strategiske næringsplan heter det at Bergstaden som verdenskulturminne gir begrensede utviklingsmuligheter for en offensiv handelsnæring (jfr. Andersen i Andersen & Brønne 2006:76). Dagligvarehandelen har i stor grad flyttet ut av sentrum, til kjøpesenteret Domus og andre steder. Det er forretninger som vender seg mot turistene som har begynt å dominere i Bergstaden. Handelslekkasjen er også stor til andre byer som Tynset og Trondheim. En kjent høyrepolitiker skriver i *Fjell-Ljom* at måten Røros kan gjenfinne sin status som distriktets handelssentrum, er at utvalget av varer og butikker øker (FL11.5.06). Et hinder for at så skal kunne skje er restriksjonene som finnes i forhold til parkering og ombygging av lokaler i sentrum, mener politikeren (ibid.). Det får gjenhør blant butikkeierne, som blant annet klager på at ulike vilkår for parkering i gatene sammenliknet med Domus. De mener at det må endringer til hvis kommunen fortsatt ønsker å beholde og få ny virksomhet i kulturminnet Røros (FL7.7.05). En butikkeier som i sommer annonserte at han kom til å avvikle driften, pekte på at nettopp avgiftsparkeringen i sentrum har bidratt til at handelen konsentreres rundt kjøpesenteret, og etterlyste en mer bevisst strategi og aktive grep fra kommunen for å sikre næringsaktiviteten i gatene (AR11.5.06). Det skal ha vært bred politisk enighet om nødvendigheten av å få orden på parkering og bilbruk i sentrum for å bedre gatemiljøet. Utviklingen av forretningslivet i sentrum viser med all tydelighet konfliktene mellom vern og næringsutvikling, mellom Bergstaden som historisk attraksjon og handelsstandens behov for tilgjengelighet, praktiske lokaler og utviklingsmuligheter. En del konkrete utbyggingssaker viser, som vi skal se, også tydelig maktrelasjoner mellom de ulike sosiale feltene.

5.2.5. Historiske bygninger og næringsutvikling: byggeendringer

De mange forretningene og virksomhetene som har flyttet ut av sentrum er blant annet Rørosheimen, Posten, apoteket og bokhandelen. Den tradisjonsrike Amneus Boghandel har i flere generasjoner holdt til i Kjerkgata, men ga opp og flyttet til Domus etter en lang strid med kommunen om å få utvide med tak over bakgården. Derimot har Skanckegården fått overbygget gårdsrommet, som i så måte illustrerer forskjellig forvaltningspraksis. En enda mer tradisjonsrik virksomhet, apoteket i Mørkstugata med historie tilbake til midten av 1800-tallet, flyttet i 1992. Også apoteket hadde en konflikt med kommunen når det gjaldt benyttelsen av bygården. Sammenliknet med de store endringene som har skjedd i Bergmannsgata 13 hvor det er innredet butikklokale i både hoved- og sidebygning, tyder det på at det over tid har vært forskjellig praksis med hensyn til ombygging av de gamle gårdene til forretningsdrift. En utbyggingssak som fortsatt skaper debatt er planene for utvidelse av serveringsstedet i Kaffestuggugården/Dybdalsgården. I sakens anledning ble fylkesantikvaren på oppfordring fra Røros kommune bedt om å vurdere et planlagt nybygg i bakgården. Han var positiv til at det ble bygget nytt, men mente at de foreliggende byggetegningene mer liknet en svalgang fra Telemark enn et uthus fra Røros (AR18.10.06). Den sentrale

Villreinfangsten nærmer seg UNESCO-lista

DOVREFJELL: Prosjektet Villreinfangsten som verdensarv ønsker å bli en del av UNESCOs verdensarvliste i løpet av 2007. Nå ber de Dovrefjellrådet om økonomisk bistand.

Christian Søberg
Fra 2005 var prosjektet å

regne som et regionalt prosjekt for området Dovrefjell, Sunndalsfjella, Rondane og Reinheimen. Prosjektet er forankret gjennom vedtak i Regionrådet for Nord-Gudbrandsdal og Dovrefjell-rådet. - Vi tror ringvirkningene av prosjektet vil være meget positivt, og håper derfor at Dovrefjellrådet har mulighet til å bidra med et støtbeløp på mellom 15.000 og 30.000 kroner i 2007, sier prosjektleder John Olsen i brev til Dovrefjellrådet. Arbeidet med å få villreinfangsten som ver-

densarv startet i 2004. Første steg for å komme dit er å komme på forslagslisten. Der er den nå. I vinter var det 30 prosjekter inne på lista. Nå er disse redusert til fem, og villreinfangsten er fortsatt med. - Muligheten for å lykkes er derfor stor, men det krever fortsatt en stor innsats fra styre, faggruppe og sekretariat, sier Olsen. Prosjektet har en varighet frem til slutten av 2007. Dette er tidspunktet for når det vil bli avklart hvorvidt villreinen og villreinfangsten kommer på

Norges forslagsliste til UNESCOs verdensarvliste. - Uavhengig av om prosjektet lykkes vil det pågående arbeidet få store ringvirkninger for området. Den oppmerksomheten prosjektet allerede har fått, både lokalt og nasjonalt viser at både området og fangstminnene vil bli satt på kartet på en ny måte gjennom prosjektet, sier Olsen. Dette aspektet ble også understreket av miljøvernminister Helen Bjørnøy da hun ble presentert for prosjektet i september. Steder eller tema som

skal inn på UNESCOs verdensarvliste må ha verdi eller betydning for en stor del av menneskeheten, det UNESCO omtaler som fremragende universell verdi. Dette har villreinen og villreinfangsten mener prosjektledelsen. De lister opp fire grunner til dette. Den lange historien kulturminnene represen-

terer. Kulturminnens unike karakter, høye bevaringsgrad og ikke minst variasjonen i typer av kulturminner. Likhetsstrekkene mellom dagens landskap og det landskapet som var her den gang fangstanleggene var i bruk og koblingen mellom naturmiljø og kulturminner.

- Kaffestuggu uten Røros-preg

RØROS: Det planlagte nybygget i Kaffestuggugården minner mer om en svalgang fra Telemark enn et Røros-uthus.

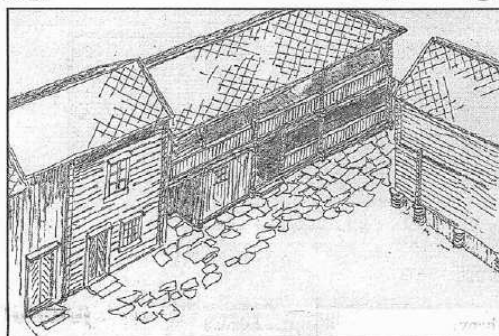
Per Erlen Dallokken

Det mener iallfall fylkesantikvaren i Sør-Trøndelag som på oppfordring fra Røros kommune har vurdert byggeplanene til Kaffestuggu.

Bergstadens vel, som eier Kaffestuggu, også kalt Dybdalsgården, ønsker å bygge en toetasjes bygning i bakgården med plass til utservering og toaletter.

Når planutvalget behandler byggesøknaden i morgen er det med innstilling fra planutvalsleder Ole Bjarne Bekkos (A). Ettersom rådmann Henrik Grønn er styremedlem i Bergstadens vel, er hele kommuneadministrasjonen inhabil i saken.

Bekkos går inn for å gi dispensasjon fra reguleringsplanen slik at Kaffestuggu kan bygge nye toaletter, men ikke serveringslokale. Han mener påbygget vil gjøre Kaffestuggu gøt for trang og viser i tillegg til fylkeskom-

SVALGANGSLØSNING: Dette planlagte nybygget i Kaffestuggugården vil være et fremmedelement på Røros, mener fylkesantikvaren i Sør-Trøndelag.

munens skepsis til bygningens utseende.

Fylkesantikvaren er i utgangspunktet positiv til et nytt bygg i bakgården, men påpeker at den sentrale plasseringen midt i det mest kjente gateløpet i verdenskulturminnet stiller ekstra strenge krav til at bygget er tilpasset omgivelsene og lokal byggeskikk.

- Et eventuelt nytt bygg bør ha et enkelt uthuspreg og bør bygges på

grunnlag av en tidligere uthusbygning som en tilbakeføring. Vi er skeptisk til alle vindusåpningene mot veta og gata som bryter med øvrig uthusbygging på Røros. Inne i gåttdørrommet gir forslaget inntrykk av å være en svalgang. Det gir assosiasjoner til for eksempel Gudbrandsdalen og Telemark og er et fremmedelement på Røros, skriver fylkesantikvaren.

- Ingen katastrofe å miste Røstplassen

RØROS: - Det er ikke noe være eller ikke være for Det brinner en eld om vi må fortsette der vi er i dag. Det er ingen katastrofe for oss, understreker spillsjef Nils Graffås.

Som Arbeidets Rett omtalte i forrige uke, ønsker stiftelsen å flytte utespillet til Røstplassen. Planene møtes med skepsis fra Rørosmuseet, som forvalter eiendommen, og kulturminneforvalteren. De påpeker at Røstplassen er et sårbart område med spesielle kvaliteter.

- Vi er godt kjent med at det er visse utfordringer knyttet til Røstplassen.

Skal vi flytte dit må det selvsagt skje i forståelse med Riksantikvaren og Rørosmuseet som vi fra første stund har hatt en konstruktiv og god dialog med, sier Graffås.

Ifølge ham er Elden glad for at det blir diskusjon om Røstplassen, men sier samtidig at de ikke vil forholde seg til kritikken som kulturminneforvalter Torbjørn Eggen kom med fredag.

- Hvorfor ikke? - Fordi kommentarene hans har en slik form at de ikke innbyr til kommunikasjon. Jeg vil ikke kommentere den saken ytterligere,

sier Graffås.

Han og styreleder Marvin Wiseth har de siste par dagene besøkt mange av Eldens samarbeidspartnere og fortalt om sine framtidssyer. Et viktig poeng med å flytte spillet, sier han, er å gjøre mer ut av Slegghaugene.

- Da er vi inne på en spennende debatt om hvordan verdensarven Røros formidles til folk flest. En av de beste måtene å gjøre det på, er innenfor en kunstnerisk ramme. Det kan vi bidra med, sier spillsjefen.

Reitgjase møter

Filadelfia
Torsdag kl. 17.00
Torsdagsklubben.
Fredag kl. 19.00
Endelig fredag.
Du er velkommen.

Takk

Takk
for stor giverglede i forbindelse med Turid Melmanns begravelse med kr 29.000.
LHL Røros

Kunngjøring

Laser Terapi

- rygg, prolaps + lissas
- nakke, skulderprosjer
- hindeprosjer (lenses)
- hofteprosjer
- astma, allergi
- idrettsskader
- senegeværing
- tenniselbow
- hodepine, migræne
- knær- og holteprosjer
- reumatiske lidelser

Turid Lønderfjord
Et på Eideveien på Røros møter og legger fremme. Telefon: 950 91 982
Tyndheim Laser-Medisin
Der byggingen 24 (Hjelpen, inn 3)
turid@laser.no
www.tyndheim-laser.no

zett.no Kunngjøring

Supporterfest

i Bjørkli, Brekken lørdag 21. oktober kl. 19.30. Matservering. Kaffe. Utmerkelse.
Musikk: Kviknegutta
Inngang kr 150,-. Alle hjertelig velkommen!
Vi vil samtidig takke alle støttespillere for sesongen 2006.
Arr: Brekken IL, fotballgruppa
Annonser er sponset av **Tannes Transport** /s

Røros Arbeiderparti

Medlemsmøte på Idrettsparken fredag 27.10.06 kl 18.30

Stortingsrepresentant Arne L. Haugen orienterer om aktuelle saker
Beverting Underholding Merkeutdeling

På grunn av bevertingen ber vi om påmelding til Henry Haugen tlf. 72413031 91810349 eller Ann Katrin Møller tlf. 90699637 innen 26.10.06

Vel møtt! Styret

<p>Arbeidets Rett avis for helsefremmende</p> <p>Redaktør Nils Martin Tidemann Adm. direktør Arne Sund Markedsansvarlig Per Roar Olan Produksjonsleder Lars M. Langelsen Avt. leder Christian Søberg Journalist Arne Inger Bækken Journalist Ole Rye Journalist Tor Eriq Journalist Hans Inge Moan Journalist Marianne Ostby Journalist Per E. Dallokken Journalist Guri Jortveit Salgskonsulent Olvind Nilsson</p>		<p>PRIVAT: 72 41 23 06 62 45 74 59 62 45 16 31 72 41 41 28 62 48 72 68 62 49 46 26 72 41 30 66 72 41 54 48 62 48 06 54 62 49 60 45 62 48 01 81</p>	<p>MOBIL: 901 47 665 918 10 363 917 95 838 908 98 497 480 00 531 971 11 507 911 75 895 378 04 360 918 10 357 411 86 423 906 38 899 906 62 117 970 38 801</p>	<p>DIREKTE: 72 40 84 23 72 40 84 03 62 48 48 66 72 40 84 11 62 48 48 64 72 40 84 22 62 48 46 55 72 40 84 19 72 40 84 21 62 48 48 69 72 40 84 20 72 40 84 24</p>	<p>ANNONSEPRISER: Afm. plass kr 200 pr. mm Tekstside kr 8,50 pr. mm HELSEIDEPRISE: Afm. plass kr 13 000,- Tekstside kr 15 000,- PARSETILLEGG: 1 farge 170 øre pr. mm 2 farger 280 øre pr. mm 3 farger 400 øre pr. mm Mva. kommer i tillegg. E-MAIL-ADRESSER: redaksjonen@retten.no annonser@retten.no abonnement@retten.no</p>	<p>ABONNEMENTSPRISER: Per kvartal kr 290,- Per halvår kr 580,- Per år kr 1100,- Leseslag kr 12,- Bankkonto 4280.05.50670 UTGIVER OG TRYKK: Arbeidets Rett A/S, Røros KONTORTID RØROS/TYNSET: Mandag - fredag kl. 08.00 - 16.00 Lørdag Stengt Sommer tid 1/8 - 1/9 kl. 08.00 - 15.30</p>	<p>ARSMITH GRAFISK Tlf. 62 48 48 62 Faks 62 48 48 60</p> <p>Leder Per Roar Olan 62 48 48 66 E-post per.roar@retten.no AD Helge Ness 62 48 48 67 E-post helge@retten.no</p>
--	--	---	---	--	--	--	---

Figur 30 Byggeendring og autentisitet. Faksimile av avisartikkel i lokalavisen Arbeidets Rett onsdag 16. oktober 2006 angående konflikten om nybygg i sentrum av Bergstaden skal tilpasses tradisjonell rørosisk byggeskikk eller nytolkning.

beliggenheten midt i verdenskulturminnet stiller ekstra strenge krav til at bygget er tilpasset omgivelsene og lokal byggeskikk, påpekte han (ibid.). Et flertall i planutvalget på Røros ga likevel tillatelse til å bygge ut bakgården etter de foreliggende tegningene. Ordføreren i Røros, som var saksbehandler for prosjektet, anbefalte imidlertid å avslå byggesøknaden med henvisning til fylkesantikvarens begrunnelse om at byggets form og materialbruk ville være et fremmedelement i Bergstaden (ibid.). Fra en representant i planutvalget het det at bygget ikke ville bryte med den lokale byggeskikken, og henviste til at tradisjonen på Røros er ganske romslig og tillater mange forskjellige uttrykk (ibid.). Også foreningen Den gamle Bergstaden engasjerte seg i saken og mente planene representerte en ny type hus i Bergstaden som illuderer å være et tradisjonelt uthus (FL6.12.06).

I kjølvannet av denne saken har debatten om husbygging på Røros i framtiden blusset opp, om nybygg skal kopiere den lokale byggeskikken eller om det skal tillates et moderne utseende. Bergstaden Vel, som eier Kaffestuggu, ville gjennom utbyggingen gjøre serveringsstedet mer attraktivt og samtidig øke kapasiteten, og er i så måte et eksempel på et initiativ på næringsutvikling i sentrum. Leietaker og driver av stedet, Røros Turisthotell AS, er imidlertid imot planene. Utbyggingsprosjektet skapte uenighet mellom aktører på kommunalt og fylkeskommunalt nivå, mellom antikvariske interesser og planleggingsinteresser, men også planutvalget i kommunen var delt i spørsmålet. Den konkrete byggesaken viser motsetninger mellom forskjellige oppfatninger om stedsformingen på Røros, om det er riktig å kopiere tradisjonelle byggeskikk, bare bygge inspirert av den, eller kunne ta i bruk helt nye former. Det dreier seg i så måte om motsetninger mellom forskjellige verneideologier eller historiesyn, om fortid/nåtid, men også om relasjonen lokal/global om det hjemlige og det fremmede. Konfliktene mellom vern og utvikling når det gjelder ombygging og nybygging av forretningslokaler viser dominansforholdet både mellom det praktiske og det antikvariske feltet, men også mellom det antikvariske og det konsumbaserte feltet. Det praktiske feltet har stor gjennomslagskraft gjennom kommunens styringsorganer i plansaker.

5.2.6. Nissegårdprosjektet og ikke-kulturarvsrelatert næringsutvikling: symbolbruk

En annen konfliktlinje som handler om næringsutvikling relaterer seg til spørsmålet om hva Røros skal være og hvilke severdigheter som passer sammen med markedsføringen av verdenskulturminnet. Det finnes eksempler både på virksomheter som baserer seg på referanser til bildet av den historiske bergstaden og andre som mer eller mindre bevisst distanserer seg fra dette. Nissegårdprosjektet er en sak som aktualiserer denne problematikken. Selskapet Nissegård på Røros AS har planlagt et nasjonalt nissemuseum og opplevelsessenter med tjue større og mindre tømmerbygninger, en nissegård som ifølge lokalpressen er estimert for 25 000 besøkende og en kostnadsramme på 70 millioner kroner. Nissegården vil være en nyskaping på Røros og et næringskonsept som ikke alene representerer det lokale, men vel så mye det nasjonale og globale gjennom å være basert på myten om den trønderske "urnissen". Planene har avstedkommet en konkurranse mellom Røros og Savalen om hvor i Norge julenissen har sitt opprinnelsessted.

Sentrale aktører i Røros-samfunnet mener at nissegårdprosjektet truer verdenskulturminnet. Kulturminneforvalteren har uttalt at Røros ikke både kan være et verdensarvsted og en nisseby samtidig (AR3.11.04). Andre legger vekt på at prosjektet kan øke interessen for Røros som reisemål. Reiselivsdirektøren på Røros mener at byen kan henvende seg til ulike målgrupper som kommer for å oppleve verdensarven, nissegården eller annet, og at slike initiativ trengs for å sikre framtidige besøk til Røros (ibid.). Et medlem i planutvalget i kommunen uttaler seg også positiv til prosjektet på bakgrunn av at det vil gi verdiskaping lokalt (AR10.11.04). Han kritiserer kulturminneforvalteren, fylkeskommunen og andre for ofte å avvise ny aktivitet som dette, med henvisning til verdensarvstatusen til Røros

(ibid.). Den største trusselen mot verdenskulturminnet, hevder han, er at man ikke kommer opp med noe nytt for å fremme utvikling og næringsaktivitet (ibid.).

En side av konflikten dreier seg om plasseringen av nissegården. Saken kan derfor ses i sammenheng med flere saker i den offentlige debatten på Røros som vitner om en kamp om arealdisponering i kommunen. Selskapet bak ideen så seg ut en femti mål stor tomt i Mølmannsdalen, som skulle være den eneste realistiske plasseringen. En aksjonsgruppe fikk samlet sterk motstand mot planene og bidro til at lokaliseringsspørsmålet står åpent. Fra aksjonsgruppa het det at nissegårdsprosjektet ville ødelegge den naturperla som Mølmannsdalen er (AR8.12.05). Hermed introduseres også en annen akse for verdipreferanse innenfor kulturarvdiskursen på Røros, nemlig relasjonen natur/kultur. Nissegårdsprosjektet tematiserer natur/kultur-dimensjonen på flere måter, også ved å fokusere på Røroslandskapet som bærer av nasjonale verdier knyttet til Norges mytiske natur. Saken vitner om en konfliktlinje i Rørossamfunnet som dreier seg om det symbolske bildet av Røros som fortidig bergverkssamfunn, samtidig som det viser styrkeforholdet mellom det antikvariske og det konsumbaserte feltet, mellom vernetanken og hensynet til næringsutvikling.

5.2.7. Hotellvirksomhet og hyttebygging: arealutnyttelse for rekreasjon

Utviklingen på Røros handler som vi har sett om hvordan byen i framtiden skal formes visuelt og kommersielt, om forholdet mellom vern av verdensarven og mulighetene for verdiskaping for næringslivet. utfordringene er særlig store i sentrum av byen, men den symbolske dimensjonen berører næringsutvikling på bred front, både i forhold til konsept og plassering i kommunen. Flere saker som har preget debatten i lokalpressen understreker dette at hele landskapsområder omfattes av antikvariske interesser knyttet til verdenskulturminnet Bergstaden. Arealene utenfor vernessonen er sårbare med hensyn til utnyttelse, fordi sammenhengen mellom gårdene i sentrum og åkerlandskapet utenfor er en vesentlig kulturhistorisk verdi å ta vare på fra det gamle bergverkssamfunnet, i tillegg til at det i framtiden vil være behov for å etablere de nevnte buffersonene rundt sentrum for beskyttelse av verdensarven. Det kan i så måte identifiseres en konfliktlinje i Rørossamfunnet som angår arealutnyttelse i hele den geografiske skalaen som landskapet på Røros representerer, og tematiserer samtidig alle verdipreferansene, fortid/nåtid, lokal/global, natur/kultur, som skaper deldiskurser i kulturarvsproblematikken.

Bergstadens Hotel er en profilert næringslivsaktør på Røros og har en sentral beliggenhet som en avsluttende bygning nederst i Bergmannsgata ved inngangen til byen sørfra. Hotellet har vært gjenstand for mye kritikk etter at det i 2001 ble bygget høyere enn det som er tillatt og fikk et tilbygg som skiller seg markant fra den gamle delen. I tilstandsrapporten fra ICOMOS (2003) heter det at "*Bergstaden Hotel på Røros er virkelig en skamplett*". Også antikvariske myndigheter, planpolitikere i kommunen og folk i lokal-samfunnet har kritisert hotellet slik det nå framstår. Fra hotellets side påpekes det at forslaget til fasadeendring ble godkjent av alle instanser, også de antikvariske (AR17.1.04). Riks-antikvaren mener at eksemplet med Bergstaden Hotel viser at det er lettere for dem med store ressurser å få gjennomslag i byggesaker enn andre (AR2.3.03). Hotellet trengte å utvide og bedre fasilitetene med tanke på å tiltrekke seg turister. Service og opplevelser er begreper hotelldirektøren vektlegger (FL2.11.06). Han mener Røros har et stort potensial, men at stedet ikke har vært flink nok til å ta tak i nye aktiviteter og utvikle dem, og trekker blant annet nissegården fram som en god idé (ibid.). Dessuten arbeides det for at det skal etableres et snøskutertilbud til hotellets gjester (ibid.). Som reiselivsaktør vitner hotellet om at det ikke bare er verdensarven i Bergstaden som skal markedsføres, men også fasiliteter, naturverdier og friluftsliv. Også det andre store hotellet i Røros, Quality Hotel, fikk sterkt kritikk i ICOMOS-rapporten. Den konflikten dreide seg om at Quality Hotel Røros har motsatt seg

utvidelsen av buffersonen for verneområdet mot vest for isteden å anlegge golfbane i det aktuelle området (AR17.1.04). Hotellet satser sterkt på natur- og friluftslivsverdier som trekkplaster.

Hotellbransjen er stadig i kamp om arealer i landskapet omkring Bergstaden Hotel. Selskapet Hotel Røros AS har planer for utbygging av hele området rundt det nåværende hotellkomplekset. Eiendomsforvalteren i selskapet understreker at de ikke ønsker en løsning som er uheldig for byen og at de vil være en aktiv medspiller for å ta vare på verdenskulturminnet (FL20.7.06). Fylkeskommunen har imidlertid varslet innsigelser mot deler av planene, fordi det innebærer en for stor utnyttelse av arealene (ibid.). Selskapet mener at den gjeldende reguleringsplanen for området ikke setter slike begrensninger, og hevder at en omfattende utbygging er nødvendig for at hotellet skal kunne konkurrere med andre destinasjoner (ibid.). Eiendomsforvalteren understreker at selskapet vil utvikle fjellhotellkonseptet, og tror at planene vil bidra til at tilknytningen til naturen og fjellet blir tydeligere for bedriften (ibid.). Andre utbyggingsplaner som tematiserer natur/kulturrelasjonen i kulturarvskursen på Røros er planene for hyttefelt og framtidige boligområder. Hånesåsen er en sak det står strid om i dag. Selskapet Røros Hyttebygg AS ønsker å utvide hytteområdet, med argumenter om at Hånesåsen er det mest attraktive området for hyttebygging på Røros (AR20.9.06). Kommuneplanleggeren på Røros innvender at etter mange år med utbygging av hytter i området bør det settes stopp og understreker behovet for en helhetlig plan (ibid.). En kulturhistorisk steds- og landskapsanalyse som det jobbes med i kommunen i forbindelse med ny arealplan for Røros har vist åsens landskapsverdier for Bergstaden, og at utbyggingen har hatt uheldige virkninger for den visuelle oppfattelsen av området (ibid.). Det er bred enighet blant planpolitikerne mot videre hyttebygging. I saker om hotell- og hyttebygging kommer dominansforholdet mellom det praktiske og det konsumbaserte feltet til overflaten og viser tydelig næringslivsinteressenes underordning under planleggingsinteressens reguleringer av arealer utenfor vernesonen.

5.2.8. Bydel i Sundlia: arealutnyttelse for satellittbosetning

En like viktig sak som angår det totale landskapsbildet på Røros er forslaget om å etablere en helt ny bydel i Sundlia, tre kilometer fra Røros sentrum. Et entreprenørfirma har inngått avtale om kjøp av en 800 mål stor eiendom for å kunne bygge ut flere hundre boenheter de kommende 10-20 årene (AR8.11.06). Motstanden mot planene har kommet fra mange hold. Noen trekker fram konsekvensene utbyggingen vil få for flora, fauna og kulturminner i området. Andre har påpekt mangelen på infrastruktur. Leder for fortidsminneforeningen Den gamle Bergstad argumenterer for at slike store planer bør koordineres med kommunen og ikke være bare en privat idé (AR18.12.06). Han advarer mot å etablere en satellittbydel som vil være like stor som Bergstaden (ibid.). Kommuneplanleggeren på Røros mener det finnes andre områder som bør fortettes før man eventuelt realiserer planene for Sundlia, men at Sundlia på lang sikt kanskje vil framstå som et potensielt utbyggingsområde (ibid.). En utbygging i Sundlia vil det måtte settes strengere krav til enn vilkårene i Hånesåsen, påpeker han, og viser til området historiske verdier som et århundregammelt rekreasjonsområde og sommersted for de kondisjonerte i bergverkssamfunnet (ibid.). Prosjektet for Sundlia-utbyggingen er en del av diskursen om natur- og kulturverdier i landskapet omkring Bergstaden. Naturen og åsene rundt er en del av landskapsbildet av det historiske Røros. En lokalpolitiker i kommunen pekte på at en opplyst bydel så langt fra Røros sentrum ville ødelegge oppfatningen av Bergstadens ensomme plassering på fjellet (Informant 1). Saken viser interessekonflikter mellom både det antikvariske, praktiske og konsumbaserte feltet, mellom vern, planlegging og næringsutvikling. Det vil være en konfliktlinje som bare blir

tydeligere etter hvert som spørsmålet om utvidelse av verneområdet for verdenskulturminnet skal behandles nærmere.

5.2.9. Bergstadens cirkumferens: arealutnyttelse og vern

Utvidelsen av verneområdet vil være en av de mest aktuelle problemstillingene knyttet til den framtidige forvaltningen av verdenskulturminnet og byutviklingen på Røros. I dag er avgrensningen av vernesonen i realiteten ikke endelig definert. Det foreligger allerede en anbefaling gjennom den før nevnte ICOMOS-rapporten om å inkludere Småsætran og området vest for den nåværende vernesonen i verdensarven. Både Riksantikvaren og Røros kommune går inn for en utvidelse. I den nye kommuneplanen for perioden 2004-12 er det en intensjon om å utvide verdensarven til å omfatte hele kommunen. Samtidig er det krefter som har tatt til orde for å inkludere hele den opprinnelige Cirkumferensen fra 1656 på nesten 5000 km² som bergverket hentet ressurser fra i den aktive gruvetiden. Fylkeskommunen har skissert et forslag hvor Cirkumferensen får status som buffersone. Kulturminneforvalteren i Røros kommune ønsker imidlertid hele området inkludert i verneområdet for verdensarven.

Figur 31: Verdensarven i landskapet. Antikvarenes krav om eierskap til arealene. Kulturminneforvalter Torbjørn Eggen viser omfanget av vernesonen for verdensarven, hvis hans ønsker om å inkludere hele Cirkumferensen blir realitet (NRK copyright).

Disse forslagene vil berøre ikke bare Røros, men også de andre kommunene i fjellregionen. Deler av næringslivet er skeptiske, fordi de mener dette vil legge store begrensninger på alle arealer i kommunen. Kulturminneforvalteren innrømmer at dette absolutt er konfliktstoff, spesielt sett i forhold til næringsaktørers ønsker om framtidige utbygginger, men mener samtidig at det går an å tilpasse seg strenge verneregler (NRK4.12.06). Også

kommuneplanleggeren i Røros mener at konfliktene kan løses og at vern og utvikling kan gå hånd i hånd (ibid.). Den endelige avgrensningen av det geografiske omfanget av verdensarven er ikke avklart, men spørsmålet aktualiserer hele bredden i kulturarvdiskursen på Røros og forskjellige verdipreferanser knyttet til både fortid/nåtid-, lokal/global- og natur/kulturrelasjoner. Saken aktualiserer også maktrelasjonene mellom alle interesser knyttet til vern og utvikling på Røros.

Denne presentasjonen av konfliktsaker og underdiskurser om kulturarven på Røros viser at de historiske verdiene og landskapsverdiene favner ulike interesser og skaper et omfattende diskursivt handlingsfelt med mange aktører. Plan- og planprosesser i kommunen er viktige styringsredskaper for den framtidige utviklingen både i sentrum og arealer i et stort geografisk område rundt og fungerer som referansepunkter i argumentasjonen for strategier, mål og verdier som knyttet seg til de ulike posisjonene som aktører på kulturarvsfeltet representerer. Likevel virker det som at representanter for det praktiske feltet er mindre synlige enn aktører i det antikvariske og det konsumbaserte feltet i debatten om forvaltningen og utviklingen i kommunen. Konsekvens i kulturminneforvaltningen er et spørsmål om gjennomslagskraft i møte med planinteresser og næringsinteresser og det personlige engasjementet som oppvises fra ulike aktører innenfor det antikvariske feltet. Som kulturarvdiskursen på Røros viser, er det en kamp også mellom ulike interesser og aktører innenfor det antikvariske feltet. Det er som vi skal se ikke bare interessekonflikter mellom aktører utenfor forvaltningen, men også mellom uoverensstemmelser om ansvarsfordeling og praksis mellom forvaltningsnivåene. Det har som vi skal se betydning for hvordan vernearbeidet fungerer og skaper sosial praksis på kulturarvsfeltet, og er av stor betydning for å forstå selve handlingsfeltets dimensjoner.

5.3. Handlingsfeltets dimensjoner

De ulike aktørenes involvering med kulturarven utgjør et rom for handling. Dette handlingsrommet formes av interesser, kunnskapsgrunnlag, verdimesse og institusjonelle ressurser. I kapittel 4 i denne rapporten har vi sett at premisene for hva som definerer den symbolske dimensjonen ved kulturarvskapitalen på Røros i stor grad er bestemt ut fra det antikvariske feltets kunnskapsgrunnlag og verdisetting. Innsikt i hvordan kulturminneforvaltningen er organisert og fungerer i praksis, gir derfor en forståelse av en dominerende dimensjon innenfor det diskursive handlingsfeltet på kulturarvsområdet. Vi skal gå nærmere inn i noen av sakene som problematiserer det vi kan kalle et forvaltningsregime for kulturarven på Røros og relatere praksisen på feltet til prinsipper for bevaring og verneideologi. Spesielt implementeringen av de institusjonelle maktressursene som er knyttet til forvaltningen vil definere hvilket rom for handling som finnes for vern og utvikling i Rørossamfunnet i dag.

En egen konflikt utspiller seg mellom de ulike forvaltningsnivåene innenfor kulturminnevernet på Røros. Motsetningene oppfattes som en kompetansestrid mellom ulike aktører. Til lokalavisa *Fjell-Ljom* for noen år tilbake hevdet kulturminneforvalteren at kompetansestriden innen kulturminnevernet på Røros skyldes for mye statlig innblanding, og han legger mye av skylden for striden på Riksantikvaren. Den sentrale tilstedeværelsen gir næring til denne konflikten, uttalte han, og viser til at arbeidsoppgavene mellom de ulike forvaltningsnivåene ikke er klart nok definert (FL11.9.03). Kulturminneforvalteren pekte også på at kulturminnevernet på Røros vanskeliggjøres av at ansvaret hører til under to departementer (ibid.). Riksantikvaren var ikke enig i dette. Fra det hold het det at Røros kommune må ta et større ansvar ved å utarbeide en egen forvaltningsplan for verdenskulturminnet (ibid.). At arbeidsoppgavene skulle være uklart definert mellom forvaltningsnivåene, er det heller ikke enighet om, idet Riksantikvaren viste til de respektive nivåenes lovregulerte forvaltningsansvar og at direktoratet har blitt mer restriktiv med å

blande seg inn i saker som hører til på lokalt plan (ibid.). Men i den sosiale interaksjonen på kulturarvsfeltet på Røros er det ulik forståelse og praksis med hensyn til forvaltningens involvering i de konkrete sakene. Riksantikvaren selv påpekte i en sammenlikning av Bergstaden Hotel og en privat huseier at det er ”forskjell på fattig og rik” når det gjelder å få gjennomslag for utbyggingsønsker, også når det gjelder konsekvensene for å gå utover påbud som er gitt (ibid.).

I saken som gjelder utbyggingen av Bergstaden Hotel har det vært motstridende oppfatninger om hvem som sitter med ansvaret for det som har skjedd. Både Riksantikvaren og fylkeskommunen har ment at endringene er vesentlige og at de har en negativ virkning for bybildet (AR2.3.03). Den tidligere kulturminneforvalteren, i dag leder av fortidsminneforeningen Den gamle Bergstad, la all skyld på teknisk etat i kommunen, mens teknisk sjef forsvarte seg med at etaten har forholdt seg til de tolkningsmulighetene som forskriftene gir rom for (ibid.). Saken reiste spørsmål om hele kulturminnevernets stilling på Røros. For den private huseieren som gjennomførte innvendige endringer i et fredet hus, ble det truet med fengselstraff. Huseieren satte i gang oppussingsarbeidene uten lov, blant annet på grunn av sendretthet i saksbehandlingen. Endringssøknaden skal først ha blitt sendt fra kommunen til fylkeskommunen for behandling, før den ble videresendt til Riksantikvaren for vurdering, og så tilbake til fylkeskommunen igjen, fordi Riksantikvaren mente at ansvaret lå der. Etter flere måneder satte imidlertid huseieren i gang arbeidet ut fra det han mente var samsvarende med antikvariske interesser (ibid.). Også kommunen selv har skapt konflikt i en konkret byggesak gjennom planene for tilbygg på Rådhuset mot bakgården. Det fikk kraftig kritikk av Riksantikvarens innleide ekspertise på verdenskulturminnet Røros (FL17.5.01). Røros kommune bør gå foran som et godt eksempel, het det, og at utbyggingen av den fredete bygningen ville kunne skape presedens som smittet over på private huseiere, og som dermed på sikt ville forringe de antikvariske verdiene i byen (ibid.). Det ble vist til at private som til sammenlikning foretok ubetydelige endringer i sine hus, hadde fått trusler om fengselstraff (ibid.).

En annen privat huseier framhevet ombyggingen av Godshuset ved jernbanen som eksempel på forskjellig praktisering av regulerings- og vernebestemmelser som i en del tilfeller gjelder for forskjellige aktører (informant 2). Til sammenlikning viste huseieren til den strenge praktiseringen med restriksjoner og påbud som utøves overfor en del private huseiere i Bergstaden (ibid.). For denne huseieren har kontakten med kulturminneforvaltningen vært frustrerende. Det gjelder blant annet i forhold til fredningssaken for huseierens eget hus, som pågikk i tolv år før endelig avgjørelse ble tatt. Det innebar en vanskelig dialog med antikvariske myndigheter om målsetning for restaureringen av huset, men i det konkrete arbeidet som ble gjort fikk vedkommende hjelp av både tidligere kulturminneforvaltere, Rørosmuseumet, Uthusprosjektet og ekspertise gjennom Riksantikvaren (informant 2). I prosessen har ansvaret for huset gått fra kommune til Riksantikvar til fylkeskommune. Et annet stort problem for huseieren, hvor mange aktører var involvert, har vært naboskapet til de fredete slegghaugene etter kobberverksdriften, hvis respektive eier er Miljøverndepartementet med Rørosmuseumet som forvalter. Vannavsig fra slegghaugene havner i kjelleren på husene i nærheten og skaper fuktskader. Forslag til løsning har vært diskutert på alle nivåer, også i kommunen som har hatt meninger om saken. Etter hvert ble Riksantikvaren koblet inn i kraft av å være overordnet myndighet. Huseieren klager på at de forskjellige forvaltningsnivåene akkederer seg i mellom uten at noe blir gjort med problemet og etterlyser helhetstenkning og helhetsvurdering innenfor forvaltningen (FL5.9.02). Mye kunne vært bedre med god dialog mellom de forskjellige instansene og bedre kommunikasjon overfor eierne av de fredete husene, mener denne huseieren, og tror at manglende beslutningsdyktighet er en ulempe for verdenskulturminnet Røros (ibid.).

Huseieren viser til eksempler hvor andre huseiere i Røros har tatt seg til rette og gjort endringer på fasader og i inventar (informant 2).

De enkeltstående sakene viser at verdenskulturminnet Røros er en utfordring for kulturminneforvaltningen på alle nivåer og for forvaltningen generelt. De sentrale konfliktlinjene som vi har identifisert og som det knytter seg forskjellige kamper til, viser omfanget og spekteret av disse utfordringene. Skiltproblematikken, som er et anliggende for de fleste bedrifter og virksomheter i Røros, handler både om ulik form for skilting og forholdet mellom nødvendigheten av profilering og hensynet til det historiske bybildet. Sangerhuset og Kaffestugguprosjektet viser uenighet mellom antikvarer, antikvarisk ekspertise og andre forvaltningsorganer. Handelsvirksomheten i sentrum avslører konsekvensene av antikvarisk forvaltningspraksis, men også at praksisen kan være inkonsekvent. Godsbygningen representerer en egen problematikk som gjelder antikvariske bygninger og gjenbruk. Utbyggingssaken verdrørende Bergstaden Hotel viser, at selv om prinsippene for forvaltningen er definert, kan ansvarsforholdene være uklare i den praktiske gjennomføringen. I forhold til Nissegårdsprosjektet kan det stilles spørsmål om kulturminneforvaltningen i visse sammenhenger er maktesløs når det gjelder å beskytte profilen til Røros som verdensarvsted. Og for hele det geografiske området innenfor det gamle kobberverkets økonomiske sone er det hele tiden et spørsmål om arealdisponering knyttet opp mot natur- og kulturverdier som angår forvaltningen av verdenskulturminnet.

Dette komplekse systemet av utfordringer har både skapt en kompetansestrid mellom kulturminnevernets ulike forvaltningsnivåer og krav om endringer i selve forvaltningen. Evalueringsrapporten fra ICOMOS retter sterk kritikk mot måten Røros har forvaltet verdenskulturminnet, og konkluderer med at det er nødvendig med en klarere ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåene. Kulturminnevernets stilling lokalt må styrkes, heter det, og at det ikke er tilstrekkelig at kulturminneforvalteren fungerer som en rådgiver for teknisk etat (ICOMOS Norge 2003). Samtidig advares det mot at en for sterk detaljstyring fra Riksantikvaren gjør at kommunen i enkeltsaker får for liten handlefrihet til å ta avgjørelser (ibid.). ICOMOS anbefaler at det prioriteres høyt med å utarbeide en forvaltningsplan for verdenskulturminnet Røros. Det er en anbefaling som vitner om at det er et for stort handlingsrom for de interessene som skaper utvikling framfor vern på Røros. En konklusjon som kan trekkes av analysen som er gjort i dette kapitlet, er at forvaltningen av verdenskulturminnet virker å være *uforutsigbar*, at det ikke er konsekvens i forvaltningen av saker som har med kulturarven å gjøre, også saker som tilsynelatende er av lik karakter, samt at forvaltningen synes å være i utakt med utfordringer som Rørossamfunnet står overfor i dag. Det diskursive handlingsfeltet viser seg i så måte å være åpent for mange ulike interesser som har påvirkningskraft i formasjonen av kulturarvskapitalen på Røros.

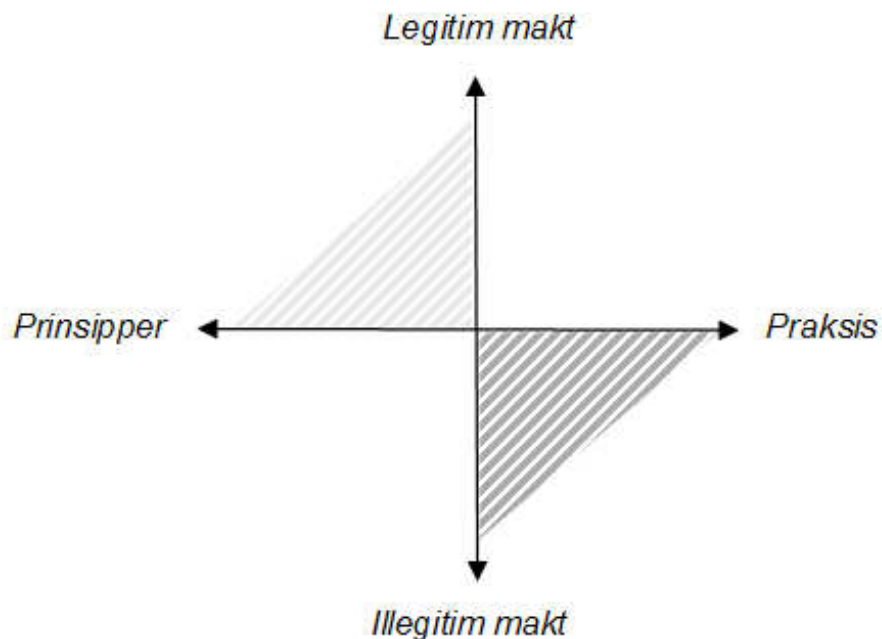
5.4. Forvaltningssystem i utakt

Vern og utvikling er to målsetninger for stedsformingen på Røros som framstår som motsetninger, men som representerer prioriterte mål i planarbeid og forvaltning. I konkrete saker danner de ulike interessene forskjellige maktkonstellasjoner. Utviklingsspørsmål skaper et interessefellesskap mellom planleggingsinteressene på det praktiske feltet og næringslivsinteressene på det konsumbaserte feltet, mens vernespørsmål skaper sterkere forening mellom det antikvariske og det praktiske feltet, selv om det konsumbaserte feltets interesser for de historiske verdiene på Røros ikke skal underslås. For eksempel i konkrete forvaltningssaker er det ikke lett å skille det antikvariske feltets legitime myndighet og det praktiske feltets legitime makt. De ulike feltene krysser hverandre i så måte i et komplekst diskursivt handlingsfelt hvor også maktrelasjonene skifter retning. Planleggingsinteressene, som har en sentral posisjon som kan gripe inn i de to andre interessefeltene, har i

utgangspunktet en større maktbasis for sine interesser, men virker som sagt å være mindre til stede i den diskursive formasjonen på kulturarvsområdet. Dette gir større handlingsrom for andre aktører. En sterkere tilstedeværelse fra planinteressenes side kunne bidratt til større grad av konsensus i utviklingen på Røros og kanskje dempet konfliktdimensjonen på kulturarvsfeltet. I kampene om kulturarven på Røros mener vi ut fra dette å kunne identifisere tendenser til hva vi kaller *systemer i utakt*, som henspiller på forvaltningsregimets manglende evne til å styre etter klare prinsipper for vern i relasjon til utvikling.

I kampen om det visuelle rommet på Røros synes det å være utakt med hensyn til forvaltningen av de antikvariske verdiene som bygningsarven representerer og praktiseringen av hva som er visuelt akseptabelt i stedsformingsprosessene. Både inkonsekvens i forhold til ulike saker og personlig skjønn i vurderingene synes å bidra til dette. Det virker å være liten fellesforståelse i forhold til hvordan forvaltningen av det historiske bybildet i Bergstaden skal kunne bevares samtidig som det skal gis rom for utvikling, næringsliv og verdiskaping. Dette gjelder også i kampen om utviklingen av sentrum av Røros. Samtidig viser konfliktlinjene i denne kampen at autentisitet som ideal er problematisk i forvaltningspraksisen. Bevaringen av bygningsmassen som autentisk objekt og mulighetene for vern gjennom bruk synes som uforenlige verneideologier slik det praktiseres. Autentisitet vektlegges ulikt i noen saker sammenliknet med andre, og virker å være et prinsipp for forvaltning av kulturarven i utakt med de utfordringene Rørossamfunnet står overfor. Et tredje aspekt som signaliserer et system i utakt er det ensidige fokuset på kulturarven som verneverdi. Ikke minst kampen om hvordan arealer skal disponeres i Røros kommune viser at den symbolske dimensjonen i det diskursive handlingsfeltet er mye mer variert, og representerer både natur- og kulturverdier som sprenger grensene for verdensarven som den eneste verdipreferansen. Næringsaktører på Røros ønsker å profilere både natur og kultur som en ressurs for å gjøre stedet til et attraktivt reisemål. De forskjellige formene som vitner om utakt i systemet for forvaltning av verdensarven og stedsformingen på Røros gjør at det ikke blir tatt nok høyde for utfordringene som samfunnsutviklingen skaper for forvaltningen av verdenskulturminnet og at autentisitet som det rådende vernekriterium både er problematisk som begrep og i forhold til å implementere det i den praktiske forvaltningen av Bergstaden og verneverdiene i landskapet omkring

Det er over 30 år siden Sverre Ødegaards planer for å omorganisere kulturminnevernet og museumsvirksomheten på Røros ble lansert. Målet var å koordinere og samordne alle involverte instanser, for dermed å sikre helhetstenkning på området. Etter den tid har det skjedd mye på kulturminnevernområdet som har hatt stor betydning lokalt. Bergstaden har fått verdensarvstatus, desentralisering av kulturminnevernet har blitt gjennomført og et helhetlig miljøperspektiv har blitt et politisk og faglig mål når det gjelder alt kulturminnevern. Det har i så måte blitt stilt store krav til Røros kommune og forvaltningen av verdenskulturminnet for å tilpasse seg disse endringene. Mye tyder på at det ikke er en fellesforståelse for hva vernepremissene skal være på Røros i dag og, at ideene for vernearbeidet ble formulert forut for de store samfunns- og forvaltningsmessige endringene som derfor ikke har blitt inkorporert og adoptert på lokalplan. Kompleksiteten i kulturarvsdiskursen og et stort handlingsrom for forskjellige aktører involvert i utviklingen av Røros vitner om dette. I meningsytringene om handlingsrommet fremgår det at det store handlingsrommet treffer vilkårlig; det er med andre ord stort for noen, men ikke for alle. Vi kan derfor snakke om at ulike regimer knyttet til vern-, plan- og utviklingsarbeid gjennom forskjellige maktkonstellasjoner utnytter den uforutsigbarheten som eksisterer i forhold til forvaltningen av verdenskulturminnet. Et stort handlingsrom gjør at prinsipper for bevaring ikke samsvarer med forvaltningspraksis og at praksis gis et stort rom for skjønn. Det betyr også at det kan oppstå et gap mellom legitim makt forstått som forvaltning etter klare regler og illegitim makt som innebærer en mer personavhengig relasjonell påvirkningskraft.

Figur 32: Handlingsrommet for kulturarvsfeltet. Figuren viser aksene mellom forskjellige verdipoler i handlingsrommet. Et velfungerende handlingsrom som skaper ideelle vilkår for verdiskaping kan plasseres på oversiden av den horisontale midtlinjen. Skraverte områder viser forholdet på Røros, mellom et svakt (lys grå) og et sterkt dominert (mørk grå) handlingsrom.

Diagrammet ovenfor viser henholdsvis prinsipper og praksis samt legitim makt og illegitim makt som alternativer på hver sine akser. Det lyse skraverte feltet markerer det ideelle og formelle sett av organisering av, og prinsipper for, kulturminneforvaltningen som er lite utviklet per i dag, noe som savnet av en helhetlig forvaltningsplan over Røros gir et uttrykk for. I mange saker som angår kulturarven på Røros befinner imidlertid forvaltningspraksis seg mellom punktene praksis og illegitim makt, illustrert ved det mørkere skraverte feltet i figur 29. En ideell forvaltning av kulturarven som vil gi gode stimuli for verdiskaping vil befinne seg mellom aksenes poler for legitim makt og praksis. En helhetlig kulturminneforvaltning forstått som klar organisering av ansvarsforhold mellom ulike forvaltningsnivåer kan smuldre opp i *fragmentering* dersom praksis avviker vesentlig fra prinsippene for forvaltningen. Utviklingen vil i så måte drives fram av konsensus der de ulike aktørenes interesser sammenfaller og ikke minst av konfliktene der maktrelasjoner mellom ulike interesser spiller en betydelig rolle. Aktørers makt til å tale med tyngde, påvirkningskraft og evne til kontroll vil i slike sammenhenger ha betydning for utviklingen.

5.5. Konflikt og historisk endring

Det er bred konsensus i Rørossamfunnet om at Bergstaden skal bevares som et historisk bygningsmiljø fra kobberverkstiden, men det er ikke enighet om i hvor stor grad verneinteressene skal få definere utviklingen og stedsformingen på Røros og dermed handlingsrommet for andre aktører i lokalsamfunnet. Verneinteressene forfekter verdien av å bevare bygningsmiljøet som et autentisk kulturminne for ettertiden, en verdiorientering som har vært konstituerende for det symbolske bildet av Røros fram til i dag. Dette idealbildet om Bergstaden blir i enkeltsaker i større eller mindre grad utfordret av både planleggingsinteresser og næringslivsinteresser, samt i en del konkrete tilfeller også av andre i lokalbefolkningen. Gjennom å følge saker som angikk kulturarvsspørsmål i lokalpressen har

vi identifisert flere sentrale konfliktlinjer i lokalsamfunnet på Røros, skapt av de ulike interessene for vern, planlegging og næringsliv. Utover den konsensusen som råder om viktigheten av å bevare Bergstadens historiske verdier, er disse konfliktene en viktig drivkraft for utvikling. For det første er motsetninger som kommer til overflaten gjennom åpen debatt gjennom medier eller andre lokale fora med på å øke bevisstheten om og involveringen med kulturarven og dermed omfanget av den samlede kulturarvskapitalen. Kulturarven blir på denne måten stadig aktualisert som samfunnsbyggende element ved å være kunnskapsgivende og verdiskapende i sosiale praksiser. For det andre er de forhandlingene og kampene som føres for å få gjennomslag for egne interesser i forhold til vern og utvikling med på å utfordre og også forme forvaltningen av kulturarven. Analysen har vist at forvaltningen av verdenskulturminnet Røros, skjønt innenfor visse antikvariske rammer gir handlingsrom både for planleggingsinteresser og næringslivsinteresser til å påvirke utviklingen og stedsformingen. Videre synliggjør motsetningene som åpenbarer seg gjennom konfliktene forskjellige scenarier for hva Røros kan bli i framtiden og dermed være med på å forme visjoner for den framtidige utviklingen. Konflikt er med andre ord en *dynamisk* kraft for historisk endring.

I dette kapitlet har vi søkt å forstå aktører i forhold til intensjoner, verdier og mål relatert til det antikvariske, praktiske og konsumbaserte feltet, som danner mønstre for sosial handling på kulturarvsområdet. Defineringsen av ulike sosiale felt innebærer en erkjennelse av at det finnes sosiale og kulturelle mønstre for hvordan meningsdannelse og verdisetting både konstitueres og opprettholdes av de ulike aktørene som er engasjert i bevaringsarbeid, forvaltning og verdiskaping. Slike mønstre for sosial handling danner det vi kan kalle samfunnsmessige strukturer - en sosial orden. Mennesker handler ikke uavhengig av det samfunnet de er en del av. Vi har sett hvordan aktører på Røros representerer et diskursivt handlingsfelt hvor både konsensus om felles verdier og konflikt om den framtidige utviklingen inngår. Den konsensuspregete forståelsen om viktigheten av at kulturarven skal bevares kan forstås som en dominerende struktur eller sosial orden i Rørossamfunnet, som er skapt av mange aktørers handlinger over tid. Aktører i handlingsrommet opprettholder den sosiale orden, ikke minst gjennom maktrelasjoner, forstått som enhver form for påvirkning, dominans og kontroll, som er med på å definere sosial praksis på kulturarvsfeltet. Men de ulike sosiale feltene viser også hvor varierte de samfunnsmessige strukturene kan være, og at handling også bidrar til samfunnsmessige endringer. Handling må også forstås som historisk prosess. Vi har forstått konfliktdimensjonen på kulturarvsfeltet på Røros som et slikt dynamisk element der handlingsmuligheter utprøves og handlingsbetingelser utfordres. Det er konfliktene som på mange måter driver utviklingen framover, og som i Røros sitt tilfelle aktualiserer spørsmålene om vern og utvikling i forhold til hvordan stedet skal kunne være som et moderne samfunn, samtidig som det skal bestå med status som verdenskulturminne.

5.6. Oppsummering

I dette kapitlet har vi fokusert på stedsformingen på Røros i relasjon til den overordnede konfliktlinjen mellom vern og utvikling, for å kunne identifisere forskjellige aktørers involvering med kulturarven og muligheter for å forfølge sine interesser. De mange aktørene skaper et komplekst diskursivt handlingsfelt som former både forvaltningspraksis og næringsaktivitet. Det er bred enighet om at Røros skal få utvikle seg som en moderne by, samtidig som man vil ta vare på de kulturhistoriske verdiene som verdenskulturminnet representerer. I praksis skaper ulike målsetninger for verne-, planleggings- og næringslivsinteressene ofte konflikt i de enkelte sakene som har med kulturarvsspørsmål å gjøre. Vi har identifisert flere kamper mellom vern og utvikling på Røros, som tar opp i seg ulike kunnskapsorienteringer og verdiprioriteringer, og som vitner om at kulturminneforvaltningen

som system er i utakt på flere fronter. Dette skaper et stort handlingsrom for ulike interesser som er involvert i utviklingen på Røros og bidrar til utforsigbarhet i forvaltningspraksis. Et sentralt spørsmål er hvordan Røros kommer til å utvikle seg framover, hvor stort område verdensarven kommer til å omfatte i framtiden og hvordan næringsutvikling skal kunne kombineres med aktiv bevaring av både kultur- og naturverdier i Bergstaden og landskapet omkring. De forskjellige aktørenes egne visjoner om framtidens Røros og påvirkningskraft, både i planfasen og forvaltningen, vil bestemme utviklingen. Ikke minst konfliktdimensjonen i kulturarvsdiskursen på Røros har vært en drivende kraft i denne utviklingen, både gjennom å aktualisere kulturarven som kunnskap og verdi i lokalsamfunnet, ved å utfordre forvaltningspraksisen på kulturarvsområdet og som katalysator for formuleringer av visjoner om framtidens Røros. Ut fra dette kan det utledes forskjellige scenarier for framtidens lokalsamfunn på Røros i forhold til hvilken retning utviklingen vil ta. Dette blir tema for neste kapittel.

6. Kulturarv og fremtid: Nåtidsbruk og fremtidsvisjoner på Røros

Torgrim Sneve Guttormsen

Tidligere i denne rapporten er det fokusert på hvordan kulturarven på Røros inngår i tenkning om fortiden som idealbilde, endringsbilde og fremtidsbilde. Vi har vist at en kulturarvs-kapitalanalyse kan inneholde en fortidsstudie av kulturarven Røros som historisk konstruksjon og en samtidsstudie av kulturarvens rolle i rørosingenens samfunn i dag. Vi har vist at de historiske verdiene knyttet til Røros som kulturell og symbolsk kapital først og fremst er forbundet med idealbildet som Bergstaden med sin verdensarvstatus har medført for stedsformingen, men at denne kapitalen også kan forbindes med hvordan Røros som endringsbilde er representert ved industrilandskapets kulturminner/-miljøer og menneskenes forhold til naturen forøvrig. En fremtidsstudie, det vil si variasjoner av Røros som fremtidsbilde, er derimot i mindre grad belyst foreløpig, og dette kapitlet tar derfor sikte på å undersøke hva denne kunnskapen om Røros handler om. En ramme for å undersøke fremtidsbilder om Røros utgjør studier av forskjellig slag som tar for seg ulike teorier og metoder for å analysere fremtiden ut fra ulike parametere eller indikatorer i dagens samfunn.

Et overordnet mål med dette kapitlet er å kartlegge visjonene om fremtidens Røros, og mer spesifikt kulturarvens rolle i den sammenheng, som kan utledes på bakgrunn av ulike aktørers meningsutsagn. Problemstillingen må ut fra dette formålet presiseres ut fra en distinksjon om hva visjoner gir uttrykk for som fremtidsutsagn til forskjell fra prognoser og scenarier (se Lundblad 2000:34-44 om prinsipper og metoder innen fremtidsforskningen). ”Mens prognoser lages for å vise den mest sannsynlige fremtid, og visjoner handler om en ønsket fremtid, viser (...) scenarier et sett av flere *mulige, tenkelige fremtidsbilder* – ikke de mest sannsynlige, ikke nødvendigvis de mest ønskelige” (Econ Analyse 2006:1). Visjoner retter seg med andre ord mot ulike aktørers/-gruppers ønskelige eller uønskelige retninger for hvordan fremtidens samfunnsutvikling skal foreløpe, og kan i den sammenheng således utgjøre en av flere parametre som ligger til grunn for scenariotenkning¹⁵. Et sentralt spørsmål i analysen er på hvilke måter det er et språk mellom fremtidsrettede utsagn fremmet av forskere og forvaltere som arbeider problemorientert med Røros, og politiske meningsutsagn nedfelt i offentlige utredninger og meldinger. I dette kapitlet vil vi først redegjøre for hvilken betydning fremtidstenkning har eller kan ha innenfor kulturarvsfeltet. Deretter undersøkes ulike meningsutsagn om visjoner og disse utsagnenes referanse som meningskompleks i diskursen om fremtidens Røros slik det fremgår av forskningslitteratur og politiske dokumenter. Til slutt drøftes hvordan denne diskursen kan relateres til scenariotenkning om Røros.

6.1. Fremtidsforskning og kulturarv

Fremtidsforskning er et allsidig tema som har forskjellig innhold i de ulike fagdisiplinene. Generelt sett handler denne typen forskning om ulike rammer for tenkning for å forstå nåtidens forhold til fremtiden. Det er i dag en omfattende litteratur om fremtidstenkning som forskningstema. En overordnet distinksjon er litteraturen om fremtidstenkning som er basert på vitenskapelige teorier og metoder, og på den andre siden den mer pseudovitenskapelige litteraturen. Eksempler på det sistnevnte er dystopier (dommedagsprofetier, skrekkscenarier –

¹⁵ Scenariomodellering er ikke en arbeidsoppgave som inngår i denne rapporten, men resultatene i rapporten vil kunne inngå i det overordnede verdiskapingsprosjektets siste delprosjekt (arbeidspakke 7) hvor scenarier for fremtidens Røros utgjør hovedfokuset.

f.eks. 2000-årshysteriet) og utopier (idealsamfunn, teknologisk optimisme – f.eks. romfart), temaer som er velkjent innenfor *fantasy* og *science-fiction* sjangrene (se f.eks. Lundblad 2000:30-34 om fremtidsforskningens forskningshistorie). Den vitenskapelige litteraturen om fremtidstenkning kan igjen inndeles i ulike tradisjoner og tematiske kunnskapsrammer som er betinget av valg av metoder og analyseperspektiv. En avgjørende distinksjon i den vitenskapelige kunnskapsproduksjonen er fremtidstenkning basert på kvantitativ og kvalitativ metodikk, og som igjen reflekterer ulike epistemologiske tilnærminger i fremtidsforskningen. Bruken av kvantitative metoder i fremtidsanalyser er av flere forbundet med en naturvitenskapelig positivistisk tilnærming og historisk determinisme (se Svarstad et al. 2004:8-9). I et miljøperspektiv legges det gjerne vekt på en kobling mellom kvalitative og kvantitative metoder ut fra tverrfaglige tilnærminger til fremtidsforskningen, for eksempel ut fra problemstillinger om forholdet økologi og samfunn (op.cit.) eller økonomi og samfunn (Støre et al. 2003)¹⁶. Vi skal videre se nærmere på hvordan fremtidsforskning kan forstås ut fra forholdet kulturarv og samfunn.

Fremtidsforskningen har i stor grad vært preget av økonomenes, ingeniørenes og sosiologenes tilnærming, mens historiefagene i mindre grad har preget denne diskursen (Thue 1994:12). Dette bildet er nå i ferd med å endre seg. I kulturhistoriske analyser handler fremtidsforskning som regel om kvalitative vurderinger med visjoner og scenarier basert på trender, drivkrefter og kulturelle prosesser som er synlig i dagens samfunns- og kulturliv. Temaer for fremtidsrettet historieskriving kan for eksempel være hvilken betydning norsk innvandringshistorie vil kunne ha for vår kulturmiljø- og kultur(arvs)forståelse i fremtiden (Døving 2005), eller hvilken betydning globalisering som en nåtidig historisk prosess vil kunne få for det kulturelle Norge i fremtiden (Kjeldstadli 2005). En annen gruppe fremtidsrettet historieskriving er såkalt kontrafaktisk historie som belyser hvordan dagens og fremtidens samfunn kunne blitt dersom de historiske hendelsene hadde tatt en annen retning enn det de faktisk gjorde (f.eks. Sørensen 2004). En kontrafaktisk historisk problemstilling vil for eksempel være hva Røros hadde vært i dag dersom byen ikke hadde fått verdensarvstatus i 1980. Slike kulturhistoriske problemstillinger vil kunne være til hjelp for å forstå hvordan vår kulturarvsforståelse i dag vil ha innvirkning på fremtidens stedsforming og miljøutvikling.

Innenfor miljørettet forskning, som er basert på landskapsstudier, har fremtidsforskningen flere forgreninger. En sentralt mål for fremtidsrettede landskapsstudier (så vel som for fremtidsforskning generelt) er å vise konsekvenser av politiske mål og virkemidler, med andre ord å være et politisk styringsverktøy. Et eksempel på dette er scenariemodellering for stedsutvikling, arealbruk og landskapsendring som analyseverktøy i strategisk tenkning og planlegging (f.eks. Antrop 2004). På forskjellige måter inngår også kulturarvstematikken i denne typen fremtidsanalyser, slik det for eksempel fremgår gjennom arkitektenes scenario-modellering i forbindelsene med ny arkitektur- og kvartalsutforming i historiske bykjerner (se Jivén 2003). En annen type landskapsorientert fremtidstenkning er scenarier basert på kvantitative data (arealbruk, geomorfologi, osv) med GIS (f.eks. Höll et al. 2002 se også øvrige artikler i samme publikasjon). Det er på tilsvarende vis eksempler på GIS-baserte analyser av kvantitative data innenfor kulturminneforskningen, for eksempel ved prediksjonsmodellering (prognoseverktøy), ut fra en målsetning om å forutse arealbrukskonflikter gjennom å beregne sannsynlighet for eksisterende kulturminnebestand som ikke er registrert i dag, men som ligger i skog eller er skjult under markoverflaten (Skar et al. 2003). Det er nylig også igangsatt et større forskningsprosjekt mellom ulike miljøinstitutter som benytter

¹⁶ Interessant i denne sammenheng er det noe ensidige fokuset på norsk natur i relasjon til turisme, med blant annet en illustrasjon av en stavkirke i sammenheng med tittelen "Naturen selger" (Støre et al. 2003:15). Kulturarvs- og kulturminnedimensjonen er med andre ord fraværende i disse scenariene om turisme, hvor den implisitt defineres som en del av norsk natur.

scenariomodellering som et verktøy for å undersøke effektene av fremtidige klimaendringer på blant annet kulturminnebestanden i flomutsatte områder (CICERO 2006). Et annet eksempel er scenariomodellering basert på såkalt visuell konsekvensanalyse (Emmelin 1995, Jones & Emmelin 1991, Jones & Emmelin 1997). Metoden tar utgangspunkt i ulike landskapsutsnitt for å undersøke scenarier for fremtidig visuell endring i landskapet som konsekvensene av for eksempel landbrukspolitiske mål og virkemidler vil kunne medføre (se også Simpson et al. 2006 om fotomanipulasjon som scenarioverktøy). Scenariotenkning om landskap som er basert på visuelle kvalitative fremtidsanalyser er et eksempel på hvordan ”myke”, ikke-økonomiske verdier kan legges til grunn i planlegging og forvaltning (Jones & Emmelin 1991:670). Når det gjelder Røros vil visuell konsekvensanalyse kunne visualisere konsekvensene av forskjellige politiske virkemidler og føringer, for eksempel hvordan og i hvilken grad et strengt kulturminnevern og en utvidelse av verdensarvområdet vil medføre endringer i landskapet (gjengroing, forskjønning i landskapet osv).

I vår analyse ønsker vi å vektlegge en ytterligere, men hittil lite utforsket, tilnærming i kulturarvsrelatert fremtidsforskning, som tar utgangspunkt i et aktørsperspektiv. En innfalls-vinkel som har vært benyttet i ulike fremtidsstudier er å innlemme den sosiokulturelle dimensjonen i analysene gjennom å bruke dialogbaserte analyseverktøy. Lokal medvirkning er for eksempel et viktig mål i planlegging og forvaltning hvor slike verktøy har vist seg å være svært anvendelige. Dialogbaserte verktøy anvendes ut fra en oppfatning om at aktørenes oppfatninger og visjoner om lokalsamfunn og landskaps-/stedsutvikling har viktig betydning (se Idébanken 2007)¹⁷. Et tilsvarende aktørsperspektiv fremgår av Svarstad et al. (2004), som legger vekt på bruken av diskursanalyse som et grunnlag for scenariomodellering.

	Dagens situa-sjon	Situasjonsscenarioer for et sluttår			Utviklingsscenarier (US) fram mot A, B & C		
		Realisering av forhåpninger og eller frykt i diskurs A	Realisering av forhåpninger og/eller frykt i diskurs B	Realisering av forhåpninger og/eller frykt i diskurs C	US fram mot A	US fram mot B	US fram mot C
Diskurs A	Presentasjon av diskurs As fortolkning av fenomenet/ problemet i dag	Situasjonsbe-skrivelse av framtidstem-me A	Situasjonsbe-skrivelse av framtidstem-me A	Situasjonsbe-skrivelse av framtidstem-me A	Beskrivelse av utvik-lingen mot A av stem-me A	Beskrivelse av utvik-lingen mot B av stem-me A	Beskrivelse av utvik-lingen mot C av stem-me A
Diskurs B	Presentasjon av diskurs Bs fortolkning av fenomenet/ problemet i dag	Situasjonsbe-skrivelse av framtidstem-me B	Situasjonsbe-skrivelse av framtidstem-me B	Situasjonsbe-skrivelse av framtidstem-me B	Beskrivelse av utvik-lingen mot A av stem-me B	Beskrivelse av utvik-lingen mot B av stem-me B	Beskrivelse av utvik-lingen mot C av stem-me B
Diskurs C	Presentasjon av diskurs Cs fortolkning av fenomenet/ problemet i dag	Situasjonsbe-skrivelse av framtidstem-me C	Situasjonsbe-skrivelse av framtidstem-me C	Situasjonsbe-skrivelse av framtidstem-me C	Beskrivelse av utvik-lingen mot A av stem-me C	Beskrivelse av utvik-lingen mot B av stem-me C	Beskrivelse av utvik-lingen mot C av stem-me C

Figur 33: Diskurs og scenarier. Skjema for hvordan ulike diskurser kan inngå i scenariotenkning. Fra Svarstad et al. 2004:16, tabell 1.

Svarstad et al. (op.cit.) legger vekt på hvordan diskursanalyse som et redskap for scenario-analyser tar utgangspunkt i de fellesforståelser som ulike grupper av aktører har om verdier, og disse aktørenes perspektiver på ønskelige/uønskelige anvendelser av disse verdiene for fremtiden. Scenarier basert på et slikt analyseperspektiv vil også anskueliggjøre hvilke fremtidsbilder eller elementer i fremtidsbildene som er konfliktfulle og hvilke som er

¹⁷ Ulike dialogbaserte analyseverktøy kan være fremtidsverksted, SWOT-analyse, arbeidsbokmetoden, scenarie- verksted, PLA-teknikker, ulike former for idémyldringsmetoder, søkekonferanse, åpent forum, ”Planning for Real”, kafédialog, og kreativ problemløsning (se Idébanken 2007).

konsensusdannende. Det er ut fra et slikt diskursivt perspektiv vi ønsker å belyse visjonene om kulturarven på Røros.

Kunnskapen om dagens diskurser som belyser aktørgruppers visjoner om kulturarvens rolle på Røros vil etter vår mening være et viktig grunnlag for scenariotenkning. Vi har tidligere beskrevet forskningshistoriske problemstillinger relatert til Røros ut fra en tematisk innfallsvinkel (kapittel 3) for å vise hvilke diskursive problemområder som kulturarven på Røros er en del av som samfunnskunnskap. Den diskurstematiske innfallsvinkelen ga oss flere eksempler på temaer som også vil ha utsagnsverdi om ønskelige/uønskelige tendenser og føringer for utviklingen av Røros. Temaer slik som: utvidelse av verdensarvområdet, en vernepraksis basert på autentisitet, natur/kulturproblematikken og forvaltningens organisering (jfr. figur 4 i kapittel 3) vil være historiebaserte premisser som danner et utgangspunkt for fremtidenkning. For å undersøke visjonene om kulturarven Røros, har vi derimot behov for et annet diskursivt utgangspunkt, ut fra en problemstilling som kan utdype hovedinnholdet i forskjellige fremtidsbilder. Som en ramme for analysen benyttes modellen over de tre formene for sosiale felt og historisk verdsetting (jfr. figur 17), med spesiell vekt på hvordan fremtidsbildet (fornyng) blir konkretisert gjennom en vektlegging av idealbildet (bevaring) og endringsbildet (ødelegging). Kulturarvstematikken om Røros utgjør med andre ord en analytisk ramme for fremtidsanalysen om ”Rørosvisjoner” som vi nå skal undersøke nærmere.

6.2. ”Rørosvisjoner”

I første omgang undersøker vi utsagn basert på politiske målformuleringer som omhandler Røros, slik det fremgår av offentlige utredninger og meldinger. Disse utsagnene representerer en ønskelig utvikling på Røros og det storsamfunnet som Røros er en del av. Deretter undersøker vi de mer samfunnskritiske utsagnene i forskningslitteraturen for å belyse fremtidenkningen som foregår i den politiske debatten om Røros. Disse to diskursive nivåene sammenlignes deretter som en oppsummering av undersøkelsen.

6.2.1. Overordnet politisk litteratur – ønskelig utvikling

På et overordnet nivå handler verdiskapingsdiskursen i sin helhet om fremtidenkning, slik det blant annet fremgår i NOU-utredningen *Fortid former framtid* hvor visjoner, mål og strategier for norsk kulturminnepolitikk rettes mot kulturminnedimensjonen som kilder for opplevelse, utvikling og verdiskaping (NOU 2002:32-36). I denne sammenheng legges det betydelig vekt på å bevisstgjøre lokalsamfunnenes fellesskapsverdier og disse verdienes rolle for verdiskaping (op.cit.2002:47ff). En normativ visjon for fremtiden er at kulturminner/-miljøer tas i bruk på nye kreative måter og derved skaper nye verdier, men uten at denne verdiskapingen forringer de kulturhistoriske verdiene. Denne visjonen utgjør et overordnet mål for kulturminneforvaltningen generelt, og for stedsutviklingen på Røros spesielt. Et tema som trekkes frem med Røros som eksempel er kulturarvens rolle som kunnskapsressurs for yngre generasjoner, gjennom økt satsing på samarbeid mellom skole- og museumsvirksomhet (Stortingsmelding nr 16 2004-2005:64). Visjoner relatert til denne *immaterielle*¹⁸ kulturarvskapitalen omfatter i tillegg etableringen av kunnskapsnettverk mellom offentlige interesser på ulike nivåer så vel som mellom offentlige og private interesser, hvor blant annet Rørosmuseet vil være en sentral aktør (op.cit.:57). Et annet tema som fremheves er modeller og strategier som kan styrke kommunenes kompetanse og rolle i kulturminnearbeidet og samarbeidet mellom ulike aktører lokalt så vel som mellom lokale og regionale/nasjonale kompetansemiljøer (Riksantikvaren 2006:25-27, Stortingsmelding nr 16 2004-2005:81).

¹⁸ Se avslutning i kapittel 2 vedrørende definisjon av immateriell og materiell kulturarvskapital.

Visjoner relatert til den *materielle* kulturarvskapitalen på Røros dreier seg i stor grad om fredningsstrategier med metodeutvikling som bedrer skjøtsel og sikring av den vernede bygningsmassen på Røros, samt tilførsel av kulturminnebestanden gjennom strategier for å inkludere samisk kulturarv i verdensarvområdet (Stortingsmelding nr 16 2004-2005:31-32).

En visjon om at kulturminner/-miljøer tas i bruk på nye kreative måter er også et grunntema fylkeplanen for Sør-Trøndelag hvor det legges spesiell vekt på potensialet for næringsmessig bruk, gjennom blant annet turisme, i natur- og kulturarvens verneområder. Samtidig legges det vekt på at denne økonomiske verdiskapingen ikke må gå på bekostning av de lokale utnyttelsesønsker som ivaretar og bidrar med å skape gode boforhold (Nord-Trøndelag fylkeskommune et al. 2005-2008:12-13). Fylkesplanen legger også vekt på betydningen av kultursamarbeid gjennom oppbyggingen av regionale kunnskapsnettverk (op.cit.:23-28). Denne satsingen fremgår også av fjellregionperspektivet i fylkesplanen for Hedmark, hvor Røros nevnes spesifikt i forbindelse med å skape attraktive regionsentre i fjellregionen (Hedmark fylkeskommune 2005-2008:32-38). Visjonene for fjellregionen er rettet mot et fremtidsrettet næringsliv basert på opplevelses- og kulturbaserte næringer samt kulturlivets rolle for skapelsen av gode livsvilkår (historiske spill, musikk- og teaterforestillinger ol.). Når det gjelder visjoner på kommuneplannivå er det spesielt kulturarvens rolle for utvikling av reiselivet som tillegges betydning (Andersen i Andersen & Brønne 2006:73, Røros kommune 1994a).

De politiske strategiene som er beskrevet i dokumentene nevnt ovenfor representerer en ønskelig utvikling for Røros, altså visjoner med positive fortegn. Visjonene som fremkommer i de overordnede strategiene som omhandler Røros kan inndeles på følgende måte:

<i>Fremtidsdiskurser</i>	<i>Tematikk</i>
Visjon 1	Det kreative Røros: hvor kulturarven både bevares og utvikles i samsvar med dagens behov. Næringsutvikling, bedriftsinnovasjon, opplevelsesindustri osv.
Visjon 2	Det meningsfulle gode liv på Røros: hvor kulturarven er en ramme for og en stimulus til gode oppvekstvilkår og livsnytelse. Et godt sted å leve og bo.
Visjon 3	Det kulturelle samspillet på Røros: hvor kulturarven forvaltes og utvikles gjennom nettverk av samhandlende aktører.

Figur 34: Politiske utsagn. Visjoner lagt til grunn som overordnede politiske føringer om kulturarven for den fremtidige utviklingen av Røros.

Visjonene definert ovenfor er generelle og overordnede, og representerer felles verdier og intensjoner som de fleste er enige om vil være viktig for fremtidens Røros. Det neste spørsmålet blir derfor hvordan dette diskursive nivået kan forstås i forhold til den mer erfaringsbaserte og kritiskorienterte tilnærmingen til Røros slik det fremgår av forskningslitteraturen.

6.2.2. Samfunnskritisk litteratur – uønskelig utvikling

Vernehistorien om Røros rommer mange historier om hvordan nasjonale myndigheter ("utenfra"-perspektivet) har satt rammer for hvordan fremtidens Røros skal bli, og hvor innbyggerne ("innenfra"-perspektivet) på Røros har følt seg oversett og forbigått i

beslutningsprosessene. En historie forteller for eksempel at mens det på nasjonalt hold ble feiret at Røros var kommet på UNESCOs verdensarvliste i 1980, tok det likevel mange år før rørosingene selv ble kjent med og forsto hva denne nyheten innebar for dem (Brønne 2006:12). Slike eksempler har medført lokalt engasjement, men også lokal motstand til vernemyndighetene og deres praksis på Røros. Det er forøvrig i dag bred enighet blant lokalbefolkningen om at natur- og kulturarven er verdifull, og at den bør utgjøre et betydelig premiss for utviklingen av fremtidens Røros (Daugstad 2001:82). Å tenke seg en fremtid uten natur- og kulturarven på Røros, blir slik sett en kontrafaktisk historieproblemstilling, mer enn et reelt fremtidsrettet utviklingsalternativ. Disse valgene er allerede gjort og er således reelle.

Fremtidstenkning har lange tradisjoner på Røros, slik det for eksempel kommer til uttrykk av Georg Eliassen i *Fremtidens Røros* (1939) i den tidligste perioden av vernehistorien på Røros.

”At vårt fortidsvern må tre til her med alle de midler det har til sin rådighet, er klart. Men forutsetningen må være at det samtidig kommer fart i arbeidet med de nye næringsveier, der som kompensasjon for de sviktende inntekter fra kobberverket, på ny kan gi befolkningen levelige vilkår. Diskusjonen om denne sak, om hvilke erhverv Røros kan ha forutsetning for å utvikle, har bragt planer om turisttrafikk, hoteldrift, husflid og småindustri i forgrunnen. Den isolerte beliggenheten inne på fjellvidda som fremfor noget annet gjør Røros til en problemby, vil kanskje når det kommer til stykket, vise sig å være det store aktivum. Nettopp denne beliggenheten i forbindelse med Bergstadens helt egenartede struktur åpner muligheter for at det her kan skapes et turistsentrum for Øst-Norge og Trøndelag med støtte i tilsig fra Sverige som en ikke skal undervurdere.

Å nytte omegnen, å bygge fjellstuer på vidda omkring byen, å ta vare på de muligheter som finnes for sport og rekreasjon, det er oppgaver som reiselivets menn er vel forfarne i” (Eliassen 1939:2).

Eliassen beskriver her en fremtidsvisjon ut fra tendenser i datidens samfunn om bruken av natur- og kulturarven på Røros som har vist seg å bli den utviklingen som på mange måter preger dagens virkelighet og som definerer Røros som et historisk sted for kulturbasert næringsutvikling og turisme (se også Fett 1939:28-32). I sin visjon legger Eliassen spesielt vekt på bevaring av idealbildet Røros:

”...når det gjelder planens annen del, hvor det er selve byen som skal være attraksjonen, må en være opmerksom på at det den tilreisende her vil søke, det er billedet av den gamle Bergstaden slik som den har vært bevart for oss helt frem til de siste årene innen bebyggelsen blev merket av nedgangstiden. Å fremkalle dette billede er i første omgang en istandsetnings- og restaureringsoppgave som det må bli de antikvariske myndigheters sak å våke over” (Eliassen 1939:3).

I utsagnene ovenfor fremkommer visjonen om det ideelle fremtidsbildet av Røros som fortsatt repeteres i dag, ut fra et ”både-og-perspektiv”, hvor hensynet til bevaring og utvikling danner det overordnede konstruktive mål. Den mer kritiskorienterte litteraturen om Røros som etter hvert har gjort seg gjeldende, er mer skeptisk til en slik harmonisk, og i manges øyne utopisk visjon. På mange måter representerer den samfunnskritiske litteraturen et ”enten-eller-perspektiv”, hvor det med hensyn til bevaring og utvikling i stor grad fokuseres på fremtidsbilder som er uønskelige ut fra dagens situasjon.

Det er tidligere i denne rapporten beskrevet hvordan en restriktiv bevaringspraksis på Røros, som idealbildet i sitatet fra George Eliassen ovenfor gir uttrykk for, skaper en museal idealtilstand (se kapittel 4.3).

”Røros er ikkje eit museum, slik mange synest å tru. Bergstaden er likevel så «museal» at ein må vera uhyre varsam om ein ikkje skal skusla bort det sereigne ved han” (Ødegaard & Øverås 1988:138, Øverås 1977:88).

Utsagn som dette refererer til en visjon om hva Røros kan bli dersom bevaring blir en dominerende drivkraft i samfunnsutviklingen. Med et ”musealt” Røros menes hvordan en utvikling basert på vern fører til at byen blir et dødt sted, hvor det ikke er plass til de som bor der og at Røros som levende by dermed forsvinner (Vistad 1999:538). Det er med utgangspunkt i et slikt scenario at en kan forstå kritikken mot utvidelsen av verdensarvområdet (jfr. sirkumferensproblematikken) til å omfatte landskapet rundt Bergstaden (jfr. Jones 1999a:45).

En annen tematikk i forskningslitteraturen som har frembrakt visjoner om en uønsket utvikling av Røros og som har nære forbindelser til visjonen beskrevet ovenfor, er følgene av økt turisme (Ødegaard & Øverås 1988:140). Scenariet i denne sammenheng er basert på en visjon om Røros utelukkende som et sted for rekreasjon og opplevelse, og hvor lokalbefolkningen blir fremmedgjort i sine egne historiske omgivelser (jfr. Daugstad 2001:79, Vistad 1999:539). Denne visjonen er basert på en frykt for hva en utvikling basert på konsumbaserte og markedsøkonomiske drivkrefter vil føre med seg. Utviklingen vil ut fra et syn om Røros som salgsvare innebære en profilering av byen som et symbolsk stereotypet merkevareprodukt som skal tiltrekke besøkende utenfra, og som igjen vil kunne føre til at Røros blir en iscenesatt by; en historisk kulisse tilrettelagt for forestilling og konsumering (jfr. begrepet ”staged authenticity”, se Harrison 2005:3). ”Disneyfication” er et populærbegrep om masseturisme som utgjør denne visjonens skremmebilde.

En ytterligere tematikk i forskningslitteraturen om visjoner handler om følgene ved en utvikling som baserer seg for mye på historisk endring og moderne utvikling. Dersom endringshistorie vektlegges vil idealbildet av Røros fragmenteres, og følgene av dette vil kunne være at Røros ikke lenger har de kvalitetene som ligger til grunn for nominasjonen som verdensarvsted (jfr. Hovland 2004a:16). Skremmebildet i denne visjonen er at Røros uten verdensarvstatus dermed kun vil bli en ordinær by uten de privilegier og muligheter som verdensarvstatusen gir. Et aspekt i denne visjonen er også hva moderne utvikling vil medføre for det visuelle idealbildet av Røros, slik eksempelvis tendensene til gjengroing belyser og som på sikt vil medføre en endring av identitet fra å være småbyen på fjellet til å bli småbyen i bjørkeskogen (se Daugstad 2001:67, Ødegaard 2000:19-20). Enda et aspekt som er relatert til visjonen om ”det ordinære” Røros er hva som vil skje dersom Røros sin identitet blir basert på andre verdier enn kulturarven, det vil si hvor det er visjoner basert på ikke-kulturarvsrelaterte aspekter som står i fokus ved utviklingen av Røros. Eksempler på dette kan være ideen om opplevelsessenter basert på nissekonseptet/naturen (jfr. Anker 2006:10) eller produkt- og designutvikling hvor det er moderne innovasjon som utgjør et bærende idégrunnlag. Et sentralt aspekt i denne argumentasjonen er at de ikke-kulturarvsbaserte konseptene vil fragmentere et felles identitetsmessig og symbolsk meningsinnhold om Røros som er basert på kulturarven som historiefortellende kunnskap.

<i>Fremtidsdiskurser</i>	<i>Tematikk</i>
Visjon 1	Det "museale" Røros: hvor stedsutviklingen er dominert av det antikvariske sosiale feltet, og hvor en restriktiv bevaringspraksis setter føringene. Sted bygget på idealbildet, beskyttet fra samtidens drivkrefter.
Visjon 2	Det "turistifiserte" Røros: hvor stedsutviklingen er dominert av det konsumbaserte sosiale feltet, og hvor konsumering/kjøpekraftene setter føringene. Sted preget av endring/samtidens drivkrefter, i tillegg til idealbildet (staged authenticity).
Visjon 3	Det "ordinære" Røros: hvor stedsutviklingen er dominert av det praktiske sosiale feltet, og hvor moderne utviklingsbehov setter føringene. Sted preget av endring/samtidens drivkrefter, i tillegg til nyskaping (innovasjon, skapelsen av nye historier) som også innlemmer andre verdier enn utelukkende kulturarv.

Figur 35: Samfunnskritiske utsagn. Visjoner lagt til grunn som samfunnskritiske føringer om kulturarven for den fremtidige utviklingen av Røros.

6.2.3. Oppsummering

Rørosvisjonene som er beskrevet i dette kapittelet viser to forskjellige diskursive nivåer om fremtiden, som er definert av en overordnet politisk tilnærming versus en samfunnskritisk tilnærming til stedsutviklingen og kulturarven på Røros. En sammenligning av de to nivåene viser at det er et betydelig gap mellom hva slags type visjoner som blir fremmet. Mens den politiske tilnærmingen beskriver ideelle utviklingstrekk innenfor en ønskelig fremtid, er den samfunnskritiske tilnærmingen mer situasjonsbestemt og beskriver uønskkelige utviklingstrekk ut fra reelle problemfelt i dag. Et annet aspekt ved Rørosvisjonene som er beskrevet er at forholdet mellom bevaring og utvikling fremsettes som dualistiske motsetninger, for eksempel ut fra å belyse truslene og de ødeleggende kreftene ved hva en forbrukskultur vil medføre for kulturarven (Anker 2006:10). Dette perspektivet til kulturarvens relasjon til moderne forbrukerkultur er betinget av hvilket historiesyn som legges til grunn. Under kapittel 4 om kulturarvens konseptuelle rammer ble det beskrevet et historiesyn som belyser Røros som en moderne konstruksjon. Det ble i den sammenheng argumentert for at dagens Røros er skapt som en følge av hybridiserende prosesser hvor både antikvariske-, forbruks- og planleggingsinteresser har vært involvert. Disse interessene er en del av overordnede drivkrefter hvor historisisme så vel som kapitalisme har gjort seg gjeldene i stedsutviklingen. Ut fra et slikt historiesyn er det et gap mellom den hybride historiefortellingen som faktisk historiefortelling og det historiesynet som er lagt til grunn i visjonene om Røros (den dualistiske historiefortellingen som setter en skille mellom bevaring og utvikling). Det innebærer likevel ikke at historisk fremtidsrettet endring ikke kan formes eller konstrueres som en følge av konflikter mellom en bevarings- og forbruksmentalitet til kulturarven. Konflikt kan være en viktig drivkraft for historisk endring, men endring kan også foregå gjennom konsensusdannende prosesser, for eksempel gjennom en planleggingsprosess. Poenget her er at den politiske og samfunnskritiske tilnærmingen til visjoner også reflekterer ulike perspektiver på drivkrefter for samfunnsendring, representativt basert på konsensus- og konfliktdannende prosesser.

6.3. Konklusjon: kulturarvsanalyse som grunnlag for scenarioanalyse

Visjoner kan, som vist innledningsvis til dette hovedkapittelet, utgjøre en kilde for scenariomodellering, hvor de vil kunne være et supplement til andre metoder. Rørosvisjonene som er beskrevet i de to utsagnskategoriene har et stort sprik i innhold, et forhold som er betinget av at de tar for seg en fremtidsrettet ønskelig versus en uønskelig utvikling av Røros. Scenariotenkning vil kunne koble elementer fra de forskjellige visjonene til mulige tenkelige fremtidsbilder hvor forskjellige interesser og målsetninger blir ivaretatt. Et grunnleggende aspekt i slike fremtidsbilder vil derfor være i hvilken grad det er mulig å utvikle konsensusdannende og sosialt inkluderende scenarier for hvordan kulturarven på Røros kan tas i bruk som verdiskapende ressurs. Ut fra et samfunnsvitenskapelig perspektiv handler dette aspektet om en dreining i forskningsfokus fra kritiske til konstruktive problemstillinger og analyseoppgaver, slik blant annet Jürgen Habermas har argumentert for i sin konsensusstenkning (Kalleberg 1992:26). Dette er perspektiver som vi også har sett preger diskursen om Rørosvisjonene hvor forskningsfokuset i størst grad har vært rettet mot kritiske problemstillinger. Utfordringen ved fremtidsforskning på kulturarvsfeltet er således å videreføre denne kritiske orienteringen til også å gjelde mer konstruktive analyseperspektiver. Sosiologen Ragnvald Kalleberg har vært en viktig aktør i utformingen av en norsk konstruktiv samfunnsvitenskap. ”Hvis man ønsker å bidra til ønskverdige framtider, bør man bedrive konstruktiv forskning” mener Kalleberg (1994:27), og han uttrykker i den sammenheng at:

”Den sentrale ambisjon i konstruktiv forskning er ikke å skue hvordan forholdene med større eller mindre sannsynlighet vil være i en nærere eller fjernere framtid. Det kan være viktig og fascinerende nok, men her må vi komme oss fri fra deterministisk hybrid. Å klarlegge sannsynlige framtider bør ofte gjøres for å finne ut hvordan man kan unngå dem. Det sentrale i konstruktiv forskning er snarere å klarlegge forskjellige realistiske og ønskverdige framtider og hva det vil koste å realisere forskjellige modeller. Slike konstruktive bidrag vil kunne skjerpe vår forståelse av kompliserte verdivalg og dilemmaer (...)” (Kalleberg 1994:32, se også Kalleberg 1992:33).

Et diskurs- og aktøranalytisk perspektiv til scenariotenkning vil, i tråd med det Kalleberg beskriver ovenfor, være et viktig bidrag for å unngå historisk determinisme. Fremtidsrettet miljøforskning er, som vist i kapittelet om fremtidsforskning og kulturarv, ofte dominert av en deterministisk tilnærming til scenariotenkning ved bruken av kvantitative metoder (statistikk, prognoser, geofysiske data osv.). Økonomiske og naturvitenskapelige analyser brukes som et grunnlag for fremtidsrettet kunnskap om kulturarv. Fremtidstenkning som er basert på sosiale forhold, er derimot i mindre grad belyst tidligere innenfor kulturarvsfeltet. Aktørenes visjoner og de diskursive formasjonene som disse visjonene er en del av (f.eks. diskursen om ”det museale Røros” versus diskursen om ”det kreative Røros”) definerer en sosial dimensjon til kulturarven som reflekterer ulike forståelseshorisonter og verdivalg i synet på fremtiden. En utfordring i så måte er å utvikle scenariomodeller som inkluderer hvordan disse diskursene virker inn på hverandre og hvor praksisene mellom samhandlende aktører – de sosiale relasjonene – innlemmes som en del av dynamikken og kompleksiteten ved forskjellige fremtidsrettede endringsforløp.

En kombinasjon av kvalitative og kvantitative metoder i scenarioanalyser danner et variert operasjonelt metodegrunnlag som til sammen vil kunne bidra med å etablere ”realistiske og ønskverdige” (op.cit.) fremtidsbilder om Røros. Det ligger her med andre ord en utfordring og et betydelig potensiale i å for eksempel kombinere fremtidsrettede økonomiske analyser og kulturarvsanalyser med hverandre i scenariomodeller. En slik tilnærming kan være å benytte kvantitative data (statistikk om befolkningsvekst, nærings-

utvikling, turisme osv) i kombinasjon med kvalitative landskapsanalyser (mentale kart, forestillinger, visuelle referanser) for å belyse ulike aktørers/aktørgruppers rolle som entreprenører i stedsutviklingen. I landskapsforskningen er det for eksempel utarbeidet modeller med et kriteriegrunnlag for fremtidsrettet historisk endring som forsøker å belyse konsekvensene av moderne kulturarvsturisme ("*landscapes of commodified heritage*"), og i den sammenheng antikvarenes og næringslivsinteressenes rolle i stedsutviklingen (Mitchell & Coghill 2000). Slike analyser vil være anvendelig for å belyse konsekvensene av planlagte verdiskapingsforetak (jfr. Guttormsen 2005:45-46), for eksempel ut fra en problemstilling om hva et nytt formidlingscenter for Verdensarven vil kunne medføre for lokalsamfunnet så vel som for bymiljøet og kulturarvsverdiene på Røros.

I en kulturarvsanalytisk tilnærming til scenariomodellering på Røros kan således følgende innfallsvinkler være anvendelige:

- **Diskursanalytiske fremtidsstudier:** Dette vil kunne utgjøre forskningstematiske problemområder (syn på fortid/nåtid, natur/kultur, lokal/global jfr. kapittel 3) og ulike aktørgruppers visjoner (samfunnskritiske aktører, politiske aktører, men også andre sosiale grupper som barn/ungdom, beboere/turister, næringslivs- og verneinteresser). Diskurshistoriske analyser vil også kunne være anvendelige, for eksempel i studier som kartlegger kontinuitet i oppfatninger om kulturarven over tid og som utgjør identitetsbærende utsagn av betydning for en fremtidig utvikling. Eksempler ut fra dette analysefokuset vil kunne være å belyse konsekvensene av dagens verneideologi for samfunnsutviklingen på Røros sammenlignet med alternative verneideologiske prinsipper. Et annet eksempel er å belyse hvilke samfunns- og miljøkonsekvenser som organiseringen av dagens kulturminneforvaltning vil kunne få, og derved også konsekvensene dette vil kunne medføre for kulturminnevernets legitimitet blant lokalbefolkningen.
- **Landskapsanalytiske fremtidsstudier:** Dette vil kunne utgjøre en kombinasjon av kvantitative og kvalitative kilder/metoder for å utvikle parametere for alternative fremtidige fysiske endringer (kulturminnet, miljøet, stedet, landskapet) ut fra dagens situasjon. Parametrene kan være basert på diskursanalytiske resultater (f.eks. konsekvensene av politiske målformuleringer eller planleggings-/verneprinsipper og -strategier). Kartografiske fremstillinger ved GIS-baserte verktøy (f.eks. arealutnyttelse i cirkumferensområdet frem i tid) og visuelle konsekvensanalyser (f.eks. et bildeutsnitt av "Sohlbergrekkas" utseende frem i tid) vil kunne være anvendelige i denne sammenheng.
- **Kulturhistorisk-analytiske fremtidsstudier:** Dette vil kunne utgjøre analyser som tar utgangspunkt i historiske trender i dagens samfunn (globalisering, urbanisering osv.) og kontrafaktiske problemstillinger. Et eksempel på det første vil være å undersøke hvilke konsekvenser tenkning og -praksis forbundet med verdensarvkonseptet vil få for den øvrige natur- og kulturarven på Røros og lokalbefolkningens forhold til sine omgivelser. Slike problemstillinger vil ha overføringsverdi til andre lokalsamfunn som er preget av kulturarvsprosesser hvor verdensarvkonseptet utgjør et dominerende element. Et eksempel på en kontrafaktisk problemstilling vil kunne være hva Røros hadde vært i dag dersom vernepraksisen på 1930/-40-tallet (estetiseringsidealene) ikke ble gjennomført, eller hvordan Røros hadde vært i dag dersom jernbanen ble lagt utenfor sentrum. Disse spørsmålene vil kunne bidra med å belyse problemområder omkring vern og transport i et fremtidig perspektiv.

7. Kulturarvskapital og verdiskaping: konklusjon

Torgrim Sneve Guttormsen & Knut Fageraas

I åpningskapittelet til denne rapporten ble det lansert en optimistisk målsetning om å etablere en tverrfaglig plattform til verdiskapingsdiskursen på kulturminnefeltet under hovedparolen ”samfunnsforskning”. Målet med samfunnsforskning i en slik sammenheng vil således være å belyse kulturarvens rolle i dagens samfunn og hvilken betydning den kan ha i en fremtidig samfunnskontekst ut fra de premisser som etableres i dag. Dette perspektivet griper dypt inn i verdiskapingsproblematikken. En hovedutfordring i denne rapporten har vært å danne en metodisk fremgangsmåte for å belyse hvordan kulturarvskunnskap vil være et viktig bidrag i verdiskapingsdiskursen på kulturminnefeltet. Målsetningen med dette perspektivet har vært å belyse hvordan økonomiske og kulturelle prosesser virker tilbake på hverandre og således danner et samspill: både historisk, i nåtidens praksis og for fremtidig utvikling. Vi har på denne bakgrunn lagt vekt på å undersøke hvordan *kunnskapen om kulturarven Røros* utgjør en betydelig ressurs som bidrar med å generere verdier. Vi har med utgangspunkt i sosiologen Pierre Bourdieus kunnskapsteori, kalt denne kunnskapen for kulturarvskapital. Ved en slik tilnærming til verdiskapingsdiskursen har vi dermed tatt et bevisst valg av fokus ut fra en problemstilling om hvordan sosial teori kan utgjøre, ikke bare et kunnskapsteoretisk, men også et metodisk verktøy for å undersøke det empiriske materialet.

Resultatene av rapportens ulike analysedeler viser at kulturarvskapitalen på Røros er allsidig og variert. I tillegg vitner denne kapitalen når det gjelder Røros, at det foreligger en omfangsrik og initiativfull meningsdannelse om kulturarven. En dikotomisering mellom kulturminnevern og næringsutvikling, slik de to utsagnene innledningsvis til denne rapporten gir et eksempel på, er således et forenklet syn som bidrar til å stigmatisere verdiskapingsdiskursen fremfor å bringe den videre i konstruktive retninger. En undersøkelse av kulturarvskapitalens diversitet gir derimot et mer komplekst bilde av hvordan kunnskap om kulturarven Røros produseres og utvikles gjennom kulturarvsfeltets sosiale praksiser og samhandlende aktører. Disse forholdene er belyst både gjennom en fortidsstudie av Røros som moderne konstruksjon, en samtidsstudie av kulturarvsfeltets produserende aktører og aktørgrupper, samt en fremtidsstudie av kulturarvskapitalens betydning for fremtidsforskning (scenariomodellering). De tre hovedanalyseområdene danner en analytisk akse i rapportens oppbygning, samtidig som de utgjør en tematisk akse i oppbygningen av en sammensatt kulturarvskapitalanalyse.

7.1. Kulturarvskapitalens diversitet på Røros

De to første kapitlene i rapporten (kapittel 2 og kapittel 3) tar for seg bakgrunnskunnskapen som er av betydning for et analyseperspektiv om kulturarv generelt og om kulturarven på Røros spesielt. I kapittel 2 er det foretatt en relativt grundig gjennomgang av de teoretiske perspektivene som ligger til grunn for analysene i rapporten. Dette er utført fordi det er vanskelig å finne eksempler på et sosialteoretisk analyseperspektiv på kulturminnefeltet, og fordi vi mener en slik teoretisk refleksjon vil tilføre nye tanker til verdiskapingsdiskursen på dette forskningsfeltet. De sosialteoretiske tankene som det her siktes til har forankring i såkalt konstruksjonistisk tenkning, som legger til grunn at kunnskap om kulturarv er betinget av den rådende samtids kunnskaps- og verdipreferanser. Kunnskap innenfor modernitetens idégrunnlag danner derfor en viktig forutsetning for å forstå vår samtids syn på og håndtering med kulturarven på Røros. Mer konkret utgjør dette teorigrunnet et aktørperspektiv til kulturarven, belyst både som sosiale diskurser av aktørers meningsutsagn og som sosiale

praksiser konstruert av samhandlende aktører. Et sentralt bidrag til vår forståelse av hvordan kulturarv utgjør verdier, har vært Pierre Bourdieus begrep om sosiale felt og hans komplekse kapitalbegrep om verdier og menneskelige ressurser. I hans begrepsverden vektlegges også kulturell kapital i form av hvordan viten og forestillinger er ressurser som inngår i det sosiale handlingsrommet. Denne oppfatningen om sosiale felt og kunnskap som kapital kan overføres til et perspektiv om kulturarv og verdiskaping. Med dette teoretiske kunnskapsgrunnlaget har vi undersøkt hvordan samfunnet på Røros kommer til syne gjennom konkrete handlinger i relasjon til kulturarven. Vi har således analysert kulturarvskapitalens diversitet gjennom et teoretisk rammeverk som viser hvordan ulike (varierte) mønstre for sosial handling samvirker på kulturarvsområdet.

Ut fra en kartlegging av kunnskaps- og verdisyn er det vist at kulturarven på Røros inngår i forskjellige sosiale felt innenfor et overordnet sosialt felt: nemlig *kulturarvsvfeltet*. I studien har dette omfattet et antikvarisk sosialt felt, et praktisk sosialt felt og et konsumbasert sosialt felt henholdsvis dominert av verneinteresser, planleggingsinteresser og næringslivsinteresser. De sosiale feltene danner forståelses- og handlingsrammer for aktørenes tilnærming til kulturarven på Røros. Defineringen av ulike underordnede sosiale felt innenfor kulturarvsvfeltet innebærer en erkjennelse av at det finnes sosiale og kulturelle mønstre for hvordan meningsdannelse og verdsetting både konstitueres og representeres av de forskjellige aktørene som er engasjert i bevaringsarbeid, forvaltning og næringsutvikling. Det er viktig å presisere at Bourdieus teorier om varierte kulturmønstre er analytiske kategorier. Virkeligheten er derimot mer kompleks, slik også figur 17 i kapittel 4.3. viser, der vi forsøker å tydeliggjøre både sterke og svakere forbindelser mellom de ulike sosiale feltene og temaer for historisk verdsetting, i forhold til hvilken kunnskapsproduksjon som definerer den symbolske kapitalen på Røros. Det er ikke slik at det antikvariske sosiale feltet bare baserer seg på og produserer akademisk kunnskap om tradisjoner, historie og kulturarv og utelukkende har bevaring som verdi. Dette feltet tar opp i seg også det praktiske sosiale feltets funksjonelle kunnskapsorientering om allmennhetens behov og nødvendigheten av at Rørossamfunnet også blir gjenstand for moderne utvikling hvor bruksfunksjon står sentralt som verdi. Illustrerende er formuleringen *bevaring gjennom bruk*, som er en viktig verdiprioritering innenfor kulturminnesektoren og antikvarenes forståelsehorisont. Verneinteressenes kunnskapsorientering og verdiprioritering har samtidig en retning som også er aktuell på det konsumbaserte sosiale feltet. Det vi kan kalle den kommersielle kunnskapen på dette feltet, er til en viss grad parallell til kulturminnevernets stadig sterkere vektlegging av verdiskaping som tema, hvor kulturminnevernets begrunnelser skal relateres til en eller annen form for avkastning eller forbruk. Det har med andre ord foregått og foregår en utveksling av kunnskap, erfaringer og holdninger mellom de ulike feltene.

Likevel, vi har sett at de sosiale feltene kan knyttes sterkere til noen sett av verdier framfor andre, for eksempel det antikvariske feltet til bevaring, og hvordan tyngdepunktet for defineringen av den symbolske kapitalen ligger på det antikvariske feltets kunnskapsproduksjon. Nettopp dette at det er mulig å se tendenser og mønstre for kunnskapsorientering og verdiprioritering knyttet til ulike sosiale felt, gjør det mulig også å se konfliktlinjer og særinteresser i forhold til kulturarven og utviklingen på Røros. Som beskrevet i kapittel 2, utgjør herredømme- eller dominansdikotomien under-/overordenen mellom individer og sosiale grupper et sentralt element i Bourdieus begrepsverden, sammen med hans begrep om sosial vold, som handler om hvordan noen individer/sosiale grupper får gjennomslag for sin kunnskaps- og verdiforståelse. Bourdieus begrepsverden kan brukes til å analysere både strid mellom posisjoner innad i et sosialt felt, men også spenninger som oppstår mellom ulike felt. Gjennom diskurser om kulturarv og utvikling på Røros har vi i kapittel 5 sett hvordan konfliktlinjer og særinteresser utspiller seg relatert til det antikvariske, det praktiske og det konsumbaserte sosiale felt. Ved å undersøke forskjellige aktørers interesser gjennom deres

argumentasjon i aktuelle saker som angår kulturarven på Røros, har vi forsøkt å forstå kulturarvskapitalens diversitet gjennom de ulike hovedaktørens involvering med kulturarven på Røros. Gjennom dette gis et inntrykk av handlingsrommet til de mange aktørene som er synlige i kulturarvs-, utviklings- og verdiskapings spørsmål på Røros. For aktørene i handlingsrommet oppleves konfliktene som uforutsigbare og vilkårlige prosesser, et tegn på systemer i utakt som gir begrensninger for noen og muligheter for andre. I et historisk perspektiv utgjør derimot konfliktene et konstruktivt element, idet de har utgjort en motor eller drivkraft for meningsproduksjon om kulturarv og derved bidratt vesentlig med å forme kulturarvskapitalens diversitet på Røros.

De analytiske premissene som er satt gjennom analysen av sosiale felt og historisk verdsetting har i tillegg dannet en fruktbar ramme for å belyse ulike aktørers/-gruppers visjoner om fremtidens Røros i kapittel 6. Visjonene utgjør dermed en selektiv gruppe meningsutsagn som angir retningsbestemte føringer for hva verdiskaping med kulturarven i fokus vil kunne medføre. Som et grunnlag for scenarioanalyser vil "Rørosvisjonene" danne et grunnlag, sammen med andre aktørorienterte perspektiver om kulturarvens betydning i steds- og samfunnsutviklingen, som inkluderer en sosial dimensjon i fremtidenkningen. Til slutt, og som en konklusjon, kan vi utlede at vårt analyseperspektiv har avdekket et betydelig kulturelt kunnskapsaspekt ved verdiene knyttet til kulturarven (og dennes relasjon til naturarven) som gjennom en analyse av kulturarvskapitalens diversitet på Røros utgjør et supplement til samfunnsøkonomiske analyser. Sett samlet har et aktørperspektiv på verdiskapingstematikken på kulturarvsfeltet åpnet for en bredere og mer overordnet kunnskapsramme som ser økonomisk og kulturell verdiskaping i sammenheng.

7.2. Muligheter og begrensninger for verdiskaping med kulturarven

Fra et kulturminnefaglig ståsted settes et nærmest innlysende, men avgjørende, premiss når det gjelder mulighetene for verdiskaping, når det legges vekt på at bruken av kulturarvsverdiene ikke må forringes eller ødelegges. Slitasje i Røros kirke som følge av turisme er et eksempel på dette som er rettet mot behov for overvåking og evalueringer av forvaltningsrettede konkrete tiltak som hindrer forringelse av verdiene tilskrevet kirken som kulturminne og kulturmiljø/verdensarv. Visjonene om Røros med basis i det antikvariske sosiale feltet handler nettopp om en slik problemstilling. Men begrensningene og mulighetene for verdiskaping er også relatert til en annen mer overgripende dimensjon som har å gjøre med forholdet mellom økonomisk og kulturell verdiskaping. Kulturell verdiskaping er relatert til identitetsskapende verdier i et langsiktig bærekraftperspektiv som ikke nødvendigvis er forenelig med økonomisk verdiskaping hvor det er pengeverdier og profitt som er i fokus. De økonomiske inntektene av verdensarven vil kunne gi økonomisk verdiskaping i et kortsiktig perspektiv, men økt profittering vil som en følge av dette kunne medføre verdiforringelse av kulturarvsverdiene og dermed virke negativt på mulighetene for kulturell verdiskaping. Et ensidig fokus på hva kulturarven kan generere av økonomiske verdier belyser ikke mulighetene for verdiskaping i et bærekraftperspektiv, for eksempel konsekvensene av økonomisk profittering som investeres tilbake for restaurering og vedlikehold av Røros kirke som blant annet økt turistmetrafikk har medført. Et ensidig økonomisk perspektiv belyser dessuten heller ikke prosesser som tar utgangspunkt i hvordan kulturell verdiskaping gjennom en økning av kulturarvskapital vil generere økonomiske verdier. Et avgjørende premiss for å kunne belyse mulighetene og begrensningene for verdiskaping er derfor større bevissthet omkring verdiskapingens ringvirkninger som skapes ut fra en vekselvirkning mellom kulturell og økonomisk verdiskaping.

I analysene av de sosiale feltene er det gitt flere eksempler på hvordan kulturarvskapitalen kan generere økonomiske verdier, og hvordan denne økonomiske verdiskapingen

igjen skaper grunnlag for kulturell verdiskaping. Det er for eksempel vist hvordan akademisk kunnskap innenfor det antikvariske feltet gjennom kunnskapsoppbygging av tradisjonelle håndverk og som kunnskapslaboratorium og læringsarena (undervisning, feltarbeid, konferanser osv) utgjør et grunnlag for å forstå den økonomiske verdiskapingen på Røros (med arbeidsplasser, tilflytting, tilreisende osv). Den akademiske kunnskapskapitalen som er bygget opp på Røros er også ”eksportert” gjennom profesjons- og kunnskapsoppbygging andre steder i inn- og utland. Samtidig er det nettopp gjennom de offentlige og private aktørenes økonomiske investeringer på Røros som har gjort det mulig å bygge opp den akademiske kapitalen. På tilsvarende måte har vi vist hvordan den funksjonelle kunnskapen om kulturarv innenfor det praktiske sosiale feltet gjennom for eksempel visuell utforming i bymiljøet (skilting, lykter, fasader, veiform osv) og den kommersielle kunnskapen om kulturarv innenfor det konsumbaserte sosiale feltet (location for film, turistattraksjon osv) både gir økonomiske effekter og styrker kulturlivet på Røros. Økonomisk verdiskaping (f.eks. økte inntekter av turisme) og kulturell verdiskaping (f.eks. styrket lokal identitet) er relasjonelle størrelser som påvirker hverandre. Disse prosessene kan oppfattes som *verdiskapingens kunnskapsspiral* hvor mulighetene og begrensningene for verdiskaping måles ut fra om det foregår en negativ eller positiv dialektikk mellom økonomiske og kulturelle prosesser. Insitamentene for å skape en positiv dialektikk, for eksempel som både gir økte muligheter for turisme og styrker lokal identitet, er som beskrevet ovenfor rettet mot en konkret problemstilling om metoder for å overvåke og evaluere uønskede endringer, men har også å gjøre med kunnskapsteoretiske spørsmål relatert til former for historisk verdsetting. Kunnskapsakkumulasjon basert på en kunnskapsspiral som det her er snakk om betyr ikke at det er oppbyggingen av en kulturarvskapital som stadig nærmer seg ”sannheten” eller et ”riktig syn”, men betyr snarere akkumulasjonen av mangfoldet og variasjonene av kunnskapsdiskurser som til sammen utgjør kulturarvskapitalens diversitet.

De tre formene for historisk verdsetting som er belyst gjennom variasjonen av historisk materiell kultur på Røros, viser en kompleks og hybrid kulturarv som ikke gir et entydig syn på *fortiden som minne*. Av de tre bildene på fortiden som minnebilde – med andre ord idealbilde (bevaring), endringsbilde (”øde”-legging), og fremtidsbilde (fornyning) – er det den førstnevnte som har fått størst betydning på Røros sett fra et verneideologisk ståsted. Hvilken kulturminnepolitikk (basert på de tre verdsettingsformene) som skal legges til grunn er derimot en problematikk som aktualiseres i de konkrete situasjonene som en kulturarvspraksis står overfor i møtet med spesifikke typer av miljøer og landskap. Nybygg i Bergstaden aktualiserer en type problemstilling og føring for en minnepolitikk, mens bevaring i industrilandskapet og cirkumferensområdet aktualiserer en annen type problemstilling og minnepolitikk. Det er i den sammenheng viktig å presisere at fornying som minnepolitikk er en tematikk som i forskjellig grad inngår både i bevarings- og endringsbilder om kulturarven, og et avgjørende spørsmål i så måte vil være i hvilken grad variasjonen av verdisyn basert på ulike aktørers oppfatninger om fornyelse skal inngå i ekspertenes kriterieutvalg (kontinuitet/brudd i bruk og visuell utforming osv.). Eksempelvis er industrilandskapet på Røros preget av endring som opplevelsedimensjon hvor det er de materielle sporene etter en forlatt gruveproduksjon som utgjør den historiefortellende kunnskapen. Hva vil en kulturminnepolitikk basert på bevaring av dette fortidige industrilandskapet på Røros medføre? Kan en bevaringsideologi som har som mål å hindre at historiske verdier går tapt, også romme en ideologi som aksepterer endring på og tap av historiske verdier skapt som følge av naturlige og kulturelle ødeleggelsesprosesser? Det finnes ikke et enkelt svar på disse spørsmålene. Men en ting er sikkert: Et vern som ikke inkluderer endring og fornying som en del av kulturarvens ”minnekunnskap” vil ikke bare medføre større begrensninger for verdiskaping med kulturarven, men den ekskluderer også minnebilder fra fortiden som gir uttrykk for den mangeartede kulturarven som i realiteten finnes på Røros.

Gjennom analysen av det diskursive handlingsfeltet, som aktørene involvert i kulturarven er bærere av, har vi vist at det er et stort handlingsrom for forskjellige interesser til å påvirke utviklingen på Røros. Dette skyldes i stor grad en vilkårlig og uforutsigbar forvaltningspraksis. En uforutsigbar og vilkårlig forvaltningspraksis vil kunne være et hinder for at initiativ tas innenfor næringslivet i for eksempel saker som dreier seg om utbygging eller nyskaping, rett og slett fordi det er ressurskrevende å utvikle næringskonsepter fra idé til konkrete planer når en ikke har klarere retningslinjer å gå etter. I andre saker kan en kulturminneforvaltning med uklart ansvarsforhold gi rom for at aktører tar seg til rette på måter som kan være gunstig økonomisk verdiskaping, i hvert fall på kort sikt, men til skade for de antikvariske interessene og kulturhistoriske verdiene i Bergstaden. Det vil si verdier som skal være grunnlag for verdiskaping i framtiden. En avklaring av handlingsrommet vil med andre ord gi et bedre grunnlag for både økonomisk og kulturell verdiskaping.

7.3. Kulturarvskapitalanalyse: en metode innenfor verdiskapingsfeltet

Fremgangsmåten som er valgt i denne rapporten kan danne et grunnlag for lignende analyser i andre prosjekter. Et aktørperspektiv på kulturarvsfeltet med fokus på å undersøke kulturarv som kapital vil kunne belyse sentrale aspekter om variasjonen av kunnskap som finnes om kulturarven innenfor et geografisk område, samtidig som dette perspektivet tar hensyn til og innlemmer lokale verdier i kulturarvsanalysen. Undersøkelser av kulturarvskapitalens innhold, omfang og variasjon innenfor et geografisk område (f.eks. en region, kommune eller by) vil kunne utgjøre et viktig grunnlag som beslutningsverktøy i konkrete verdiskapingsprosjekter med kulturarven, og som et strategidokument når verdiskaping på idéplanet skal utføres i praksis. Verdiskapingsprosjekter og -strategier som for eksempel ikke tar hensyn til de etablerte rammene for en symbolsk kapital innenfor en geografisk kontekst, vil kunne risikere å mangle oppslutning blant lokalbefolkningen. Et eksempel på dette er Vegvesenets veitraséalternativ for ny riksvei 2 som krysser tettstedet Vormsund forbi Nes kirkeruin (fra middelalderen) i Nes på Romerike. Kirkeruinen ligger som navnet tilsier på et dominerende nes der elvene Vorma og Glomma møtes og neset som natur- og kulturminne utgjør et identitetsbærende landskapselement, noe som fremgår ved at det også preger kommunevåpenet. Traséalternativet ble naturlig nok møtt med kraftig motstand fra lokalt hold. Med en kulturarvskapitalanalyse som grunnlagsdokument vil det kunne være lettere å overskue konsekvensene av nye konkrete tiltak over et vidt spennområde, samtidig som det vil utgjøre et grunnlag for å velge de riktige løsningene for satsinger med kulturarven som ressurs i et langsiktig bærekraftperspektiv (styrking/svekking av lokal identitet).

Vi vil derfor skissere opp en fremgangsmåte i fem trinn for en kulturarvskapitalanalyse ut fra en tredelt hovedinndeling i analysefokus som kan være anvendelig for lignende prosjekter som ønsker å belyse kulturarv som fenomen ut fra et konkret empirisk materiale:

FORTIDSSTUDIE:

- **Oppgave 1) Historisk kulturarvskapitalanalyse:** Fokuset her er å undersøke prosesser som har skapt og skaper det som defineres som kulturarv (og det som ikke gjør det) innenfor en gitt geografisk kontekst. Ved en kartlegging av meningsutsagn om kulturarven i et historisk perspektiv avdekkes de sentrale temaene om kulturarven, de konsensusdannende aspektene omkring verdier og ulike konfliktsaker som har dannet, og fortsatt vil kunne danne, føringer i kulturarvskursen om stedet. Hva slags kunnskap om kulturarven (kulturarvskapital) gjør seg gjeldene? Hvordan har denne kunnskapen bidratt i samfunns- og stedsutviklingen?

SAMTIDSSTUDIE:

- **Oppgave 2) Sosial feltanalyse:** Ved en kartlegging av kunnskapsinnholdet i de konsensusdannende sosiale feltene og relasjonen mellom dem som konstituerer det overordnede kulturarvsfeltet, avdekkes de sosiale rammene for kulturarvdiskurser som ulike aktører/-grupper handler ut i fra. En analyse av de sosiale feltene retter et fokus på hvordan ulike kunnskaps- og verdisyn gir føringer for ulike perspektiver på og praksiser med kulturarven. Hva slags type(r) av kulturarvskapital kommuniseres det med? Hvilke sosiale felt gir sterke og svake føringer for kulturarvspraksisen?
- **Oppgave 3) Minnebildeanalyse:** Analysefokuset her er i hvilken grad kulturarven på stedet kan relateres til ulike minnebilder om fortiden og dermed belyser tilnærminger til historisk verdsetting. Minnebildene vil deretter utgjøre et grunnlag for å definere formene for symbolsk kapital som danner basis for en symbolsk økonomi med kulturarven (eller ikke-kulturarven) i fokus. Hvilke bilder har forskjellige aktører/-grupper om stedet, og hvilke får gjennomslag og blir offisielle? Hvilke karakteristika (objekter, landemerker, fenomener, narrativer) fremstår i bildene om stedet?
- **Oppgave 4) Handlingsanalyse:** Med en analyse av de forskjellige aktørenes samhandling med kulturarven i handlingsrommet, avdekkes hvordan kulturarvskapitalen anvendes i praksis. Diskursen i handlingsrommet er et viktig aspekt ved den kunnskap som konstituerer kulturarvskapitalen om et sted. Hva slags type konflikter dominerer? Hvilke aktører får gjennomslag for sine synspunkter og hvilke argumenter benyttes? Hva slags form for symbolsk vold (dominans overfor ikke-akseptable synspunkter, holdninger og verdisyn) utøves? Oppgaven vil kunne bidra med å belyse maktrelasjoner og hva som skaper konflikt, så vel som hva det er fellesforståelser om.

FREMTIDSSTUDIE:

- **Oppgave 5) Visjonsanalyse:** Meningsutsagn om forskjellige aktørers visjoner om samfunns- og stedsutvikling med eller uten kulturarven i fokus, vil i kombinasjon med andre aktørorienterte innfallsvinkler (f.eks. visuell konsekvensanalyse) danne et grunnlag for ulike fremtidsanalyser. Visjonsanalysen vil kunne bygge videre på resultatene fra en fortids- og samtidsstudie av kulturarvskapitalen. Sentrale spørsmål vil være: Hvilke og hva slags form for kunnskapsgap er det mellom ulike visjoner? Hvilke visjoner lar seg kombinere og hvilke gjør det ikke i en fremtidsrettet samfunns- og stedsutvikling?

Geografisk skala og kildebruk vil være avgjørende faktorer for hvordan en velger å komme i gang med en kulturarvskapitalanalyse. Analyseperspektivet som er skissert ovenfor er med andre ord ment som et veiledende verktøy som må konkretiseres for det enkelte kulturarvsprosjekt.

7.4. Videre forskningsoppgaver og problemstillinger

Utfordringen ved ethvert forskningsprosjekt er å begrense oppgavene ut fra tid og ressurser (les: forskningsmidler) som er til rådighet. Det medfører at ikke alle problemstillinger og ideer som fremkommer underveis i prosjektet kan belyses, samtidig som det medfører at noen aspekter blir belyst mer inngående og andre mer generelt. Vi skal derfor kort til slutt i denne rapporten skissere noen problemstillinger og forskningsoppgaver som kan være interessant å bygge videre på ut fra den undersøkelsen som er utført:

- **Samfunn og kulturarvsteori:** Studier som legger vekt på å belyse en samfunnsdimensjon til kulturarven vil bidra med å bringe de forskjellige fagdisiplinenes oppgaver mer i samsvar med de felles spørsmål og utfordringer som samtiden er opptatt av, noe som verdiskapingsdiskursen på kulturminnefeltet er et eksempel på. De etisk-filosofiske, politisk-ideologiske og økonomiske aspektene ved vår samtids kulturarv retter seg mot samfunnsdiskurser som griper på tvers av de forskjellige forskningsdisiplinenes ståsted. Prosjekter med fokus på tverrfaglig kunnskapsutvikling om kulturarvens samfunnsbetydning vil derfor kunne gi forskningsresultater som vil bidra vesentlig med å belyse verdiskapingsproblematikken på kulturarvsfeltet.
- **Sosialt liv og kulturarvsforståelse:** Studier med fokus på den sosiale dimensjonen i kulturarvsanalyser åpner for mange analytiske innfallsvinkler. Det aktørorienterte perspektivet i denne rapporten vil kunne utvides ved for eksempel å inkludere mer omfattende spørreundersøkelser for å få en bredere kartlegging av ulike aktørers perspektiver på kulturarven. Analyseperspektivet vil i tillegg kunne utvides ved å inkludere flere dimensjoner, ved for eksempel å undersøke kulturarvens sosiale betydning i ulike romlige størrelser (interiør/eksteriør, byrom/landskapsrom osv.).
- **Fremtidsanalyser:** Et annet moment er de aktørorienterte analysenes anvendelighet som et grunnlag for andre typer analyser. Det er allerede beskrevet hvordan et aktørperspektiv med vekt på å kartlegge kulturarvskapital vil kunne bidra med scenariomodellering. Et slik kunnskapskartlegging vil i tråd med dette kunne danne et grunnlag for prosjekter som har fokus på lokal medvirkning i beslutningsprosesser og – strategitenkning.
- **Komparativt analysegrunnlag:** Komparative studier vil bidra med å belyse kulturarvkapitalens diversitet i et større perspektiv enn det som er vist på Røros. Metoden vil først og fremst kunne ha overføringsverdi til andre verdensarvsteder og dermed bidra med å belyse forskjellige problemstillinger og utfordringer forbundet med verdensarv som samtidsfenomen. Stadig nye områder får verdensarvstatus (f.eks. Vega i Norge) hvor verdiskaping står i fokus, og hvor en sentral forsknings-oppgave vil være å belyse konsekvensene av hva verdensarvstatusen medfører for samfunns- og stedsutviklingen. Metoden vil også kunne ha overføringsverdi til verdiskapingsprosjekter generelt, for eksempel som et ledd i følgeforskningen under verdiskapingsprogrammet som nylig er påbegynt i regi av Riksantikvaren.

8. Referanser

Referansene i rapporten utgjør litteratur, mediekilder (avisartikler i trykt form og på weben) samt intervjuer.

8.1. Litteratur

- Abrahamsson, K. V. 1999. Landscapes lost and gained: On changes in semiotic resources. - Human ecology review vol. 6 nr.2 1999: s51-61.
- Advokatfirmaet Thiis avd. Røros. 2007. Velkommen til Advokatfirmaet Thiis på Røros. Lest 3/1/2007 på <http://www.rorosadvokaten.no/run/x.asp?id=1>. World Wide Web.
- Alaskan Husky Tours. 2004. Opplev Rørosvidda fra hundespennet! Lest 4/1/2007 på <http://www.huskytour.no/>. World Wide Web.
- Alnæs, H. 1993. Røros: opplevelser langs hovedveiene og forslag til forbedrende tiltak - Hovedoppgave ved Institutt for landskapsarkitektur. - Norges landbrukshøgskole, Ås.
- Andersen, A. L. 2004. Kulturarrangementer og lokalsamfunnet: en studie av Rørosmartnan, Vinterfestspill i Bergstaden og Det brinner en Eld: sosiale nettverk og heimstadbyggere. Hovedoppgave i sosiologi. - Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Andersen, S. & Brønne, J. 2006. Kulturminneforvaltningens og planarbeidets historie på Røros. Et grunnlagsstudium til forskningsprosjektet "Kulturarv og verdiskaping. Økonomiske virkninger av kulturarven på Røros", arbeidspakke 1. - NIKU Rapport 10. - Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Anker, L. 1997. Røros. - I Tschudi-Madsen, S., red. Vår nordiske verdensarv: s130-144. KOM forlag, Kristiansund
- Anker, M. L. 2001. Prosjekt "Avgrensning, vern og forvaltning av verdensarv Røros": sluttrapport. Sør-Trøndelag fylkeskommune. Trondheim.
- Anker, M. L. 2006. Bergstaden Røros: om utvikling og verdensarv. - Fortidsvern Nr. 1/2006: s9-10.
- Antrop, M. 2004. Uncertainty in planning metropolitan landscapes. - I Tress, G., Tress, B., Harms, B., Smeets, P. & van der Valk, A., red. Planning Metropolitan landscapes: concepts, demands, approaches. Delta series 4: s12-25. Delta series, Wageningen, Nederland
- Appadurai, A. 2001. Grassroots Globalization and the Research Imagination. - I Appadurai, A., red. Globalization: s1-21. Duke University Press, Durham, N.C.
- Arntzen, K. O., Svendsen, T. O. & Moi, M. 1991. Kunnskapsforlagets teater- og filmleksikon. - Kunnskapsforlaget, Oslo.
- Aronsson, P. 2004. Historiebruk: att använda det förflutna. - Studentlitteratur, Lund.
- Baudrillard, J. [1970] 1998. The consumer society: myths and structures. - Theory, culture & society. - Sage, London.
- Berg, Å. 1991. Miljøminnet Røros. - Til vern om fjellbondens, bergmannens og reinsamenes gamle kulturarv 1991 nr.16: s5-7.
- Bourdieu, P. 1986. The Forms of Capital. - I Richardson, J. G., red. Handbook of theory and research for the sociology of education:241-258. Greenwood Press., New York. S. XXIV, 377 s. Se også artikkel på webside, lest 3/1/2007, på http://www.viet-studies.org/Bourdieu_capital.htm.
- Bourdieu, P. 1996. Symbolsk makt: artikler i utvalg. - En Pax-bok. - Pax, Oslo.
- Bourdieu, P., Barth, T., Prieur, A. & Østerberg, D. 1995. Distinktionen: en sociologisk kritik af dømmekraften. - Det lille forlag, Frederiksberg.
- Brattli, T. 1993. Evolusjonismen og det moderne: ein analyse av tilkomsten av arkeologien som vitskapleg disiplin. Stensilserie B nr 36. Universitetet i Tromsø, Tromsø. - S 172 s.
- Brattli, T. 2006. Fortid og forvaltning: en analyse av norsk kulturminneforvaltning i perioden 1990-2005, med hovedvekt på arkeologiske forhold. Doktoravhandling ved NTNU 2006:32. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Det historisk-filosofiske fakultet Institutt for arkeologi og religionsvitenskap, Trondheim. - S 255 s.
- Brekke, O. A., Høstaker, R. & Sirnes, T. 2003. Dimensjonar i moderne sosialteori: Bourdieu, Habermas, Latour og Luhmann. - Samlagets bøker for høgare utdanning. - Samlaget, Oslo.

- Brønne, J. 2006. Kulturminneforvaltningen på Røros etter 1970. - Årbok for Rørosmuseet Fjell-folk nr.31: s10-17.
- Bye, M. 2000. Kan antikvarene vennligst bestemme seg? - Årbok for Rørosmuseet Fjell-folk nr. 25: s24-29.
- Baadsvik, K. & Daugstad, K. 2003. Kulturminner og kulturmiljøer som grunnlag for verdiskaping. NINA oppdragsmelding 783. Norsk institutt for naturforskning, Trondheim.
- Carman, J. 2002. Archaeology and heritage: an introduction. - Continuum, London.
- CICERO. 2006. CLIMATE: Adapting to extreme wether in municipalities. Lest 23/1/2007 på <http://www.cicero.uio.no/projects/detail.asp?id=30129&lang=en>. World Wide Web.
- Daugstad, K. 2001. Tverrfaglig historieforståelse og integrert forvaltning: eksempelområdet Røros. - I Skar, B., red. Kulturminner og miljø: Forskning i grenseland mellom natur og kultur: s64-84. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo
- Daugstad, K., Binns, M. R. & Rørosområdet - tverrfaglig historieforståelse og integrert forvaltning. 1999. Bergverksbyens omland: om ressursbruk, vern, kultur og natur i Rørosområdet. - I NIKU temahefte 29. Norsk institutt for kulturminneforskning, Trondheim
- Daugstad, K. & Grytli, E. 1998. Kombinasjon som tradisjon: om seterbruk og turisme i Rørosområdet. - Heimen bind 35 (1998): s193-202.
- Dietz, T., Fitzgerald, A. & Shwom, R. 2005. Environmental Values. - Annual Review of environment and resources Vol.30: s335-37.
- Døhl, E. 1936. Bergstadens dikter: Johan Falkberget. - Aschehoug, Oslo.
- Døving, A. 2005. En fremtidsfabel fra gravlundene. - I Hylland Eriksen, T., red. Fremtiden i froken. En elektronisk pamflett om norske fremtider. Utgitt i anledning 100-årsjubileet 2005-2105: s19-27. Universitetet i Oslo, Oslo. Lest 11/1/2007 på <http://www.culcom.uio.no/aktivitet/1905-markering/pamflett/>
- Econ Analyse. 2006. Scenarier for Oslo 2025. Econ Rapport 2006-058. Oslo. Lest 10/1/2007 på http://www.econ.no/modules/module_123/proxy.asp?D=2&C=216&I=1121&mnusel=a185a190a192a292a.
- Edling, C. 2004. Visualisering i samhällsvetenskapen. - I Aspers, P., Fuehrer, P. & Árni, S., red. Bild och samhälle: visuell analys som vetenskaplig metod: s203-225. Studentlitteratur, Lund
- Eide, T. 1990. Bevaring i teori og praksis. Semesteroppgave i bygningsvern H-90. - Arkitektthøgskolen i Oslo/Norges Tekniske Høgskole, Oslo og Trondheim.
- Eide, T. 1999. Om å møte seg selv i døren. - Årbok for Rørosmuseet Fjell-Folk nr.24: s51-53.
- Elden, K. M. 1997. Litteratur om Rørosområdet. - I Notat / Senter for bygdeforskning nr 2/97. Senter for bygdeforskning, Trondheim
- Eliassen, G. 1939. Fremtidens Røros. - Fortidsminneforeningen, Oslo.
- Emmelin, L. 1995. Landscape impact analysis. A method for strategic environmental impact analysis. - I Schoute, J. F. T., Finke, P. A., Veeneklaas, F. R. & Wolfert, H. P., red. Scenario studies for the rural environment. Selected and edited proceedings of the symposium "Scenario studies for the rural environment", Wageningen, The Netherlands, 12-15 september 1994: s449-454. Kluwer Academic Publishers, AA Dordrecht
- Erikstad, L., Lindblom, I., Jerpåsen, G., Hanssen, M. A., Bekkby, T., Stabbetorp, O. & Bakkestuen, V. 2006. Tverrfaglig verdiforståelse og verdisetting i konsekvensutredninger. - I A. Tesli, J. T., J. Sørensen, red. Kvalitet på norske konsekvensutredninger. Gjennomgang, kvalitetsvurdering og metodeutvikling: s121-152. NIBR/Miljøalliansen, Oslo
- Fahlander, T. 2002. Falun og Røros - två världsarvsstäder. Hur hanterar man butiksskyltar i en historisk stadsmiljö? - Kulturmiljövård nr.1/2002: s64-67.
- Featherstone, M. 1991. Consumer culture and postmodernism. - Theory, culture & society. - Sage, London.
- Fett, H. 1939. Glück auf: en bergstadspreken på Røros. - Kunst og kultur, Oslo.
- Film3. 2006. Om Film3. World Wide Web. Lest 23/11/2006 på http://www.film3.no/no/om_film3.aspx.
- Fjeldaas, B. H. 2004. Kultur og næring i lokale rammer: en studie av samspill mellom kultur- og næringsinteresser på Røros. Hovedoppgave i sosiologi. - Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

- Flognfeldt, T. 1990. Reiselivsutvikling på Røros: utviklings- og forskningsoppgaver. Arbeidsrapport 1990:7. (distriktshøgskole, O., red.), Lillehammer.
- Floor, R. 2006. Verdenskulturminnet Røros: en kulturell konstruksjon? en studie av kulturminneforvaltningen på Røros. Masteroppgave i arkeologi. - Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Form til Fjells AS. 2007. Form til Fjells AS. Designbyrået på Røros. Lest 4/1/2007 på <http://www.formtilfjells.no/>. World Wide Web.
- Foucault, M. 1972. The archaeology of knowledge. - Tavistock Publications, London.
- Foucault, M. 1978. The history of sexuality. Vol. 1: An Introduction. - Penguin, Harmondsworth.
- Foucault, M. [1969] 2002. Archaeology of knowledge. - Routledge classics. - Routledge, London.
- Geronimi, M. 2006. Symbolic landscapes of Vieux-Quebec. - I Terkenli, T. S. & D'Hauteserre, A.-M., red. Landscapes of a new cultural economy of space. Landscape series vol. 5: s213-237. Springer, Dordrecht
- Grendal, G. 2001. Hvordan bygge nytt i bevaringsområder? Hovedoppgave - Institutt for arkitekturhistorie ved NTNU, Trondheim.
- Grundberg, J. 2004. Historiebruk, globalisering och kulturarvsförvaltning: utveckling eller konflikt? - GOTARC. Series B, Gothenburg archaeological theses 28. - Göteborgs universitet. Institutionen för arkeologi, Göteborg.
- Grut, M. 1996. Arealkonflikter mellom reindriftssamer og gårdbrukere på Røros: En studie av årsakene til konfliktene, og mulighetene for løsning gjennom ny Reindriftslov. Hovedoppgave i geografi ved NTNU, Trondheim.
- Grytli, E. 1994. Reaksjoner fra Røros på ICOMOS-rapporten. - ICOMOS-nytt 1/95: s20-21.
- Guttormsen, T. S. 2005. Verdiskaping og verneideologi: sektorinteressenes og kulturminneforvaltningens anvendelse og forståelse av et verdibegrep. - Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo. Se også webside, lest 3/1/2007, på http://www.niku.no/archive/niku/prosjekter/verdiskaping/1561798NIKURapport_verdiskaping.pdf.
- Guttormsen, T. S. inprep. World Heritage as constructed past in present landscapes. Dialectics of Historicism and Capitalism in the landscape of Røros, Norway. Manus.
- Gynnild, S. 1993. Vern og visjon: Rørosmuseet og Trøndelag folkemuseum. Bakgrunn, formål og utvikling. - Hovedoppgave i historie ved Universitetet i Trondheim, Trondheim.
- Harrison, D. 2005. Introduction. Contested Narratives in the Domain of World Heritage. - I Harrison, D. & Hitchcock, M., red. The Politics of world heritage: negotiating tourism and conservation. Current themes in tourism: s1-10. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo & Toronto
- Hedmark fylkeskommune. 2005-2008. Fylkesplan for Hedmark 2005-2008 (16).
- Heinonen, S. 1987. Ulike verneteoretiske synspunkt med utgangspunkt i Røros. Mellomfagsoppgave. - Universitetet i Bergen, Bergen.
- Hitlin, S. & Paliavin, J. A. 2004. Values: Reviving a Dormant Concept. - Annual Review of Sociology Vol. 30: s359-393.
- Holtorf, C. 2005. From Stonehenge to Las Vegas: archaeology as popular culture. - AltaMira Press, Walnut Creek, California.
- Hovland, I. A. 2004a. Folk glemmer så lett. - Memento nr. 2/2004: s14-16.
- Hovland, I. A. 2004b. Rapporten får hard medfart. - Memento nr. 2/2004: s16-17.
- Høgskolen i Sør-Trøndelag. 2006. Program for bygg og miljø. Bygningsvern og tradisjonsbyggerier. Lest 21/11/2006 på <http://www.aft.hist.no/ibm/fu/bygningsvern.html>.
- Höll, A., Andersen, E., Rynestad, H., Dalgaard, T., Johansson, T. D., Sørensen, E. M. & Nilsson, K. 2002. Scenario analyses for cultural landscape development - a Danish, interdisciplinary research project. - I Höll, A. & Mørch, H., red. Landscape change and scenario studies. Danish journal of geography - special issue, vol. 3: s1-12
- ICOMOS Norway. 2003. Røros world heritage site Norway. Bergstaden Røros- Periodic reporting on application of the 1972 world heritage convention. Oslo.
- Idébanken. 2007. Verktøy for kreative dialoger. Lest 8/1/2007 på <http://ide.idebanken.no/visjonsverktoy.html>. World Wide Web.
- Infonett Røros AS. 2007. Infonett Røros as. Bredbånd: en smal sak. Lest 3/1/2007 på <http://www.infororos.no/>. World Wide Web.

- Jivén, G. 2003. Stadens morfologi som kulturarv. - Doktorsavhandlingar vid Chalmers tekniska högskola. - Tema stadsbyggnad Sektionen för arkitektur Chalmers tekniska högskola, Göteborg.
- Johansson, C. 2005. Kulturarv och komparation i Visby. - I Aronsson, P., Hodne, B., Frykman, B. S. & Ødemark, J., red. Kulturarvens gränser: komparativa perspektiv: en antologi: s187-209. Arkipelag, Göteborg
- Johnson, M. 1993. Notes towards an archaeology of capitalism. - I Tilley, C., red. Interpretative archaeology: s327-356. Berg, Providence, R.I.
- Jokilehto, J. 1995. Authenticity: a General Framework for the Concept. - I Larsen, K. E. & Jokilehto, J., red. Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage: Nara, Japan, 1-6 November 1994, proceedings: s17-34. UNESCO World Heritage Centre, Paris
- Jones, M. 1992. Persepsjon og landskap. Landskap som sosial og kulturell konstruksjon. - I Vedlegg til rapport fra "Norske Geografers Forenings Seminar Geografi og Kjærlighet Røros januar 1992. Skrifter fra Norkse Geografers Forening, Ny serie nr.3., Trondheim.
- Jones, M. 1997. Landscape as a resource and the problem of landscape values. - I Brendalmo, J., red. Landskapet som historie. NIKU Temahefte 4: s17-23. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo
- Jones, M. 1999a. Røros as a World Heritage Site. - I Setten, G., Semb, T. & Torvik, R., red. Shaping the land. Vol.I: The relevance of research for landscape management: tool or critique? Proceedings of the Permanent European Study of the Rural Landscape, 18th session in Røros and Trondheim, Norway. September 7th - 11th 1998: s33-50, Røros / Trondheim
- Jones, M. 1999b. Perspektiver på landskap og hvordan det kan anvendes i sørsamisk sammenheng. Innlegg på seminar om sørsamisk forskning og undervisning, Universitetet i Tromsø, 8.-9. april 1999. Lest 31/10/2006: <http://www.uit.no/ssweb/dok/seminar/sorsamisk/JONES.html>. World Wide Web.
- Jones, M. & Emmelin, L. 1991. Landskabsscenerier: tilblivelse og anvendelse. Arbeider fra Geografisk institutt, Universitetet i Trondheim no 101. - Ugeskrift for jordbrug (særtrykk) no 136:41/42: s668-672. - Geografisk institutt Universitetet i Trondheim, Trondheim.
- Jones, M. & Emmelin, L. 1997. Landskapsscenerier som forvaltningsredskap, eksemplifisert med et landskap fra Time, Rogaland. - Rogaland fylkeskommune, [S.I.].
- Jortveit, G. 2006. Røros bør bli et fyrtårn på fjellet. Arbeidets Rett, mandag 25.september 2006. Røros.
- Kalleberg, R. 1992. Konstruktiv samfunnsvitenskap: en fagteoretisk plassering av "aksjonsforskning". - ISO rapport nr. 24, Institutt for sosiologi, Universitetet i Oslo. - Institutt for sosiologi Universitetet i Oslo, Oslo.
- Kalleberg, R. 1994. Kommentar til Lars Thue. - I Lafferty, W. M., red. Tilbake til framtiden: rapport fra en konferanse om verdier, historie og framtid. Folkets hus, Oslo, 21-22 april, 1994: s22-32. Prosjekt alternativ framtid, Forskningsstiftelsen FAFO, Den Norske historiske forening (HIFO), Falch Hurtigtrykk, Oslo.
- Kjeldstadli, K. 2005. Fem norske framtider: verden sett fra 2062. - I Hylland Eriksen, T., red. Fremtiden i froken. En elektronisk pamflett om norske fremtider. Utgitt i anledning 100-årsjubileet 2005-2105: s29-41, Oslo. Lest 11/1/2007 på <http://www.culcom.uio.no/aktivitet/1905-markering/pamflett>
- Kohl, P. L. & Fawcett, C. 1995. Archaeology in the service of the state: theoretical considerations. - I Fawcett, C. & Kohl, P. L., red. Nationalism, politics, and the practice of archaeology: s3-18. Cambridge University Press, Cambridge
- Kommisrud, A. 1995. Verdier og konflikt: forklaringer i Max Webers historiske sosiologi. - Spartacus, Oslo.
- Kristiansen, B. 1999. Lise Lachmann og maktens relasjoner: en analyse basert på et skifte. Conradine Dunkers erindringer og Tøyen hovedgård. - Hovedfagsoppgave i etnologi. Institutt for kulturstudier, Universitetet i Oslo.
- Kristiansen, R. 2006. Deltakelse, dialog og dominans. En kritisk undersøkelse av planteori og -praksis. - Masteroppgave ved Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning ved det samfunnsvitenskapelige fakultet. - Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Krogh, T., Theil, R. & Egeland, T. 2000. Historie, forståelse og fortolkning: innføring i de historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter. 3. utg. - Gyldendal akademisk, Oslo.

- Larsen, K. E. 1994. Om UNESCOs konvensjon om verdens kultur- og naturarv og ICOMOSs evaluering av Røros bergstad og Bryggen i Bergen : herunder stikkordsmessig referat fra Fagkonferanse arrangert 21.3.1994 av ICOMOS Den norske nasjonalkomite. - ICOMOS-nytt 3/94: s4-7.
- Larsen, K. E. 1995. Nara-konferansen om autentisitet. - ICOMOS-nytt 3/95: s8-11.
- Larsen, K. E. & Jokilehto, J. 1995. Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage: Nara, Japan, 1-6 November 1994, proceedings. - UNESCO World Heritage Centre, Paris.
- Latour, B. 1987. Science in action: how to follow scientists and engineers through society. - Open University Press, Milton Keynes.
- Latour, B. 1996. Vi har aldri vært moderne: essay i symmetrisk antropologi. - Spartacus, Oslo.
- Latour, B. 1999. Pandora's hope: essays on the reality of science studies. - Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Latour, B. 2006. Vi har aldrig været moderne: et essay om symmetrisk antropologi. - Hans Reitzels Forlag, København.
- Leone, M. P. 1999. Setting some terms for historical archaeologies of capitalism. - I Leone, M. P. & Potter, P. B., red. Historical archaeologies of capitalism. Contributions to global historical archaeology: s3-20. Kluwer Academic / Plenum Publishers, New York
- Lidén, H. 2005. Husadopsjon Røros. Evaluering av et samarbeidsprosjekt mellom Røros museum og Røros grunnskole. - Rapport 2005:2, Institutt for samfunnsforskning (ISF), Oslo.
- Lowenthal, D. [1985] 2005. The past is a foreign country. - Cambridge University Press, Cambridge.
- Lowenthal, D. [1997] 2004. The heritage crusade and the spoils of history. - Viking, London.
- Lundblad, N. 2000. Fönster mot framtiden. Då, nu, sedan: framtidforskarnas bild av framtiden. - Uppsala publishing house, Uppsala.
- Lury, C. 1996. Consumer culture. - Polity Press, Cambridge.
- Marstein, N. 1999. Kulturminner og bærekraft. - Riksantikvarens informasjonsside La Stå! Lest 07/11/2006 på http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Publikasjoner/La_Sta/Nr_2_1999/.
- Mitchell, C. J. A. & Coghill, C. 2000. The creation of a cultural heritage landscape: Elora, Ontario, Canada. - The Great lakes Geographer Vol. 7, no. 2: s88-105.
- Moe, V. 2003. Statlig reguleringsplan etter plan- og bygningslovens § 18. Refleksjoner rundt reguleringen på Småsetran. Hovedoppgave ved Institutt for landskapsplanlegging. - Norges Landbrukshøgskole, Ås.
- Navrud, S. & Ready, R. C. 2002. Valuing cultural heritage: applying environmental valuation techniques to historic buildings, monuments, and artifacts. - Edward Elgar, Cheltenham.
- Neumann, I. B. 2001. Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse. - Fagbokforlaget, Bergen.
- NIKU. 2006. Verdiskaping og kulturarvstedet Røros. Lest 3/1/2007 på <http://www.niku.no/index.asp?strUrl=/applications/system/publish/view/showObject.asp?infoobjectid=1001345>. World Wide Web.
- Nordström, P. 2002. Berättelser om övergivanden. - I Goldhahn, J., red. Bilder av bronsålder: ett seminarium om förhistorisk kommunikation. Acta archaeologica Lundensia series in 8°, Nr 37: s222-242. Almqvist & Wiksell, Stockholm
- Nord-Trøndelag fylkeskommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune & Trondheim kommune. 2005-2008. Felles fylkesplan 2005-2008. Kreative Trøndelag. Her alt e mulig uansett.
- Norsk Filminstitutt. 2003. Film industry resources. The film map. Lest 4/1/2007 på <http://www.nfi.no/english/filmindustry/map.html>. World Wide Web.
- Norwegian Film Commission. 2003. Norwegian Film Commission. Look to Norway: a location with a difference. Location library. The world heritage city Røros. Lest 4/1/2007 på <http://norwegianfilm.com/index.php?ID=Locations&ID2=Oversikt&ID6=6&ID7=S%C3%83%C2%B8r-Tr%C3%83%C2%B8ndelag&counter=119>. World Wide Web.
- NOU. 1997. Nytte-kostnadsanalyser: prinsipper for lønnsomhetsvurderinger i offentlig sektor: utredning fra et utvalg oppnevnt av Finans- og tolldepartementet 6. mai 1994. Avgitt 24. september 1997. - Norges offentlige utredninger ; NOU 1997:27. - Statens forvaltningstjeneste Statens trykning, Oslo.

- NOU. 2002. Fortid former framtid: utfordringer i en ny kulturminnepolitikk. Utredning fra Kulturminneutvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon 9. april 1999. Avgitt til Miljøverndepartementet 21. desember 2001. - Norges offentlige utredninger NOU 2002:1. - Statens forvaltningstjeneste Informasjonsforvaltning, Oslo.
- Omland, A. 2006. The ethics of the World Heritage concept. - I Scarre, C. & Scarre, G., red. The ethics of archaeology. Philosophical Perspectives on Archaeological Practice: s242-259. Cambridge University Press, Cambridge
- Pax Leksikon. 2006. Konflikt. Lest 20/11/2006 på <http://www.norgeslexi.com/paxlex/paxleksikon.html>. World Wide Web.
- Peckham, R. S. 2003. The politics of heritage and public culture. -I Peckham, e. b. R. S., red. Rethinking heritage: cultures and politics in Europe. Tauris, London. - S 1-13.
- Potteriet Røros AS. 2006. Velkommen til Potteriet Røros AS. Lest 4/1/2007 på <http://www.potteriet-roros.no/n/index.html>. World Wide Web.
- Preucel, R. & Hodder, I. 1996. The production of value. - I Hodder, I. & Preucel, R. W., red. Contemporary archaeology in theory: a reader: s99-114. Blackwell, Oxford
- Prieur, A. 2002. Sosiologi og raseri. - Sosiologi i dag årgang 32 nr.1-2/2002: s7-11.
- Prøsch, F. 1999. The Uthusprosjekt: preservation of wooden buildings in World Heritage Site Røros 1995-1999, lessons learned. Røros. - S 50 s.
- Prøsch, F. 2004. Uthusprosjektet på Røros. - Fortidsminneforeningens årbok 2004: s75-84.
- Raz, J., Wallace, R. J., Pippin, R. B., Williams, B. & Korsgaard, C. M. 2003. The practice of value. - The Berkeley Tanner lectures. - Oxford University Press, Oxford.
- Riksantikvaren. 2001. Alle tiders kulturminner. Hvorfor og hvordan verner vi viktige kulturminner og kulturmiljøer? - Riksantikvaren, Oslo.
- Riksantikvaren. 2006. Bærekraftige historiske byer: med kulturarven som utviklingsressurs. - Riksantikvaren, Oslo.
- Rønningen, M. 1994. Reiseliv og lokalbefolkning - en idyllisk tilstand? Om lokalbefolkningens forhold til reiselivet og turistenes forhold til Røros. - ØF-notat 01/94 Østlandsforskning, Lillehammer.
- Røros Bruk AS. 2007. Røros. Det originale hyttvinduet. Lest 4/1/2007 på <http://www.rorosvinduet.no/index.html>. World Wide Web.
- Røros Golfpark. 2007. Velkommen til Røros Golfpark. Lest 3/1/2007 på <http://www.rorosgolf.no/>. World Wide Web.
- Røros Husky. 2003. Røros Husky - lyden av stillhet. Lest 4/1/2007 på <http://www.roroshusky.no/>. World Wide Web.
- Røros kommune. 1994a. Kommuneplan Røros kommune 1994-2005. Langsiktig del - felles planforutsetninger, Røros.
- Røros kommune. 1994b. Kommunedelplan. Arealplan Røros sentrum, Røros.
- Røros kommune. 1995. Kommuneplanenes arealdel 2004-2012, Røros.
- Røros kommune. 2000. Rapport. Fysisk og visuell opprusting av gate- og utemiljøet - Røros sentrum. Fra plan til tiltak. Teknisk avd., Røros.
- Røros kommune, Innovasjon Norge, blilyst:-) & Norsk Form. 2006. Forum: form. Lest 4/1/2007 på <http://www.forumform.no/>. World Wide Web.
- Røros Media AS. 2007. Røros Media as, Kulturavise Breidablikk og Galleri Thomasgaarden. Lest 3/1/2007 på <http://www.breidablikk.net/>. World Wide Web.
- Røros Metall AS. 2005-2006. Velkommen til Røros Metall. Lest 4/1/2007 på <http://www.rorosmetall.no/>. World Wide Web.
- Røros Næringshage. 2005. Røros Næringshage. Muligheter for deg som vil! Lest 4/1/2007 på <http://www.smallstep.no/rnh/>. World Wide Web.
- Røros Reiseliv. 2007. Røros - midt i kulturarven. Lest 4/1/2007 på <http://www.rorosinfo.com/index.jsp>. World Wide Web.
- Røros Trevarfabrikk AS. 2007. Sjøvold dører og vinduer. Lest 3/1/2007 på <http://www.sjovold.no/>. World Wide Web.
- Røros Tweed AS. 2007. Forside. Lest 3/1/2007 på <http://www.rorostweed.no/index.htm>. World Wide Web.
- Rørosmeieriet AS. 2007. Produkter. Lest 4/1/2007 på <http://www.rorosmeieriet.no/>. World Wide Web.

- Røyneland, U. 2005. Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset. - Acta humaniora nr. 231, Unipubavhandlingar. - Det humanistiske fakultet Universitetet i Oslo: Unipub, Oslo.
- Schaanning, E. 1996. "Diskursens materialitet - Del 1: Foucault". I Arr: Idéhistorisk tidsskrift, 1.
- Schaanning, E. 1997. Vitenskap som skapt viten: Foucault og historisk praksis. - Spartacus forlag AS, Oslo.
- Simpson, I. A., Parsisson, D., Hanley, N. & Bullock, C. H. 2006. Envisioning future landscapes in the environmentally sensitive areas of Scotland: An introduction. - I Lozny, L. R., red. Landscapes under pressure: theory and practice of cultural heritage research and preservation: s.115-134. Springer, New York.
- Skandfer, M. 2003. Etikk i møte med Det Fortidige. - I Seip, E., red. Verneideologi. NIKU-seminar 4.februar og 25.april 2002. NIKU Tema 5: s51-60. Norsk Institutt for kulturminneforskning, Oslo
- Skar, B., Jerpåsen, G. & Fry, G. 2003. Prediction models for cultural heritage conservation and forest planning. - I Bergstøl, J., red. Scandinavian archaeological practice - in theory: proceedings from the 6th Nordic TAG, Oslo 2001: s330-340 Nr. 1. Oslo arkeologiske serie (OAS), Oslo.
- Smith, L. 2006. Uses of heritage. - Routledge, London.
- Stalsberg, A. 2005. Ytringsfrihet og påstått vitenskap - et dilemma? - I Thorseth, M., red. Pseudovitenskap og etikk. Program for anvendt etikk, skriftserie nr.5. NTNU, Trondheim
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2006. Intrinsic vs. Extrinsic Value. Lest 23/10/2006 på <http://plato.stanford.edu/archives/fall2006/entries/value-intrinsic-extrinsic/>. World Wide Web.
- Stearns, P. N. 2001. Consumerism in world history: the global transformation of desire. - Themes in world history. - Routledge, London.
- Steen-Hansen, A. 2004. Byen brenner! Hvordan forhindre storbranner i tett verneverdig trehusbebyggelse med Røros som eksempel. - I SINTEF rapport / Norges branntekniske laboratorium AS, NBL A03197. Norges branntekniske laboratorium, Trondheim
- Stortingsmelding nr 16. 2004-2005. Leve med kulturminner. - Miljøverndepartementet.
- Stortingsmelding nr.48. 2002-2003. Kulturpolitikk fram mot 2014. Kultur- og kirke departementet.
- Støre, J. G., Singsaas, H., Brunstad, B., Ibenholt, K. & Røtnes, R. A. 2003. Norge 2015 - en reise verdt? Scenarier for turisme-Norge. - Kagge, Oslo.
- Svarstad, H., Framstad, E., Yoccoz, N. G. & Tømmerås, B. Å. 2004. Tverrfaglig scenariobygging om natur og miljø. - NINA oppdragsmelding 811. - Norsk institutt for naturforskning, Trondheim.
- Svestad, A. 1995. Oldsakenes orden: om tilkomsten av arkeologi. - Universitetsforlaget, Oslo.
- Sørensen, Ø. 2004. Historien om det som ikke skjedde: kontrafaktisk historie. - Aschehoug, Oslo.
- Sør-Trøndelag fylkesbibliotek, Rørosmuseet & folkebibliotek, R. 2006. Verdensarven Røros: en smakebit. Lest 22/11/2006 på <http://www.verdensarvenroros.no/>.
- Terkenli, T. S. 2006. Landscapes of a new cultural economy of space: an introduction. - I Terkenli, T. S. & D'Hauterres, A.-M., red. Landscapes of a new cultural economy of space. Landscape series vol. 5: s1-18. Springer, Dordrecht
- Thomas, J. 2004. Archaeology and modernity. - Routledge, London.
- Thue, L. 1994. Historie som framtidforskning. - I Lafferty, W. M., red. Tilbake til framtiden: rapport fra en konferanse om verdier, historie og framtid. Folkets hus, Oslo, 21-22 april, 1994: s11-18. Prosjekt alternativ framtid, Forskningsstiftelsen FAFO, Den Norske historiske forening (HIFO), Falch Hurtigtrykk, Oslo.
- Tilley, C. 1999. Metaphor and material culture. - Social archaeology. - Blackwell, Oxford.
- UNESCO World Heritage Centre. 1992-2007. Røros Mining Town. Lest 3/1/2007 på http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=31&id_site=55. World Wide Web.
- Urry, J. 1990. The tourist gaze: leisure and travel in contemporary societies. - Theory, culture & society. - Sage, London.
- Vertshuset Røros. 2006. Velkommen til Vertshuset! Lest 3/1/2007 på <http://www.vertshusetroros.no/>. World Wide Web.
- Vinthagan, S. 1998. Teorier om makt. Forsøk till en nytolkning av makt. Lest 29/01/2007 på <http://www.vapensexport.nu/teorier.htm>. World Wide Web.
- Vistad, O. I. 1999. Røros and the locals: World Heritage Site and Vernacular Landscape. - I Setten, G., Semb, T. & Torvik, R., red. Shaping the land. Vol.III: The future of the past. Proceedings of

- the Permanent European Study of the Rural Landscape, 18th session in Røros and Trondheim, Norway. September 7th - 11th 1998: s531-542, Røros / Trondheim
- Vreim, H. 1944. Pleien av et bybillede: gater og hus på Røros. - I Fortidsminnesmerkers bevaring bind 27. Grøndahl & Søn, Oslo
- Wikipedia. 2007. Røros. Lest 4/1/2007 på <http://nn.wikipedia.org/wiki/R%C3%B8ros>. World Wide Web.
- Wikipedia a. 2006. Harald Sohlberg. Lest 23/11/2006 på http://no.wikipedia.org/wiki/Harald_Sohlberg. World Wide Web.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. 1999. Diskursanalyse som teori og metode. - Samfundslitteratur Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Woodbury, C. 2002. London Bridge is tourist bait in Lake Havasu City, Arizona. Lest 7/11/2006 på <http://www.outwestnewspaper.com/london.html>. Out West Newspaper.
- Zukin, S. & Smith Maguire, J. 2004. Consumers and Consumption. - Annual Review of Sociology Vol. 30: s173-197.
- Ødegaard, S. 2000. Det var ein gong ein bergstad. - Fortidsvern nr. 4/2000:: s17-21.
- Ødegaard, S. A. & Øverås, O. H. 1988. Røros: framtida til ein gammal gruveby. - I Myklebust, D., Hirsch, L., Lidén, H.-E. & Tschudi-Madsen, S., red. Kulturarv og vern: bevaring av kulturminner i Norge: s130-140. Universitetsforlaget, Oslo
- Østerberg, D. 1978. Handling og samfunn: sosiologisk teori i utvalg. - Pax forlag, Oslo.
- Østerberg, D. 2006 [2003]. Sosiologiens nøkkelbegreper. - Cappelen Akademisk Forlag AS, Oslo.
- Øverås, O. H. 1977. Bergstaden Røros. - I Øverås, O. H., Heden, E., Kollandsrud, G. & Tschudi-Madsen, S., red. Framtid for fortiden: s57-104. Dreyer, Oslo

8.2. Mediekilder og intervjuer

(AR = *Arbeidets Rett*, FL = *Fjell-Ljom*)

- FL17.5.01: "Kritisk til planlagt påbygg" av Ingrid Eide
- FL5.9.02: "Stor og problematisk nabo" av Ingrid Eide
- AR2.3.03: "Forskjell på fattig og rik i Bergstaden" av Nils Martin Tidemann
- FL17.7.03: "Verdens voktere har talt" av Ingrid Eide
- FL11.9.03: "Rørosingene må ta mer ansvar for verdenskulturminnet" av Ingrid Eide
- AR17.1.04: "Røros må skjerpe kulturminnevernet" av Finn Robert Jensen
- FL17.6.04: "Oppussingen av sentrum fortsetter" av Ingrid Eide
- AR3.11.04: "- Røros får nisseland hvis de vil" av Per Erlie Dalløkken
- AR10.11.04: "Falske argumenter mot nyskapning" av Per Erlie Dalløkken
- FL7.7.05: "Vi er oss selv nok". Kommentar av Ole Jørgen Kjellmark
- AR8.12.05: "Dropper nissegård i Mølmannsdalen" av Per Erlie Dalløkken
- AR5.4.06: "Heller dagbøter enn å rive skiltene" av Per Erlie Dalløkken
- AR7.4.06: "Shelleier risikerer dagbøter fra i morgen" av Per Erlie Dalløkken
- AR21.4.06: "Reklamemaster på Shell". Innlegg av Astrid og Oddbjørn, Røros-Porten AS
- FL5.5.06: "Godshuset i ny skikkelse". Innlegg av Styret i Den Gamle Bergstad ved Eli Høvsøien, nestleder
- AR8.5.06: "Nytt Shell-skilt på plass" av Lillian Holden
- FL11.5.06: "Reimers reiser" av Per Erlie Dalløkken
- AR11.5.06: "Mens tiden står stille på Staden". Kommentar av Ole Jørgen Kjellmark
- FL1.6.06: "Rehabiliteringen av Godshuset". Innlegg av Torbjørn Eggen, kulturminneforvalter i Røros
- FL15.6.06: "Kulturminneforvalteren og Godshuset". Innlegg av Styret i Den Gamle Bergstad ved Fredrik Prøsch, leder

AR26.6.06: "Fargen på Sangerhuset er en skam!" av Lillian Holden
 AR12.7.06: "Knappt flertall liker ikke grønnfargen". Notis
 FL20.7.06: "Vil tvinge fram en avklaring" av Jon Høsøien
 AR29.7.06: "Får pepper for grønnfargen" av Geir Tønset
 AR20.9.06: "Vil bremse hyttebyggingen i Hånesåsen" av Per Erlien Dalløkken
 FL12.10.06: "Fargen er feil!" av Jon Høsøien
 AR13.10.06: "Synger ut om Sangerhuset" av Per Erlien Dalløkken
 AR18.10.06: "- Kaffestuggu uten Røros-preg" av Per Erlien Dalløkken
 FL2.11.06: "Røros har et stort potensiale" av Jon Høsøien
 AR8.11.06: "Vil fylle Sundlia med hytter og hus" av Per Erlien Dalløkken
 NRK1, 4.12.06: Dagsrevyen 21/Norge i dag. Programinnslag av Eva Laukøy, NRK Sør-Trøndelag/Røros
 FL6.12.06: "Om byggeskikk". Innlegg Fredrik Prøsch, leder av Den Gamle Bergstad
 AR18.12.06: "Sundlia-skisse møtte motstand" av Johannes Sundt

Intervjuer:

Informant 1: Tidligere leder for hovedutvalget for Landbruk, plan og miljø på Røros. Intervjuet 21.11.2006

Informant 2: Privat huseier av fredet hus i Sleggveien på Røros. Intervjuet 21.11.2006

Informant 3: Kulturminneforvalter på Røros. Intervjuet 17.8.2006

VEDLEGG 1: PRODUKSJON AV MENINGSDANNELSE

Typen litteratur	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990	1989	1988	1987	1986	1985	1984	1983	1982	1981	1980	1979	1978	1977	1976	1975	1974	1973	1972	1971	1970	1969	1968	1967	1966	1965	1964	1963	1962	1961	1960	SUM	
SUM konferanser	1	3	1	0	2	2	2	1	1	1	0	6	4	3	3	3	5	2	4	1	1	4	3	6	6	3	9	1	3	3	0	1	3	2	3	2	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	99
SUM litteratur	9	16	14	29	15	10	9	12	19	14	9	18	31	11	20	8	11	8	4	7	7	6	5	5	7	5	7	10	5	11	7	4	3	2	4	1	0	1	1	3	1	2	2	1	3	2	2	380	
SUM studentoppgaver	1	1	3	0	2	4	2	1	2	5	7	5	5	4	2	4	2	2	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	10	6	1	4	1	2	1	1	0	0	0	1	0	2	0	0	0	85		
SUM all litteratur	11	20	18	29	19	16	13	14	22	20	16	29	40	18	25	15	18	12	9	9	9	10	8	11	13	8	16	11	9	24	13	6	10	5	9	4	2	1	3	1	3	2	3	4	1	3	2	564	
SUM Kulturarv og student kulturfag	6	2	8	5	6	4	3	6	5	11	8	5	11	5	3	3	2	0	1	0	0	1	1	2	1	0	0	0	9	3	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	118		
SUM Naturarv og student naturfag	2	5	2	4	8	4	3	4	3	8	3	6	8	2	6	5	4	2	6	7	4	1	2	2	1	3	5	2	5	4	0	1	1	4	0	1	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0	136		
SUM																																																	
Turisme/næringsutvikling og student økonomifag samt student annet	0	1	3	2	0	2	2	0	3	0	3	6	7	4	6	2	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	2	2	4	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	60	

Kilde: Bibliotekbasen, Emneportal, ForskDok publikasjoner, ForskDok prosjekter

VEDLEGG 1: PRODUKSJON AV MENINGSdannelse

Typen litteratur	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990	1989	1988	1987	1986	1985	1984	1983	1982	1981	1980	1979	1978	1977	1976	1975	1974	1973	1972	1971	1970	1969	1968	1967	1966	1965	1964	1963	1962	1961	1960	SUM
------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	-----

Milepeler prosjekter og Røroshistorie

Verdiskaping, skoleprosjekter, Uthusprosjektet, Røroshistorien i fokus

ICOMOS evaluering

"Rørosområdet - tverrfaglig historieforståelse ..." med bla.a. NIKU og Senter for Bygdeforsk

1997-1999: NFR-program Landskap i endring (natur/kultur - helhetlig miljøforvaltn)

1991-1994: NFR programmet

Østlandsforskning "Stedsutvikling i reiselivet"

1980-tallet: Femundsmarka landskapsområde og opprettelse son nasjonalpark, industrihistorie som

1974-1980: Røros prosjektet: museum, bibliotek og skole, Malmplassen: nye

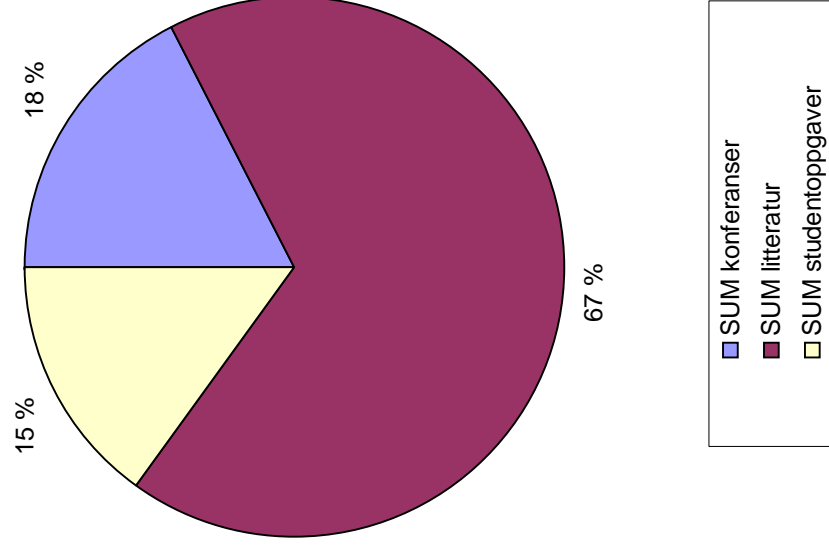
1980: Røros kommer på verdensarvlista

Arkitekturvernåret

1960/1970-tallet: Røroshistorien i fokus med J.Falkberget som en av frontfigurene

VEDLEGG 1: PRODUKSJON AV MENINGSDANNELSE

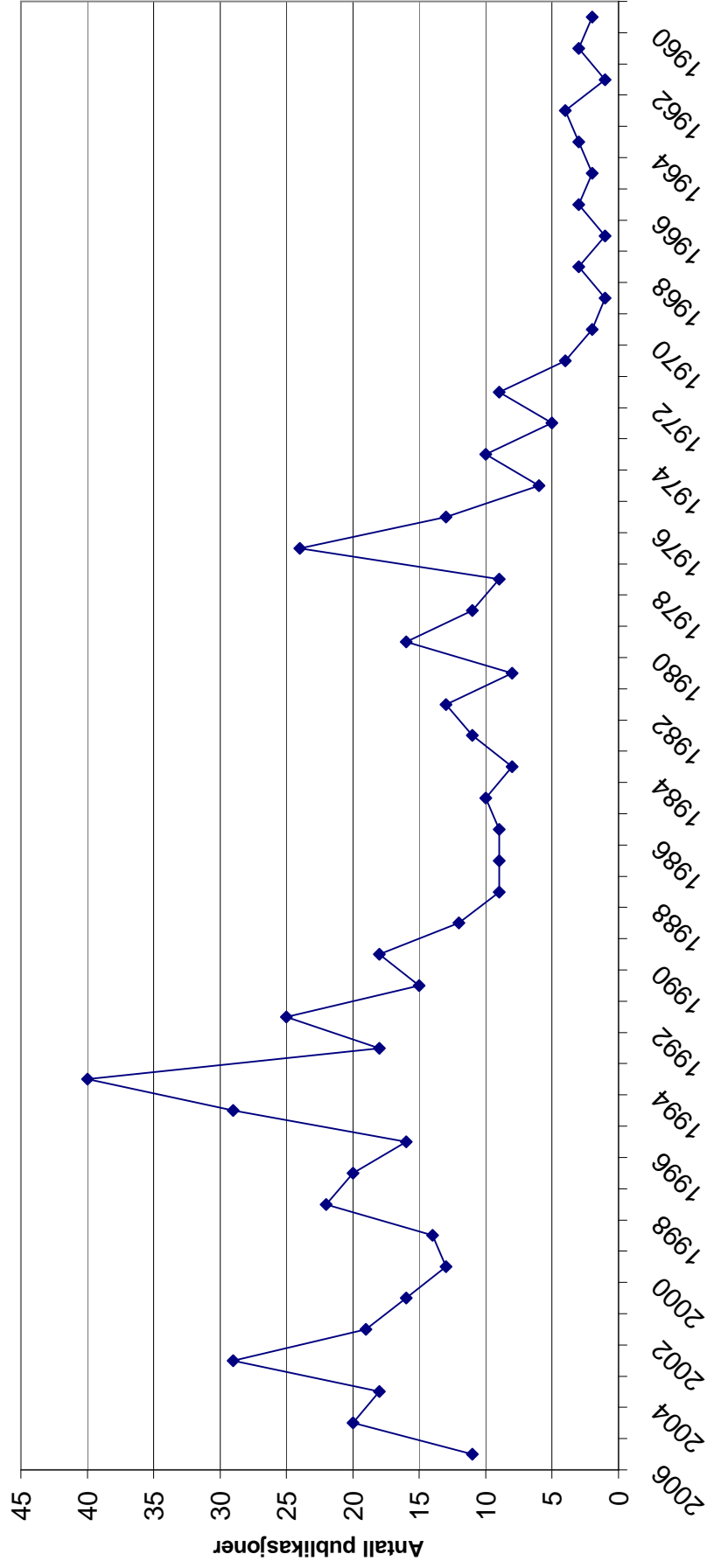
Litteratur, konferanser & studentoppgaver 1960-2006

VEDLEGG 1: PRODUKSJON AV MENINGSdannelse

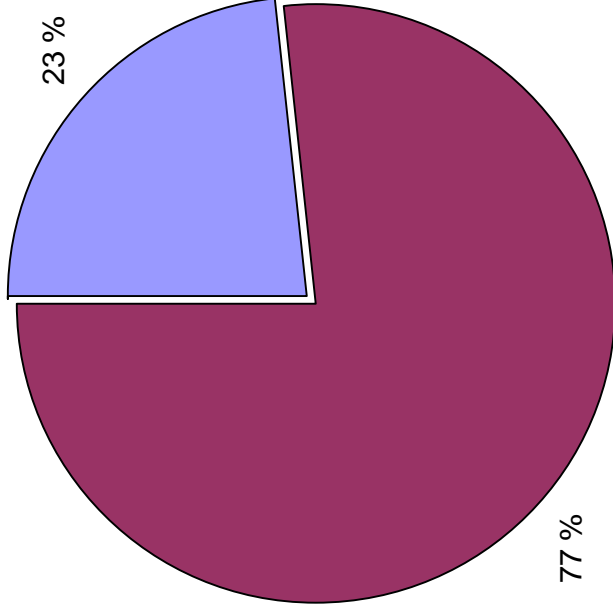
Diagram 2: Røros litteratur samlet

Røros litteratur 1960-2006

VEDLEGG 1: PRODUKSJON AV MENINGSDANNELSE

Konferanser/kurs proceedings 1960-2006

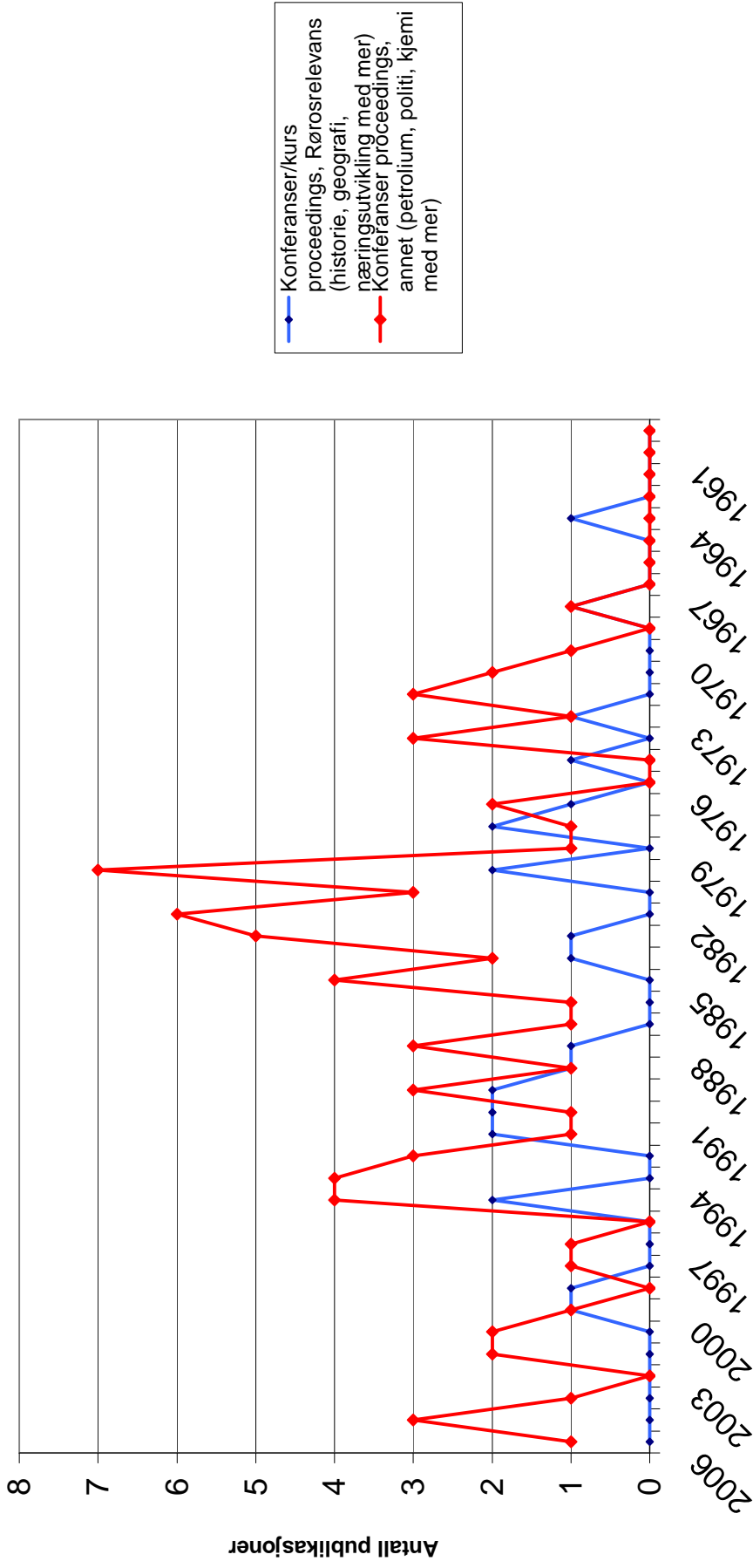

■ Konferanser/kurs proceedings, Rørosrelevans (historie, geografi, næringsutvikling med mer)

■ Konferanser proceedings, annet (petroleum, politi, kjemi med mer)

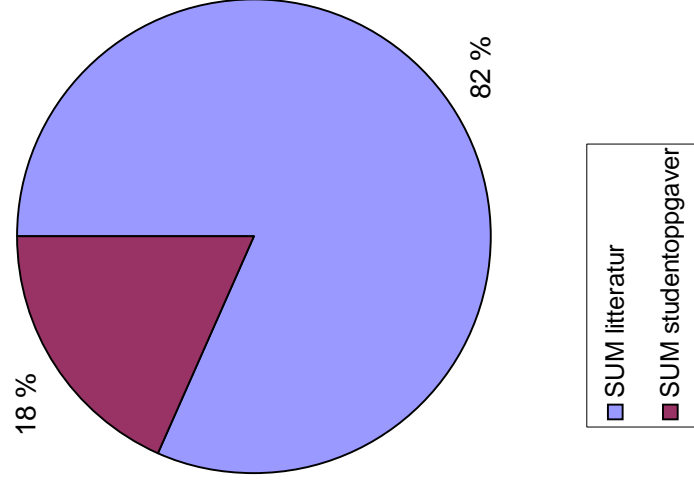
VEDLEGG 1: PRODUKSJON AV MENINGSDANNELSE

Diagram 3: Proceedings konferanser/kurs
Konferanser og kurs på Røros 1960-2006

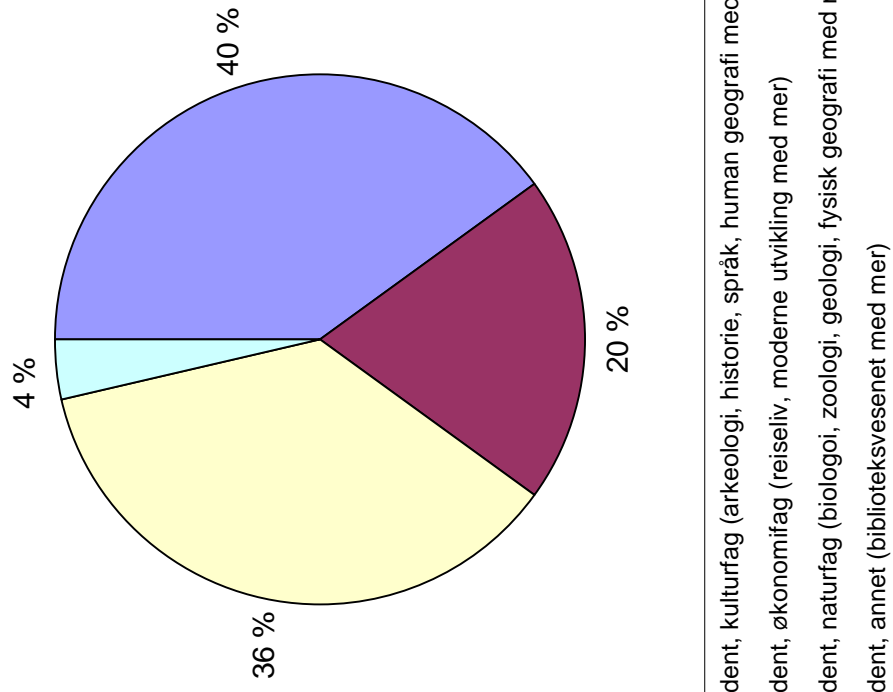
VEDLEGG 1: PRODUKSJON AV MENINGSDANNELSE

Forholdet forskningslitteratur og studentlitteratur 1960-2006

VEDLEGG 1: PRODUKSJON AV MENINGSdannelse

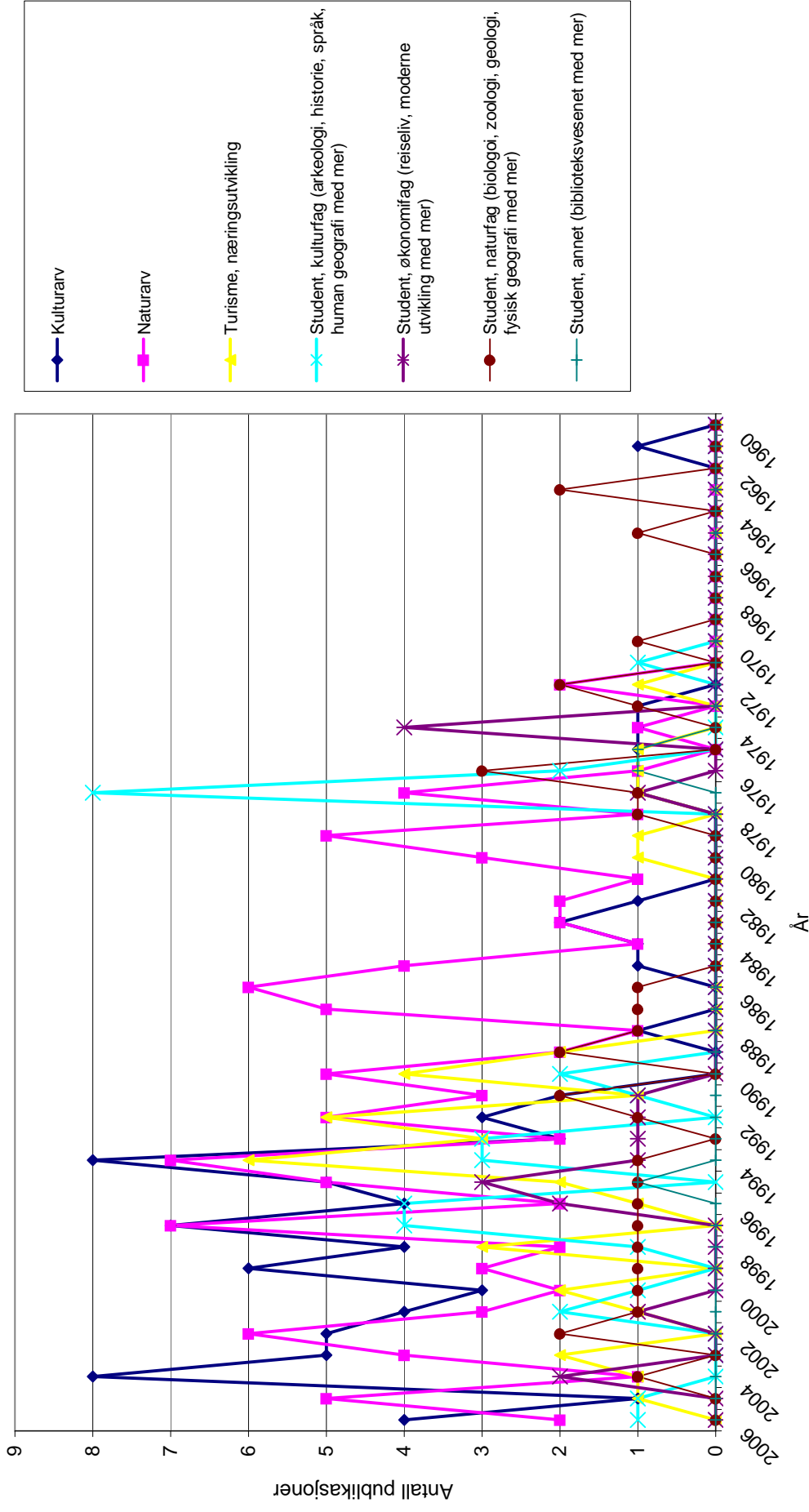
Studentlitteratur 1960-2006

VEDLEGG 1: PRODUKSJON AV MENINGSdannelse

Diagram 4: Forholdet forskningslitteratur og studentlitteratur

Studentlitteratur 1960-2006

Vedlegg 2 Verdiskaping Røros Delprosjekt 5

Gjennomgang av avisartikler om kulturminner/konfliktsaker/verdisyn
05.04.2006-

Dato	Avis	Overskrift	Type artikkel	Tema	Dissens ift. kulturminner	Aktører
05.04.06	Arbeidets Rett	Heller dagbøter enn å rive skiltene	Artikkel	Eier av Shell-stasjonen får pålegg om fjerning av skilt. Begrunnelsen er at skiltet skjømmer verdenskulturminnet.	"åpen" estetikk/skjemming bruk/funksjon	Eier, kommunen
07.04.06	Arbeidets Rett	Shelleier risikerer dagbøter fra i morgen	Artikkel	Fjerning av skilt for Shell-stasjonen.	"åpen" estetikk/skjemming bruk/funksjon	Eier, kommunen
10.04.06	Arbeidets Rett	Eksklusiv kaffe i Bergmannsgata	Artikkel	Ny kaffebar som bevisst har valgt bort "Rørosstil" i interiøret.	ingen	Eier av nystartet kaffebar
20.04.06	Fjell-Ljom	Riksantikvar-millioner til Røros	Artikkel	Generelt om omfang på statlige tilskudd	ingen	Riksantikvaren
21.04.06	Arbeidets Rett	Reklamemaster på Shell	Leserinlegg	Fjerning av skilt for Shell-stasjonen	"åpen" estetikk/skjemming bruk/funksjon	Eier
04.05.06	Fjell-Ljom	Lovlig eller ulovlig skilting	Artikkel (bilder)	Skilting generelt, opinionsundersøkelse i forhold til hva som er skjommende skilting.	"åpen" estetikk/skjemming bruk/funksjon	Redaksjonen, befolkningen
05.05.06	Arbeidets Rett	Godshuset i ny skikkelse	Leserinlegg	Kritikk av kulturminneforvalterens håndtering av ombygging av bygning regulert til spesialområde bevaring.	"lukket" saksgang/prosess	Den Gamle Bergstad, kulturminneforvalter
08.05.06	Arbeidets Rett	Mange meninger om Shell-skiltet	Artikkel (forsidesak)	Fjerning av skilt for Shell-stasjonen	"åpen" estetikk/skjemming bruk/funksjon	Eier, kommunen, befolkningen
08.05.06	Arbeidets Rett	Nytt Shell-skilt på plass	Artikkel, spørreunde	Fjerning av skilt for Shell-stasjonen	"åpen" estetikk/skjemming bruk/funksjon	Eier, kommunen, befolkningen
11.05.06	Fjell-Ljom	Et kulturelt fyrtårn til 72 mill. kr.	Artikkel (forsidesak)	Planlegging av verdensarvsenter, diskusjon rundt plasseringen.	ingen	Styringsgruppe for verdensarvsenter
11.05.06	Fjell-Ljom	En verdenskulturarv verdig	Leder	Støtte til bygging av verdensarvsenter.	ingen	Redaktør, styringsgruppe
11.05.06	Fjell-Ljom	Mens tiden står stille på Staden	Kommentar	Generelt omkring handelsetablering, handelslekkasje og parkering i sentrum	ingen	Journalist (?)
11.05.06	Fjell-Ljom	Røroskua til Riksantikvaren	Notis	Betydningen av eldre driftsmetoder i Småsetranområdet	ingen	Røroskua venner, landbrukssjefen
01.06.06	Fjell-Ljom	Rehabilitering av Godshuset	Innlegg	Forsvar for ombyggingen av Godshuset	"åpen"	Kulturminneforvalter, Den gamle Bergstad
09.06.06	Arbeidets Rett	Øøleggelse av sjela i nytt Fjellheim	Leserinlegg	Kritikk av eiers vindusutskifting	"lukket"	Kulturminneforvalter, eier

Vedlegg 2 Verdiskaping Røros Delprosjekt 5

Gjennomgang av avisartikler om kulturminner/konfliktsaker/verdisyn
05.04.2006-

Dato	Avis	Overskrift	Type artikkel	Tema	Disens ift. kulturminner	Aktører
15.06.06	Fjell-Ljom	Kulturminneforvalteren og Godshuset	Leserinlegg	Kritikk av kulturminneforvalterens håndtering av ombygging av bygning regulert til spesialområde bevaring.	"lukket"	Den Gamle Bergstad, kulturminneforvalter
28.06.06	Arbeidets Rett	Planlegger ny transportsentral	Artikkel	Estetiske krav i forbindelse med planlegging, verdensarven brukes som argument.	ingen	Galåen Transport, kommunen
29.06.06	Fjell-Ljom	Bergstadens må fjerne skilt	Notis	Pålegg om fjerning av skjemmende skilt.	"åpen" estetikk/skjemming bruk/funksjon	Bergstadens Hotel, kommunen
29.06.06	Fjell-Ljom	Coop må endre skilt	Notis	Pålegg om fjerning av skjemmende skilt.	"åpen" estetikk/skjemming bruk/funksjon	Coop Røros, kommunen
07.07.06	Arbeidets Rett	Sprekt fargevalg	Artikkel (forsidesak)	Sangerhuset har fått ny fargesetting. Stor diskusjon rundt fargens virkning og autentisitet.	"åpen" estetikk/skjemming	Kulturminneforvalter, befolkningen
09.07.06	Arbeidets Rett	Fin farge	Kort melding fra leserne	Ny fargesetting Sangerhuset	"åpen" estetikk/skjemming	Kulturminneforvalter, befolkningen
12.07.06	Arbeidets Rett	Knapt flertall liker ikke grønnfargen	Notis	Ny fargesetting Sangerhuset	"åpen" estetikk/skjemming	Kulturminneforvalter, befolkningen
20.07.06	Fjell-Ljom	Vil tvinge fram en avklaring	Artikkel	Utbyggingsplaner for Hotel Røros	"lukket" bruk/funksjon saksgang/prosess	Hotel Røros, fylkeskommunen, kommunen
21.07.06	Arbeidets Rett	Dystre statistikker	Leder	Diskusjon av årsaker til nedgang i turistbesøk	ingen	Røros Reiseliv, befolkningen
26.07.06	Arbeidets Rett	Grønnfargen er en skam!	Artikkel (forsidesak)	Ny fargesetting Sangerhuset	"åpen" estetikk/skjemming	Kulturminneforvalter, befolkningen
29.07.06	Arbeidets Rett	Sangerhuset	Kort melding fra leserne	Ny fargesetting Sangerhuset	"åpen" estetikk/skjemming	Kulturminneforvalter, befolkningen
03.08.06	Fjell-Ljom	Klart for ny UNESCO-leir	Artikkel	Leir for praktisk kulturminnevern arrangeres på Røros.	ingen	Røros vgs, UNESCO
11.08.06	Arbeidets Rett	Stigende besøkstall for Røros Reiseliv	Artikkel	Nye og positive besøkstall for reiselivet	ingen	Røros reiseliv, turister
24.08.06	Fjell-Ljom	Nytt liv i taubanen mellom Olavsgruva og Storvartz	Artikkel	Taubane ferdig restaurert.	ingen	
06.09.06	Arbeidets Rett	Overnatting i ullvarefabrikken	Artikkel (forsidesak)	Gammel industribygning skal bygges om til overnattingsrom for Vertshuset Røros	ingen	Vertshuset Røros, kommunen

Vedlegg 2 Verdiskaping Røros Delprosjekt 5

Gjennomgang av avisartikler om kulturminner/konfliktsaker/verdisyn
05.04.2006-

Dato	Avis	Overskrift	Type artikkel	Tema	Dissens ift. kulturminner	Aktører
08.09.06	Arbeidets Rett	Vil ha 850.000 for ubeboelig hus	Artikkel (forsidesak)	Restaureringsobjekt på Flanderborg skal selges. Det er boblikt, men huset er uegnet som fast bolig.	ingen	Selger, megler, kommunen
15.9.06	Arbeidets Rett	Museet vil overta hus i Stormoveien	Notis	Rørosmuseum ønsker å overta eiendommen Stormoveien 35 fra Røros kommune	ingen	Rørosmuseum, kommunen
25.09.06	Arbeidets Rett	Røros bør bli et fyrstårn på fjellet	Artikkel (forsidesak)	Representanter fra Forum:Form mener Røros bør få et nytt arkitektonisk singalbygg	ingen	Forum:Form
25.09.06	Arbeidets Rett	Booking-firma skal selge Røros	Artikkel (forsidesak)	Etablering av Røros-booking. Vertskapsfunksjon for hele regionen	ingen	Røros-booking
27.09.06	Arbeidets Rett	Hyttestopp i Hånesåsen	Artikkel	Det er bred enighet blant planpolitikerne om stopp i hyttebyggingen	"lukket" utvikling	kommunen, politikere
27.09.06	Arbeidets Rett	Mer penger til Røros sentrum	Artikkel	Det skal investeres i en ansiktsløftning av Røros sentrum, gater etc.	ingen	ordføreren, kommunen
04.10.06	Arbeidets Rett	Høvsøien direktør ved Bergstadens	Artikkel	Høvsøien tilbake ved Bergstadens hotell, nå som direktør	ingen	Bergstadens Hotel
08.10.06	Arbeidets Rett	Røroskirka fikk ingen budsjettpost	Artikkel	Røros kirke fikk ingen penger til restaurering på statsbudsjettet	ingen	Røros kirke
11.10.06	Arbeidets Rett	Elden vil flytte	Artikkel (forsidesak)	Rørosmuseum mener det er problematisk at Det brinner en Eld ønsker å ta i bruk Røstplassen	"Åpen" bruk/funksjon	Rørosmuseum, Det brinner en Eld
12.10.06	Fjell-Ljom	Sangerhuset - Fargen er feil!	Artikkel (forsidesak)	Utvilsmot feil grønnfarge på Sangerhuset, mener Jon Brænne	"åpen"	NIKU, Brænne
13.10.06	Arbeidets Rett	Et selvlivsende Sangerhus er meget beklagelig	Artikkel (forsidesak)	Brænne fra NIKU beklager den valgte grønnfargen	"åpen"	NIKU, Brænne
13.10.06	Arbeidets Rett	For tøft for verdensarven å takle Elden-infall	Artikkel	Kulturminneforvalter Eggen deler Rørosmuseets skepsis til planene til Det brinner en Eld på Røstplassen	"åpen"	Kulturminneforvalteren, kommunen
13.10.06	Arbeidets Rett	Biler spolerer fotomotivet	Artikkel	Klage på bilparkering i Sleggveien	"åpen"	Røros museums- og historielag
16.10.06	Arbeidets Rett	Frykter å møte seg selv i døra	Artikkel	Rørosmuseum overtar eiendommen Stormoveien 35	Ingen	Rørosmuseum, kommunen
18.10.06	Arbeidets Rett	Kaffestuggu uten Røros-preg	Artikkel	Kritikk av det planlagte bygget i kaffestuggugården	"åpen"	Fylkesarkivaren, kommunen
19.10.06	Fjell-Ljom	Ikke la grådigheten styre	Kommentar	Parkeringsproblematikk i forhold til turisme	Ingen	

Vedlegg 2 Verdiskaping Røros Delprosjekt 5

Gjennomgang av avisartikler om kulturminner/konfliktsaker/verdisyn
05.04.2006-

Dato	Avis	Overskrift	Type artikkel	Tema	Dissens ift. kulturminner	Aktører
19.10.06	Fjell-Ljom	Parkeringsforbud i Sleggveien?	Notis	Forslag om parkeringsforbud i Sleggveien	?	Røros museums- og historielag
19.10.06	Fjell-Ljom	Kommunen gir bort bygninger i Stormoveien	Notis	Stormoveien 35 overlates til Røros museet	Ingen	Kommunen
20.10.06	Arbeidets Rett	Trenger 72 mill til Røros kirke	Artikkel (forsidesak)	Renoveringen av Røros kirke vil koste om lag 72 millioner	Ingen	Riksantikvaren
25.10.06	Arbeidets Rett	Lar Kaffestuggu bygge	Artikkel (forsidesak)	Planpolitikerne på Røros har gitt tillatelse til bygge ut bakgården til Kaffestuggu		Kommunen, planpolitikerne
25.10.06	Arbeidets Rett	Nissen ber om seksmillionersgave	Artikkel	Selskapet bak nissegårdsprosjektet på Røros ber kommunen bekrefte tilskudd	Ingen	Nissegard på Røros AS
25.10.06	Arbeidets Rett	Museet får trolig overta Stormoveien 35	Artikkel	Røros museet får trolig overta Stormoveien 35 vederlagsfritt	Ingen	Røros museet, kommunen
26.10.06	Fjell-Ljom	Nissegard ber om 6 mill	Notis	Nissegard på Røros AS ber kommunen bekrefte tilskudd på 6 mill	ingen	Nissegard på Røros AS
27.10.06	Arbeidets Rett	Kongelosjen kan falle ned	Artikkel (forsidesak)	Stort vedlikeholdsbehov i Røros kirke	ingen	Kirkevergen
27.10.06	Arbeidets Rett	Kaffestuggu	Leder	Planutvalget er delt i synet på om Kaffestuggu får bygge ut		
27.10.06	Arbeidets Rett	Har aldri lovt nissegården noe	Artikkel	Kommunen avviser at den har lovt støtte til Nissegard på Røros AS		Kommunen
27.10.06	Arbeidets Rett	Domus kjøpesenter	Reklame	Butikkoversikt	ingen	
30.10.06	Arbeidets Rett	Kirke-restaurering	Leder	Kritisk for Røros kirke		
30.10.06	Arbeidets Rett	Choice-kjeden blir på Røros	Artikkel	Hotelldirektør ved Choice på Røros avkrefter at hotellet er på vei bort fra Røros		Quality hotell & resort Røros
01.11.06	Arbeidets Rett	Ber om mer penger til Røros kirke	Artikkel (forsidesak)	Børge Brende tar til orde for bevilgninger til restaurering av Røros kirke	ingen	Stortingspolitikker
02.11.06	Fjell-Ljom	Samhold og styrke	Leder	Røros må tenke nytt for å være en attraktiv destinasjon for turister	ingen	
02.11.06	Fjell-Ljom	Ønsker felles løft for Røros	Artikkel (forsidesak)	Hotelldirektøren på Bergstadens hotell ønsker samarbeid for å markedsføre det unike Røros	ingen	Bergstadens hotell
02.11.06	Fjell-Ljom	Vil vite mer om Nissegard	Notis	Røros kommune ønsker mer informasjon før de vurderer tilskudd til Nissegard	ingen	Kommunen

Vedlegg 2 Verdiskaping Røros Delprosjekt 5

Gjennomgang av avisartikler om kulturminner/konfliktsaker/verdisyn
05.04.2006-

Dato	Avis	Overskrift	Type artikkel	Tema	Dissens ift. kulturminner	Aktører
03.11.06	Arbeidets Rett	Hvor er politikerne?	Leder	Det er et problem at de sentrale politikerne gjør så lite for Røros og det lokale	ingen	
06.11.06	Arbeidets Rett	Vil etablere Slow Food-klubb på Røros	Artikkel	Det internasjonale konseptet med Slow Food får en lokal avlegger på Røros	ingen	privatpersoner
08.11.06	Arbeidets Rett	Planlegger gigantutbygging på Røros	Artikkel (forsidesak)	800 mål med hytter og boliger planlegges bygges i Sundlia		entreprenører
09.11.06	Fjell-Ljom	Kongelosjen blir sikret	Artikkel	Arbeidet med å sikre kongelosjen i Røros kirke har begynt	ingen	
09.11.06	Fjell-Ljom	Snart ferdig brannsikret	Artikkel	Verdensarvstedet Røros sentrum er snart ferdig brannsikret	ingen	
09.11.06	Fjell-Ljom	Ny bydel planlegges i Sundlia	Artikkel	Entreprenørselskapet Johan Kjellmark AS har planene klare for bydel i Sundlia	ingen	entreprenører
10.11.06	Arbeidets Rett	Reddet kirka fra mulig katastrofe	Artikkel	Kongelosjonen i Røros kirke som har stått i fare for å rase ned blir nå sikret	ingen	
13.11.06	Arbeidets Rett	Klager på hytte-nei i Hånesåsen	Artikkel	Røros Hyttebygg AS ber kommunen gjøre om vedtaket om stopp i hyttebyggingen		Røros Hyttebygg AS
13.11.06	Arbeidets Rett	Hartzgården legges ut for salg	Notis	Hartzgården i Røros sentrum skal selges	ingen	
15.11.06	Arbeidets Rett	I kø for å kjøpe gammel gård	Artikkel (forsidesak)			
15.11.06	Arbeidets Rett	Plan B for å redde kirka	Artikkel	Høyre-politiker Børge Brende er misfornøyd med miljøvernministerens innsats for Røros kirke		
15.11.06	Arbeidets Rett	Stopp 50-åringene	Artikkel	Utviklingstanken er en ødeleggende måte å se og styre verden ut i fra	ingen	
16.11.06	Fjell-Ljom	En dårlig idé	Leserinnlegg	Det stilles spørsmål om det er dårlig planarbeid i kommunen når et entreprenørselskap vil etablere ny bydel i Sundlia		
16.11.06	Fjell-Ljom	Til Berlin med slakt	Leder	Røros-produkter skal markedsføres i Tyskland		
16.11.06	Fjell-Ljom	Til Berlin med tjukk mjølk	Artikkel (forsidesak)	Røros-produkter skal markedsføres i Tyskland		

Vedlegg 2 Verdiskaping Røros Delprosjekt 5

Gjennomgang av avisartikler om kulturminner/konfliktsaker/verdisyn
05.04.2006-

Dato	Avis	Overskrift	Type artikkel	Tema	Dissens ift. kulturminner	Aktører
16.11.06	Fjell-Ljom	Røros Hyttebygg proteseterer mot byggestopp	Artikkel	Røros Hyttebygg protesterer mot avslaget fra kommunen om å få bygge flere hytter i Hånesåsen	Ja	Røros Hyttebygg AS
16.11.06	Fjell-Ljom	Parkeringsordninga i sentrum skal bestå	Notis	Ordføreren vil ikke vurdere parkeringsordningen i Røros sentrum på nytt slik det har kommet forslag om	Ja	ordføreren, kommunen
17.11.06	Arbeidets Rett	Røros vil ikke evaluere parkering	Notis	Ordføreren mener det ikke er nødvendig å vudere parkeringsordningen i Røros sentrum på nytt	Ja	ordføreren, kommunen
17.11.06	Arbeidets Rett	Discovery filmer på Røros	Artikkel (forsidesak)	Discovery Channel har vært på Røros for å filme vignetter til julesendingene sine	ingen	
22.11.06	Arbeidets Rett	Folketallet synker	Artikkel (forsidesak)	Folketallet synker i Fjellregionen, untatt i Røros og Alvdal	ingen	
23.11.06	Fjell-Ljom	Sviktende turistbesøk på Røros - må det være slik?	Leserinnlegg	Røros har seg selv å takke for sviktende turistbesøk	ingen	
27.11.06	Arbeidets Rett	Tungsolgt eiendom på Flandenburg	Artikkel (forsidesak)	Nedre Flandenburg 1 er i motsetning til andre eiendommer på Flandenburg ikke lett å selge	ingen	
30.11.06	Fjell-Ljom	Ny strid om bygg i Kaffestuggugården	Artikkel (forsidesak)	Røros Turisthotell AS motsetter seg utbygging av Kaffestuggu	Åpen?	Røros Turisthotell AS, Bergstaden Vel, Den gamle Bergstad
30.11.06	Fjell-Ljom	Rørosisk skikk	Kommentar	Nybygg på Røros bør bygges i gammel stil	ingen	
01.12.06	Arbeidets Rett	Frykter Kaffestuggu blir en dårligere kafé	Artikkel	Røros Turisthotell AS frykter utbygging av Kaffestuggu fører til at kafédriften går dårligere	Åpen?	Røros Turisthotell AS, Bergstaden Vel, Den gamle Bergstad
04.12.06	Arbeidets Rett	Fikk ikke med de rødgrønne	Artikkel (forsidesak)	Børge Brønde fikk ikke med regjeringspartiene på bevilgninger til restaurering av Røros kirke	ingen	
04.12.06	Arbeidets Rett	Nytt hytteavslag i Hånesåsen	Artikkel	Røros kommune har avslått klagen fra Røros hyttebygg om å få etablere nytt hyttefelt i Hånesåsen	?	Røros Hyttebygg AS, kommunen
06.12.06	Fjell-Ljom	Om byggeskikk	Leserinnlegg	Om tradisjonell byggeskikk i Røros og nybygg	Åpen?	Fredrik Prørsch, leder av Den gamle Bergstad
06.12.06	Fjell-Ljom	Mer kommersiell reiselivssatsing	Artikkel	Reiselivssatsingen bør omorganisering og bli mer kommersiell	ingen	Røros Reiselivi, Næringssefjen i kommunen

Vedlegg 2 Verdiskaping Røros Delprosjekt 5

Gjennomgang av avisartikler om kulturminner/konfliktsaker/verdisyn
05.04.2006-

Dato	Avis	Overskrift	Type artikkel	Tema	Dissens ift. kulturminner	Aktører
06.12.06	Fjell-Ljom	Kaffestuggu	Notis	Historisk bilde og kommentar av den gamle Kaffestuggugården	ingen	
08.12.06	Arbeidets Rett	Må omorganisere på dugnad	Artikkel (forsidesak)	Røros Reiseliv må omorganiseres mener styrelederen	ingen	Røros Reiseliv
08.12.06	Arbeidets Rett	Rørosarkitekter flytter til Tromsø	Artikkel	HF Arkitekter/Rørosarkitektene flytter til Tromsø fordi det ikke var stort nok marked på Røros	ingen	HF Arkitekter/Rørosarkitektene
11.12.06	Arbeidets Rett	Utsetter nye leiligheter på Røros	Artikkel (forsidesak)	Bygging av det planlagte leilighetskomplekset ved den gamle brusfabrikken blir utsatt minst fire år	ingen	Mineralen Eiendom AS, kommunen, planutvalget
15.12.06	Arbeidets Rett	Glassmesteren	Artikkel	Glassmester Hans Jørgen Skansbo har sannsynligvis Norges minste glasstudie i Kierkgata i Røros	ingen	
18.12.06	Arbeidets Rett	Motstand mot Sundlia-plan	Artikkel (forsidesak)	Utbyggingsplanene i Sundlia ble fikk motbør på informasjonsmøtet i Galåen samfunnshus	Åpen?	Johan Kjellmark AS, kommunen
20.12.06	Arbeidets Rett	Historien skal kvikre i veggan	Artikkel	Nytt overnattingstilbud i Røros i den gamle ulvarefabrikken	ingen	Hotel Røros
22.12.06	Arbeidets Rett	Elden må vente på Riksantikvaren	Artikkel	Utespillet Det brinner en eid må vente på svaret fra Riksantikvaren om tillatelse til å flytte til Røstplassen	ingen	Det brinner en eid, Riksantikvaren
29.12.06	Arbeidets Rett	Kommentar til kulturminneforvalterens utsagn i Retten	Kommentar	Spillsjefen for Elden er kritisk til kulturminneforvalterens uttalelser om spilletts ønsker om å flytte til Røstplassen	ingen	Det brinner en eid, kulturminneforvalteren

NIKU publikasjonsliste / Publications

pr. 5. mars 2007

Fra 2003 avslutter NIKU tidligere serier og etablerer to nye, NIKU Rapport og NIKU Tema. Tidligere serier er Fagrapporter, Temahefter, Oppdragsmeldinger, NIKU publikasjoner og Faktaark. F.o.m 2001 er samtlige utgivelser tilgjengelig på www.niku.no som pdf-filer.

Kontaktadresse / Publications can be bought from NIKU
Postboks 736 Sentrum, N-0105 Oslo
Tlf./Tel.: (+47) 23 35 50 00. Faks/Fax: (+47) 23 35 50 01
E-mail: kirsti.e.sundet@niku.no

Nye serier f.o.m. 2003

NIKU Rapport

- 1 Bergstadens Ziir; Røros kirke. Tilstand og tiltak. *Brønne, J.* 2003. 97 s.
- 2 «Intet forandrer seg så ofte som fortiden». Om krusifiksene i Ringebu stavkirke. *Stein, M., Bronken, I. A., Nyhlén, T., Strandskogen, K. og E. S. Tveit.* 2003. 114 s.
- 3 Den bemalte og forgylte kalvariegruppen fra 1100-tallet i Urnes stavkirke. Konservering 2001-2003. *Frøysaker, T.* 2003. 89 s.
- 4 Samiske Kirkegårder. Registrering av automatisk freda samiske kirkegårder i Nord Troms og Finnmark. *Svestad A. og S. Barindhaug.* 2003. 15 s. **Utsolgt, kun som pdf-fil**
- 5 Alterskapet i Grip stavkirke. Et 1700-talls alterskap fra middelalderen. Konservering 2001-2003. *Olstad, T.M.* 2003. 59 s.
- 6 Hamar Cathedral ruin. Archaeological investigations 1996-1998. *Reed, Stan.* 2005. 244 s. **Utsolgt, kun som pdf-fil**
- 7 Samiske urgraver. Statusrapport med forslag til miljøovervåkingsprogram. *Myrvoll, E. R.* 2005. 37 s.
(Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 8 Lysekroner frå Nøstetangen glasverk. Dokumentasjon, vurdering av originalitet, sikring og konservering. *Bjørke, A.* 2006. 55 s.
- 9 Evaluering av digitale dokumentasjonssystemer for arkeologiske utgravninger. *Molaug, P.B., Petersén, A., Risan, T.,* 2006. 19 s.
(Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 10 Kulturminneforvaltningens og planarbeidets historie på Røros. "Kulturarv og verdiskaping. Økonomiske virkninger av kulturarven på Røros". Arbeidspakke 1. *Andersen, S. og Brønne, J.* 2006. 89. s.
(Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 11 Ikonene i St. Georgs kapell, Neiden, Sør-Varanger kommune. Kontekst, motiver, teknikk og restaurering. *Norsted, T.,* 2006. 71 s.
(Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 12 Landskap og historie-GIS. Historisk landskapsanalyse i Vestre Slidre, Oppland. *Guttormsen, T. S.,* 2007. 43 s.
(Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 13 Konservering av Peter Reimers' altermalerier i Valle kirke, Lindesnes kommune i Vest-Agder. *Ford, T.-O. & T. Frøysaker.* 2007-30 s.
(Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 14..Samiske kirkegårder. Registrering av automatisk freda samiske kirkegårder i Finnmark, Troms og Nordland. *E. R. Myrvoll.* 2007. 36 s.
(Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 15 Kulturarv som kapital. En analyse av kulturarvskapitalens diversitet på Røros som et grunnlag for tenkning om verdiskaping. Delprosjekt 5 i forskerprosjektet "Verdiskaping Røros". *T. S. Guttormsen, & K. Fageraas.* 2007. 105 s + vedlegg.
(Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)

NIKU Tema

- 1 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Eidskog kommune, Hedmark 2002. *Sollund, M.-L. 2003. 20 s.*
- 2 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Saltedal kommune, Nordland 2002. *Barlindhaug, S. og Holm-Olsen, I.M. 2003. 22 s.*
- 3 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune, Rogaland 2002. *Haavaldsen, P. 2003. 16 s.*
- 4 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skjåk kommune, Oppland 2002. *Binns, K.S. 2003. 22 s.*
- 5 NIKU strategiske instituttprogram 2001-2006. Verneideologi. NIKU-seminar 4. februar og 25. april 2002. *Seip, E. (red.) 2003. 77 s.*
- 6 Bevaring av samlingane ved fem statlege museer. Undersøkingar utført for Riksrevisjonen *Bjørke, A. 2003. 95 s.*
- 7 På vandring i fortiden. Mennesker og landskap i Gråfjell gjennom 10 000 år. *Amundsen, H. R., Risbøl, O. & K. Skare (red.) 2003. 112 s. Utsolgt, kun pdf-fil*
- 8 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Børnlo kommune, Hordaland, 2003. *Binns, K.S. 2005. 20 s.*
- 9 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Horten kommune, Vestfold, 2003. *Sollund, M.-L.-2004. 17 s.*
- 10 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Lillesand kommune, Aust-Agder, 2003. *Sollund, M.-L. 2004. 20 s.*
- 11 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sortland kommune, Nordland, 2003. *Holm-Olsen, I.M. 2004. 17 s.*
- 12 Landskap under press – Urbanisering og kulturminnevern. En studie med eksempler fra Nannestad og Stavanger. 2004. *Swensen, G, Jerpåsen, G, Skogheim, R., Saglie, I-L, Guttormsen, T. S. 95 s.*
- 13 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sarpsborg kommune, Østfold, 2004. *Sollund, M.-L. 2005. 29 s.*
- 14 Fra vermesone til risikosone. Studier i middelalderbyene Bergen og Tønsbergs randsoner. *Nordeide, S. Walaker (red.) 76 s.*
- 15 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skien kommune, Telemark 2005. *Sollund, M-L Bøe 24 s.*
- 16 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Grong kommune, Nord-Trøndelag 2005. *Sollund, M-L Bøe 26 s*
- 17 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Tromsø kommune, Troms 2005. *Holm-Olsen, I. M. 22 s.*
- 18 Kultur – minner og miljøer. Strategiske instituttprogrammer 2001-2005. *Red.: Inger Marie Egenberg, Birgitte Skar og Grete Swensen, 354 s.*

Annet

Kulturminner – en ressurs i tiden (Jubileumsbok – NIKU 10 år). *Red. Paludan-Müller, C. – Gundhus, G 2005. 184 s.*